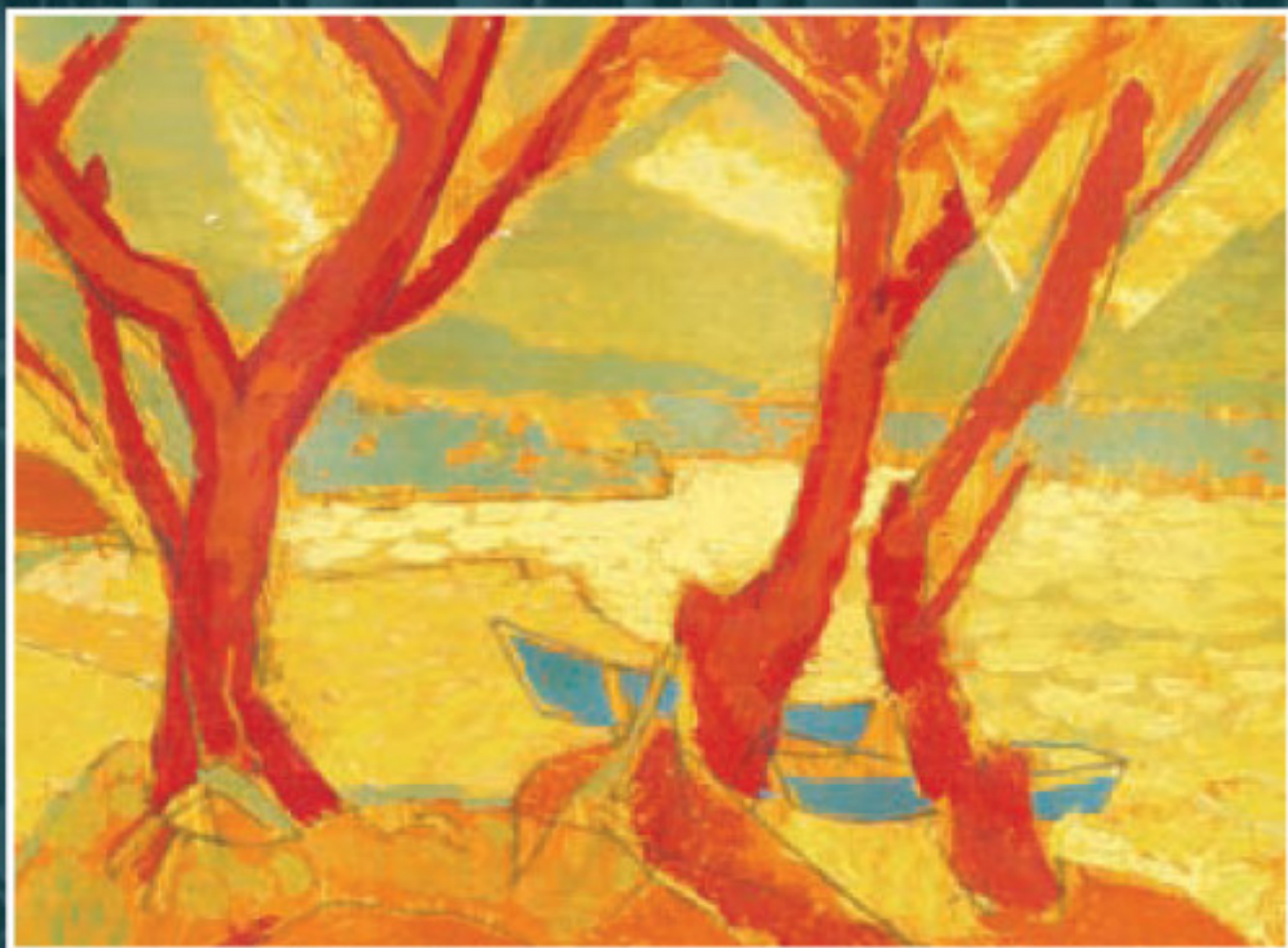

Кънчо Кънчев

ПРЕДГРАДИЯТА НА РАЯ

КНИГА ПЪРВА

АТОМНАТА ВОДЕНИЦА

ИК «ДОМИНО»

КЪНЧО КЪНЧЕВ

АТОМНАТА ВОДЕНИЦА

chitanka.info

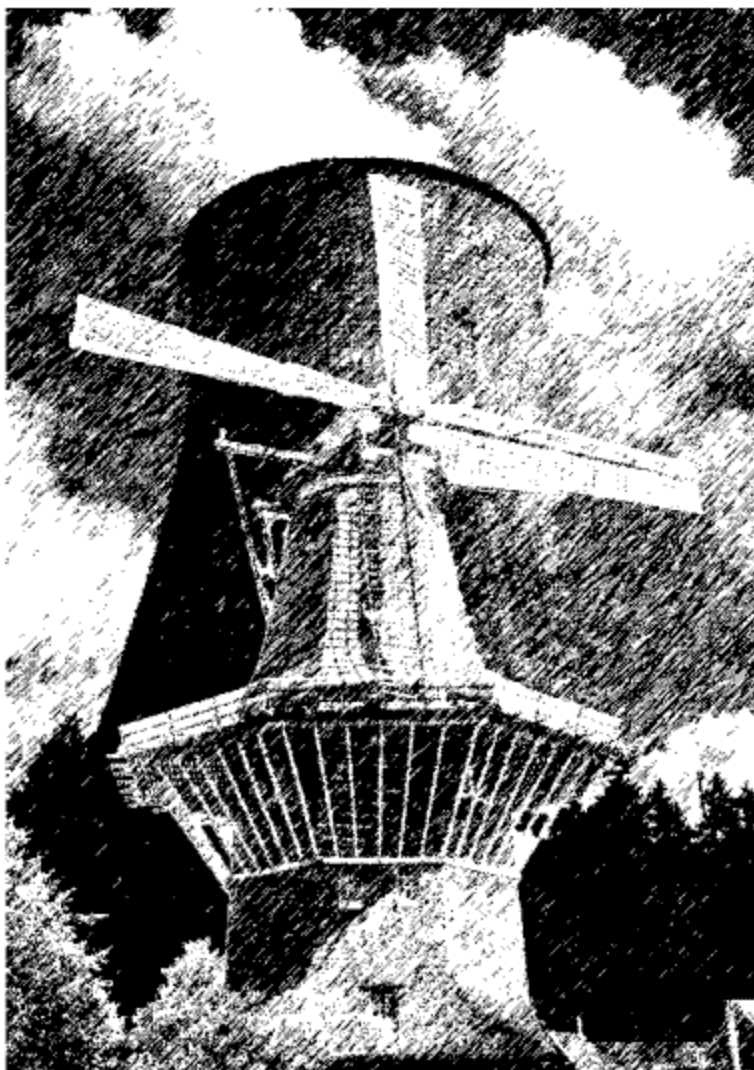
„ПРЕДГРАДИЯТА НА РАЯ“

Енциклопедически наръчник по оцеляване във федерално^[1]
резервирана среда — учебно пособие за знаячи и начинаещи и по
съвместителство — роман

КНИГА ПЪРВА — „АТОМНАТА ВОДЕНИЦА“

ПАНОПТИКУМ, КУНСТКАМЕРА И НАЙ-ВЕЧЕ БЕСТИАРИЙ^[2] НА СОЦДУШИТЕ

(НАРЪЧНИК ПО ОЦЕЛЯВАНЕ В ТОТАЛИТАРНА СРЕДА)

Как се родиха атомните кошмари? Какво се е случвало в Първа атомна? Имаме ли основание да се страхуваме? Какво въобще става в нещастното ни царство? Кой е първоизточникът на хаоса в живота ни? От кои дупки се промъква злото? Не живеем ли все още в близкото минало? Дали да го забравим завинаги, или да го пазим заедно с последната оцеляла чаша от сватбения си сервиз? Какво е станало или може би какво е останало от нас?

Това са въпроси, на които ще ви отговорят героите в тази книга. Сред тях може да разпознаете някого от съседния вход. Друг пък може да бъде тип, какъвто не сте виждали. Но те всички са истински. И все пак какъв е животът им и не е ли завършил той в някое утро като в оная картина — „Утро стрелецкой казни“? Тогава защо изобщо са живели? А ние, ние защо живеем?

Ако някой търси нещо по-леко, е по-добре да не чете тази книга. Вместо това може да гледа „Огледала“.

[1] Може да се използва *феодално, фронтално, фискално, фрактално* или *фрустрално*. Ама, се тая. ↑

[2] На български разполагаме с други различни думи като *зверилник* (може да го срещнете и като „зверилница“), *маймунарник*, *по-неутралното менажерия*, както и любимата на децата *софийска зоологическа градина* (в старозагорско ще ви разберат и ако кажете „зоопарк“). Избрали сме горните купешки синоними, защото са по-така. ↑

*Книгата е като огледало. Ако в него се
огледа маймуна, няма да се появи образ на
апостол.*

Карл Лихтенберг

*Най-добрите книги ти разказват това,
което вече сам знаеш.*

Джордж Оруел

*Когато изтърва мига на
заспиването*

*и повече не мога да заспя —
започвам да броя стадата,
изведени на нощна паша
в топлата, светла лятна нощ
под недалечния хълм.*

*Първо броя стадата с белите
овце.*

След това — с черните.

*След полунощ — смесените
стада.*

*Ставам им въобразявам
пастир.*

*Водя ги по други, далечни
места,*

*за да се уморя и най-после да
заспя.*

И отново ги преброявам.

Никоя не се е изгубила.

Кротнали са се на лунната
поляна
под близкия хълм
и ми пеят със звънциите си
мелодично и приспивно —
докато уловя мига на
разсъмването...

Тогава вземам приспивателно
и заспивам дълбоко.
Като в нощ без стада и без
драматизъм.

Стана
Димитрова,
„Без
драматизъм“

ПРЕДИСЛОВИЕ

Държавните закони трябва да бъдат спазвани; тук обаче става дума само за такива закони, от които държавата (владетелят) получава доходи. Но и сред законите за данъците не подлежат на изпълнение всички, а само тези от тях, които се отнасят за земята (т.е. за поземлените данъци и тези за сградите); що се отнася за останалите вземания и акцизните закони, то те не е нужно да бъдат изпълнявани.

Началото на основополагащ закон от Талмуда^[1], особено популярен у нас през третото, четвъртото и петото царства.

Баронът стоеше пред прозореца в огромната библиотека на семейния замък чудо във Ферие, отмерваше леко с крак такта на детската песенчица „Мама ми купи днес“^[4], която обичаше да си свирука съвсем тихичко, когато беше в добро настроение, и гледаше разсеяно навън. Там, в градината, от която по-хубава беше само тази, която сестра му Шарлот направи преди пет-шест години в Кап Фера (и може би онези на Шаммурамат^[5], но едва ли), работеха гои градинари. Едуард обичаше да проследява как поливат любимите му червени анемонии и подрязват непокорните стръкчета на десетките видове екзотични храсти. Беше късна есен, но в безкрайния парк имаше непрекъсната работа. Сновяха с колички облечени в зелени униформи работници, разсипваха пръст, докарана специално от родните места на растенията и поливаха новозасадените видове с посребрени лейки. Точно под прозореца му, в любимата му лека с форма на *могендовид*^[6],

един шабесгой^[7] от някаква далечна държавка със смешното име Bulgaria, което лесно се превръщаше на гръцки във *Вулгария*, засаждаше растения, донесени от свещените земи. Личеше си, че младият роб има градинарски умения, а се виждаше и че обича работата си. Беше приятно да се наблюдава и Едуард се усмихна замислено. И неговата дейност беше като тая на градинарите. Точно като тях направляваше напоителните финансови ручеи и поточета към полезните за делото, а подрязваше или безмилостно унищожаваше онези, които му пречеха. „Само че другата ми градина е доста по-голяма. И подкастриането напоследък изисква много усилия. Но, както и трябва да бъде, гоите въобще не разбират какво се случва. Само римляните знаеха: *Is fecit, qui prodest*“^[8]. За щастие Господ ги изтри от земята. Тези след тях не са проумели, че на тоя свят малко неща се самозараждат спонтанно. Вместо да тръгнат по следите на крилатия латински израз, те си разказват небивалици, тъпчат на едно място или се лутат из разни празнословни философии, които ние нарочно поощряваме и тиражираме. Така вървят след химери, гонят вятъра и живеят с наивното усещане, че управляват живота си. А управниците им си въобразяват, че се разпореждат в измислените си държави. Но те не знаят колко скоро тази илюзия ще изчезне. Като тоя млад гой, който сигурно вярва, че посаденото от него, както и работата му в градината са едва ли не вечни. А аз мога да разпореда да изскубят цветята му и да го пратя на опашката към бедността с едно мръдване на пръста си. Мога да го направя и с леко кимване. Но ако само си мръдна веждата, може да ме разберат погрешно.“ — усмихна се отново баронът на мислите си и се обърна. Стените пред него бяха заети от библиотека, проектирана от придворния мебелист на Мария Антоанета. Лавиците бяха пълни до тавана с редки антикварни издания, които струваха сигурно колкото държавния дълг на средно голямо царство. Знаеше историята на повечето от осемте хиляди изящно подвързани тома, както и това, че по техните страници бяха разхвърляни парчета от изненадващо опасни за великата кауза решения на бурно възникващите проблеми в Стария свят. А те не можеха да чакат. Не можеше да се отрече, работа имаше предостатъчно. Вярно, че напрягаше силите си докрай, но пък и всеобхватната дейност на Банката спореше. Тя действително беше въездещата. В момента милиони течаха към болшевиките за жизнено необходимите на всички убийци оръжия и

неизброими количества амуниции, но то и враговете им имаха същите нужди. Огромният пазар на войната процъфтяваше, продукцията на оръжейните заводи се харчеше здраво и собствениците им можеха да разкриват за радост на гоима все нови и нови работни места. И за всичко това на техните държавници — които като всички гои бяха алчни, никога не можеха да си направят сметката и винаги харчеха повече, отколкото могат да спечелят — трябваша огромни кредити. Нямаше кой друг да им ги даде, защото точно неговият род и близките до него кръгове бяха превърнали скъпите златни и сребърни колелца от древността в красиви евтини за отпечатване банкноти с могъща сила и вече почти не бяха останали човешки замисли и намерения, които да могат да се осъществят без тяхната всесилна енергия. Затова всички удряха коляно пред фамилната банка и нейните многобройни явни и тайни клонове. И получаваха разрешените количества за онези части от света, които все още се водеха формално техни. Освен задълженелите до гуша държави, банката финансираше безброй предприятия, мини, рафинерии и още какво ли не по всички континенти, а с характерния за избрания народ размах течаха борсови спекулации, които щяха да доведат след определено време до незабравими преживявания стотици милиони гои. С пръсти на кукловод той и братовчедите му можеха да ги накарат да се избиват като живи марионетки, само че не на сцената на пътуващ театър. После, с помощта на медиите, техните всесилни оръжия за масово видиотвяване и зомбиране, и отработените от памтивека манипулации, щяха да изкарат виновни когото пожелаят: империалистите, кайзера, папата или брунейския султан. И обезателно тоя несретник — баронът погледна към градинаря си — и българомразец^[9], последния руски цар. Щеше да им струва някой и друг милион, но нямаше как — не можеше да се мине без някои дребни харчове. Светът трябваше да бъде управляван. За това бяха необходими само пари, желязна ръка и безпогрешна информация. Рано сутринта куриер от ненадминатата служба на чичо му Карл, когото наричаха ненапразно Mezuzah^[10], беше донесъл редовните новини от Русия. Пратеникът беше на пръв поглед с нищо незабележим негов сънародник, когото на улицата би могъл да сбърка с някой от градинарите си. Прие го в библиотеката и внимателно изслуша докладът му. Някъде далеч в тая дива студена страна, край селища с трудно произносими имена, червените бяха

настъпили, а на други места белите бяха върнали позициите си. Пожарът на гражданската война се разгаряше с вдъхновяваща сила, гоите се избиваха един друг и измираха от глад и болести, като по този начин се освобождаваха територии, които можеше да се използват за други цели — да се отглеждат ръж и овес, да се развъждат студоустойчивите костромски крави или в краен случай да се засадят допълнителни количества цвекло и ряпа, необходими за изхранването на местното население. Но най-радостното беше, че под... вещото^[11] ръководство на неговите сънародници, болшевиките унищожаваха най-омразния враг — православието. Всичко от тайните планове се изпълняваше и от руската империя скоро нямаше да остане и папер. Германия беше разбита и чакаше революцията си, а Европа — обезкървена и потънала в дългове — тръпнеше за участието си. Вече мнозина бяха разбрали кой стои зад всичко и кои са истинските Владетели. Може и да не бяха съгласни. Но имаха ли избор? Избраният народ винаги печелеше. Такава беше волята на Йехова. Не ще и дума, изгодна сделка с него беше сключил навремето працядо им Авраам. Вярно, някои равини твърдяха, че патриархът им е бил велик фараон, променил завинаги света. Толкова по-добре, защото в такъв случай няма как да не е имал пряка връзка с Бога. Най-обикновените от тях — както личи от йероглифите в гробниците им — са се ползвали от Неговото благоволение, а какво остава за великите. Затова сега всичко се развиваше така благополучно. Един ден (той щеше да се погрижи) на най-важната банкнота трябваше да пише *Annuity Coeptis*. Начинанията им като на шега успяваха едно след друго. Бяха залели света с помията на Мордохай. Бяха накарали враговете им да следват сатанинското му учение — това наистина дяволско подобие на християнските принципи — и да се избиват помежду си. И срещу какво? Срещу някакви си два-трийсет милиона долара. Какъв проблем можеха да са и толкова милиарди? Ами че тя, голямата печатница вече беше в техни ръце. Сбъднала се беше мечтата на дядо му Амшел^[12]. И заканата на чичо му Натан беше най-после изпълнена. Вярно, бяха минали сто години. Но изпълнена ли беше клетвата да унищожат омразния им царски род? Изпълнена беше. Наближаваше часът, когато и Обетованата земя щеше да е отново тяхна. Бяха я изтъргували срещу разгрома на германците и сега оставаше само още един, последен етап. След него никой вече нямаше да може да попречи на новия ред и Ерец

Израелъ^[13] щеше да възкръсне от дълбините на времето. Той и светът вече беше техен, само че стотиците милиони поданици още не го знаеха. Нищо, скоро щяха да го научат. Времето беше пред тях, пред Князете. Нямаше кой да ги спре. Кой може да ти попречи, след като Господ е с тебе?

— Татко, позволяваш ли да си поиграя с глобуса? — сепна го гласът на сина му.

Баронът се обърна и се усмихна.

— Да, Ги, разбира се.

Сега синът му можеше да си играе с това удобно пособие, а когато пораснеше, щеше да може да го прави с истинската планета. Той щеше да е един от Владетелите. Тъй е: всекиму заслуженото, *sum cuique*. На тях се падаше да управляват, и най-важните пълномощия за това бяха в ръце им. Дори и да не им стигнеха, можеха просто да си напечатат колкото им трябват.

Барон Едуард Алфонс Джеймс дьо Ротшилд отново се усмихна, извади от джобчето на супер елегантното си елече супер златния си супер Patek Philippe^[17], погледна го, сякаш да се увери, че времето следва начертания план и тръгна към кабинета си.

Само за пълнота можем да добавим, че в това време някъде из необятните руски степи, край някакво, както почитаемият барон благоволи да помисли, неизвестно руско селце с труднопроизносимо име, снегът засипваше телата на неизяснен от историческата наука брой вкочанени болшевики, посинели белогвардейци, един граф, облечен въпреки студа само с бяла риза и малко поизцапан брич на руски офицер, както и още неколцина нещастници, вероятно случайно попаднали на това, бихме казали, убийствено място. Говори се, че повечето са били подлъгани в тоя смъртоносен капан от нечии измамно възвишени (според някои, даже коварни) прокламации и, както вече станало известно, откровено престъпни намерения. Но това са само непотвърдени сведения, на всичко отгоре от съмнителни източници.

[1] Великият К. К., който — както е известно — е неевреин (най-вероятно по бащина линия), е бил ярък последовател на този основен закон от Талмуда^[2]. Пак подчертаваме, че в неговата родина по местоживеење всички се придържат към тоя тъй доходоносен принцип.

Затова и на единственото входно летище на столицата ѝ може да се сложи предупредителен светещ надпис като в еврейския виц: Не се прави тук на тарикат, khaver. Иначе ще стане като с оня завалия от Иерошалаим, който — току-що долетял — радостно завъзкликвал: „Я, колко арабийско е тука: няма палестинци, няма Хамаз, няма сирийски бомбардировки. А, и куфарът ми го няма. И портфейлът ми го няма.“ ↑

[2] [На това място](#) (както и в много други сайтове) можете да намерите текстове^[3], за които се твърди, че са от негови закони. Ние се разграничаваме. ↑

[3] Цитатът от началото е под номер 41. ↑

[4] „Мама ми купи днес“ ↑

[5] Шаммурамат — Същата Семирамида, асирийска царица регент, управлявала от 811 до 806 г. пр. Хр., до навършване на пълнолетие на сина си Ададнерари III. Митологичната традиция погрешно я свързва с построяването на легендарните Висящи градини, които са дело на онзи цар с разнообразното име (Навукаднесар, Навуходоносор, Набуко и т.н. и т.н., II). Ето че и той се намеси в нашето повествование. Крайно време беше. ↑

[6] Могендовид — Давидовата звезда (на иврит: מִגְדָּוִיד — *Magén Davíd*, или Щитът на Давид; в идиш се произнася *могендóвид*), хексаграм или звезда на Ремфан. За това свързана ли е тя по някакъв начин с прочутия еврейски цар и чий символ в действителност е, вижте в мрежата. Например [тук](#), [тук](#) и [там](#). ↑

[7] Шабесгой — гой, който е нает да върши нещо си в шабат, когато на Господарите е забранено да работят от Талмуда. В езика на който Те говорят има много пълни със силни чувства синоними на уважителното *гой*. Чували сме, че ни наричат още поцерим, мамзерим, коферим, обеде гатталуи, ке лафим, хазирим, периц гахайоф, арелим, малхуф, едим бе амалек, ибберим, обеде абода зара, хаморим и прочее (без да сме сигурни в правописа). Ми то трябва да се радваме, че сме предмет на такова езиково богатство. ↑

[8] *Is fecit, qui prodest* — направил го е, комуто е изгодно (лат.). Но то това е ясно и без пояснения. Не е ясно защо авторът го пояснява. Веднъж един специалист ни поясни^[14], че е заради числото 13. ↑

[9] Този цар отново ще се появява по страниците. Едва напоследък към неговия трагичен образ се добавиха някои неизвестни досега черти. За повече информация вижте [тук](#), [тук](#) или [там](#). Няма

съмнение, че той яко е разтрисал току-що родената ни държавка. Сега е ясно, че, да речем, убийството на нашия тогавашен министър-председател Стефан Стамболов е организирано и ръководено задкулисно от Н. В. Николай II. Няма съмнение, че разгромът и разпокъсването на царството ни през 1913 е дело на същия император и неговата дипломация, както и че Русия напада България по негова заповед през паметната 1915 г. Също както няма съмнение, че България е от страната на победителите в унизителния за Русия Брест-Литовски мирен договор от 1918 г. Всичко това беше крито от комунистите. Аз съм свидетел на тая историческа мерзост. ↑

[10] Mezuzah — свитък от животинска кожа, направен при спазване на еврейската процедура *кошер* (или кашер), който съдържа част от молитвата Шма Йсраелъ. Поставя се на рамката на вратата на еврейските къщи за защита^[15]. ↑

[11] Има изследвания, които насочват към мисълта, че *може би* е било написано *зло-вещото*. Други са на мнение, че е било *да-вещото*. Трети предполагат, че е *сла-вещото*. Четвърти и пети нищо не предполагат. Ние се разграничаваме. ↑

[12] Вероятно става дума за... сещате се за кого. Както ще стане ясно по-нататък, и един от главните герои споменава често за дядо си Амшел. Излиза, че с тоя Едуард имат общ дядо. Странно съвпадение. Абе, не е случайна тя тая работа. ↑

[13] Ерец Йсраелъ (или Арец Йсраелъ) — свещената еврейска земя (ивр. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל). Намира се някъде из Палестина. Учените, както винаги, са единни в противоречивите си становища къде точно, и дали въобще се намира. Ако питат мен или някого от нашите, там всичко (както и наоколо), от времето на *нашите* фараони^[16], си е било наше. Това Нил-Мил, пясъци-мясъци, пирамиди-мирамиди, а и разни там Семирамиди — абе, всичко е НАШЕ, а не ВАШЕ. Само Берое! ↑

[14] Тук неясно защо се получиха малко повтарящи се ту ясни, ту неясни изяснения. ↑

[15] Вероятно от православието и разни други неприятности. Обаче той един наш мъдър Соломон каза просто заклинание: „Майната му на православието“. То може би ще има сила и срещу други неприятности — от данъчен, семеен, а вероятно и от парламентарен и общоблочен характер. Майната му и на тях. Разбира се, майната му и на него. ↑

[16] Хубаво е да се знае, че Херодот не споменава тая дума, а според някои (напр. [Ашраф Езат](#) или проф. [Зеев Херцог](#)), Египет не е чувал за никакви фараони, нито израилтяни. Много е интересно. ↑

[17] Patek Philippe — или на български Филип Патек, е може би най-прочутата марка швейцарски часовници. При нашите изследвания не успяхме да изясним дали баронът е носил точно такъв. Най-вероятно се касае за едно от многото автори своеволия. ↑

ПРОЛОГ

ЗАЛИВЪТ С ПЛАЧЕЩИТЕ ВЪРБИ

Беше късен следобед. На брега на острова някакъв мъж клечеше край тъмен предмет, който отдалеч наподобяваше дънер.

На това място реката се разделяше на още два ръкава от отсрещния румънски остров. По десния беше талвегът и там плаваха влекачите с шлепове, пътнически параходи и кораби на подводни криле. През деня те изглеждаха като бели, сиви или сребристи играчки, а нощем блещукаха и се носеха плавно като китайски фенери. По левия ръкав пък обикновено минаваха рибарските лодки и катерите на бреговата охрана. Тук рибарите хвърляха мрежите си из удобните дълбочини и често спираха на острова, за да изсушат вечно мокрите си дрехи и пробити ботуши. Някои от тях се застояваха на брега през нощта, палеха огънове от сухи клони, опадали от тополите, разговаряха, пушеха или пиеха, а светлината от пламъците играеше по лицата и дрехите им и постепенно преливаше в дълбоката тъмнина на гората. В горния край на ръкава, където най-често спираха рибарските лодки, някога се беше вливал канал от блатата, отдавна затлачен и запушен от пролетните разливи. С годините тук се беше образувал доста голям залив, а щом водата спаднеше, се появяваше и дълга пясъчна коса, която свършваше срещу корубеста върба, надвиснала над реката. След нея покрай брега бяха вадили преди години пясък и чакъл с драга и на места водата беше дълбока и бърза. В дълбочините можеше да се хване сом, бяла риба, едър костур и мряна, а в края на лятото там лягаха шаранът и галатската платика. Бреговете от двете страни на ръкава бяха обрасли с редове тополи и храсти, а над водата се привеждаха върби, в чиито коренища се криеха раци и водни плъхове. В полумрак или в мъгла тополите покрай брега приличаха на мълчаливи воители, които пазят острова от стихията на реката, и също като воители падаха на редици, подкосени от неумолимата сила на водата. Падналите дървета затлачваха мястото за година-две, после през пролетта бързеите ги отнасяха нанякъде и тогава идваше часът на

следващата редица. Островът бавно се рушеше, но и реката постепенно се укротяваше и от доста години в залива стояха пет плачещи върби, а малко по-надолу от тях — и една стара висока топола. Цяло чудо беше, че я бяха пощадили, след като най-малко два пъти бяха секли дърветата около нея. Може би от брадвите я беше спасило някое щъркелово гнездо или бригадирът на сечището я беше оставил, за да има сянка за ракията си. Така или иначе, след помилването си тя беше преживяла поне половин век и сега на никого не минаваше и през ум да я превърне в няколко талиги тополови бичмета. Единствените ѝ проблеми бяха през пролетта, когато водата прииждаше, но тя стоеше толкова непоклатимо, че и битката с реката изглеждаше предрешена в нейна полза. Наблизо до голямата топола минаваше отдавна изоставен път за сечището, който криволичеше край брега и се губеше в гората. Дори и през лятото местните жители почти не минаваха оттук — най-много да се мерне някой влах, тръгнал да наглежда конфутото си с царевица, или да изтрополи раздрънкана каруца, натоварена със сено или крадени дърва. Когато и последните работници си тръгнаха със сала от острова, часове наред нищо вече не смуцаваше спокойствието в залива край високото старо дърво. Изчезваха от далечния ръкав сребристите кораби и тромавите шлепове играчки. Не бръмчаха като разсърдени пчели и ожулените от пясъка и годините рибарски лодки. Сякаш бяха изчезнали внезапно опушените сиви градове мравуняци, разсипани като купчинки боклук от двете страни на реката, а заедно с тях бяха потънали неизвестно къде и хората мравки, отнасяйки със себе си и вечните проблеми, които непрекъснато, упорито и безсмислено бяха създавали. Всичко това изчезваше, като че ли никога не го е имало. Оставаха само реката, заливът, смълчаната гора и могъщото старо дърво. Следобедите бавно изтичаха, гората потъмняваше и притихваше, а сенките полека се плъзгаха по поляните. В такива часове целият остров сякаш се пренасяше някъде във времето, но къде — назад в хилядолетията или в идните векове, не можеше да се разбере. И тогава, в ясни дни, при залез-слънце, обраслите с дървета брегове в далечината сякаш се превръщаха постепенно във врати към някакъв по-щастлив свят; а ако времето беше тихо и лъчите — достатъчно полегати, човек с пошашаво въображение можеше да види дори широкия, светъл и почти гладък път, който води към тях.

Сега наближаваше точно този час: нямаше вятър, небето на запад вече червенееше и реката — спокойна и неестествено бистра, сякаш течеше нагоре към отворените, очакващи, залети от светлина, мамещо близки и достъпни зелени Врати на Рая.

Точно до голямата тополя, на мястото, от което най-добре се виждаха Вратите, беше клекнал Клисока и се почесваше по обраслия си с прошарени косми врат.

Клисока беше рибар. Никой не помнеше кой го е прекръстил така, а истинското му име едва ли знаеха други, освен майка му, която беше починала, и архиварите в селсъвета, които обаче по принцип не даваха такива справки. Затова за всички в градчето той беше Клисока рибаря или оня пияница Клисока. На Клисока рибаря бяха мющерии градските тузари, които вземаха от него есетра, чига и черен хайвер на черна борса. Тези символи на разкоша и лукса от паметивека тузарите използваха за рушвет^[1] на голямото началство, когато то благоволяваше да се спъне в това забравено от Бога място. Голямото началство пък, като самотен връх в хранителната верига, ги включваше в обедното си меню.

Пияницата Клисока на свой ред беше клиент на управителя на кръчмата „Карначето“ — Ицо Циганина. Безспорно Ицо Циганина от своя страна беше клиент на други юнаци, които в крайна сметка пък биха могли да бъдат клиенти на самия Клисок.^[2]

Рибарската професия на Клисока беше потомствена. Той калафатеше лодката като прадядо си, канджата му беше от две поколения, а кармаците залагаше в реката като баща си, който пък беше научил този занаят от своя баща.

Ицо Циганина не беше потомствен кебапчия. Произходът и миналото му бяха точно толкова неопределени, колкото и прякорът му. Същевременно те бяха и точно толкова ясни.

В този прохладен летен следобед Клисока се почесваше неслучайно. Защото приличният на тъмен пън предмет всъщност беше удавник.

Беше възрастен мъж, доста пооплешивял, с остро, леко брадясало лице, чиито черти бяха малко посмекчени от краткия престой във водата. Официалният тъмен костюм контрастираше нелепо със старите му пооръфани обувки, обути на бос крак. Сякаш бе тръгнал на опера в последния момент и не беше успял да си сложи

чорапите, за да не пропусне увертюрата. Само че вместо в третата лежа на белетажа бе седнал в деветметровата дълбочина на Гердапа. Във всичко останало той си беше един нормален, напълно удавен удавник.

Клисока го беше закачил с куката, докато се спускаше с лодката по реката на кльонка — едно приспособление, което при майсторска употреба издава особен звук, примамващ големите сомове. Отначало помисли, че куката се е закачила на някой пън, но накрая закачката поддаде и след малко опъване излезе на повърхността. В първия момент Клисока се стресна — за пръв път закачаше такъв улов. Подвоуми се малко дали да го прехвърли в лодката, но не се реши да го направи. Само опъна дебелото влакно, докато тялото опря в десния борд, върза го около стойката на веслото и подкара към брега. След като изкара носа на лодката на пясъка, той измъкна трупа на тясната ивица трева до голямата топола. Сега се чудеше какво да прави. На километър по-нагоре закачи един сом около двайсетте кила, но при изваждането му нарани ръката си и докато се ядосваше, преполови запаса си от гроздова. Ловът беше започнал успешно, но сега трябваше да се прибира и това го разстройваше още повече. Постоя малко край удавника, след това се върна до лодката, извади шишето от бака и седна на влажната трева. Поля пестеливо раната с ракия, изпи две-три големи глътки, прибра остатъка и клекна край тялото. Понечи да провери джобовете му за документи и други дреболии, но се отказа. Тези от милицията можеха да разберат и като едното нищо да му лепнат обвинение в мародерство. Не можеше да остави удавника тук — други щяха да го намерят, а следите от ботушите му се виждаха по целия бряг. Можеше да го завлече обратно в реката и да го пусне да си плува надолу по течението... Ами ако вземеше да потъне и да се закачи из драките долу по дъното? Тогава нямаше вече да посмее да лови в ръкава. Клисока въздъхна, стана, хвана трупа под мишниците и го замъкна в лодката. Сложи го редом със сома, но така, че да не се докосват, отблъсна към средата на реката, запали мотора и пое към опашката на острова. Бученето на двигателя се чуваше още дълго време.

После на обезлюдения бряг настъпи тишина.

[1] Рушвет — тук за пръв път се използва това основополагащо за народопсихологията ни понятие. Хубава, обхващаща целия ни живот турска дума. За повече подробности вж. заб. за *рушвета* от книга IV. ↑

[2] Това би било интересна тема за социологично проучване. Но там, където се случи тази история липсваха каквито и да са копия от епохалния труд на Иван Хаджийски. Нямаше кой да извърши научна соцдисекция на местните нрави, за да се потвърди оптимистичната му теория за богатата душевност на българското народонаселение чрез единични манипулативни примери. Тая ще да беше и причината сред местните му представители да започнат да преобладават подчертано крадливи реминисценции. Все пак подобни проучвания се извършваха, но не от социологична гледна точка, защото се падаха в ресора на друг изследователски отдел, и ги наричаха с малко стряскащото „криминални следствия“. Това беше нечестен прием, който целеше да отнеме единствения сериозен поминък на населението — повсеместното, системно, доходоносно, мъчително сладко, пълно с тайнствен трепет безогледно крадене. Защо да проследяваме как някой неопитен магазинер, плах касиер или притеснителен началник-склад попадат на такова място, където можеш да отмъкнеш единствено решетките на прозорците или бодливата тел на оградата? Кому са нужни те? Какво ще спечелим, ако натикаме нашите герои в *тюрмата*? Ще можем ли да проследим сложното изграждане на техните личности в една общо взето нехигиенична и в много отношения ограничаваща среда? Едва ли. И какво ще получат те там? Както се казва, от три до осем. По наша преценка Клисока, Ицо Циганина^[3] и останалите герои заслужават повече. ↑

[3] За още информация по темата вижте заб. за *Ицо Циганина* в книга IV. ↑

ГЛАВА I

ШУТЪТ И НЕГОВИТЕ ПАРАДОКСАЛНИ КОЛЕГИ

Et tibi dabos claves regni caelorum^[1].
Матей, 16:19.

Няколко години след падането на Берлинската стена, през един от ония дъждовни октомврийски дни, когато всичко е толкова противно, че на човек му идва да се обеси, някъде около два часа след обед по почти пустото шосе от Враца за Козлодуй свистеше черен мерцедес. Допреди няколко години в такива луксозни лимузини пътуваха правоимащите от секретар на окръжен комитет нагоре, посланици на вражески държави и наши разузнавачи, използващи ги, разбира се, само като капиталистически камуфлаж при изпълнение на служебния си дълг. Сега подобни возила, всяко от които струваше колкото месечната издръжка на провинциална болница, разнасяха из царството директори на банкови клонове и финансови пирамиди, производители на менте алкохол, депутати от парламента и среднопоставени разбойници от борческите бригади. От време на време лъскавият чуждоземец с включени халогенни фарове с лекотата на хищник настигаше раздрънканите разноцветни жигулитата и москвичи, които бяха прекарали по този път не една година и не една щайга зимнина. Мощната машина изсипваше върху им порция вода и кал от безбройните локви по пътя, подминаваше ги и след броени мигове изчезваше, оставяйки зад себе си като кометна опашка вихрушка от водни капки.

Колата караше шефът на охраната на известната старозагорска фирма „Рулер“ ЕООД Здравко Викторov — около трийсетгодишен, с тук-там прошарена черна коса, завързана на разбойническа опашка, леко брадясал, с тъмни мафиотски очила и облечен както подобава — в

черна кожена тужурка и джинси в същия класически цвят. На седалката отдясно до него седеше гладко избръснат мъж, на възраст някъде около петдесетте, облечен в официален старомоден и малко изтърган костюм. Имаше тъмнокафяви артистични очи, а леко къдравата му тъмнокестенява, прошарена вече тук-там коса беше подстригана на модна прическа. Приличаше на скучаещ аристократ, който минава през тази затънтена част на света може би за да потърси подходящо място за поредния си замък, заради облог с иконома си или за да провери дали в тукашните реки не се въди случайно любимият му вид крокодили. Това беше управителят на фирмата инж. Божидар Къбоков. От кратките реплики, когато обясняваше пътя на шофьора, личеше, че той не пътува по тези места за пръв път, а от усмивката, която пробягваше по лицето му от време на време, ставаше ясно: да, той не е идвал по тези краища от дълго време и скучната, като край всеки друг път, гледка извиква у него някакви спомени.

Поради меланхоличната есенна картина или поради някаква друга причина той нито веднъж не пожела да намалят скоростта или да спрат в някое от мяркащите се новопостроени пътни капанчета, да пийнат кафе и ледена кола, да поседят край масичките и да погледат дъжда, унилите хълмове и префучаващите коли.

Като всички заети хора, инж. Къбоков не пътуваше от празното любопитство да види роднини, стари приятели или отдавна забравени места, а по работа, или, както вече се казваше по онова време и в страните от някогашния соцлагер, по бизнес. В Козлодуй управителят на „Рулер“ се надяваше да сключи с Атомната изгодна сделка и бързаше да пристигне там преди края на работното време.

След всичко казано можем да добавим, че той беше работил в централата достатъчно време, за да може да се похвали как е изхарчил там безхаберно най-хубавите си години.

През целия път не се случи нищо особено, като се изключи това, че на влизане в Гложене подплашиха няколко мокри кокошки, които напразно изследваха пътя за изръсено от камионите зърно. Но безметежните времена, когато нямаше конкуренция и житото се ръсеше планово по шосетата от съветските зилове^[2], бяха безвъзвратно отминали. Сега по тях неуморимо щъкаха и обираха всичко наоколо постоянно гладните цигани, бездомни кучета и някои, пропили се още в предишния строй, селски асоциални елементи. Така

че зърно нямаше. Отчаяните кокошки се разхвърчаха и разкудкудякаха, но хищникът, който ги ужаси, вече бе напуснал мирното влашко село.

— Наближаваме — каза инж. Къбоков.

— Сигурно се вълнувате — каза Здравко.

— А защо трябва да го правя?

— Ами от това, което съм чувал от вас, оттук май са ви принудили да напуснете. И сега, след толкова години, се връщате преуспял, управител на известна фирма, в мерцедес...

Здравко изпусна „и с шофьор“, но то си беше ясно.

— С една дума, има за какво да ми завиждат бившите колеги — посочи сърцевината на проблема инж. Къбоков.

— Така си е.

Управителят на „Рулер“ замълча. Така си беше. Вярно, идваше за сделка, но тя по-скоро беше повод. Имаше я, имаше я пелиновата тръпка на отмъщението. Само че на кого искаше да отмъщава? На бившия директор, който го беше „принудил да напусне“, както тактично се изрази Здравко? На него откога му бяха посочили тъча. Или на специалистите от дългия списък на ведомствата, в които даде Анализа за мнение? Защо да им се сърди? Затова че замълчаха ли? Нали затова сме оцелели — защото сме избягвали да задаваме въпроси и да изказваме мнения. Все едно дали за византийската политика, за хатихумаюна^[3] или за ергенския данък^[4]. Или за безопасността на атомните централи. Тогава на кого? Да не би на приятелите? Даа, приятелите. Хм, приятелите. Ами тъй е то, приятелите — както би казал любимият автор на един от... приятелите му.

— Май объркахме пътя. Не трябваше да завиваме по лявото отклонение, обаче нямаше никаква табелка — оправда се Здравко като пред катаджия.

— Нищо. Обърни и да се върнем в правия път. Той както винаги си е вдясно — засмя се Божидар.

Обърнаха и след минута-две бяха на Хърлешкия баир.

— Отбий за малко — каза Божидар.

Беше зърнал символа на Атомната. Скулптурата от алуминий — съчетание от атом и турбинни лопатки в авангардистки за онези времена стил — все така си стоеше на върха. Само дето мястото беше пообрасло с храсти и бурени.

„Ето го първия свидетел на великите дни — помисли си Божидар. — От този пилон започваше АЕЦ. Гордостта на индустрията, флагманът на енергетиката, величественият паметник на българо-съветската дружба, както мъдро отбеляза веднъж другарят Кубадински^[8]. Какви мащаби, какви необятни перспективи. Само колко обувалки можеха да се направят от алуминия. И защо я курдисаха? Сигурно за ориентир. На шпионите, де. Току-виж вземат, че объркат Атомната с комбината за целулоза в Хърлец. После една бомбичка и — край: прощавай тоалетнапир, прощавай всенародно благоденствие. Но... поне майсторът ѝ забърса пари за три апартамента.“

— Как ли са изтървали да я ошмулкат циганите? — каза Здравко. — Добри пари могат да изкарат за нея.

„Колко пъти сме минавали покрай нея с децата, като се връщахме с колелата от поредната обиколка на околните книжарници — спомни си Божидар. — Хубаво беше. И какво остана от всичко?“

Той погледна пак към скулптурата. „Ориентир. И символ... Сигурно въобще нямаше да я забележа през буренаците, ако не помнех, че е тук.“

— От това място най-добре се вижда пейзажът — каза Божидар. — Тука някъде бяха снимали и онези зевзеци от „Ку-ку“.

Той си спомни как се беше вързал, когато гледаше предаването „от мястото на събитието“ и как беше звънял по приятели в София след репортажа за мнимата авария, за да пита с изведнъж предрезгавял глас какво е станало.

— Добре беше направено — позасмя се Здравко.

— Всъщност не беше необходима кой знае каква режисура, за да паникьосаш подплашените хорица — каза Божидар. — Българинът не е научен като американеца — да чака поредния измислен хепиенд. Ний си знаем, че можем да се надяваме на най-лошото само в по-благоприятните случаи. И се сещаш, че чернобилските декори все още си стояха. Не ми стана ясно само защо шефовете на Корумбашев не оцениха изследователския му принос. Може да се каже, че популярната тема на Орсън Уелс беше поставена оригинално в квазисоциалната среда на посттоталитарното общество от псевдодемократичен тип. Амче то звучи почти като кандидатска дисертация — изкоментира инж. Къбоков.

— Да, ама и вас са метнали — каза Здравко. Той нямаше понятие кой е тоя Орсън Уелс, а и смисълът на останалото малко му убягваше.

„Ами метнаха ме. След като десет години все такива кошмари съм сънувал... И за някого сънят не свърши на разсъмване“ — помисли Божидар.

— Това, както казва бате Слави, е една друга тема — засмя се той.

Бяха пристигнали.

Здравко спря пред „Белия дом“, както наричаха преди десетина години сградата на администрацията.

„Дори малките шеги, които някога създаваха света ни, вече нямат смисъл — Божидар поклати замислено глава. — Но то и с останалото май е така.“

После слезе с оттренирано движение от колата, облече, без да бърза, модния си шлифер, и сложи бомбето си. Чандлър сигурно щеше да се изсмее, че е с периферия колкото градски колодрум. Взе от задната седалка тежкарското си куфарче S. Z. Dupont, обърна се и огледа площада като пенсиониран федерален агент — с уж разсеян, но всичко виждащ поглед.

Нямаше много свидетели на събитието. А и от тези, които се мотаха наоколо, не познаваше никого.

— Паркирай и докато ме чакаш, хапни някое и друго радиоактивно кебапче — обърна се той към Здравко.

— Слушам! — отрапортува ухилен шофьорът.

Божидар хвърли още един поглед към пустия площад. Ръмеше като в тъжен хепиенд — в някоя от ония сцени, когато главният герой вече е изпълнил мисията си, предателите са наказани, лошите са прецакани и единствените следи, които остават, са надгробни камъни и разбити сърца на красиви жени. Как беше — „един неизвестен пътник на един безлюден площад, в тоя далечен чужд град^[9]“. Това ли беше победата? И беше ли победил наистина? Вярно, бяха приели Анализа. Само че кога? След Чернобил, когато безстрастните компютърни прогнози, които вещаеха бедата, бяха станали нужни колкото на корабокрушенеца — бюлетин за бурите от предишния месец. Защото вече валяха тихите радиоактивни дъждове. А те ръсеха не само виновните. Какво възмездие беше това? Сега, шест-седем години след онези дни, колегите, към които някога изпитваше симпатия и уважение

до един бяха минали в лагера на лошите, повечето от тях вече бяха станали собственици на преуспяващи фирми, с надгробни камъни тук се бяха снабдили предимно все негови приятели, а разбити женски сърца определено нямаше.

Не, тоя площад решително не подходеше за триумфална арка. Смешно беше: Нострадамус от Козлодуй или Радамес на плаца пред Атомната.

Божидар премина краткия път до входа на администрацията, отвори както някога машинално вратата и влезе — както се влиза в някой от лабиринтите на миналото, където се пазят спомените за униженията в казармата, за жените, които са ни изневерили, за приятелите, които са ни предали, а от скоро време — и за известията за неплатени данъци.

* * *

На тридесет и шест години Божидар Къбоков беше типичен интелегент: с неясно положение в обществото, без определена перспектива в службата, с перманентни заеми от весекаса^[10] и естествено, без собствено жилище.

Тази съботна сутрин той не беше на работа. Вкъщи нямаше никого. Децата му играеха някъде по улиците, жена му беше в командировка и все още никой от приятелите му не се беше домъкнал. Затова инж. Къбоков спеше сладко и сънуваше сутрешен сън. Беше на острова и пътуваше с колелото към голямата тополя. На поляна край блатото се бяха излегнали няколко млади жени, които уж бяха на плаж, но като го видяха, започнаха да свалят банските си, а заедно с това и да му се усмихват съблазнително. Инж. Къбоков остави велосипеда и тръгна към тях. Бяха му много познати. Едната беше кестенява, но останалите бяха русокоси — точно каквито най-много харесваше. Те държаха някакви листчета, махаха му с ръце и му ги показваха, сякаш току-що му бяха написали на тях пламенни любовни призови. „Ох, че са хубави“ — помисли той и забеляза, че е свързан към всяка с бели овчи черва. „Ха, чревца — каза си радостно Божидар. — Ще си направя чорбичка.“ Той не беше наясно, че в българското сънопроизводство овчите черва са иманентен астрален символ на

любовните връзки. Инж. Къбоков тъкмо беше наближил младите жени, когато пред него изникна от нищото доста голям и подчертано неприятен великан, който носеше келтски боен шлем с рога. И уж му беше непознат, но отнякъде знаеше, че това всъщност е неговият директор. Великанът тръгна към него заплашително и Божидар му приложи сложна хватка от източно бойно изкуство. Обаче директорът му — сега ясно се видя, че това е той — му приложи контрахватка. Биха се известно време, но накрая великанът застана неподвижно, съгласно сценария, Божидар го изрита с обикновен махленски шут и той изчезна. На мястото му се появиха някакви дълги лавици със сребърни камбанки. Божидар си помисли мимоходом, че може да ги използва за въдиците си, тръгна забързано към полуголите жени, които вече бяха негови, и... се събуди.

„Какъв хубав сън“ — помисли инж. Къбоков и реши да се поизлежава и да го досънува, въпреки че тая сутрин трябваше да оправя бойлера, който течеше вече втора седмица. Във всички блокове на централата имаше безплатна топла вода от парокотелката, само той беше с бойлер. Отказа се от единственото козлодуйско благо от чиста проклетия. Били му гръмнали радиаторите. Чудо голямо. Сменят се. Проблемът е докато ги намериш. А така плащаш ток на поразия. Тъй е, само че апартаментът на инж. Къбоков нямаше електромер. Може би го бяха откраднали или въобще не го бяха поставяли, а на ония мързели от енергото не им минаваше и през ум да сложат нов. Що да слагат? Да го отмъкнат и него ли? Така че можеше да си гори ток колкото малко село. Все едно — инкасаторката му начисляваше някакви си три лева „база“. Какво бяха те при три-четиристотин лева заплата? „А, ще го оправя някой друг път тоя скапан бойлер. Кой ме караше да го слагам? Можех да сложа «лилипути»^[11] на всеки кран“ — помисли мързеливо Божидар и се приготви да заспи отново. Но не му беше съдено — ранобудният му комшия от горния етаж вече беше започнал да бичи крадените от съседния строеж дъски за самоделната си библиотека. За какво го беше домъкнал тоя мини циркуляр чак от Нововоронеж, ако не да бичи крадени дъски и да вбесява комшиите? Божидар се опита да изолира шума с възглавницата, но стърженето от съветската апаратура можеше да докара до отчаяние и пенсиониран кантонер в трети стадий на глухота. След като не успя да се справи с проблема, инж. Къбоков се надигна и удари главата си в шкафчето на

собствената си саморъчно направена библиотека. Което незабавно извика въпроса кой го е накарал да се домъкне в този забутан град. Всеки може да си зададе такъв въпрос и е важно да може честно да си отговори. Божидар Къбоков си мислеше, че е тук заради жилището и естествено, естествено, ама естествено, за омерзителните, но за съжаление вездесъщи пари. А имаше още една причина — истинската, но нея той не беше измислил. Затова, може би заедно с козлодуйския вятър, в апартамент номер седем нахлуваха понякога неясни и доста тъжни мисли. Тогава Божидар обикновено отиваше в кухнята посред нощ, опираше чело в прозореца и дълго гледаше навън, като че ли искаше да зърне нещо, което бе загубил много отдавна и което му беше страшно необходимо. Като, да речем, парче от пъзел, без което картинката губеше смисъл. Или липсващ важен чарк от сложна машинария, без който тя нямаше как да тръгне. Гледаше тъпия отсрещен блок, полуосветен от оцеляла по чудо улична лампа, докато стъклото се замъгли от дъха му, а по някое време извиваше глава към някои от двата края на пустата улица, сякаш очакваше оттам да дойде някой закъснял спасител. Но нямаше никого и той пак се вторачваше безсмислено в празнотата. Не само през нощта го търсеше той онова липсващо много, ама наистина много важно *нещо*. И през деня се случваше да се зарее из отминалите дни, сякаш там между спомените можеше най-после да го зърне. Но все не успяваше и не успяваше. Вероятно защото не търсеше там, където трябва. А може би защото обикновено се залавяше с нещо ненужно. Ето — и в този момент, сякаш за да потвърди думите ни, той затърси пипнешком чорапите си под леглото.

Понякога съдбата има странни прищевки. И сега, докато ругаеше неадресирано и постоянно напипваше детски играчки вместо втория си чорап, случаят поднесе на Божидар Къбоков невероятна възможност.

Телефонът иззвъня. Божидар се вторачи в него, както подчинен гледа шефа си, когато оня му отказва лятната отпуска, после стана, довлече се до апарата и вдигна слушалката.

— Къбоков слуша.

— Божо — беше Гелето, — ще дойдеш ли на острова?

Божидар погледна часовника си за ориентация в този пообъркан пространствено-времеви континуум и въздъхна. И бездруго беше вече

късно да ходи до Клисока. А на острова можеше да успее да дремне на сянка под тополите и да досънува вълнуващия сън. Беше хубава идея.

— Друг ще идва ли?

— И Иван ще дойде. Вчера Емил и Киро са били до голямата топола. Шаранът е почнал да кълве.

Гелето несъмнено беше сърцевед и като почака, докато приятелят му смели информацията, добави конструктивно:

— Хайде, след десетина минути те чакаме пред нашия блок.

— Стръв има ли? — попита Божидар.

— А ти как мислиш? — засмя се Гелето.

Божидар тракна слушалката, огледа разхвърляната стая с поглед на режисьор, който не одобрява разположението на трупове след финалната престрелка, и се затътри към кухнята. А тя беше чиста и подредена. Вечерта децата бяха измили чиниите и избърсали печката, но инж. Къбоков не се впечатли от усилията им. Беше горд, че ги е научил да се грижат за себе си. Малко е да се каже, че не беше привърженик на ранния Спок^[12]. По някаква незнйна причина, а може би най-вече защото ги беше шамаросвал когато трябва, но те не приличаха на останалите разглезени подрастващи в Козлодуй. Можеха да вършат противната му домакинска работа, а по този начин му оставаше време, през което можеше да класифицира останалите задачи и да избере подходящ член от семейството, на когото да ги възложи. Благодарение на тези му навици (които някои негови колеги бяха склонни да наричат турски *табиети*), той имаше възможност да се отдава на разнообразни хобита, безполезни размисли и приятелски запивания с различна степен на последствията. Верен на навика си да разузнава обстоятелствата предварително, и сега като влезе в кухнята, инж. Къбоков най-напред залепи нос за стъклото. Навън грееше слънчице, по небето нямаше нито едно облаче, а по улицата се виждаха обикновени козлодуйски граждани. Всичко обещавахе двата почивни дни да протекат славно и безметежно — тъй както в живота му се бяха изнизали стотици други преди тях. „Мдаа...“ — помисли инж. Къбоков и се помота още малко, после изведнъж се преобрази, събра раницата с бързина, на която би завидял и руски/американски^[13] десантчик, написа бележка на децата с указание да си приготвят меню по техен избор, да не дразнят съседите и да не образуват бойни коалиции, и се измъкна от къщи.

Когато приятелството се съчетаваше и със скитосване по острова, земните сили, които можеха да го отклонят от пътя му оставаха само три: неотложно семейно задължение (в тоя списък бойлерите определено не влизаха), внезапно повикване в централата и някой започнат вече бридж маратон. Отново с приятели.

* * *

След половин час тримата вече бяха преминали ръкава със сала под Казана и сега натискаха педалите по изровените коловози.

Със своите десетина километра дължина и на места повече от километър ширина Козлодуйският остров изглеждаше огромен. Незаселен заради пролетните и есенните разливи, той се беше превърнал неусетно в нещо като малък резерват. Навсякъде растяха тополови гори, пътеките сред тях бяха избродирани от следи на сърни и глигани, а по високите върхари гнездяха десетки щъркели. Когато през лятото водата се отдръпнеше, в блатата оставаше толкова много риба, че я ловяха, като я захлупваха с кошове. Накрая, преди те да пресъхнат, за баберка се събираше и безброен пъстър птичи свят и през деня от тях долиташе шум като от далечна гладиаторска арена. Козлодуйци бяха прекарвали тук само няколко горски пътчета, за да могат да стигат с каруците си до царевичните ниви и да извозват сено и дърва, освободени от противните на народа държавни такси. Цивилизован по този начин, островът изглеждаше достатъчно див, за да удовлетвори и най-капризните любители на силни усещания. Божидар веднъж се изсмя, че ако вместо централата местните селяндури бяха построили няколко сала с вградени кебапчийници и бяха направили реклама в две-три западни ловно-рибарски списания, може би щяха да изкарват повече пари, отколкото от аеца. Обаче образованите и капризни пришълци не харесваха острова. Дразнеха ги недопустимите за техническа интелигенция неравности по терена, неприемливата локална гъстота на комарите, както и нетърпимата липса на будки с бира и неотменните към тях емайлирани ватерклозети. Затова почти никой от тях не идваше тук и тримата бяха прекарвали сред тишина и спокойствие безброй безметежни дни.

Срещу изгорелия траф те слязоха от колелата, тръгнаха направо покрай царевичната нива и в самия ѝ край потънаха в тополовата гора. Хубав беше островът, но от всичко най-хубава беше точно тя.^[14]

— Ний амен-амен стигнахме — каза Божидар.

— Трябва да наловим таранки — прозя се Гелето.

— Аз викам най-напред да хвърлим въдиците и докато шаранът ги разглежда, можем да изкараме със серкмето поне малко тиня и водорасли — каза Иван, свали бялата си шапка идиотка и забърса потта от полуплешивата си глава.

Божо и Гелето се захилиха и тримата продължиха надолу край реката. След малко се показва и долното блато. Водата беше спаднала от горещините през последните дни и почти всичко, което хвърчеше на острова, преследваше малките рибки или претърсваше брега за хранителни остатъци. Ято яребици изхвърча вляво от храсталака, но на тях нямаше да им направи особено впечатление и ако бяха опечени на шишчета и набучени покрай пътя. До мястото стигнаха мълчаливо. Оставиха колелата на сянка между тополите и се спуснаха до брега.

— Дотук имаме късмет — каза Божидар. — Ония прасета от фуражния^[16] още не са освинили реката с динени кори. Не съм виждал такава бистра водата от пролетта.

— Остава само шаро да кълве — каза Иван и кръглоликата му и малко заспала физиономия се освети от стаените надежди на вманиачен рибар.

— Няма риба вече, нямаа. Избиха я с бомбите, тея катили — каза Божидар.

В тишината на късната утрин се чуваха хлопатарите на стадо крави на отсрещния румънски остров.

— Що не преплуваме до Копаница, вместо да чакаме някой шаран с извратен вкус да опита от качамака на Гелето? — каза Иван. — Нали едно време оттам е тръгвало чевермето за хайдутите? Откога си мисля да възродим традицията.

— Мама ме е учила да не подражавам на разбойници — каза Божо.

— Ти пак се каниш да се заядеш — засмя се Иван.

— Може и да са разбойници, само че благородни. Като Робин Худ, Вилхелм Тел или... — запъна се веднага Гелето.

— Или Дата Туташхиа^[17] — каза Божидар.

— А, точно него щях да ти посоча — каза Иван. — Какво имаш срещу тоя човек?

— Нямам нищо. Обаче те и тримата са само литературни и филмови герои.

— Вилхелм Тел не е само легенда — каза неуверено Гелето.

— Прав си, той е и главно действащо лице от опера.

— И какво от това? — попита наперено Гелето.

— За тях конфликтът е измислен. Той само провокира чувството ни за справедливост. Ти можеш да си изградиш представи за героите, да се отъждествиш с тях или да ги отхвърлиш. Но всичко е наужким. Докато нашите хайдути са си били съвсем реални и при тях разбойничеството е съдебна констатация.

— На турския съд — каза Иван.

— Турски, ама съд. По една или друга причина, ние сме живеели в тяхната държава, а не те в нашата.

— Да, ама е било насила — посочи с пръст Гелето това позорно обстоятелство.

— А диктатурата на пролетариата, да не би да е поощрение на свободната воля?

— Тя е теоретично понятие — опроверга го уверено опонентът му.

— Ами станалото на Девети? То да не е било доброволно? — попита Божо.

— За такива като тебе, не — бързна го Иван.

— Ти пак извъртя нещата на лична основа. Като партиен секретар. Айде да не спорим повече, че получавам колики. Дай сега да инсталираме апаратурата — каза миролюбиво Божидадар.

Все така ставаше. Хвърляше маса усилия да мисли върху най-различни теми. Обаче обикновено стигаше до такива тези и теории, които бяха твърде далеч от ортодоксалните. И щом се опиташе да ги сподели с някои от приятелите си, те начаса си изфабрикуваха противоположно мнение и се обединяваха срещу него.

— Чакай, чакай, не се измъквай — каза Иван.

— Виж, Божо смята споровете за загуба на време — намеси се Гелето и зацитира, като рисувахе с пръстите си известните ораторски фигурки: — Той учи, че няма смисъл да се спори: първо, с хора, които не знаят какво твърдят; второ, с онези, които предварително заявяват,

че не могат да бъдат убедени; също така с тъща, с радиоточка и с привържениците на комунизма; и най-вече с милицията. С нея споровете били много болезнени за духа и тялото.

— Така е в общи линии. Пропусна само дървения философ Тодор Павлов^[18].

— А ние към коя категория сме? — поинтересува се Иван.

— Тоя въпрос ви го оставям за домашно. Аз сега отивам да сека пръчки. За такива като мен, ако искат да оцелеят, това било едно от най-подходящите занимания. След чуването на камъни, разбира се. Това последното в специално организирани за целта зони за доброволен каменарски труд — подхилкна се Божо и се мушна сред върбалака край брега.

След около час на разстояние близо половин километър, на местата, където очакваха да удари шаранът или някоя ненужно едра бяла мряна, покрай брега вече стърчаха двайсетината пръчки на въдиците, забити под тгъл в земята. На върха на всяка се мъдреше, като наблюдател на ООН, голяма буца кал.

На малка полянка, доста далеч от основната батарея под третата върба, но затова пък на сянка, тримата бяха насядали край няколко пластмасови кутии с домашни хранителни остатъци. Имаше и едно отворено шише наркоопска гроздова, от чиято миризма мравките на половин километър околоръст панически местеха мравуняците си.

— Ха, наздраве — каза Божидар и гаврътна една от трите алуминиеви форми за крем карамел, които използваша вместо чаши.

— Геле, ти откъде беше забърсал купичките? — поднесе го Иван.

— От една врачанска закусьчна — отговори вместо него Божидар.

— Тц, тц, тц — затюхка се театрално Иван, — и аз бях тръгнал да търся, ама докато се натуткам, тия врачанлии бяха ошмулили всичко. В закусвачниците бяха останали само големите тави.

Божо се засмя и наля по още един пръст. На всички кражбата беше близка като на ония туземци от вица, осъзнали колко хубаво и вълнуващо е, когато присвоиш нечий кон, и колко неморално и осъдително е, когато някой отмъкне твоя. Абе, харесваша му тия двамата... да, може да се каже, юначни... такова, де, разбойници.

— Май раншко започнахме тая сутрин — каза Иван. — След малко да не започнем да оплитаме въдиците.

— Той да удари, пък... — промърмори инж. Къбоков и размаха ръка в пояснение на това, колко нищожни са шансовете на шарана.

— Ако сега се върнем капо, само след седмица ще се реваншираме на Волга — каза Иван.

— Хайде, бе, аз вече почнах да си мисля, че няма да тръгнем — каза Божидар.

Инж. Къбоков нямаше кола. От чиста проклетия не искаше да се нареди на опашката или да си купи на черно някоя поразтракана жигула. Затова от месеци навиваше приятеля си, който имаше, да направят едно турне из соцлагера, за да „подпомогнат заедно културно-търговския обмен между братските народи“. Той така се изразяваше за черноборсаджийските си воаяжи. А те в основата си се опираха на непонятната за здравия разум перманентна липса на стоки, които се търсят под дърво и камък в страните от лагера, на уменията на ценовиците в тях да формират необясними разлики в пъти на цените им от двете страни на въображаемата държавна граница, и най-вече на неугасващия стремеж на социалистическите труженици да докопат онова, което невидими повелители бяха решили, че не им се полага.

Нямаше разумен човек, който да не вижда шашващите абсурди на соцснабдяването и да не се досети, че са предизвикани от плановата икономика на любимия строй. Едва ли бяха много случаите, в които да се вбесиш или поне да не се ядосаш здравата, когато дефицитът^[20] на необходимото ти благо се прояви точно като ти е дошъл редът — след два часа дремуване на опашката. И продавачката ти каже освобождаващата душата й фраза: „Свърши, другарю.“ „А кога ще докарат?“ „Ми, не знам.“ Божидар твърдеше, че това било най-видимият резултат на най-прогресивната обществена система. Да, и грозните сгради. Обаче колко бяха хората като него, които правеха поне нещо или нещичко, за да се запълнят безбройните липси на всичко най-необходимо и да направят живота поне отчасти приемлив? Съвсем, съвсем малко. А колко пък бяха готови да платят цената на една истинска промяна? Комай нямаше такива. Нещо повече. Божо знаеше от опит, че дори и тези, които охотно участваха в обмена на контрабандни стоки, щяха веднага да се отрекат от такива разлагащи новия строй елементи като него, щом се появят онези цивилни сътрудници със смразяващите сърцето червени служебни карти. Да се

отрекат и да го заклеят. Буржоазна отрепка такава. Но защо да им се сърди? Иначе щяха да ги изхвърлят от сценария.

— Божидаре, що не отидеш да хвърлиш серкмето? — сепна го Гелето. Беше му омръзнало да слуша как ще купуват обувки, джинси и всякакви полски боклуци, които ще пробутат на тройни цени в Съюза, оттам ще вземат злато, което ще продадат на самите поляци, после ще вземат плюш за Чехия, от Унгария пък ще купят сапун „Каола“ за румънските граждани^[21], и така, докато се върнат богати и преуспели в родината.

И работата не беше в това, че тези търговски турнета изглеждаха безполезни: Божидар профукваше всичко спечелено още по пътя и от цялата далавера оставаха само спомени как са се натряскали в някоя елитна кръчма и след това са се замеряли с посребрени лъжички с чер хайвер или са поливали цветята на готвача със „Советское шампанское“^[22]. Истинската причина беше, че някъде дълбоко в душата си Гелето не приемаше участието на приятеля си, а още по-малко своето, в контрабандистките набези — тая своеобразна невъоръжена и зле организирана съпротива срещу новото социално статукво, което го дразнеше непрекъснато — както впрочем всички останали като него. Защо обаче не искаше да вземе страна, той не можеше да реши. Може би от страх? Не. От къде на къде? Беше му ясна полезната същност на онова отхвърлено, отречено и заклеено още в крехкото му детство нещо, наречено свободна търговия. Още победителна беше явната вредност на нейна липса, която пораждаше стресиращи взаимоотношения и социално напрежение и се възпроизвеждаше всеки път и навсякъде. Само че защо трябваше да се включва в опити да се възроди онази буржоазна среда, когато това се преследваше от закона? Това беше като да лекуваш обикновена настинка с азиатски грип. Или с комбинация от магарешка кашлица и класически дрисък — помисли Гелето доста картинно. Всъщност... и страх си имаше малко. Абе, доста си беше.

Всичко мина за секунди през ума му, без да оставя трайна следа — някаква малка мисловна вихрушчица, която вдига като ненужни хартийки и сухи листа само случайните остатъци от добродетелни (а такива ли бяха?) принципи и позабравени прояви на честност. И спонтанно възникващи досадни умозакljučения, потребни колкото довеян отнякъде уличен прах.

— Да, бе, що не вземеш и ти да свършиш нещо полезно? — обади се като черна станция^[26] Иван тъкмо навреме, да разсее затормозяващия мисловен шлам на Гелето.

— А, ето Ваньо ти го каза в очите — посочи и той истината на оформящият се вече общ враг.

С тъмните си вежди и големи рогови очила на късогледите си очи приличаше на умната птица сова — наставник на децата. Обаче носеше дънки — най-често протрити, принципно нежелани от партията и дори забранени^[27] през едни десетина години (което беше съвсем кратък период в сравнение с очакващото се безкрайно развитие на новия строй) и това разваляше педагогическото впечатление.

— Като гледам, конкуренцията вече е опоскала тая локва. Май ще трябва да се ходи до горното блато — въздъхна Божидар и се огледа за съчувствие.

Но приятелите му явно бяха коравосърдечни хора.

— Що не вземеш да се поупражняваш на тревата? — Иван посочи с ръка полянката. — Нали все за тренажори мрънкаш. Ей ти възможност — хем ще си половиш, хем няма да чистиш серкмето.

Божидар се подхилкна и си допи чашата. Стана, извади мрежата от раницата, взе малката кофа и се запъти към колелото. Повъртя се малко край багажа, подритна задната гума, закачи кофата на кормилото и подкара нагоре по едва видимата пътека, в която треволяците бяха превърнали стария път за сечището.

* * *

Таня, или официално Татяна Михайловна Петрова, по баща Фьодорова, мина ръкава със сала малко след девет. Бяха решили с Мариана да ходят на плаж през двата почивни дни. В четвъртък вечерта, след като изгледа от скука филма по телевизията, тя погледа по инерция какво става на екрана още минутка-две, после отиде до тоалетната, оправя леглото и изведнъж разбра, че не ѝ се спи. На другия ден трябваше да изкара противната ѝ петъчна смяна, после да вземе детето от градината, да приготви вечеря, след това да прибира разхвърляни играчки, да оправя проклетата къща, да гледа родните тъпи съветски филми, да трепа комари и да се бори с хлебарките.

Неясно защо, но нещата в живота ѝ въобще не се подредиха така, както ѝ се искаше.

Когато се ожени за Чавдар и се разчу, че ще се преселва в България, всичките приятелки ѝ завиждаха. Някои от тях бяха успели да отидат по „путьовка“ в България^[29] и разказваха, че там е топло като в руска баня, в магазините има неограничени количества салам, по дърветата растат от само себе си невиждани плодове, а на морето е толкова хубаво, че те хваща яд защо Червената армия не е превзела тая държавичка още през тринайсети век. И не беше за вярване, но там изобщо нямаше съветска милиция. Имаше някакви с подобни униформи, но веднага се усещаше, че в сравнение с родните чекисти те бяха като добрите герои Чук и Гек^[30]. Всичко това беше непонятно за руския човек, особено онова за салама, а пък за милицията вече съвсем. Е, как тогава да не завиждат приятелките ѝ? „Провървя ти — беше казала сестра ѝ вечерта, преди да тръгнат с Чавдар за Москва, — ти наистина успя да се измъкнеш.“ А брат ѝ повтаряше преди всяка водка „Ты у нас умница“, докато накрая се отрязва като мотика. После го изби на поезия, час по час фъфлеше „Хороша была Танюша, краше не было в селе“^[31], размахваше чашата си и все не успяваше да я излее в ухото си. Баща ѝ се беше изпраскал за случая с всичките си ордени от Отечествената, сякаш се канеше да се жалва в градския съвет по квартирен въпрос^[32]. Той удържа фронта половин час след брат ѝ. След това и той заповтаря като трофеен грамофон, че през четирийсет и четвърта така и не му провървяло да мине през България, а трябвало да пази танка си край Турну Мъгуреле да не го откраднат влашките цигани. Михал Фьодорович редуваше спомените със залпове „Столичная“ и току подхващаше „Хороша страна Болгария, но Россия лучше всех“^[33]. Таня знаеше, че реалностите най-често са противоположни на руските песни, и си мислеше, че дните занапред ще приличат на времето, прекарано с Чавдар в „Космос“, който тогава беше един от най-шикарните московски хотели. А там бяха в апартамент с фински мебели, италиански мрамор в банята и цветен телевизор Philips в хола. Ченгетата на рецепцията установиха веднага, че е руския, но тя беше с чужденец и ако я следяха, това ставаше дискретно или поне с такт и отдалеч. За тях тя беше вече като че ли зад стъклена стена, отвъд която те нямаха власт, и погледите им не я плашеха. Това беше свободата, за която мечтаеше, и на нея тя се

радваше повече, отколкото на лукса в апартамента. Но всичко това бледнееше пред шведската маса в ресторанта. Когато Таня за пръв път влезе в залата, най-напред се спря слисано пред масите, отрупани с колбаси, рибни филета, салати, супи, боршове и аламинути.

„Какво се втрещи? — беше я попитал Чавдар. — Вземи две-три чинии и да наринем каквото там ти харесва. Няма значение колко — накрая плащаш все пет рубли.“

Точно така се изрази и това просташко „да наринем“ най-точно съответстваше на невероятното, немислимо разточително изобилие от храна. За нея. Но възрастните холандки, шведки и германки, които се разхождаха, понесли като кози някое зелево листо и купчинка картопки до него, очевидно се впечатляваха от деликатесите колкото швейцарски крави от манастирски кебап.

Хубави бяха онези дни. Но... лайфът трая два месеца, след като пристигнаха в България. После... после всичко свърши. Разведоха се с Чавдар преди три години. Оттогава в живота ѝ нямаше нищо друго, освен отдавна омръзналото ѝ ежедневие на лаборантка в радиохимична лаборатория, грижите за Валери, епизодични връзки със случайни мъже и постоянен страх да не я върнат в Съюза. Таня се постара да научи български, защото предпочиташе да прекара тук сто години в самота като онзи... забравила му беше името, отколкото да се върне и за ден в родната действителност. Но да стои сама ѝ писваше и затова снощи отиде у Мариана. Поприказваха си уж за работата, но, честно казано, главно за Божидар, докато съседът се прибра към дванайсет и започна да се кара с жена си.

Вечерта беше топла, жабите в гъоловете край Дунава квакаха и пасторалното спокойствие на късното лято допълни действието на двете чаши джин с тоник.

Решението да отидат на плаж двете взеха закономерно, бързо и единодушно.

Сутринта към девет Таня заведе Валери при съседката си от горния етаж. С нея често си помагаша. Каза ѝ, че ще го вземе към обяд и почти на бегом стигна до сала. Мариана я нямаше. Една каруца вече беше качена, а следващата трополеше между тополите. Реката тихо пропляскваше от допира с дървената платформа, пътниците бърбеха на влашки, а около сала цамбуркаха уклеи. Салджията погледна бегло късите ѝ панталонки и Таня ясно прочете в погледа му желанието да я

доразсъблече заедно с продължението. Но сякаш някой подсказа на мераклията колко малък е шансът да го огрее и той направи физиономия на мълчалив защитник на ортодоксалния морал, пазен грижливо през вековете от капитаните на влашки салове. Може би повлияна от същата тайнствена сила, изненадващо и за самата себе си, Татяна Михайловна се качи. Сама.

Като слезе от сала, тя се направи, че не забелязва погледите на двамата власи, които се мотаха около каруца със сено. И двамата бяха турбинисти в Божидаровата смяна.

— Добрутро — каза единият. — На плаж ли си тръгнала?

— Да — каза Таня. Очевидно беше, че не е тръгнала за дърва.

— Тогава си първата — каза другият. — Отзарана минаха с колелата Божо, Гелето и Иван. Ама те идват тук за риба. Ходят все до голямата топола.

Ясни й бяха тези — уж да поприказват, а всъщност да погледат по-дълго бедрата й. Е, и на нея й харесваше да усеща мъжки погледи, но не тук и не на тези двамата. Тя се подсмихна — така както го правят жените, когато генетичният материал на ухажорите е от долните класове на еволюцията, и зави по пътя надолу покрай реката. Уж бяха решили с Мариана да ходят на плаж в горната част на острова, ама на — тръгна в противната посока.

След завоя тя престана да усеща погледите им, а след стотина метра и глъчката покрай сала съвсем затихна. Реката пътуваше надолу заедно с нея също като в детските й години, когато ходеше заедно с баща си и брат си за риба на Дон. Тогава й се струваше, че могъщият воден поток сякаш тече през самия й живот. Веднъж цял ден се спускаха с лодка покрай самотни дървета, хутори и пожълтели безкрайни нивя. Тогава си беше помислила, че това е може би вечността: да се плъзгаш тихо покрай брегове с рехави горички, къщурки, злачни поля и хора, които гледат към теб, сложили ръка над очите си. И да пътуваш по реката, да пътуваш... безкрай. Но ето че белият Дунав бе сменил тихия Дон. Все пак онази река от детството й още проблясваше понякога в мислите й като сребърна нишка — някъде далеч, където знаеше, че вече няма да се върне. Ако Таня беше поромантична натура, можеше да поседне под някоя плачеща върба и да се потопи във вече губещите своите ясни очертания заливи на спомените. Или поне можеше да се разходи боса покрай брега и да

погази като немирно дете в приятно хладната вода. Тогава може би и нашата история щеше да тръгне по съвсем друг път. Но за късмет тя мислеше трезво и изведнъж си даде сметка, че е за пръв път в тази част от острова и че не знае накъде върви. Продължи все така безидейно и стигна до някакво разклонение. Таня се поогледа и, несъмнено под идейното влияние на партийните повели, зави наляво по пътчето, което минаваше през сечището, след това покрай малко блато и накрая изчезваше в гора от стари тополи. Не след дълго пътуваше сред прохладата на десетилетните дървета. Гората свърши отведнъж и пред нея се откри голям залив с пясъчна коса.

Наоколо нямаше жив човек.

Таня спря, колкото да разгледа набързо географското си откритие: отсреща имаше остров — български или може би румънски, а на него се виждаха крави. Кравите изглеждаха малки, от което следваше, че островът е далече. Пясъчната коса беше задоволително дълга, пясъкът беше чист, а водата ѝ се стори плитка. Сигурно беше и топла. Нямаше причини да е недоволна. Тя слезе на брега и избра едно по-закътаност местенце покрай върбалака.

Надолу по брега се виждаше високо дърво. Това трябваше да е голямата топола. Таня остави чантата си на земята, опъна малко чаршафче и си свали панталонките. Банският ѝ беше с цвят на незабравка и прикриваше символично хубавите ѝ гърди. Тя се излегна на чаршафчето и се загледа в реката. Напоследък я обземаше типичната руска хандра^[38], но самотният бряг и слънчевите лъчи добавиха сега още по-типичната за рускините сладострастна нега. Тя полежа малко, после стана, свали горнището на банския и се излегна — уж на нудистки плаж^[39]. А всъщност искаше да я види Божидар.

Ето за това беше цялата работа.

* * *

Слънцето беше напекло и Божидар усещаше как капките пот по лицето му започваха да се сливат на малки вадички. Той караше колелото с една ръка, въпреки подскачанията от неравностите на пътеката, а с другата отмахваше надвисналите от двете страни клони на храсти. Въздухът беше натежал от миризми. Миришеше на трева, на

река, на тополи, на блата и мокри брегове, на царевични ниви и изпръхнала земя, на изсъхнали листа, върбова кора, коприва и къпинови храсти. Миришеше на остров. Хубаво беше тук и Божидар неведнъж беше бродил по пътищата край старите сечища, изровени от тракторите и ремаркетата, с които работниците изнасяха отсечените дървета. Веднъж хвана малко гардже, което подхвърчаше в измъчени опити да излезе от дълбокия като канавка коловоз. Децата бяха вързали с въженце крачето на нещастното туземче за едно колче край палатката и цял следобед го учеха да говори влашки. Друг път на завоя, малко преди пътеката да влезе в гората, беше затънала шкодата на единствения софиянец, на когото беше помогнал някога. Тоя куку беше минал ръкава срещу каса бира и една брадвичка от шведска стомана, които беше дал на салджията, за да го прекара посред нощ на острова. Божидар беше зарязал въдиците за два часа, докато сечаха клони с ловджийските си ножове и ги постилаха в дългата десетина метра локва, за да измъкнат колата от калта.

Когато се върна, като награда за тая изненадваща отзивчивост на една от пръчките се беше закачил единайсеткилограмов сом — първия му подходящ за разправяне улов.

Божидар можеше да си спомни и за други случки през безбройните дни, преживени на острова, и да се настрои по-романтично или поне по-подходящо — както подобава на избраници на съдбата в решителните минути преди началото на велики дела. Но... той бързаше и мислеше най-вече, че е горещо и до горното блато остават десетина минути яко каране. След първата върба пътеката се сливаше със сенчестия горски път. По дълбоките коловози, които не изсъхваха напълно дори през август, се караше трудно, но пък наоколо беше прохладно и тихо. Към края на гората Божидар свърна вдясно, слезе от колелото и тръгна между дърветата. След около двеста метра между тополите проблесна мътното сребро на застояла вода.

Той излезе на блатото точно край върбалака, остави колелото и напълни кофата с вода. После отсече три пръчки, залепи в тънкия им край по шепа качамак и ги забучи на удобни за хвърляне места. След това излезе на брега, запали цигара и седна на един полуизгнил пън. „Защо така ми харесва тук? — помисли вяло Божо. — Може би защото се връщам назад към природата. В естественото ни, така да се каже, лоно.“

Това, разбира се, бяха глупости. „Всички дрънканици, че човек ходи на пикници само от някакво си желание за връщане назад към природата — се беше изцепил веднъж Иван, — са пълна боза. Може и да има нещо подобно, останало от времето, когато сме живеели щастливи по дърветата. Някакъв затаен копнеж, някакъв атавистичен порив към свободата, какъвто човек изпитва, когато е, да речем, на оперативка при шефа, на събрание на домсъвета или... на предизборна среща с народния си представител. Как по някое време тогава му се прииска да скочи, да размаха една дълга, яка тояга и да изреве с цяло гърло: «Ихуу, ихаа. Вашта...» (цензурирано).“ „Няма да споря — беше му отговорил тогава Божо, — има и такъв порив, но истинската причина винаги е една: да се скриеш поне за малко от екзистенциалната същност на действителността, която ни отнема изразната свобода и вместо това ни предлага едно уморително, продължаващо според някои, вече милион години, очовечаване. Напоследък си проправя път теорията, че развитието е точно в противоположната посока с уви, приближаваща развръзка — подхилкнал се беше той. — Нали си му чат — несъмнен ерудит като мен е наясно с тази, както и с всякакви други теории. Само че сега не ми е до тия отвлечени същности. Дай да минем към по-практични дейности. Я ми подай шишето с шльокавица^[43]“ Да, инж. Къбоков обичаше острова тъкмо заради това: тук беше оазисът, в който можеше да избяга от духовната козлодуйска пустош. Тук можеше да се скрие от завистта на колегите, че има четиристаен апартамент без електромер, и на спокойствие да измисли нещо — ако не друго, поне какво търси в тоя загубен град. И сега, в този безметежен отрязък от време, докато чакаше да се съберат малките таранки, които се канеше да лови със серкмето, Божидар можеше да използва шанса, за който стана дума в началото. Можеше да направи опит да поразмишлява цели двайсетина минути сред тишината, нарушавана само от поетичните звуци на острова, при това под сенките на тополите, сред упоителния мирис на дунавско бласто. И да открие най-после защо проклетата централа го докарва до страхова невроза, защо мрази соцманифестациите, не харесва власите и не обича особено генералния си директор. Окрупнявайки изводите, можеше да преосмисли за кой ли път и както обикновено без полза защо Сталин, Чърчил и Рузвелт са се спазарили в Ялта и как прочутата западна демокрация е оставила туземците

около Балкана под карантина в лагера на социализма — като в изолационна на инфекциозно отделение. Можеше дори да проумее защо дядо му, Бог да го прости, е купувал в захлас земя в навечерието на национализацията, вместо да продаде всичко и да избяга, да речем, в Швейцария. В интерес на истината Божидар се сети за дядо си, но при опита да открие мотивите, поради които той преживя славните години на колективизацията в България, вместо да ги прекара в компанията на пъстри крави в някой швейцарски кантон, силите му стигнаха само за този, че не е знаел швейцарски^[44]. Божидар можеше да продължи тези спокойни, тихи минути до час или два и да открие маса основни истини и закони — така както на времето в института беше преоткрил температурния демпфер, ротационната помпа и даже някаква теорема, при това само с петдесетина години закъснение. После можеше да поеме трудния, но славен път на пророците — неговия път. И там, някъде зад първите два-три завоя, можеше да начертае план за плавен преход към демократично общество, после да го разкаже на хората и да промени света. Но инж. Къбоков не мислеше за нищо. Гледаше неவிждащо пред себе си и когато в изпразнената му глава се появяваха някакви мисли или може би мислички, те само подскачаха като малките рибки в блатото. А те вече кръжаха около мамалигата и сигурно благодаряха на рибешкото провидение, без въобще да подозират кой е приготвил софрата и какви са неговите подалечни намерения.

„По какво се различават блатото и животът ми? — помисли меланхолично Божидар по Дюрер, а може би и още по-клинично. — Като гледам, цялото ято се е скупчило около една мизерна шепа качамак. Също като нас, като се счепкаме на опашката за пакетче кайма или някоя по-тлъста буца сирене в супера. Кое от двете е по-мизерно, а? Но май изоморфизмът^[45] се изчерпва с това. Защото рибите не участват в соцсъревнование, не ходят по манифестации, нито на идиотски бригади в помощ на селяндурите от текезето^[46]. Вярно — сети се той, — ние можем да се скатаваме на воля, а в блатото за мързеливците се грижи профсъюзът на щуките. Обаче в замяна рибоците са свободни, а ние... — последва констативна въздишка — не сме. Само че какво е животът, Санчо, без свобода? Какво излиза? В блатото има живот. А в моя живот май няма много живот. И дори да има мъничко, това живот ли е? Уж имам семейство,

пари, жилище, приятели... Сякаш всичко ми е наред. Е, работата си не я обичам много-много. Социализма трудно го изтрайвам от край време, но нали все още успявам да не повръщам непрекъснато. Що не си призная? Всичко напоследък съвсем се срути. Не мога да го намеря това несбъдващо се щастие — помисли си той малко отчаяно. — Изглежда на оная проклета пейка нещо се счупи в мен. А пък народната власт скоро ще потроши съвсем и останалото. То и аз яко помагам. Тея простотии, дето ги правя, да не ги върши някой друг? Затова толкова години не мога да се съвзема. Не мога да се измъкна. Кой ще ме пусне, а и къде да ида? Не мога и да се скрия. Как да го направя, като нямам дом крепост? Така ли ще е занаят? — сякаш попита някого той. — Да, това май е светлото бъдеще, дето ме чака. Само че имам ли друг избор, ако искам да оцелея?“ — въздъхна инж. Къбоков, после се изправи и взе без желание серкмето.

След половин час, окалян и изморен, той вадеше от мрежата блатната трева и празни черупки от охлюви след последното хвърляне. Като я очисти, Божидар я закрепил с тел за багажника, поизми се, качи се на колелото и го подкара с една ръка надолу към голямата тополя, като с другата държеше пълната кофа, в която пътуваха към въдиците петдесетина измамани таранки.

Той не видя как на местата, където беше хвърлял мрежата, водата постепенно се избистря и как рибите, избягали към средата на блатото, се завръщат на ята, без да разбират нищо от случилото се с малките си рибешки умове. И за какво им беше? Живи ли бяха? Живи бяха. Понетия, които оставаха след нечий хранителен набег. Но то такъв риск е нормален, ако искаш да си полезен на обществото.

* * *

Щом влезе в коловозите на влекачите, пътят стана доста неравен и Божидар трябваше да балансира кофата с таранките като... може би като келнер на слабо наклонена писта за бобслей. На последния завой преди пясъчната коса колелото заподскача и седлото го удари болезнено по тестикулите. Но вместо да падне, той се подпря на него и се превъртя над рамката, без да разплиска нито капка. Приземи се с

лекота, огледа се, сякаш се притесни дали някой не го е следил да открадне номера му, и приседна на един дънер да си вземе дъх.

Беше горещо даже под сянката на тополите. „Сигурно такава е била горещината, която разтопила оловния войник от приказката и той не видял повече оная русокоса силфида от смяна А“ — помисли си Божидар. От жегата или от слабост след удара въобще не му се ставаше. Някак си изведнъж изгуби желание да лови риба. И в този момент между върбалаците до брега му се привидя нещо като... Ами да! На брега имаше гола жена. Божидар мигом забрави коварния удар и се запромъква с прибежки и пропълзявания към един прикрит рубеж, от който се откри вдъхновяваща панорама.

Под лъчите на обедното слънце на безлюдния бряг върху бяло чаршафче лежеше и дори не лежеше, а блажено се изтягаше чисто полугола жена. Беше Татяна от химцеха. Инж. Къбоков преглътна и си спомни, че тя отдавна се застояваше на БЩУ-то^[50] през дневните смени, като гледаше да седне все срещу него. Ако шайбата не беше ги завъртяла с превключване на разни системи, тя рееше замъглен поглед по пулта, от време на време въздишаше, отмяташе назад глава, прибираще косата си и ставаше ясно, че подмишниците ѝ са секси и че ѝ се иска нещо в тая насока. А за да даде подсказка, която вече съвсем не може да бъде сбъркана, често уж невинно кръстосваше краката си, при което за секундичка се мяркаха и белите ѝ пликчета. Той не беше сляп и виждаше тия явни знаци, че го харесва. Веднъж я хвана уж неволно за налетите цици, като се сблъскаха на стълбището. И замалко да започнат, но отдолу се качваше някой и той само я стисна за стегнатото задниче с една от страстните си физиономии. После виждаше, че тя очаква от него следващата стъпка, но не я направи. „Ох, тая хубава рускиня!“ — простена отново мислено Божидар и се заоглежда как да се маскира по-близо до наблюдавания обект. Може би това беше щастието, за което копнееше горе край блатото, докато вдъхваше заедно с миризмата на тиня и водорасли и неясното ухание на нещо предстоящо. Трябваше само да се промъкне по-близо, да се наслади на гледката — като един истински учител по естетичните, бихме казали, изкуства, и после — вдъхновен — да побърза към приятелите, които го очакваха. И всичко щеше да тръгне по друг път. Но не би. Още преди да завърши с подготовката, той взе друго решение. Измъкна се внимателно от върбалака и се върна трийсетина

метра нагоре по пътя, като се стараеше да не вдига шум. После слезе до брега и тръгна бавно по пясъка към разголената рускиня, уж вървейки покрай реката. Таня гледаше в тая посока и го видя веднага щом се показа от прикритието на храстите. Божидар задържа за секунда погледа си на гърдите ѝ и я погледна в очите. Тя беше проследила погледа му, но не промени съблазнителната поза, а само си наметна някакво розово пешкирче.

— Здравей, Таня — каза с пресъхнало гърло Божо.

— Ох, Божидаре, уплаши ме — отговори Таня, но не изглеждаше, че се кани да бяга.

— На плаж ли си дошла?

— Да, хубаво е тука. Водата е топла, тихо е... Много е приятно — бърбеше тя, но си личеше, че не мисли за пясъка и водораслите.

— Гледам, че си се къпала — каза Божидар и пак погледна към хавлийката. — Сама ли си тук?

— Щяхме да идваме с Мариана, но тя не дойде на сала и аз тръгнах сама.

— Не съм ви виждал тук по-рано.

— Ние обикновено ходим на горния край на острова, ама... Тия власи от сала така ме зяпаха, докато чаках, че тръгнах напосоки, само и само да се махна.

— Имало е какво да гледат — каза Божидар, замълча малко и добави пресипнало: — Много си хубава.

Таня не отговори нищо, погледна го и спря за миг погледа си на панталоните му. Те бяха издути мистериозно и причина за това със сигурност не беше носната му кърпа.

Божидар колебливо направи няколко крачки към нея, приседна на чаршафчето и бавно я погали по гърдите. Тя се обърна, сложи ръката си върху неговата и прошепна:

— Недей...

Божидар смъкна гащичките ѝ, видя как тя сладострастно се разкрачи, свали ненужните си вече дрехи и... както казват в лицемерните пуритански романи, „насочи копието и бързо проникна в крепостта“. Той я хвана с дясната ръка за хубавия бял задник и започна да я... (цензурирано) с една непонятна, може би за нас, страст. Ездата ставаше все по-бърза и по-бърза, докато... Е, докато и на най-хубавата

приказка дойде краят, както се е изразил в друго време и по друг повод големият датски писател Ханс Кристиан Андерсен.

Половин час след като съдбата спря инж. Къбоков до малкия евин плаж край сухата върба, той вече нахлузваше панталоните си — изсмукан, с изстинала пот и с устремени в съвсем друга посока мисли. Мина му през ум, че все пак бе реализирал една от мечтите си. Беше я изклатил два пъти — набързо, но яко. Дет' се вика, като мощен бриз — пробита балтийска лодка. Като немски фугас — китна полска виличка. Или като цунами — крайморска японска колибка.^[51]

— Ела довечера — каза Таня и се изправи, вече съвсем без да се притеснява, че някой влах ще я види от храсталака.

— Не знам дали ще мога — погледна я той с прощална усмивка. — Трябва да тръгвам. Иван и Гелето кой знае как ме благославят долу до тополата.

— Ти и Гелето сте като близнаци — каза ревниво Таня и го доближи.

— Не ми се сърди, но те и довечера ще са у нас. Нали си чувала за рибарските купони вкъщи.

— Чувала съм за всичките ти купони, не само за рибарските. Защо тая вечер купонът да не е у нас? — каза Таня и си пролича какъв ѝ се иска да бъде.

— Може и да дойда, ако извикаш Мариана — изтърси Божидар първото, което му дойде на ума.

„Дали пък няма да го направи?“ — помисли той, но не разви мисълта си, прегърна я през задника с жест на развратен сутеньор, залепи ѝ една сладна полусъпружеска целувка и тръгна към колелото. И докато се качваше, внезапно изпита смътно угризение, че пак е изменил на брачната клетва. Баба му, Бог да я прости, му беше казвала, че греховете се трупат като камъни в душата на човека и го теглят надолу. В школото даскалите материалисти от първия ден му бяха завтълпявали, че Бог не съществува, но внушенията на баба му останаха, скрити дълбоко под атеистичните марксистко-ленински пластове.

„Интересно — помисли си Божо — колко са станали камънаците при мен. Сигурно са вече цяла камара.“ Тази мисъл тутакси отлетя някъде и той подкара по пътеката, балансирайки кофата с нищо неразбиращите, но може би все пак нещо предчувстващи таранки.

Ето как странно се стекоха нещата през този преди обед и инж. Къбоков — за кой ли път — не успя да използва благосклонното разположение на звездите за нещо голямо или даже още по-голямо. Вместо да преобрази света, да излекува държавата или поне да оправи бойлера, той се заби на острова, за да пропилее деня и падна дотам, че изневери на жена си в сцена, достойна за третокачествен порнофилм.

Но в края на краищата, дори падението на някого е може би част от нечий величествен замисъл.

* * *

В това време Иван и Гелето скучаеха в импровизирания лагер до третата върба. Рибата все още не кълвеше и наблюдателите на въдиците се поклащаха мързеливо от течението. Лекият ветреца едва-едва раздвижваше листата, а над острова беше легнала гореща тишина. Иван също беше полегнал в сянката на тополите и разсъждавайки над някакви важни проблеми, както обикновено неусетно беше заспал. Гелето се повъртя безцелно около въдиците и седна до предпоследната, върху полуизгнилия дънер край огнището на предишния им лагер. От половин час, вместо да гледа въдиците, той хвърляше малки бучки пръст и камъчета във водата и съсредоточено разглеждаше вътрешния си ергенски мир.

Напоследък отчайващо не му вървеше.

Миналия четвъртък обеща на Росен, че ще вземе втората му дневна в една дълга комбинация от заменки. Росен искаше да изпрати брат си, който заминаваше на гурбет в Джамахирията^[52] в понеделник следобед и единствената възможност да не маха на самолета от Козлодуй беше да пътува за София направо след нощната смяна в понеделник. Нямахше кого друг да помоли, освен него — бяха на „червен график“, не помнеше вече откога. И Гелето се беше съгласил, какво да прави. „Ей, това разпределение^[53] съвсем ме разби“ — помисли вяло той.

Беше дошъл в Атомната направо след института. Пристигна един следобед с мотоциклета и една раничка на гърба, сякаш идваше на някой по-продължителен пикник. „В началото беше хубаво, майка му стара“ — потопа се с един крак в приятно хладката вода на спомените

Гелето. Работата в централата беше интересна, а и не изглеждаше чак толкова опасна. Какво като беше Атомна. Можеше да остане тук до пенсия. Имаше покрив над главата си, работа, която му харесваше, и достатъчно приятели — какво друго му трябваше. Можеше даже и да се ожени по някое по-далечно време. Всичко тръгна добре, но скоро нещата се объркаха. Аварииите се заредиха една след друга и уж за да спасяват плана, започнаха да нарушават поголовно инструкциите по експлоатация. Един ден — май след поредните остроти на Божо — Гелето най-после се замисли какво може да ги сполети в действителност. И бързо стигна до прост извод: тук залогът не беше само производството на електроенергия и тръбенето за неизчерпаемите възможности на съветската наука и технологии. Ставаше дума за демонстрация на мощта на соцлагера и за защитата на глобалните съветски интереси. Ако срещу тях беше някаква си ядрена безопасност, кой щеше да спечели битката, а? Можеше да се разчита единствено, че оперативният персонал винаги ще успява да се справя с шибаните ситуации, в които час по час го набутваха. „Само че в тоя тъпанарски социализъм всичко е наопаки“ — сети се той за основното Божидарово прозрение. Защото в чии ръце беше съдбата на Първа атомна? На надошли за пари гурбетчии, приходящи авантюристи и службогонци от цяла България.^[56] За по-мръсната и понискоквалифицирана работа пък — разните му там оператори на спецводоочистките, турбинисти долна зона, дежурни помпиери и дозита^[57] — бяха хванали влахундерите от региона. Кой преди работил в някой цех, кой в магазин или стопански двор. А бащите и дядовците им пасли овце и кози, крали дърва и ловили шарани из местните блата. Въобще, потомствени атомници. Но екипите, които трябваше да „карат“ реактора, нямаше как да ги сформират набързо от околните апеката^[58], дърводелски цехове и фуражни заводи. Участниците в тях трябваше да са завършили съветските ядрени институти или поне някоя атомна специалност във ВМЕИ^[59] или Университета. Обаче тези специалисти бяха капризни, вечно мрънкаха, недоволни от храната в стола, от крещящата липса на опера или от потискащия размер на дунавските комари, и оставаха във влашката културна среда само колкото да им изтече разпределението. Веднъж Иван беше изкоментирал заядливо, че ако те получават колкото заварчиците или бетонджиите, може би ще се решат да работят в аеца поне докато си

отгледат децата. Но по неизвестни на Гелето причини, специалистите по каране на атомен реактор определено не бяха сред любимците на партията, не получаваха и половината от заплатите на заваробетонджийската каста и затова масово напускаха, като отнасяха ненужната си на друго място квалификация, сантиментални спомени от младостта си и библиотеки от арматурно желязо. А тези като него, които все още носеха кръста, трябваше да бачкат и на местата на перманентно напускащите, като карат понякога по две, че и по три смени поред. Божидар все мърмореше, че това текучество означавало фатална липса на кадри, а също и несработени екипи, което пък било още по-фатално. И непрекъснато пророкуваше — предимно все пагубни последствия, сякаш работеше по съвместителство във филиал за апокалиптични прогнози към Делфийския оракул. Гелето обаче смяташе, че нещата не са чак за окайване и не се замисляше много-много за риска да сбърка някое от копчетата на реактора от недоспиване или нервна криза след разправия с продавачката от зеленчуковия. Той така и така ги бъркаше от време на време — вероятно от кармична обремененост. За беда операторите от БЩУ ставаха раздразнителни след безсънните нощи и към недоволството си от живота в противния Козлодуй добавяха и една непоносимост към закъсненията му, което много го тормозеше. От това идваха главните му проблеми и той напоследък все по-често си мислеше, че май наистина е време да се омита. „Ей, майка му стара, ако онова тъпо ченге ме беше пугнало...“ — помисли той разстроено.

В централата имаше неясно защо предубедени педанти, които твърдяха, че Рангел Тодоров, както всъщност се казваше Гелето, закъснява редовно за работа. Строго погледнато, това изобщо не беше вярно: истината беше, че понякога той не идваше навреме, друг път закъсняваше повечко, а понякога, както казват старите хора, и зидя, че и отгоре. Съвсем ясно е, че за никакво „редовно закъснение“ не може да става и дума. Точно затова, когато договаряха комбинацията със заменката, Росен му повтори, дет се вика, най-малко три пъти: „Само да не вземеш пак да се успиш!“ А Рангел го успокояваше: „Ее, казах ти, бе. В осем без петнайсет съм кацнал.“

Гелето беше оптимист и винаги вярваше, че следващия път няма да се успи. Обаче се успиваше.

И ето на, в понеделник се събуди навреме за пръв път от месец. Беше сънувал някакъв глупав сън. Уж беше на училище. Вървеше по някакви дълги коридори с червени и зелени лампи по стените и много стаи. Влезе в една от тях и видя, че изпитват Божидар. Той свиреше на голяма златистожълта тръба и когато свърши, учителят каза: „Още не съм доволен. И така не е зле, но можеш много по-добре.“ После погледна към Гелето, махна му с пръст и каза: „Трябва да ходиш навреме на работа. Напоследък все закъсняваш. Хайде, ставай, че ще изпуснеш автобуса.“ Гелето веднага се събуди и видя, че е седем часът. „Я, гледай ти. Тоя път не се успях“ — помисли той, доволен от атеистичното си чувство за отговорност, защото си мислеше, че то го е събудило. Само това с автобуса не се връзваше, защото градският транспорт упорито отказваше да го чака, и откак купи жигулата, той ходеше на работа само с нея. Но нямаше време да разсъждава за някакъв си сън. Стана, без да се мотае, и след пет минути беше готов. Погледна през прозореца по навик — колата си стоеше долу. Стори му се малко непривично застанала, но той не обърна внимание и тръгна към вратата. Насред пътя обаче се спря — беше загрял какво липсва в пейзажа — и доближи отново до прозореца. Нямаше майтап. Жигулката наистина стоеше непривично до тротоара и това не беше изненадващо, като се вземе предвид, че ги няма колелата ѝ. Но тоя, който ги беше забърсал, нямаше лошо сърце и беше поставил акуратно трупчета на мястото на липсващите гуми и джанти.

Тоя ден отиде на работа към единайсет. Ченгетата го вбесиха, като се хванаха за пропуснатия срок за преглед, вместо да търсят крадеца. После чака половин час аварийния джип, защото шофьорът беше отишъл да си купува пиленца. До централата се замъкна с някакъв автобус, който мина, докато дремуцаше на спирката. За малко щеше и него да изпусне. Добре че шофьорът го видя в огледалото за обратно виждане и натисна спирачката така юнашки, че задните правостоящи се изтъркаляха отпред, а предните се опитаха да излязат през стъклото, но не успяха. После разправят, че шофьорите на автобуси нямали сърца. Лъжа е това, лъжа. Да, а накрая за капак се оказа, че е забравил пропуска си в колата и тоя тъпанар милиционерът половин час не го пускаше, защото му имаше зъб. Уцели проклетникът му момента за отмищение. Когато се появи на БЩУ — зачервен, рошав и раздърпан, приличаше на анархолиберал, който идва от

кадетско^[60] събрание. Росен го погледна, но продължи да приказва с електричаря, сякаш никой не беше влязъл. Нюра седеше на стола до пулта и пиеше поредното кафе, но и тя го погледна, като че ли беше прозрачен. Гелето забеляза, че никой не му се усмихна, и почувства, че в момента май не е особено популярен сред колегите си.

— Тоя път съвсем прекали — каза Нюра.

Гелето замълча виновно.

— Поне да беше се обадил по телефона — започна да се навива тя. — Знаеш много добре, че брат му заминава за Либия. Ти наистина си напълно безатговорен.

Когато се ядосаше, Нюра започваше да говори със силен акцент или направо преминаваше на руски. Не искаше да се кара с нея, но тя продължаваше да се вживява и той й кресна да престане с тъпите си поучения.

После съжаляваше, че го беше направил. Някъде дълбоко в него тъмнееха странни безформени остатъци от нещо, чието име все още не беше забравил. Добре де, заслужаваше упреците, само че... защо пък? Какво чак толкова беше станало? Тук всички правеха неща, за които уволнението щеше да е като великодушна проява на благоразположение. Едни крадяха сръчно каквото завърнат, други отдъхваха в спокоен или неспокоен сън на работното място^[61], трети пердашеха белотче или барбутче, сякаш това беше главното им служебно задължение по инструкция, четвърти бичеха часпром пред очите на всички, а пети и шести пиеха така юнашки, че накрая успяха да изкъркат и спирта за промивки на реактора. Той пък закъсняваше. Малко. Понякога. Е, и? Беше като всички. Нали всички бяха равни? А и нали основният лозунг беше „Всеки да се спасява — кой както може“. Тогава защо останалите бяха като че ли под специалната закрила на профсъюза, а него го ядяха като хунвейбини — отклонил се от вярата в Мао... директор на обувна фабрика? Ето, това го вбеси и затова... да, повиши тон. Но Нюрачка не беше свикнала на такива обноски и сега Гелето беше аут поне за седмица. А може и направо да му бяха били шута.

Той обаче отдавна се беше досетил, че в живота в тая държава има нещо дълбоко сбъркано. Нещо като да тръгнеш за риба, само че въдицата ти да е счупена, влакното да се къса час по час, кукичките да са ръждясали и точно когато след много ядове си закрепил едва-едва

положението, да се спънеш и да изриташ кутията със стръв в реката. Ей такъв му беше късметът.

— Геле, на най-долната кълве — стресна го Иван. — Да не чакаш да ухапе пръчката?

Рангел се изнесе на бегот, хвана влакното и дръпна ядосано.

— Полека, бе, ще му изкъртиш зъбите! — продължи с тъпите си остроумия Иван.

След като засече, Гелето почувства тежестта на рибата и се уплаши. Беше голяма риба. Не беше ловил такова нещо. Дърпаше бавно и на двайсетина метра успя да я изкара на повърхността. Беше над метър дълъг див шаран и като нищо имаше поне петнайсет кила. Когато го обърна към брега, му се стори, че ще се откачи. Преживя за миг как си отива и отпусна два-три метра, за да не се оплете в коренището отляво. Шаранът потегли за следващата обиколка и изчезна към дълбочините.

— Иде ли? — извика Иван, но Рангел не му отговори.

Усещаше силата, с която се тресе влакното, и отново започна да се чуди дали ще издържи. Развърза стопиращата примка и премери на око дължината на оставащото влакно. Можеше и да стигне, за да го извие към плитчините по-надолу. Той изчака малко, докато му се стори, че шаранът започна да опъва по-слабо, и го затегли обратно. Въпреки че през цялото време не беше издал и звук, Иван беше усетил какво става и дотърча с кепа точно когато шаранът заплува успоредно на брега, без въобще да се покаже на повърхността.

— Видя ли го? — попита той с прегракнал глас.

— Много е голям — без да го поглежда, отговори Гелето и заотпуска отново, усетил, че рибата задържа неудържимо.

— Подкарай го към заливчето — там мога да вляза по-навътре и да го гребна. Къде беше там коренакът? Хей да му се не види. Отпусни още! Отпускай де! — ядоса се Иван.

— Как да му отпусна, бе? Не виждаш ли, че няма повече? — ядоса се и Гелето.

— Абе, опъвай тогава, майка му стара, пък квото е писано, тва ще е — продължи Иван с наставленията, но изведнъж млъкна: на петнайсетина метра от брега раздразненото животно скочи като делфин на тренировка, дебелото влакно изсвистя, но не се скъса и

шаранът запори към тях по повърхността, сякаш се канеше да ги атакува.

— Майко мила — успя само да каже Ваньо, нагази до кръста във водата и топна големия кеп. Божидар го беше правил по поръчка, но за тази риба май не беше по мярка. Шаранът сякаш усети клопката, но нямаше време да шавне — зложелателят му от първия път успя да го гребне и го стовари върху тревата, на десетина метра от брега.

— Брех, маа му стара, кво направихме ний, бе! — изхлипа Гелето, клекна до оплетения в кепчето шаран и започна да изважда кукичките на капана от огромната му уста.

— Голямо нещо. Да можеше сега отнякъде да ни види другарят Мичев — каза Иван и в гласа му се промъкнаха тайни нотки на надежда, че един ден другарят Мичев, чиито очи излъчваха толкова директорска мощ и строгост, че и островната коприва би изсъхнала, ако я погледне по-ядосано, най-после ще забележи колко всестранно е развит, ще се досети, че точно такива хора му трябват в борбата, и ще го направи началник-цех.

Рибата изплющя мощно, Гелето се дръпна назад и едва не падна. Изправи се и загледа опитите на рибока да се измъкне от мрежата. Винаги изпитваше някакво съжаление към всякакви нещастни животни и риби. Приличаха му на него самия. Оплетен безнадеждно, но все пак с някаква необяснима вяра, че ще успее да се измъкне. В този момент Иван се втурна към въдиците — пръчката до тази, на която изкараха шарана, се огъваше и по бързите силни удари личеше, че и на нея се е закачило нещо едро.

— Не зяпай шарана като садист, ами дай бързо малкото кепче — каза Иван.

Гелето подкара в тръс към първата върба, като мимоходом поглеждаше към въдиците. На втората липсваше наблюдател.

— Ваньо, сложил ли си навсякъде кал, бе? — извика Рангел.

— Не дрънкай глупости, ами дай кепчето!

Гелето доближи тичешком до стръмния бряг и хвана влакното. Наблюдателят беше отхвърчал на около метър. „Кво става тук, бе? Брех, мааму стара!“ — помисли умно той, преди шаранът да опъне като пръч. Гелето също опъна, но хлъзгавата глина не беше добра опора и той се запързала към водата. Пръчката се огъна, кордата се приплъзна, той пусна влакното от страх да не го скъса, и като размаха

ръце, за да се залови за нещо по-надеждно, цамбурна в реката. Беше отличен плувец и за каска бира щеше да се навие да плува и с туристически обувки. Но тук течението беше бързо и коварните въртопи веднага го затеглиха към дъното. Опитва се да забие пръсти в брега, но глината се оказва изненадващо твърда. Пръстите му се плъзнаха, оставиха жалки кални следички и реката го повлече. Той загреба яко с ръце и зарита с крака, но това не помогна. Водата го дърпаше, сякаш за глезените му бяха вързани гюлета като ония за средновековните морски покойници. Нямаше шега — потъваше. Вече почти се беше отчаял. Инстинктивно усети, че му остава още малко. Трябваше да направи нещо, само че какво, какво? И изведнъж отнякъде му дойде на ум, че ножът му е на кръста. Може би секунди, преди да запуска прощалните мехурчета, най-после се сети да го забие в брега и да се придърпа.

— Гелее — провикна се Иван отново, — носиш ли кепчетооо? Или да викам Божооо?

След кратка борба, но вече с негово предимство, Рангел изпълзя няколко метра по-надолу и приседна на тревата. Наоколо беше тихо и спокойно. Само сърцето му лумкаше. Той въздъхна дълбоко. Миришеше на напечена земя, тополова гора и царевични ниви, дивите пчели жужаха около гнездото си във върбата, дочуваха се и някакви далечни звуци, а реката правеше весели въртопчета и ромолеше невинно до брега, като че ли преди малко не го беше теглила към дъното. „Бех, да еба майка му, аз щях да се удавя, бе“ — помисли той, сякаш не го засягаше особено. Но си представи как водата носи като талпа един неидентифициран труп, а именно неговия, и му стана много кофти. Потръпна — и от студа, но сякаш повече от смътното чувство, че нещо много важно не е наред в живота му, обаче какво точно, какво... Поста на полянката, загледан в невидима точка, въздъхна пак, изправи се и забърза към раницата на Божо. Там се спъна с калните си кецове в хляба, грабна кепчето и хукна обратно.

Когато дотърча, Иван седеше на брега и гледаше надолу като гротеск, който току-що е сложил дамата си на бито поле по време на училищен сеанс.

— Кво стана, къде е рибокът? — каза Гелето.

— Отиде си — каза тъжно Иван и се обърна. — Абе, Геле, казах ти да търсиш кепчето до раницата на Божо, бе, не в реката — оживи се

веднага той.

— И до върбата удари. Изтърсих се, докато се опитвах да го извадя. За малко да се удавя.

— Язык. Тъкмо щях да кажа на Божо, че аз съм хванал шарана — изхили се Иван. — А с рибата какво стана?

— Там трябва да си е — каза неуверено Гелето. Съвсем беше забравил за нея.

Хукнаха нагоре покрай брега. Когато стигнаха, влакното стоеше увиснало. — Това е, няма никой — каза Иван. — Дай да вържем онова прасе, че току-виж и то си отишло.

Гелето го погледна и аха-аха да му каже „то аз щях да си отида, кво да ме е грижа за някаква си риба“, но замълча. Извади от мокрите си джобове цигарената кутия — прогизнала естествено, изпсува и изтича до полянката. Измъкна от раницата на Божидар тънко въже и резервната му кутия цигари и забърза надолу към шарана. Той доста ги позатрудни, докато измъкнат останалите куки на капана от огромната му уста и го вържат през хрилете. Накрая забиха до брега едно колче, омотаха на него края на въжето и пуснаха рибока във водата. Той се поопъва, поопъва и после се кротна на дъното да размишлява за една от най-важните житейски теми, а именно за връзката между свободната воля и дължината на въжето.

Нямаше и пет минути, откакто Гелето хвърли въдицата, на която извади шарана, когато на съседната отляво удари. Иван тъкмо да хване влакното — отлетя наблюдателят и на по-горната.

Гелето първи изкара рибока, но когато се наведе да го гребне с малкото кепче, шаранът изплющя с опашка, хвърли му едно корито вода и той изтърва влакното.

— Не си играй с тоя сак за пеперуди, ами ги изваждай ей така — каза Иван и издърпа на брега своя по един много селски начин. — Откачай ги и ги хвърляй в тревата. После ще ги търсим и ще ги тъпчем в живарника. Не вярвам да се окопаят — изхили се той, когато Рангел най-накрая извади отчаяния от късмета си шаран.

Ловиха повече от час.

— Я, ама то няма ни една въдица във водата — каза Иван, когато извадиха последната риба.

— Значи е време да спираме.

— Хайде да хвърлим пак до върбата. Може да клъвне нещичко по-едро — каза Иван и в гласа му се прокрадна алчност, но не можеше да се установи дали е само рибарска.

— Стига толкова. Уморих се. Дай да не насилваме съдбата.

Искаше му се, искаше му се на Ваньо да хване и той някой голям шаран, но Гелето май не си мислеше само за рибарското щастие. Доста умърлушен изглеждаше. Може би не на шега се беше уплашил. Пък може и пак да беше получил пристъп на тежкия си хроничен мързел. Хванеше ли го, нямаше отърване. Не оставаше друго, освен да извадят от водата живарника и да поприберат останалия урожай. Като привършиха, запалиха по една цигара и загледаха мърдащия куп. Успяха да преброят двадесет и два шарана и пет едри мрени — общо сигурно бяха повече от шейсет-седемдесет кила.

— Не мога да повярвам, че хванахме толкова риба — каза Гелето, но не личеше да се радва кой знае колко.

— Ми то не си е за вярване — каза Иван. — Обаче — добави той след малка пауза — в цялата работа има нещо, което направо ме убива.

— И кво е то?

— Ами за пръв път мога да разправам истината за риболов, а никой няма да ми повярва.

— Хъ, тъй е, като лъжеш непрекъснато, накрая идва момент да не ти вярват и в редките случаи, в които казваш истината. Ама ти не се самобичувай. Лъжата открай време си е всеобща практика на трудовите хора. Давай да му ударим едно по този случай — подсмихна се Гелето.

Бяха скътали шишето на сянка до тополите. Единствено него бяха прибрали. Нямаше какво друго да правят, докато се върне Божидар, освен да обърнат по една хоремажка^[62]. Преди това само напъхаха рибата обратно в живарника и го топнаха във водата. Седнаха под сянката на десетилетните каваци и напълниха чашите.

— За най-щурия ни късмет, откакто ловим на острова — каза Гелето и гаврътна своята със замах.

— Да, бе, наловихме толкоз риба, разведрихме се... Само дето казваш, че не си успял да се удавиш. Не че съм сигурен кой в момента е пред мен, но май мога да ти вярвам донякъде.

— Ти замислял ли си се някога какво е смъртта?

— Казвали са ми, че от нея се умира — изхили се Иван.

— Сериозно те питам.

— Дай по-добре да обсъдим ква кофти работа е това животът.

— Допреди малко си мислех, че поне в моя има нещо много сбъркано. Но тогава защо се спасих горе до върбата?

— Как защо? Какво ще правим без теб в тоя забутан град? С кого ще ходим за риба? Аз, ако не ловя ей такива шарани, по-добре да съм като в оня лозунг — цял живот мъртъв. Ами в централата, какво ще стане? Само ти се бориш срещу военното положение, дето иска да го установи тавариш Мичев. Той май и Божидар това иска, само че редът му ще е с друга цел. Той не иска да строи социализъма.

Гелето го погледна. За друго му се искаше да поговори. Не се беше замислял досега така за живота и за... оная, с безотказната косачка. Наистина, за какво живееше? Защо беше дошъл тук? Някой го беше пратил ли? Ако е така, кой беше тоя някой? Хайде, това бяха сложни въпроси. Ето нещо по-просто: защо не можеше да се ожени? Или поне някой можеше ли да му каже защо откраднаха точно неговите гуми? Или — ето това беше въпрос от обикновената практика — защо все се успиваше? Защо толкова много не му вървеше, а? Сякаш наистина някой се разпореждаше с неговия живот. Кой, орисницата му? Или може би онзи, който преди два часа го извади от водата? За това му се искаше да си поприказват. Да, ама Иван не можеше да погледне на нищо сериозно.

— Интересно говориш — промърмори Гелето. — Обаче — той изпусна от устата си малко воня на долнокачествена ракия и погледна часовника си — нам пора сматывать удочки, блядь.

— Не ми говори на тоя изкилифинчен език — каза Иван, — ами давай да събираме въдиците. Не ми се иска да се прибираме с плуване.

— Забелязал съм, че ти си абсолютен русофоб — заяде се приятелят му.

— Не е вярно. Аз съм само мъжки русофоб. Рускините ги обичам.

— Я чуй. Май колелото му дрънчи по пътеката — нададе ухо Гелето, докато двамата се хилеха.

— А чуваш ли какво си говорят таранките в кофата му? — подигра го Иван, но въпреки това се ослуша. Божидар действително идваше и след малко изскочи на полянката.

— Какво е станало тук, бе? — попита той и се огледа като полковник, чиито подчинени са спечелили сражението, докато се е облекчавал по малка нужда в шубраците.

— Ти иди виж какво има в живарника и какво сме вързали — каза Гелето.

— А стига, бе — каза Божо като видя живарника, а после успя само да изхълца „Кво е туй чудо“, като зърна рибешкия цар.

— Ние те чакахме, чакахме и накрая решихме, че си се удавил. Викам му на Гелето: „Ами той се е удавил, дай поне ние да половим малко риба“ — каза Иван.

— То и аз за малко да се удавя горе до върбата... — подхвана Гелето и спря изчаквателно.

— Какво стана? — попита Божидар.

— Ами, цамбурнах с все дрехите. Едвам се измъкнах на брега. Ако не бях се сетил да забия ножа в глината и да се придърпам, щях отдавна да съм на дъното.

— Хъ, тъкмо да се отървеш. То това в Козлодуй живот ли е? — каза Божо.

— От преди час все си мисля защо изобщо живеем — каза Гелето. И двамата му приятели възприемаха случката сякаш на шега. Но на него хич не му беше до смях.

— Как защо? За да строим социализма, бе — изсмя се Божо.

— Ти що не го обичаш него, я кажи — веднага го заяде Иван. — Ама не се разпростирай, че не си нося лист и молив за доклада, пък напоследък от това пиене не мога много да помня.

— Защото привлича и издига само разни морални боклуци. Ей затова не го обичам. И той така се е напълнил вече с тях, че няма никакво местенце за истински талантиливите и честни хора. А аз, за голямо съжаление, съм такъв — скромно добави той.

— Е, и ние сме такива, де — подхилкна се Ваньо.

— Да, може да се каже.

— Аз ви питам за нещо сериозно, а вие се зевзечите — върна ги към неясната тема за живота Гелето. — Просто ми отговорете. Хайде, да речем, всеки знае, че смисълът на живота е пълна мъгла. Но поне ми кажете защо сме тук? Всеки от нас е имал сигурно маса други възможности. Ама на, тук сме. Случайно ли е всичко? Сами ли си го

избираме? Не си спомням да съм планирал за малко да се удавя, ама да ми се размине.

— Не зная — каза Божидар. — Баба щеше да каже, че човек предполага, а Господ разполага. Но аз отдавна си мисля, че той по-скоро ни е оставил да си вършим простотиите и ни гледа сеира. Доброжелателно. Обаче по всичко личи, че тук на Земята някой ни управлява. В по-глобален план. Ясно ми е как, само че още не ми е ясно кой. А пък примерно защо съм аз тук, не знам. Сякаш трябва да свърша нещо важно, а не мога да разбера какво. Може даже да са много неща. Ама няма кой да ми каже поне едно.

— Ето, веднага ще ти кажа. Трябва да отговориш най-после на чувствата на Мариана — поднесе го веднага Иван. — Тя те гледаше много страстно на последната манифестация.

— Ясни сте ми вий, ами... Хайде да се прибираме — каза Гелето.

— Чакайте, бе, закъде се разбързахте — заврънка ги Божидар като първокласник, който иска още малко да се повози на въртележките. — А таранките какво да ги правим? Дай да хвърлим две въдици, докато изпием ракията. Може пък да удари смъдокът.

Иван се почеса зад ухото, а Гелето вдигна рамене в смисъл „чичо^[63] Геле дава на Божко да си поиграе“.

Приготвиха две въдици с живи рибета, опънаха ги под върбата и се отправиха към шарената сянка.

И в това имаше нещо символично. Разни умници час по час контрират някой порив на душата с баналното и опротивяло на всички „Ти кво сега, топлата вода ли ще откриваш?“ или „Хайде да не изобретяваме отново велосипеда“. С една дума, вижте ни колко сме информирани и здравомислещи. Обаче не. „Това с топлата вода и велосипеда са пълни глупости — беше казал по време на една разпивка Ваньо. — Кога са открити те, бе? Сигурно в по-късното средновековие. Всъщност след като току-що се очовечил, питекантропът най-напред е реализирал отколешната си идея за обеления банан. Предполагам, че от правилния край. После тоя тип е открил шарената сянка, а към обяд същия ден и дебелията. И всичко това е станало по нашите земи. Тук е била люлката на цивилизацията.“

„А пък местен влашки учен е изобретил повторно и наклонената вада. Първооткриватели са съветските учени от древността. Затова в тяхна и негова чест и Атомната е тук. Нали бе, Ваньо?“ — беше

изфъфлил Божо и беше добавил ни в клин, ни в ръкав: „Мен, като се натряскам, само Тодор Павлов може да ме бие по олигофрения.“

Сега, под шарената сянка, това най-велико наше откритие, мислите им пак течаха пълноводни като оня Дунав, пред който се е изправил навремето Аспарух, докато пътувал с юначните си експроприаторски орди към тукашната, обвита в мъгла и славянотраковизантийска^[64] култура бащиния, а защо не и майчиния.

— Хубаво е на острова, майка му стара — каза Гелето.

Иван замълча — в момента не му се оспорваше неоспоримото.

— Така е. Тук е мястото, където един ден ще осъществим четирите идеала на дзенбудизма — каза Божо. — А знаеш ли защо е толкова хубаво?

— Не знам — призна си Гелето.

— Не си ли забелязал, че социализмът не минава през ръкава, бе? — подхилкна се Божо. — Аз тоя, дето е полепнал по мене, го отръсквам още на сала.

— Като куче бълхите си, нали? — включи се веднага и Ваньо.

— Затова е, Геле, затова. Ти в гората срещал ли си социализъм? — запита Божо и сам си отговори: — Няма. А в блатото? Аз одеде пак проверих — там няма и следа. А по реката да си виждал?

— Аз по реката съм виждал да плава какво ли не. Обаче точно това, дето питаш, не съм го виждал — каза Иван.

— А, ей затова тук е тъй хубаво: щото няма социализъм. Само власите попренасят по малко, но той се изтрайва — подхилкна се Божо и се изправи. — Айде, вий тука мислете, а аз ще ида да половя малко риба — разпреди той задачите и тръгна към брега.

Уста Геле сипа на уста Иван от хладната ракия и каза:

— Едно не мога да разбера: уж тук е хубаво, а никой от нашите не идва. И после само мрънкат, че в Козлодуй нямало развлечения.

— Е, на хората им се иска да ходят на театър, на опера. За кво да дойдат тука? — каза Иван. И той си падаше по операта. Една от мечтите му беше по време на представление, когато няколкостотин зрители са затаили дъх на сцената, в която Отело души Дездемона, той да закрещи от балкона с истеричен глас: „Удуши я! У-ду-ши яя!“

— Опера — каза Гелето. — Да си чувал, като се събере компания, някой да пее друго освен „Градил Илия килия“^[66]?

— Ти кво искаш? Да пеят руски частушки ли?

— Хъ, да пеят каквото си искат. Се ми е тая. Друго исках да кажа. Аз си мислех, че в Козлодуй са дошли хора с характер. Струваше ми се, че сред тях има достатъчно и любители на приключенията. Как няма да им хареса тогава островът? Тук си е направо като в рая.

— Да, бе, как пък не. Там ще е пълна скука, бе. А гледай тука колко е гот — ловим си риба, не ходим на работа... И от жената ме разделя един хубав пълноводен ръкав — захили се Иван. — Точно тва ни трябва.

— Прав си, бе. Всъщност тук е... като в оная местност пред вратите му. Нали си му чат. Някъде там из предградията.

— А, взе ми думите от устата. Предградията на рая — натърти той. — Това е нашто място. Няма праведници, няма грешници. Само вечен лайф. Тогава за кво са ти други хора? Да не искаш тук да заприлича на варненския плаж? Представяш ли си как са налягали по чаршафите, а някое сладко детенце пръска пясък с крачето си право в устата ти. И ти се иска да станеш и да му праснеш сладката главичка с едно по-големшко сладко камънче.

— Хей, голяма си гавра — засмя се Гелето.

— Обаче ако почнат да се мъкнат, ще има и добра страна. Като си тръгваме, ще прибираме по малко въдици — квото там са пропуснали да забършат в бързината, начи — каза Ваньо и се засмя просташката.

— Тъй си е — поклати глава Гелето. — Наистина е по-хубаво, че не идват. И без друго не мога да ги понасям тия чукундури. Прав е Божо, че социализмът ни видиотява.

— Видя ли сега? Ха наздраве, за просветлението ти.

— Ако ги нямаше неколцината приятели и острова, отдавна щях да съм се омел оттука. Чудя се Божидар как издържа. Не знам как се оправят с тия три деца. Тук даже един свестен лекар няма.

— То и при зъболекаря се ходи само с бутилка водка. Ако му занесеш някаква шльокавица, ще ти извади друг зъб, по възможност преден — захили се Ваньо.

— Ти нали чу последното изпълнение на д-р Ванчов?

— Не. Кога е умрял?

— Хе-хе — подхилкна се Гелето. — Петко разправя как оня ден ги преглеждал с брат му. Питал го с каква вода си мие краката и Петко казал „с топла“. А тоя плондер му рекъл „Ми от това си настинал. Топлата вода изнежва.“ После влязъл брат му. Докторът и на него задал

същия въпрос, и Гошо, нали вече знаел какво е предписал на брат му, отговорил „със студена“. Пък Ванчов рекъл „Е, че бива ли да си миеш краката със студената вода, бе? Че то от нея настинката ти е в кърпа вързана.“

— Това е теоремата на д-р Ванчов: не бива да си миеш краката — каза дълбокомислено Ваньо. — Обаче ти доктор Слабашева май не я броиш за лекар, а?

— Тя пък каква лекарка е? Какво друго прави, освен да подписва болничните листове и да крие данните от облъчването?

— Не знам. Що не я питаш?

Гелето се позасмя.

— Отдавна се чудя, ти защо стоиш тук?

— За пари, бе — каза Иван. Е, и началник-цех му се ставаше, но каза само за парите.

— Хъ — каза Гелето.

— Ти сигурно ме мислиш за алчен. Но я си представи, че ми се наложи да погребвам едновременно тъщата и тъста и в това време ми потрябват пари и за два изкуствени крака — по един за брат ми и за оная проклетия, жена му. Човек трябва да мисли с перспектива.

Рангел прихна на идиотщините на Иван, но не каза нищо. Може би защото риболовът ги беше изтощил, не потърсиха друга тема и продължиха да пият мълчаливо. Само от време на време си викаха „Наздраве“ и „Изтрепахме я, няма майтап“.

Гелето си мислеше, че на острова е хубаво и хич не му се прибира вкъщи. И че не му се ходи никак, ама никак на работа. „Отчуждил съм се от труда“ — подсмихна се той и си спомни как в първи курс, преди да замине за Съюза, беше хлътнал в София по едно готино маце, което се оказа изграждаща се интелектуалка с феминистки уклони и го мъкнеше по лекции и семинари, главно на философско-исторически теми. Малко преди да й каже, че това е прекалено напрежение за неговата крехка и чувствителна душа, отидоха на някаква лекция за отчуждението към труда според последните изследвания на прогресивните германски философи — там Хегел-Мегел и другите. Лекторът с красиви архитектурни изречения надълго и нашироко обяснява за отчуждението на трудещите се от основното им занятие при капитализма — оцеляването им при омразните на всички потосмукачни системи на Форд и Тейлър^[68],

безмилостна експлоатация, продажни профсъюзи и всичко останало. Доказа човекът, че отчуждение несъмнено има. Най-накрая някой от задните редове подвикна „А как е при социализма? Има ли отчуждение от труда?“, и предните редици се разшумяха неодобрително. „Отговорът на въпроса е, че няма отговор“ — каза с тактичен каламбур лекторът и предните редици продължиха да шумят неодобрително, а от задните някой изръкопляска непочтително. „Има ли отчуждение от проклетия труд — помисли Гелето. — Ама че идиотщина. Всичко ни е опротивяло и всеки го знае. Какво да правим тогава? Аз какво да правя, като не ми се навира между шамарите като Божо?“ Внезапно пак се сети за случката преди час край върбата. „Ама как щях, а? Тц, тц, тц. Майка му стара. Цамбур — и край. Отишъл си животецът... И тогава какво излиза? Не знаем за какво живеем — помисли си той и въздъхна. — Ама то и мойто един живот... Не ми върви, и това е. Обаче може пък...“ И незнайно откъде в него се появи някаква смътна надежда, че един ден ергенският му бит ще се промени към по-добро. Но какво точно — да се ожени за по-скромната сестра на някоя соцпринцеса, да спрат да разстройват душевния му мир заради някакви си закъснения, или пък може би нещо съвсем друго, като да речем хубава ракия от крана в банята — не му беше много ясно.

Ваньо в това време пък си представяше как съвсем скоро ще намери начин да спечели много, ама много пари. Не като Божовите глупости, а наистина много пари. Като начало щеше да му стигне един по-големичък пътнически куфар, пълен с пачки нови двайсетолевки^[69]. А можеше да добави и още два, по-малки. Много харесваше дипломатическите — онези с жълтите закопчалки. Само че какво щеше да прави с тях? И докато пресмяташе как ще изхарчи толкова пари, от време на време мислеше какъв голям шаран хвана Гелето. Да, можеше и той да го хване, ама на, на Гелето се падна.

— Аз ще полегна малко, че ми писна да дремувам на брега — сепна го гласът на Божо. — Пък и се поуморих, докато хвърлях серкмето — послъга той за истинската причина. — Вий тука си ловихте разни шарани, ама мен питате ли ме. Хвърли, чисти, хвърли, чисти... Направо се скапах. Затуй сега ще подремна. Вий наглеждайте въдиците, и ако нещо удари, ме събудете. Да не вземете без мен... да таковате.

— Няма, няма. Поспи си. Ние тук ще бдим — успокои го Иван.

И както се случва в приказките, по някое време тримата потънаха в дълбок юнашки сън. Така и не видяха Таня, когато спря до лагера им, уж случайно на път за сала. Тя постоя малко, погледна с тайна надежда към... панталоните на Божо, въздъхна, обърна се и продължи — вече в правилната посока.

Слънцето преваляше на запад, когато Божидар се събуди. Откри веднага с тъга, че шишето е празно. Стана, подритна го, то издрънча в някакъв камънак и събуди останалите. Поразмърдаха се, но си личеше, че още не са се върнали съвсем от царството на безпаметните сънища. В тоя момент една от въдиците затрептя с нервните, бързи подръпвания на смъдока и после изведнъж отпусна. Божидар за секунди се озова до нея, засече с рязко движение и затегли влакното. Единствените му зрители не си направиха труда поне да станат.

— Голямо парче е — извика Божо.

Иван изобрази досада, примесена с доминиращ мързел, а Гелето предпазливо премина от положение „полулегнал“ към стойка „полуседнал“. И двамата скочиха едва когато Божидар им тегли една бърза казанлъшка и кресна да дадат кепчето.

Когато дотичаха до въдиците, на десетина метра от брега като подводница от руски филм величествено излизаше на повърхността най-възрастната в региона от Комарно до Тутракан бяла риба. Беше толкова голяма, че можеше да глътне едногодишен шаран, без дори да си отваря наполовина устата. Когато Божо я насочи към кепчето, тя ги изгледа със студен стъклен поглед, като че ли преценяваше дали стават за ядене. Изглеждаше, че наминава на стари години по тези брегове ей така — да види роднините и старата топола и да завещае дължината си на потомците. Малко преди кепчето тя изви успоредно на брега, подмина жалкото устройство, с което се канеха да я ловят, куката се откачи или тя я изплю с омерзение и без да бърза, продължи разходката си покрай върбалака.

Божидар хукна след нея и точно на малката плитчина на десетина метра надолу се хвърли отгоре ѝ. Бялото рибище разпери бодливите си перки на средно голяма ламя, убоде го болезнено поне на пет места и с няколко мощни удара на опашката изчезна от погледите на тримата юнаци.

— Бех, да му еба майката! — каза Гелето.^[70]

— Ее, това чудо беше по-голямо от шарана, бе — каза Иван, като гледаше втрещено след огромната риба.

— Ех, майка му стара! — тоя път само изруга Гелето.

Божидар се измъкна на брега, сложи ръце на кръста и загледа водата, сякаш току-що беше изтървал в нея семейните бижута. Постоя така малко, без да обели дума, после се плесна по челото, изпъшка, сложи ръцете си отново на кръста и погледна към небето — като че ли търсеше там комета за знамение. Иван вече беше отворил уста да изръси нещо, но Гелето го погледна, вдигна лекичко пръста си, и той си затрая. Божо тръгна към тополите, а Гелето и Иван останаха до реката. Повъртяха се малко и започнаха да прибират въдиците.

След половин час само набито око можеше да различи следи от риболов по пустия бряг. Колелата на тримата подрънкваха към блатото и заедно с настъпващата тишина край сребърната река постепенно се настани и призрачното настроение на прохладен следобед от привършващото лято.

Когато преминаваха ръкава със сала, водата в залива край върбите и голямата топола заигра с отблясъците на залязващото слънце.

После в далечината заблестяха Вратите.

* * *

Към девет вечерта същия ден в северната стая в апартамента на Божидар, около единствената овална разтегателна маса в Козлодуй се беше събрала разнородна компания. На почетното място стоеше шефът на Божидар и Гелето, дежурният инженер на смяна А, софиянецът Никифор Армянов — висок черноок мъж с леко къдрава коса и чело на аташе по културните въпроси. До него се бяха наредили дежурният инженер на блок Радослав Дебренски от юначния град Сандански — също висок, но не много черноок, и жена му Детелина — красива тъмноока великотърновка, за която имаше вече един написан роман и още поне два ненаписани. Следваха членовете на постоянното присъствие — Гелето, Иван и зам.-шефът на реакторен цех Павел Пантареев от Варна, все високи и снажни, както и началникът на смяна СУЗ^[71], букинистът Дарин Ценовски от някакво врачанско село,

разбира се, и той висок и синеок. Тук беше и Валентин — козлодуйски свалач, бард и пиянде. Приличаше на Джулиано Джема в по-кънтри вариант, но само докато не трясне първите две ракии. После ставаше съвсем джазов. Той ги срещна на сала като се връщаха и сега пристигна с китарата, подушил гювеча. Почти неканен дойде и един влах от РМЦ-то^[72], той обаче кривокрак и тантурест. Видя ги пред блока на Божидар, като разтоварваха рибата. Казваше се Йонеско или пък Флореско — и тримата не си спомняха името му, а и не беше удобно да попитат. В края на краищата, това не беше парти с покани. И да се появи човек на някое подобно приятелско запиване, нямаше нужда да взема фрак и папионка под наем. Нямаше нужда и да е поканен. Церемониалността не беше подходяща за суровите условия във влашко атомната общност. Важното в такива случаи беше човек да се присъедини към душата на компанията. А душата на тази компания беше един петкилограмов шаран, приготвен по тайни влашки рецепти с плънка от орехи и нарязан на ситно запържен лук.

Към единайсет същата вечер Димитраки Маринов, наричан галено Дидо, известен в някои среди и като Метаксаки Мартинов, след като затвори две от кръчмите и лично се убеди, че и третата, подалечна, е хлопнала кепенците, кръстосваше от половин час като Ботев четник пустите улици и търсеше къде да си допие. За целта Димитраки използваше прост алгоритъм: заставаше пред някой блок, отбелязваше прозорците, които светят, и се мъчеше да си спомни чий е апартаментът и има ли в него хубава ракия. Беше изследвал вече два блока без никакъв успех и тук, на третия, при това на съвсем нисък етаж, не само че светеше, но и през широко отворения прозорец се чуваха добре познати гласове на пийнали нехранимайковци.

— Кажи ми защо направиха централата в Козлодуй? Кажи де? — разпалено питаше Божидар някакъв опонент. — Да осигурят поминък на власите или да направят тук енергийно средище на битов алкохолизъм и прочути пияндета. В памет на войводата. Затова ли? — продължаваше да се самонавива Божо.

— Божидаре, Божидаре, успокой топката — обади се един плътен глас, който не можеше да бъде сбъркан.

— Как да съм спокоен бе, Ники? Това чудо ще гръмне, бе! Не може да карае атомна централа като воденица — чу Димитраки

любимото сравнение на Божидар и се зарадва — сам го беше измислил и сега го цитираха. Дет' се вика, разнасяха анонимно славата му.

Дидо беше изследовател и знаеше кои са любимите теми на инж. Къбоков, а също и как ги градира в зависимост от количеството изпита ракия. Съдейки по това, което чу, бяха в разгара и да няма тук пиене, беше все едно да свършат бюлетините по средата на изборите. Качи се, без да бърза, сигурен в крайния успех, и почука интелигентно на вратата.

Отвори му домакинят.

— Охо! — каза Божидар. — Влизай.

Димитраки влезе, събу обувките си, ориентира се мигновено и се насочи към пиршеството.

— Охо, инженер Маринов — каза Никифор, като го видя.

— Буна сара, домнулета — изфъфли инж. Маринов.

— Охо — излигави се Иван и пропя с глас на пийнал козел: — Закъсня, закъсняя.^[73]

Димитраки обаче констатира за себе си, че не е закъснял. Вярно, по масата се виждаха само малки островчета от мезетата, но пиене имаше повече от достатъчно. Той седна до Гелето, притегли най-близката празна чаша и си наля колкото му искаше душата. А душата му обичаше пълни чаши.

— Вий май вярно сте изпонатръшкали рибата — каза той. — Цял Козлодуй говори за някакви огромни рибища и шарани.

— Иди да видиш какво има във ваната — обади се Детелина. — Големият шаран е дълъг повече от метър и двайсет.

— Ти пак заприказва като на конгрес — каза заядливо Павел. — Все едно казваш „Повече от 150 лева средна заплата“. Каква е тая манипулация? Колко повече? Петстотин? Хиляда? Кажи си просто, че заплата е 155 лева, а шаранът е дълъг 124 сантиметра и тежи 23 килограма.

— Ина, нас най-често така ни манипулират — с недомлъвки, намеци и единични примери. Това „Повече от 150 лева средна заплата“ може да ми прозвучи за достатъчно да мога като средния западногерманец да си купя с нея хубава кола на старо, цветен телевизор и хладилник. Обаче с тия „повече от 150 лева“ може да си вземеш най-много някоя разбрицана влашка каруца. Ще ти останат пари и да се напиеш при „Ицо циганина“. И като разбере това, ще бъда

много, ама много разочарован от социализма — направи доброжелателни разяснения, а накрая предложи и социална хипотеза Божидар.

Той не беше ходил в чужбина, освен из лагера, а и такива като него нямаше кой да ги пусне в далечните студени западни страни.

— Ти и сега не си много очарован от него — каза Детелина.

— Е, така си е — призна си чистосърдечно Божидар.

— Геле — намеси се оперативно Никифор, — вземай инструмента, да сменим малко станцията.

Гелето го погледна, взе китарата от Валентин и подкара известната, изкомпозирана вероятно специално за поетични пиянски запои тъжна руска песен „Ех, раз, още раз, още много, много раз“.

— А душа полна тоской и нощ такая лунная — запротакаха като наквасени казаци Божидар и Иван.

— Инж. Маринов, вдигнете тост! — каза Никифор и Гелето заигра по струните като пред туш.

— Инж. Къбоков, налейте винаа — пропя Божо, дет се вика на руски, „невпопад“.

Димитраки се изправи. С тъмната си къдрава коса и сини очи със стаен плам на алкохолик, зърнал естетично басейнче с ракиено фонтанче, той приличаше на млад поет на изпит за прием в жадувания от всички клуб на писателите^[75]. Дидо въздъхна и започна:

— Когато излязох от „Карначето“, по улиците вече нямаше никой...

— Ако беше женен за Нюрочка, тя щеше да те чака пред кръчмата — хем да не си самотен, хем да не те бие пред хората — изтърси веднага Иван и всички се разсмяха.

Димитраки помириша ракията за вдъхновение и продължи:

— Вървах между блоковете и си мислех: „Има луна, може даже да е пълнолуние, има и звезди, светят уличните лампи... и прозорците на онези, които са успели да си откраднат от централата достатъчно електрически крушки. Но тази светлина ли трябва на човека, за да оцелее в невероятната, неописуема, патологична козлодуйска тъпотия?“

Той направи ефектна пауза.

— Да пием за светлината от прозорците на приятелите, която не само ни показва пътя и ни спасява от крушение, но и сгрыва душата ни

като тяхната отлежала ракия — завърши Метаксаки с изкуствен патос и гаврътна на екс чашата.

— Да живеј! — извика Божидар.

— Химна! Химна! — завика Детелина. — Божо, пусни химна!

Божидар се надигна — знаеше, че тя няма да се умири — и тръгна към шкафа с плочите.

— „Многая лета“ ли ще пускаш, татко? — показва се на вратата големият му син. Докато говореше, до него се наредиха по-малкият му брат и петгодишната им сестра, която предварително си беше запушила ушите.

— Блокът пак ще свири, нали, татко? — каза тя.

Божидар извади плочата с църковнославянските песнопения на Борис Христов. Записът беше правен в „Александър Невски“ с капелата „Светослав Обретенов“ и години по-късно всички щяха да го пускат за щяло и нещяло. Но тогава в Козлодуй ехтеше само от техния балкон.

„Благоденственное и мирное житие, здраве же и спасение...“ — прогърмя от осемдесетватовите колони басът на изгнаника.

Това беше техният химн. Не беше много подходящ за днешния случай, но не можеше да откаже.

„И на всем благое поспешение!“ — тресеше се блокът.

И двамата му синове вече стискаха ушите си. Детелина беше станала, но останалите не последваха примера ѝ.

„И сохрани его, на многая летааа!“ — гръмна в края гласът на Борис Христов и забиха камбаните на „Александър Невски“.

— Последният куплет не беше ли за големия смъдок? — каза Иван, щом иглата застърга.

— Дай да говорим за друго — каза Божидар.

— Ей, майка му стара, огромна риба беше — каза Рангел.

— Дай да говорим за друго — повтори Божо.

Но нямаше за какво. Да почнат да се оплакват какво няма в магазините или колко е забутан Козлодуй — не вървеше след обилната вечеря и изпитата върла ракия. Оставаше за работата. Побъбриха малко за централата, но някак си не се получаваха след „Многая лета“. Гелето констатира с удивление, че май религиозните химни действат и на тези, които народната власт беше възпитавала от деца във войнстващ атеизъм, а после отнякъде изплува мисълта за

несъстоялото му се удавяне. Изглежда всеки се замисли за нещо свое, защото компания се поумълча. Първа Детелина каза на мъжа си, че е време да тръгват. Радослав стана, а след него се надигнаха Никифор и Йонеско или Флореско. Като видя общия ентусиазъм, Валентин също се изправи и взе китарата на рамо с надежда домакинът да го покани да поостане с престорена любезност, а той да го изненада приятно и наистина да остане.

— Е, хайде и аз да поемам — каза той и понеже номерът не мина, ще не ще, се изниза, заедно с останалите.

Божидар го изпрати с облекчителна въздишка и погледна в стаята на децата. Бяха си легнали, но не спяха.

— Май гостите ви попречиха да заспите, нали? — попита той, сякаш имаше и друга причина.

— Не много, малко повече — утеши го умно дъщеря му и всички се засмяха.

— Хайде, лека нощ и да сънувате галош — каза Божидар, махна им с ръка от вратата и загаси лампата.

— И да го гризем цяла нощ, нали, татко? — каза Дени.

— Заспивайте, заспивайте — каза тихо Божидар и затвори вратата.

— Сега, като се ометоха гостите, дай да направим едно бричле, а? — подвикна от стаята Гелето. Хич не му се прибираще у тях.

— Давай — въздъхна Божо и седна срещу него.

— Тоя навлек Валентин ти ли го покани? — попита Димитраки.

— Навлеците се самопоканват, нали знаеш? — отговори Божо.

— Той май е уху на Мичев — каза Рангел, докато раздаваше.

— Казва се „другаря Мичев“ — натърти с подлизурски апломб Иван.

— Дайте сега да не говорим за работа — каза Божидар. — Писнало ми е да се събираме уж да се повеселим — и веднага да подхващаме все една и съща песен: кой кретен съборил последно блока, издънките на тръбарите^[76], свинщините на шпайца^[77] и най-потресаващото: кой и на кого ни порти.

— А, пропусна най-вдъхновяващото: коя наскоро е опънал Пичев — каза Дидо.

— Пас — каза Гелето.

— Едно без цвят — каза Иван.

— Пас — каза Божидар.

— Две трефи — опита стандартната Стеймън-конвенция Димитраки и подхвърли без никаква връзка с темата: — Абе, тая Татяна много се е разгонила напоследък. Може пък и Гришата да се облажи през постите, откакто така Краси го изостави.

— Да ти дам салфетчица? — захили се Иван. — Ти толкова мазно казваш „Гришата“, че си викам дали нямаш блажно по устата от шарана — отвърна Иван.

— Айде пак по служебни въпроси — намеси се Божидар. — Геле, попитай, като ти дойде редът, какво научи Иван от анонса на партньора.

— Научих, че на Татяна ѝ се такова и въодушевено вдигам на две кари — каза Иван.

„Ти, ако знаеш, че и твоята се е разбесняла, май няма да си толкова въодушевен“ — помисли Гелето и добави на глас „контролно упражнение“.

— Две без коз — въздъхна Димитраки, все едно че удря малка ракийка, и докато Божидар се правеше, че мисли, телефонът иззвъня.

Той отиде в хола и вдигна слушалката.

— Къбоков слуша — каза той, което прозвуча като „Махайте ми се от главата“.

— Божидаре, защо не дойде?

Беше Таня.

— После ще ти се обадя — каза тихо Божидар и затвори.

— В централата ли ще довършим робера? — обади се от другата стая Иван.

Божидар забави отговора за секунда, докато съобрази кой е на смяна.

— Абе, ще трябва да заместя Андро. И без друго имах само три точки — поде идеята Божидар.

Щяха да разберат, че не са го търсили от централата. Но можеше да каже, че някой си е направил тъпа шега или нещо подобно. После щеше да мисли.

— Ами ние тогава да отиваме да търсим четвърти — каза Иван.

— Божо, тук гледам има още малко ракия. Ще я взема, че децата може да я намерят през нощта и да се изпонатровят — каза Димитраки

и посегна към бутилката, но в последния момент си помисли, че става за срамотиите, и се отказа.

— Чао, Божо — каза от вратата със съжаление от името на тримата Гелето.

* * *

— Не ми се прибира вкъщи — въздъхна Димитраки, когато излязоха от блока на Божидаар.

— Не ти се прибира у вас или ти се ходи някъде да си допиеш? — поднесе го Иван.

— При мен нещата вървят заедно — отговори Димитраки. — Само че къде да отидем?

— Защо не отидете до парилката? — подсети ги Иван.

Преди шест-седем години Павел, Вушката, Димитраки, Гелето, Никифор и още пет-шест от съветските възпитаници превърнаха едно наводнено мазе в блока на Гелето в по-голяма атракция от Ботевите тържества. Мичев, който също беше съветски възпитаник, отпусна няколко кубика хубави чамови дъски, а ударни групи изнесоха (откраднаха с височайше затваряне на очите) от централата цимент, фаянсови плочки, епоксидна смола и най-разнообразна арматура. След пет месеца, през които част от екипа се занимаваше със строително-монтажни работи, а останалите крадяха материали от съседните строежи и от централата, мазето заприлича на елитен клуб: истинска руска парилка с хитроумно направени нагреватели вместо класическите камъни, бiliarд, купен с пари на профсъюза, малка спортна зала и кръчмичка с кодовото име „стая за отмора“.

— Е, това е идея. Там в хладилника снощи остана половин каса бира — сети се Метаксаки. — Да пийнем по две-три бири, а после вече може да се разотиваме по домовете си. Геле, ти кво шъ кажеш?

— Добре, бе, и на мен не ми се прибира — промърмори Рангел. Заедно с нощната тъма в него пак бяха нахлули тормозещите въпроси за същината на живота и други празни мисли.

— Хайде, чао. Друг път ще почерпите за съвета — каза Иван и си тръгна.

— Чао — побърза да го отпрати Димитраки, да не би той да промени решението си и бирите на глава от населението да станат пак по-малко. Но опасенията му бяха излишни — Иван дори не се обърна и след малко се скри между блоковете.

— Гледай как му върви на Божо — каза без връзка с основната тема инж. Маринов.

— Какво имаш предвид? — попита Гелето.

— Ами има добра жена, три деца, а лови и най-големите шарани. И бас държа, че сега го повика някоя любовница — поясни с пианска откровеност Димитраки.

— Големия шаран го хванахме двамата с Иван.

— Е, значи остават другите късмети.

— Божо е умен мъж, мен ако питаш, даже прекалено умен, а на умните е редно и да им върви по малко — каза философски Гелето.

— Щом като е умен, какво търси тук? Аз, да речем, съм по разпределение, ти си тук, щото ти е толкова акълът^[78], а той какво търси? Не е кариерист, отказва демонстративно да се нареди даже на опашката за ДИС^[79], не строи къща... и профуква всичко, дето изкара. За какво стои в тоя шибан Козлодуй, кажи де?

— Може да е заради приятелите — каза Гелето първото, което му дойде наум.

— Глупости. Той може да си намери приятели навсякъде.

— Тогава може заради жилището да е — продължи с нежелание Рангел.

— И това са глупости. Божо има многодетно семейство, бе. Където и да отиде, все ще му дадат поне двустаен в някой термитник. Той нали така им вика на панелките.

— Ами, тогава не знам. Що не го попиташ сам?

— Е, аз не съм чак такъв приятел с него.

— Друго нещо тормози ли те?

— Да. Защо никой не го закача, като плещи така за социализма? Това ми кажи.

— Че него кой го взема насериозно, бе? Ние като не се движим по партийната права, що не ни закачат?

— Геле, никой в централата не си прави такива гаргари с властта. Той даже лекции изнася на персонала: колко са тъпи комунистите, че вярват на измислиците на Мордохай Леви^[80].

— Не знам. Може времената да са се променили. Пък и къде подалеч да го пратят? Тук и така си е живо заточение.

Инж. Маринов въздъхна в явно несъгласие и замълча.

Когато стигнаха до блока на Гелето, прозорчето на парилката светеше.

Отново надвисваше заплаха пиенето да стане проблематично.

— Кой може да е тук по това време? — зачуди се Метаксаки.

— Може някой да е довел гости извън графика — каза Гелето, докато слизаха по стълбите, и по навик направи физиономия, като че ли ще мирише престояло швейцарско сирене. Когато направиха парилката, чистиха наоколо, но вонята от предишните заливания на мазето от спукана тръба на отпадните води беше неунищожима като хлебарките.

Вратата беше заключена и докато Димитраки се опитваше да отвори, отвътре се чу познат глас.

— Кой е? — беше Вушката.

— Ние сме — отговори дружно Дидо.

Ключалката изщрака и Вушката се показва на вратата.

Явно беше изненадан и не можеше да се каже, че е приятно.

— Не съм сам.

— Изпихте ли бирата? — мина към същността Димитраки.

— Бира има, но не съм сам — запази баланса на интересите Вушката.

— Ние само ще си вземем пиене и се омитаме — каза Метаксаки и избута временния хазаин от вратата.

След него влезе и Гелето. Вушката понечи да каже нещо, но Дидо пресече преддверието и нахлу в „стаята за отмора“, където беше заветният хладилник.

Гелето чу познат глас на жена, която каза „Можеше поне да пачукаш“ — сякаш я бяха заварили разсъблечена в банята, изглежда Вушката, колкото да провери прозрението си, че влечението към рускините е по-силно от приятелството, и влезе в гостната.

В обзаведената като едновременно механа стая, на дивана с възглавниците в поза на куртизанка, която току-що е обезпокоил някой нахален вестоносец, седеше Нюра. На масичката имаше две празни чаши, празна бутилка „Столичная“, чиния с остатъци от салати и пепелник, пълен с угарки — сякаш келнерът го беше оставил така, за

да не наруши традициите на заведението. Не беше ясно дали към тях влизаше и облеклото на една от двете най-хубави рускини в Козлодуй. То се състоеше всичко на всичко от един бледожълт арабски пешкир, увит около тялото ѝ.

— До каква температура достигнахте в парилката? — попита Гелето.

— Не ставай циничен — каза Нюра.

— Като гледам, и тук е било доста горещо — продължи Гелето и се огледа, сякаш за да установи температурата по вторични признаци.

— Престани с цинизмите — повтори Нюра. Не можеше да допусне някой да се подиграва с любовния плам при изневяратата.

— По-добре се облечи, че иначе някой може да свали пешкирчето и да те ощастливи отново.

— Не я обиждай повече. Не ти е собственост — каза Вушката.

— Хайде да излезем — каза Димитраки, който се беше спрял досами хладилника, но май вече не мислеше за бирата.

— Ще излезем, само че преди това... — не довърши Гелето и тръгна неориентирано към двамата.

Добре че пътят му стигна да канализира сложните си чувства.

Вушката беше боксьор, но както често става в такива случаи, понесе удара му почти без реакция. Когато обаче Гелето замахна с крак към чатала му, Вушката се извъртя и с едно кроше го просна на пода.

Гелето се удари и при падането, а от носа му потече кръв. Нюра се разкрещя на руски да престанат, скочи от дивана, хавлийката ѝ се свлече и Димитраки, вече изтрезнял, я видя за пръв път гола. Преди да избяга от стаята, тя се наведе за миг — да вземе кърпата.

Ето, това бе най-хубавата гледка през тази топла, протяжна, пълна с драматизъм лятна нощ.

* * *

Димитраки изпрати Гелето до тях, каза му на сбогуване две-три думи от ония за успокоение на мъжка гордост, и сега вървеше без посока и сам из пустото междублоково пространство. Наоколо, в срамежливата светлина от няколко улични лампи, стърчаха призрачно блоковете термитници, в които, съгласно разчетите, прекарваха

полагащата им се част от нощта атомните енергетици. Виждаха се хилави дървчета, кофи за боклук и няколко хаотично паркирани жигулитата и москвичи, които изглеждаха като захвърлени от ядосаните си собственици. Отгоре на всичко, както щеше да напише един колега на младия инженер, стоеше небето, направено сякаш от разреждана козлодуйска кал и характерни площадни миризми, фино омесени с мътна светлина, една мъничка, но значима част от която бе произвел самият инж. Маринов. Той се огледа, поклащайки глава със съдържано разочарование, за една последна проверка. Съдейки по тъмните стъкла на прозорците, енергетиците спяха и шанс да се намерят няколко съживителни глътки ракия нямаше. Димитраки се бе примирил предварително с това доста изнервящ факт, но пред уморения му от алкохолната недостатъчност поглед продължаваше да възниква от нищото и да изчезва на същото недостъпно място оная почти наполовина пълна бутилка мечта.

Защо се бе пропил този талантлив младеж от работническо-селско семейство, комсомолец при това? Тая мисъл сигурно бе минавала през ум на всеки, който го познаваше в Козлодуй. Само че почти никой не се интересуваше истински — иначе можеше да понаблюдава, да поразпита и поне да си зададе въпроса какво търси в този отдалечен от света център на влашката ирационална мисъл такъв млад и безспорно умен мъж като него — както беше се беше запитал и Димитраки, когато се беше сблъскал с подобна загадка за друг човек. Точно така, какво търсеше в този „шибан Козлодуй“ самият той? Всеки виждаше: със своята къдрава тъмнокестенява коса, със сините си очи и романтично извити вежди, които караха местните булки да мислят за полети на чучулиги, сочни ливади за тичане, пикници на сянка под вековни дървета с неизвестни имена и за други повече или по-малко поетични неща, този атомен инженер приличаше на действителен член на творчески съюз. За какво беше дошъл тогава тук, вместо да е в някой шумен, кипящ от подходящи художествени изяви град, където да е бард на едновременното мъжко достойнство и душа на местната бохема, в самия епицентър на скандали, изневери и истински пиянски живот? Нямаше семейство, за което да се грижи, приятели за чашката можеше да си намери във всяка отворена кръчма, не бягаше от лошата си слава и не го търсеха за обичайната физическа саморазправа тъпи копелдаци, дали му пари назаем. Тогава може би беше дошъл тук за

по-голяма заплата? Едва ли. Вярно, в Атомната тя му стигаше за насъщните хляб, претоплени ресторантски кюфтета и шише ракия с десетина дни по-дълго, отколкото на друго място, но всеки, който си направеше труда да попроучи въпроса, щеше веднага да открие, че инж. Маринов е от богато партизанско семейство. В подобни общности на високо издигнатите другари „Загорка“-та^[83] и виното се носят с каси, за мезетата се грижи съответният клон на „Родопа“^[84], а юбилейни банкети, конфиденциални другарски срещи и прочее запои има толкова често, че за времето между тях не можеш хубаво да изтрезнееш. Добре щеше да си живее и той, ако не беше разбрал нещо, което го разбиваше всеки ден. Когато след смъртта на майка си се премести да живее у чичо си, отначало всичко му харесваше. Чичо му имаше хубава униформа, идваше да го вземе кола с перденца, леля му правеше чудни палачинки и можеше да яде шоколад на корем. И когато тръгна на училище, всичко изглеждаше идеално. Вече знаеше, че е от партизанско семейство, беше горд със златните пагони и червени лампази на чичо си, а леля си обожаваше. Отначало си мислеше, че леля му е вълшебница от книга с хубави приказки. Вълшебница и партизанка при това. Заедно с нея и с чичо си той градеше новия живот. Светът изглеждаше ясно устроен и добре подреден.

Малка и крехка като китайска статуетка от обречената династия Цин^[87], точно леля му го подреждаше храбро и неуморно — така, както се беше грижила за ранените от отряда, докато самата тя не беше уцелена от случайния куршум на един пиян стражар. На десети, когато отрядът слезе от Балкана, тя беше останала в земянката — раната ѝ се била подлютила и не можела да се движи. После се оказа, че заради нея не може да има и деца. Оперирал я и я спасил един стар доктор с интелигентен фашистки вид, който по-късно бе разстрелян затова че бил лекувал ранени германски войници. Тя отначало не искаше да повярва, че са го убили. Чак когато секретарят на обкома, който през вечер киснеше у тях го потвърди, разбра, че е истина. Тогава за пръв път се усъмни, но не в крайната цел, не. Осъди, при това имаше смелостта да го направи на събрание, само методите, с които се надяваха да я постигнат. Нейните другари от отряда не забравиха този искрен опортюнизм. Главният учител на всички партизани, видният международен болшевишки съратник чичко Димитров учеше (той пък като своите учители), че представителите на отмиращата буржоазно-

интелигентска класа трябва да се изтрепват като вредни насекоми. Не можеше една по-проста по дефиниция другарка да оспорва основите на идеала. Затова доста време тя остана встрани от мътния поток на новия живот. Когато след десетина години всички завиха по новия път, открит от съветските другари, по който избиването се заменяше с по-прогресивни методи, дойдоха поостарелите партизани и приятелски ѝ се извиниха. „Що не поемеш отдел «Агитация и пропаганда» в градския?“ — казаха. И тя, със стоплена душа, прие.

Не беше нужно много време, за да открие потресена, че славните бойци от партизанските отряди са забравили възторжените идеи за свобода, равенство и братство, в които се бяха клеели в Балкана и са поели покрития с друга слава път: на яростното сдобиване с колкото се може по-неограничена власт, на обграждането с безброй привилегии и — което ѝ стана най-противно — на безпardonното откровено лично обогатяване. Ония, за чието добруване уж се бяха борили с пушка в ръка, вече бяха почнали да ги наричат „червена буржоазия“ и да ги подиграват в безброй вицове под общата, пълна с някаква гадна субстанция рубрика „златната решетка“. Подаде си оставката на първия пленум. За пръв и последен път прояви лицемерие и се извини, че трябва да се грижи за сина на сестра си. Тя се беше разболяла лошо и всички я разбраха. Само че и на всички беше ясно: истинската причина е вирогащо ѝ несъгласие с най-правото нещо на тоя свят — партийната линия. След смъртта на сестра ѝ вече не я поканиха отново. Докато Димитраки порасна, в живота ѝ не се случи нищо друго, освен грижите за него, вярата в идеите и разправиите с пиянстващия ѝ съпруг. Оказа се, че чичо му е повече обикновен пияница, отколкото славен партизански генерал. Виждаше се колко трудно е за леля му да носи тоя срам, но тя никога не преклони глава, не се отрече от нищо, в което бе вярвала, и не пожела да замени живота си на черна врана в раздулото се до небето партизано-яташко ято.

Докато Димитраки растеше, едно след друго се случваха невероятни, поразителни неща, всяко едно от които можеше да преобърне представите на здравомислещите хора. Нищо обаче не бе в състояние да разколебае леля му. Нито разтърсващите съвестта факти за съветските концлагери (оказа се, че са изпреварили и фашистките — и по време, и по зверства), нито вонята от българската политическа

кухня, нито очевидната за всички простотия на управниците, нито тяхното двуличие и способността им да лъжат с лекотата на професионални измамници, нищо. Вкъщи съпругът ѝ час по час подвикваше пияно-командирската „Невено, налей ми още ракия“, докато окончателно замени опиянението от безконтролната власт с битов алкохолизъм. Но даже тая жалка метаморфоза не сломи вярата ѝ в спасението на човечеството чрез социализъм и съветска власт.

Димитраки обаче се промени. Отначало играеше възторжено на партизани и стражари, зубкаше си стихотворенията, пълни с революционен екшън и разгромена буржоазна сган, а когато почиваше, учеше руски, за да бъде полезен на себе си и обществото. Промяната започна, когато един ден се сети да попита защо живеят по-добре от другите. Беше неделя, обядваха агнешко печено с картофено пюренце и салата от марули и репички, и тоя въпрос изведнъж му дойде наум.

— Защото заслужаваме — отговори с необорима военна логика чичо му.

— Чичо ти е генерал, а генералите се трудят повече от обикновените хора. Затова е справедливо да получават повече — намеси се леля му.

— Но така ставаме по-богати от останалите — продължи упорито той.

— В известен смисъл — съгласи се мъгляво и без желание чичо му.

— Нали правдата е на страната на бедните — каза убедено Димитраки, — защо тогава минаваме на страната на богатите? Така няма да сме вече от добрите.

— Малък си още да ги разбереш тия работи. По-добре си учи уроците — каза чичо му, изпи на един дъх ракията си и го погледна недоволно и строго.

Мина известно време на съмнения и епизодични размисли, през което малкият тогава инж. Маринов прочете книгата за Тимур^[88] и неговата команда. Запленен от положителния пример, Димитраки реши сам да направи някакво добро дело. И какво, какво — намисли да помогне на леля си. Във войната ѝ с чичо му беше безусловно на нейна страна срещу тоя генерал-майор с прокапиталистически уклони. Не му беше ясно какво го мъчи и изгаря отвътре, та да се „налива кат смок“ (така беше чул да злослови една тяхна комшийка), а от срам или

деликатност не повдигна тая тема пред никого. Все едно — това беше лош порок, така той петнеше семейството си и следователно не биваше да го прави. Затова вечерта, след поредното предпразнично напиване, Дидо изпразни в тоалетната бутилките му с ракии, напълни ги с чешмяна вода и зачака развръзката. Тя не закъсня. В събота на обяд чичо му си сипа чаша — както си мислеше от домашната, отпи една голяма глътка и тутакси я изплю като отрова на килима.

— Абе, кой тука ми е... — каза със стаен партизански бяс бившият политкомисар и зарови в хладилника. Отвори следващата бутилка, помириша я, след това повтори процедурата с последната и извика с генералски глас: — Невено, ти ли направи този саботаж?

— Аз го направих, чичо — призна си с гордост Димитраки. — Леля нали все ти разправя, че не е хубаво да пиеш. Помислих си, че така може би ще откриеш отново вкуса на чистата вода и ще спреш да се наливаш с ракия — използва той омекотения израз, който час по час чуваше от леля си.

— Ела, ела, сине майчин, ще ти покажа аз вкуса на нещо друго — каза чичо му, улови го за ухото и му обърса по партизански един генерал-майорен^[89] шамар.

Така бъдещият инж. Маринов откри за себе си, че новият строй лицемерно разменя местата на прокламираните от него ценности с това, което отрича и заклеявява, и се отнася с обидни и без съмнение доста болезнени диктаторски методи към тези, които доброжелателно са го критикували. Постепенно той добави още десетки примери на подобно разминаване между, тъй да се каже, вдъхновяващото идеално и разочароващото, а тъй често и болезненото материално. Това нямаше да го впечатли толкова, ако не беше един отчайващ парадокс. Леля му, която той искрено обичаше и която за него бе една истински добра жена, изпитваше необяснима, сляпа вяра в тези „идеи, идоли и идиоматични идиотщини“^[90], чиято несъстоятелност и зловредност доказваха чичо му и целият свят наоколо. Нямаше как да не си помисли, че тя е чисто и просто една самотна, честна, но заблудена женица. Той издържа, натоварен с тези проблеми, докато завърши. На абитуриентския си бал младият кандидат-дисидент за пръв път опита алкохола, който така презираше дотогава, и откри, че от него се изпада в състояние, в което измъчващите го проблеми стават дълбоки колкото улична локва. Ако искаш, можеш да я прескочиш, а може и да цопнеш

в нея за собствен кеф и да опръскаш с хубава рядка кал всички наоколо. Така бъдещият инж. Маринов започна да се бори с особената свобода от алкохолното опиянение и изгарящото угризение на другата сутрин, че отново се е напил огняро-интелигенската.

За последвалите събития важна роля изигра и още една особеност, а именно това, че Димитраки бе особено чувствителна натура с насока — както бе популярен тогава изразът — към художественотворческата интелигенция. Таланта му откри неговата класна, когато видя едно копие на Бешкова карикатура, което Димитраки направи в час по история. Понеже карикатурата бе антибуржоазна, само му направиха поощрителна забележка — зер беше генералпартизански племенник, а и тази прогресивна насоченост на неговата дарба можеше да донесе ценни точки на училището за спечелване на заветното преходно знаме на соцтруда. Ръководството възлагаше големи надежди на талантливия юноша и за в бъдеще, но той избра нещо съвсем друго и тръгна да става беден инженер, измъчван по оперативки от началник-цехове садисти, и без капчица авторитет дори пред бюфетчийката на служебната лавка, да не говорим за повелителката на големия зеленчуков магазин. Защо — сам не знаеше. Може би защото реши, че това е най-краткият път, който ще го отдалечи необратимо от дома на чичо му, както и стана. Докато следваше, сякаш забрави призванието си на художник. Тук обаче той бе далеч от потискащите го преди проблеми и настроението му да твори се върна. Напоследък беше намерил и едно бойно приложение на таланта си — да рисува карикатури в стенвестничето на централата. Необяснимо беше кои и защо позволиха на няколко индивида от социалното инженерно дъно да правят такова недоносче, вероятно без сами да подозират (дали?), че на практика дават площ с размер на цял голям рисувателен лист на идеологическите диверсанти и техните врагове. Защото вестничето не съдържаше положителни резултати от токопроизводителния процес, нито например електрификационни материали за живота на дървосекачите от братска Коми, нито поне позитивна информация за работата на профсъюзите в бранша, която е изцяло такава. Не. То се пълнеше с каламбури, пародии, подозрително актуално звучащи вицове и дори с критични материали, в които се подлагаха на съмнение качествата на някои известни, може да се каже,

дори не чак толкова низови ръководители (завоалирано, разбира се). Уж като добавка, която често се превръщаше в гвоздей на програмата, във всеки брой имаше и дразнещи ръководството карикатури на социалистическата действителност, чиито автор беше точно младият инженер Маринов.

Сега преживяното го беше вдъхновило и му се прииска да го изрази върху белия лист. По тази причина той внезапно се спря, завъртя се в правилната посока, воден от загадъчното вътрешно чувство, което помага на натряскалите се творчески натури, и след минути се прибираше в запуснатата си, разхвърляна като душата на мързелив ерген едностайна инженерска квартира. Като отвори вратата, му се стори за миг, че мракът вътре е сякаш някакъв кондензат от всичко неприятно и плашещо в живота му — самотата, неудовлетворението, че все още не е успял да направи нищо значително, тревожното чувство, че сякаш проваля живота си и най-вече дълбоко стаеният страх от онова, което можеше да се случи в централата. Побърза да щракне лампата, но тя весело изпука и угасна. Той бързо намери резервна, смени я, помисли си „Слава Богу, че съм си откраднал достатъчно крушки от централата“, взе бяло блоково листче и седна пред масата. Загадъчната откровеност и ненаказуемост на Божидар веднага го направи основен герой в новото произведение, задникът на рускията се превърна в генералния директор на централата и скоро карикатурата за новия брой бе готова, а Метаксаки кротко спеше на пода до леглото си и сънуваше оная поза.

Когато след време инж. Маринов се ожени, първите два-три месеца искаше жена му да застава все в нея.

* * *

Иван Стоянов, известен още като Лъжан Стоянов или Били Лъжеца, се прибра от Къбокови някъде към полунощ.

Прякорът Били Лъжеца му го измисли Божидар. Веднага след като се запознаха, той беше забелязал уникалната способност на Иван не само да лъже непрекъснато — това кажи-речи всички го можеха, пък и го правеха — кой по-рядко, кой по-честичко. Той обаче създаваше история на лъжите си: развиваше ги във времето, помнеше

безпогрешно докъде беше стигнал предишния път и пришиваше новата опашката лъжа така естествено и на място, като да беше следващо мацване с четката на ренесансов художник на батално епични платна.

Божидар му беше лепнал прякора след един риболов, когато натопи неволно приятеля си.

Бяха тръгнали за острова във вторник. Божидар му беше подхвърлил, че ще ходи, Иван каза „То и аз съм свободен, бе, кога тръгваме?“ — и толкова. През двата дни, докато ловяха нещастни галатски платики и тук-там по някой заблуден шаран, Били се държеше като безгрижен отпускар и Божо даже за миг не се беше усъмнил, че приятелят му е нелегално на острова. В четвъртък следобед се върнаха в Козлодуй и Божидар отиде до централата, за да уговори една замянка. Пред портала го срещна партийният секретар и понеже знаеше, че са приятели с Иван, попита дали го е виждал. Без да мисли, Божидар изтърси като последния баламурник:

— Ами в Козлодуй си е. Бяхме за риба и преди два часа се върнахме от острова.

— Как тъй е бил за риба? — попита слисано партийният, без да може да определи дали от нахалната Иванова лъжа или от простодушната честност на Божо. — Той ми каза, че отива в командировка до Плевен за доставка на манометри. Трябваше да се върне вчера, но не се обади никакъв. От сутринта го търсим. Вече в милицията щяхме да се обаждаме.

Като се прибра, Божидар веднага каза на Иван за гафа и още на другия ден го кръсти Били Лъжеца.

Ваньо научи за прякора си доста време след това. Стана съвсем случайно: той се прибираше в стаята си след обход в зоната^[91] и когато минаваше покрай лабораторията, чу как Божидар се хили с цяло гърло. Приятелят му почти винаги беше в центъра на някоя магария, смееше се високо и щастливо като кавалерийски капитан и не се зевзечеше само докато спеше.

Иван отвори вратата, за да се присъедини към веселието точно когато Божидар питаше някого във вътрешната стая на лабораторията:

— И Били Лъжеца ти каза, че преди два дни е ремонтирал манометрите на помпите, така ли?

— Да — отговори уверено другият, — даже каза, че е подменил един от тях с образцов от лабораторията. Повредата била сложна и трябвали някакви чаркове, а в склада нямало.

— Гледай го ти Били как е овладял техническата телекинеза от далечно разстояние — зачуди се Божидар.

И понеже другият продължаваше да гледа неразбиращо, Божидар се захили:

— Абе, Емо, оня ден ние бяхме с него за риба, бе. На помпената. Той върза Хитров, че ще ходи на трети блок да проверява схеми и датчици и към десет вече зареждахме въдиците.

В този момент Иван се появи на вратата и запита:

— Били Лъжеца чака отвънка. Да го покания ли? — и се разхили, доволен, че са го разгадали.

За лъжите му се разказваха легенди. Нямаше ситуация, от която да не се измъкне сух от водата. И сега, като се прибираще от Божидар, той приложи дребната тактическа лъжа с безшумното влизане, изобретена малко след откриването на вратата. В нея най-трудното за експерт като него беше да си събуе обувките. Докато се промъкваше на пръсти към спалнята, пътьом надникна в детската: двете му деца — Румен и Снежка — спяха в креватчетата си. Снежка се завъртя по корем и простена в съня си, но той не обърна внимание. Преди да отвори вратата на спалнята, погледна в кухнята. На масата, до неприбраните чинии от вечерята, се мъдреше бележка, забодена с карфица за хляба.

„Отивам до Мариана. Ние вечеряхме. Ще се върна към 11. Зоя.“

Жена му беше позакъсняла, но това не се случваше за пръв път, а и той се връщаше посред нощ. Иван нямаше как да знае, че Мариана съвсем не си е вкъщи, а на друго, значително по-вълнуващо място. Още по-малко можеше да предположи, че в този момент неговата съпруга, обгърнала с ръце косматия задник на началника му, стене при всеки от мощните напъни на един от най-големите ебачи в централата. Пешо Хитров имаше огромен хей, а по класификациите на Кама Сутра Зоя беше „кобилка“, така че двамата образуваха едно хармонично цяло като нашия далечен прародител от Царичинската дупка. По-точно те образуваха такова цяло за трети път в течение на последните два часа. След като бяха сменили поне десетина пози, сега Хитров обладаваше

жената на заместника си „по селски“ върху просторната семейна спалня тип „Русалка“.

Но Иван нямаше как да види чудната гледка, нито да чуе как жена му и един чужд мъж си говорят такива мръсотии, каквито той никога не би допуснал, че може да излязат от устата на неговата... русалка. Защото така нежно наричаше Ваньо жена си от времето, когато се запознаха в Плевен.

Бяха се срещнали за пръв път през едно лятно съботно утро в „Дома на книгата“. Тогава той беше напет „фазан“^[92] в Школата за запасни офицери, където пращаха повечето завършили млади висшисти. Знае се, че животът в тогавашните казарми е бил беден откъм културни съставки, а в тази дори в библиотеката бяха оставили само книги с военна тематика, в които отношенията между половете се свеждат главно до послания с трасиращи куршуми, обмен на гранати и военнополови реплики. Ето защо Ваньо беше загорял за културни преживявания. На онази възраст, а и по-късно, той не се самоизмъчваше с безполезни въпроси за неясната същност на житието. Не си окачаше на шията вечните морални камънаци. Въобще не вярваше, че на света има нещо вечно, освен вечната^[93] и като банално следствие от това нерушима българо-съветската дружба. Повдигаше му се от дрънканиците на ротния за патриотичния му воински дълг. Проявяваше се до изкълчване на челюстта и от приказки за изпепеляваща любов и другите разпространени сред армейците новобрански алабализми. За него беше важно животът да може да се живее. Бяха го пуснали в градска и той се заби в тая тъпа книжарница, защото му бяха казали, че там е пълно с руски групи. Известно бе, че тяхната женска част гледа доста благосклонно на младия подофицерски състав от българските сухопътни сили. Ето на това се надяваше Ваньо — да омае набързо някоя синеока рускиня, да успее да я замъкне в храстите на Кайлъка и после... Ех, пълен с неизречими страсти войнишки живот. Руски групи обаче още нямаше и той вече разочаровано щеше да си излезе, когато я видя.

По това време Зойчето беше знойна девойка, тъкмо завършила машинно инженерство в Русе. Бяха я разпределили в някакъв омразен плевенски завод, където щеше да погуби младостта си сред гадните мазни плевенски машини. Затова тя използва всички връзки на баща си и дори отдаде значителна част от девствеността си на един виден

секретар на окръжния комитет по работа с женските маси, но успя да получи назначение като продавачка в „Дома на книгата“, на щанда за класическа литература. Зоя обичаше тази тематика и най-вече любовните романи от малка. За пръв път позна мъжа по време на първата си кратка повест в седми клас, в лицето, да не кажем друго, на първия си братовчед. После продължи упорито с няколко по-кратички романа, но все не можеше и не можеше да срещне онзи, който да удовлетворява критериите ѝ истински и отвсякъде. Тази тема я вълнуваше необикновено, а имаше периоди, когато сякаш можеше да се отдаде — е, не на първия, когото види, но поне на тези след него.

Точно в такъв момент през онази лятна събота влезе Ваньо. Те срещнаха погледите си и стана ясно, че и двете страни силно желаят сексуална близост. После Зоя отмести погледа си надолу, с което му показва, че няма да доминира в бъдещия им семеен живот. Окуражен (забележете само думата), Ваньо се доближи, уж да поиска някаква книга. Тя го попита нещо специално ли търси, а той в отговор измуча, сякаш беше получил експресивна афазия^[94]. Зоя се засмя. Тогава той ѝ призна, че не обича книгите и елегантно излъга, че е влязъл само защото я е видял. После продължиха да си говорят и да се накланят един към друг. Срещнаха се вечерта, походиха, подокосваха си ръцете и той събра смелост да я хване през кръста. Пътюм се отбиха в някаква сладкарница, но погледът ѝ стана толкова настойчиво-подканящо-обещаващ и тъй нанататък, че станаха и тръгнаха направо за Кайлъка. Натам се насочваха нуждаещите се старшина-школници, предпазливи командировани мераклии, рано (нас ако питат, таман навреме) полово осъзнати ученици и ученички, воаборите и ексхибиционистите, както и тази част от плевенската общественост, която няма подходящ терен за разходки на чист въздух и тъй укрепващите организма съпружески изневери. Може да се каже, че Кайлъка беше нещо като умалено, окастрено и творчески запуснато копие на Булонския лес, в който, по описания на прогресивните френски писатели, е била създадена през вековете значителна част както от парижката аристокрация, така и от известния по цял свят френски пролетариат. Тук пък се създаваше една неизвестна на официалната статистика част от плевенското гражданство, да ги еа, и много, много жизнерадостни плевенски циганета. По пътя Зоя и Ваньо се разминаваха с други участници в движението, които бързаха като

тях към кайлъшките потайности или вече се връщаха удовлетворени и отаковани. Там, на третия път, тя му показва позата със стиснати крака, която той кръсти „русалка“. На нея пък ѝ направиха впечатление неговата пламенна тромавост и непохватността, с която я събличаше. Заради това тя го кръсти „мечо“.

Ожениха се, щом той отби нужния за възмъжаването му воински дълг. Помотаха се близо три годинки в Плевен: тя — като продавачка интелектуалка, той — като млад непотребен инженер в завод, чието име така и не успя да научи правилно. Ваньо вече виждаше как ще гаснат през годините с мижавите си интелигентски заплати в някоя полуобзаведена панелка, играеща роля на негласен упрек от тъста и тъщата, когато на хоризонта се появи Атомната.

Тук (да е жив и здрав тъстът) той стана веднага началник, макар и средно голям или всъщност по-малък, но временно; парите, които получаваха, бяха добри и всичко сякаш си дойде на мястото. Децата растяха, в съботите успяваха да понапазаруват с колата (да е жив и здрав баща му) от Враца и Лом, намериха си приятели и дните се заизнизваха като в роман за победилия социализъм. Съвсем скоро, докато чакаше в супера за олио, сирене и други подобни дреболии, за които при реалния социализъм беше прието задължително да се виси по опашки, той внезапно си даде сметка (незнайно защо точно там и тогава), че обича семейството си и че животът му харесва.

Ваньо си спомни за тая опашка в секундите, след като прочете бележката. Странно нещо е човешката памет: едно нещо запомня, а друго забравя. И защо, знаем далеч невинаги.

Той още гледаше листчето замечтано, когато чу зад гърба си стъпки от боси крака. Обърна се: беше дъщеря му.

— Боли ме коремчето, тати! — простена детето и повърна на пода.

Иван успя да я хване, когато политна напред, взе я на ръце и я понесе към кухнята. Пусна водата, обърса устата и лицето на дъщеря си и наля вода в една чаша от мивката. Снежка беше бледа — личеше, че е нещо сериозно. Иван отиде в хола и потърси в бележника на масичката телефона на Мариана, но не успя да го намери. Беше изпил повече от половинка ракия и ако се наложеше да кара дъщеря си до болницата, рискуваше да направи голяма беля. Докато се опитваше да измисли какво да прави, чу как Снежка се закашля и отново повърна.

Румен също се събуди и се разрева. Реши да повика Бърза помощ и едва в този момент се сети, че телефонът не работи от петък, а той нарочно не се обади за повредата, за да не могат да го търсят от централата за полагане на противния му извънреден труд. Оставаше още една възможност и без да мисли повече, Иван се затича един етаж по-надолу, където живееха Хитрови. Позвъни припряно на вратата, без да изпитва угризения, че ги събужда, и зачака, като се молеше шефът му да си е вкъщи.

Хитров се показва полугол и като видя заместника си, излезе и притвори вратата, но Иван не обърна внимание и изрече в скоропоговорка: „На Снежка ѝ е много лошо и трябва да повикам Бърза помощ, а телефонът не работи, дай, моля ти се, да се обадя от твоя.“ Шефът му понечи да каже нещо, разпери ръце в жест, който беше нещо средно между „заповядай, само че по-тихо“ и „извинявай, но не е удобно“, Иван го заобиколи и влетя в коридора. В този момент някой пусна казанчето на тоалетната, Иван се поизвърна инстинктивно и видя как в осветения правоъгълник на вратата се появи Зоя — само по късо комбинезонче, под което прозираха сладострастно гърдите ѝ и вече задоволената ѝ катеричка.

Също като русалка, която бе намерила своя нов мечо. А той беше як мачо, той мечо.

Така едно леко хранително отравяне (каквато диагноза постави впоследствие прочутият в Козлодуй и близките му околности „доктор“ Ванчо) стана причина Били Лъжеца да излезе от строя за три съдбоносни дни. Толкова изтрая душевната му борба, докато разсъждаваше за лъжата като такава и за странните ѝ, а често и съвсем неочаквани проявления в живота на женения мъж.

После Били подаде заявление за развод в Оряховския районен съд.

* * *

Последните гости още слизаха по стълбището, когато Божидар набра номера на Таня.

— Ти ли си? — попита направо тя.

— Аз съм.

— Нали щеше да идваш?

— Не е ли вече късно?

— Късно за какво? — отговори с въпрос Таня.

— Добре, идвам след малко. Ей сега изпращам Иван, Гелето и Димитраки, и идвам.

— Хайде, чакаме те — каза Таня и линията прекъсна.

Божидар разтреби набързо масата, колкото да убие времето, докато компанията откън се разотиде. После погледна в стаята на децата. И трите спяха дълбоко. Изгаси лампите и излезе.

Нощта беше топла, но Божидар трепереше. Докато стигне до блока на Таня, се оглеждаше по улиците, като че ли беше тръгнал да краде. А май то така и си беше.

Изкачи пъргаво стълбите и почука тихичко. Татяна отвори веднага, сякаш беше стояла до вратата. Беше по полупрозрачна нощница, гърдите ѝ напиреха сладострастно и Божидар преглътна.

— Влизай! — прошепна тя и го поведе за ръка към спалнята.

— Къде е малкият? — прошепна Божо.

— Спи в хола — каза Таня и отвори вратата.

В стаята беше тъмно, но в прокрадващата се светлина от уличните лампи му се стори, че на леглото има някой, и той се обърна към Таня.

— Шшшт! — сложи пръст на устните му тя и едва тогава Божидар загрея онова множествено число по телефона.

— Мариана заспа. Чакахме те, но ти така и не се обади. Тя много те харесва. През последните две седмици сме си говорили за теб всеки ден. Но аз не те ревнувам. Е, не е вярно съвсем — засмя се тихо Таня и се свлече на колене.

Като някаква бърза сянка премина споменът за една друга подобна нощ. Но онова беше... минало.

Мариана се размърда на леглото и Божидар се дръпна.

— Хайде да идем на леглото — прошепна той.

— Добре — прошепна Таня, съблече се и легна.

— Ами ако събудим Мариана? — попита тихо Божидар.

— Защо, ти не искаш ли?

— Обърни се — прошепна Божо.

Гледаше към Мариана и я видя как отвори очи. Вече не се преструваше на заспала. Божидар яхна Таня и още след първите

движения запъшка през зъби, а и тя застана открито. Почти се докосваха с Мариана и тя виждаше всичко. Беше толкова възбуден, че ако не беше сутрешната езда, нямаше да издържи и минута.

— Искаш ли да събудим Мариана? — прошепна Божидар на ухото на Таня.

— Да — прошепна тя.

Божидар протегна ръка и отметна чаршафчето, с което се беше завила Мариана.

— Съблечи си нощничката — прошепна той.

Тя го погледна с някакъв отчаян упрек, но после седна в леглото и я съблече.

— Махни и пликчетата — прошепна пак Божо и тя ги свали, онемяла от срам. И нейните гърди бяха страхотни, а и останалите ѝ форми го караха да мисли само за едно. Приличаше на Таня, но косата ѝ беше кестенява, а очите — кафяви, и не гледаше развратно, но какво от това.

Божидар се прехвърли на нея, тя се изви на дъга под него и го прегърна. Дори в този момент не се досети, че тя го обича.

— Много си хубава — прошепна той и почувства как по горещото ѝ тяло започнаха да преминават тръпки.

— Обичам те, обичам те — зашепна Мариана на всеки негов тласък, а и той едва не се разхълца като Фауст мигът да не свършва.

Но... всичко свършва, както вече веднъж имахме възможност да отбележим.

Божидар я притисна силно и тя му отвърна. После легна по гръб до нея и чак тогава му мина през ум, че бяха забравили за Таня. Тя лежеше притихнала и когато Божо я погледна, каза: „Аз май съм излишна“, изправи се и тръгна към вратата.

— Къде отиваш? — попита Божидар.

— В другата стая — каза тя и Божидар усети напрежението в гласа ѝ.

Вратата леко хлопна и те останаха с Мариана сами. Тялото ѝ проблясваше матово в полумрака. Божидар се унесе за малко, после се сепна и я погледна. Стори му се самотна и малко чужда. В тишината сякаш усети времето, което с неуловим, абсурдно беззвучен съсък превръщаше живота им в рехава мъгла от спомени, и за миг се замисли какъв ще е този. Какъв, какъв... Може би приятен, а може би не, като

разтапящ се в годините шепот в акациеве храсти, ненужен и далечен, като непотребна, разлистена случайно книга или избледняла фотография на човек, чието име сме забравили, или като хубав сън, изхвърлен неусетно и страхливо от паметта ни.

— Ти май си уморен — каза тя.

Уморен беше. Истината бе, че е направо скапан — от напрежението в смените, от разправиите с тукашните аборигени, от въпросите без отговор, които го измъчваха от години, от непрекъснати угризения и от спомени, от които не можеш да избягаш.

— Не, не съм — излъга той, и още докато го казваше, си спомни една друга стая в друг, далечен град, думи, които пак беше шепнал в тъмнината, ръце, които го прегръщаха и един друг глас... Господи, как му липсваше гласът ѝ! Но тогава какво правеше тук? Защо беше дошъл?

— Искам да сме сами — каза тя. — Не искам да те делия с никоя.

Божидар въздъхна и се усмихна като на дете, което иска недостижима играчка.

— Тогава защо дойде?

— Сама не зная. Сякаш не исках, но не можех да изтрия.

— Сигурно си си представяла какво ще правим с Таня.

— Представях си. А и тя ми каза какво се е случило днес.

— Много си хубава — прошепна той на ухото ѝ и я погали по гърдите.

— И ти много ми харесваш — притисна се тя към него.

— Наистина ли?

— Още първия път като те видях и... Но ти дори не ме забелязваше.

— Не съм очаквал, че с теб ще е толкова хубаво.

— Не се ли сещаш защо?

Божидар въздъхна.

— Мисля, че е малко късно да се влюбваме.

— Може би си прав, но... при мен вече се случи.

— Аз съм женен.

— Знам — каза тя.

Божидар я целуна и докато я целуваше, започна да я гали. Тя стисна ръката му и той — усетил нов пристъп на сили — се завъртя отгоре ѝ.

И както веднъж изкоментира в тесен кръг Жорето Мръсника, започна една сладка, жестока и безутешна... (цензурирано).

После в просъница легна до рамото ѝ и след броени секунди заспа непробудно като пън.

Когато се събуди, през завесите струяха първите лъчи. Внимателно измъкна изтръпналата си ръка и се надигна на лакът. Мариана отвори очи:

— Време ли е вече? Постой още малко.

— Трябва да тръгвам.

— Аз нямам телефон и не мога дори да ти се обадя. Няма ли да се видим отново? Жена ти кога се връща? — засипа го тя с въпроси.

Стана му малко жал за нея. В светлината на утрото изглеждаше наистина много хубава и той я целуна.

— Ще ти се обадя — каза той.

— Довечера си на работа, нали? — попита тя и Божидар долови тревога в тихия ѝ гласец.

— Да — каза Божидар и вече съжаляваше. Беше се зарекъл да не изневерява повече на Радостина. И беше устискал близо две седмици. Почти колкото абсолютния му рекорд по издръжливост, без да пуши. А сега — направо се саморазгроми. За едно денонощие два или — по друг начин пресметнато — четири пъти. При това ей така, сякаш на шега. Баба му щеше да каже, че това е грях. Да, но сега му беше по-удобно да не си мисли за греховете като маркировъчни камъни, зад които започва тъмната гора на лошите. Пък и какво толкова лошо беше направил? Той въздъхна. Знаеше, ето това беше тъпият проблем, отнякъде знаеше, че сега не биваше да е тук, но на — беше. Защо?

Много пъти бе опитвал да си отговори кое го кара да прекрива морални граници, които сам си беше поставял. Баща му, старият Къбоков, му беше дал просто обяснение: „номенклатурната кастообразна клика била иззела^[95] възпитаващите в Божия морал функции на църквата и била подменила християнските ценности с партийни сурогати, които им приличат като отровни двойници“. Просто беше: можеш да откраднеш, можеш да убиваш и да потъпкваш всички морални норми — всичко е оправдано, ако е в името на някаква подвеждащо благородна цел; всичко е позволено, стига да води по-бързо до някоя подмамващата и безсъдържателна химера. И той изглежда беше хлътнал в капана. Могъщата машина за внушение,

която бяха създали апологетите на тоя коварен сурогат на религията, беше успяла на мястото на Христовите завети да набие и в неговата глава катехизиса на лъжата и насилието и да го освободи от морални задължения. Основоположниците бяха изплагиатствали бездарно една гениално цинична мисъл^[96] на брат Игнаций. Тя се оказа изненадващо завладяваща, особено щом започнаха да я поднасят по-отранко — заедно с малебито в детската градина. Беше гадно, но то заради кражбите на отглеждащите лелки и малебито си беше чиста помия. Атаката на най-прогресивния строй не се изчерпваше с безсмислени лозунги по стените. Система от внушения беше невероятно действена и успя да издълбае в мозъците на почти всички непоклатима схема на мислене. И следователно на поведение. Разбира се, от някогашните буреносни, а за доста хора и смъртоносни пориви бяха минали десетилетия и никой не даваше вече пет пари за омръзналото светло бъдеще. Но схемата остана. В нея по един завладяващ начин на мястото на фантасмагориите за комунизма неусетно се беше настанил сгряващият душата егоистичен интерес. Защо той да не се превърне в целта, която оправдава всички средства? Кое да го спре? Моралните бариери на Божиите заповеди? Тях отдавна ги бяха разбили и изхвърлили на социологичното сметище. Но то дори и когато те са били канавата на обществения морал, изневерите са били вътъка му.

Всичко това проблесна за кратки мигове сред накъсаните му мисли.

„Изглежда наистина съм възприел тия противни аксиоми“ — мина му през ум. — „Затова час по час се оправдавам на самоосъдителните си събрания. Но може би пък на някое тайно място в мен да е останала частица от Божията искрица? А може би всичко се дължи на това, че в предишен живот да съм бил развратен френски благородник.“

— Какво се замисли? — попита плахо Мариана.

— Нищо — отговори той без желание. — Мисля си, че понякога не можеш да нагласиш живота си така, че да пасва на философията ти. А да направиш обратното е проява на материалистически идиотизъм.

„Ама че съм идиот, оставих децата съвсем сами цяла нощ“ — сети се Божо най-накрая, облече се набързо, каза „Аз ще тръгвам, докато клюкарките от блока още не са се събудили“ и махна на Мариана, сякаш се сбогуваше от отпътуващ влак. Отвори и затвори

вратата тихичко и крадешком и тръгна надолу по стълбите. Бързаше и не чу как някъде дълбоко в него един камък изтрака на вече доста голяма купчина.

Навън го посрещна последният ден от седмицата.

Из донесенията на секретния агент Курчатов:

„Източникът съобщава, че негов приятел е бил на събиране у Божидар Къбоков. Сбирката е била уж по случай успешен риболов, но се е обсъждала темата за доходите при социализма. Приятелят го чул да злепоставя политиката на правителството и да дава явно предпочитание на западногерманския капитализъм. Инж. Къбоков заявил открито, че не харесва социализма. След като свършило пиенето, компанията се е разотишла. Къбоков е отишъл някъде — най-вероятно при жена. Приятелят подозира, че Къбоков има любовница, и то не само една, с което подрива устоите на морала — в Козлодуй и изобщо.“

* * *

Както беше казал един приятел на Божидар, визираното по-горе населено място беше типично социалистическо градче: с мръсни улици, грозни блокове, вонящи тоалетни на автогарата и дълги опашки за хляб. Както и за всичко, което ви дойде наум. „Кой реши — помисли си Божо, докато вървеше край няколко кофи, от които го блъскаше неописуемият с литературни средства аромат на отлежал боклук, — кой реши, че в това тъпо влашко село с три кръчми и два стопански двора... със смърдящи обори, силажни ями и злачни торища... по които децата на инженерите събират гъби за препитание... В тоя затънт край... в който навремето всеки паша, очарован от идеите на Адам Смит, е можел да изпраща заточеници за икономии на падишаха, в този... Какво щях да казвам? Да бе, кой тъпанар реши, че баш в Козлодуй трябва да се установи нещо и то да е точно атомна централа? Защо не беше например един суперцех за армеена чорба или фабрика за електронни мотики? Или пък можеше да бъде модерен хиперкурник за прелетни гъски — хем щяхме да продаваме пух срещу валута^[97], хем да извършваме разузнавателни полети над крайпътните вражески

държави. И работни места щеше да има поне колкото в АЕЦ, и местните специалисти щяха да прилагат опита от последните столетия.“

Пенеше се Божо, а когато го правеше, езикът му беше картинен и остър — като добре наточен интеллигентски молив, от ония, с миниатюрните фотоси на голи жени. Само че колкото и да се пенеше, беше все тая. Някой, безличен като политбюро и дори не като политическо, а като възможно най-ръбесто бюро от соцталашит, бе взел решението, Атомната — построена, и няколко хиляди заточени специалисти вече добиваха тук ядрена енергия. Това беше същият този Някой-Никой, който, скрит зад емблематични съставни думи и стряскащи абривиатури, с едно драсване на автоматичната си писалка „Союз“ вече бе направлявал многократно живота на милиони хора с класическите стадни методи, описани още през по-миналия век. Бащата на Божидар му беше разправял колко възторжено навремето беше посрещнал всичко тъй нареченият народ. С жизнелюбиви партизански песни — „Напред, в последен смъртен бой“, „Като един да умрем“ и тям подобни, както и с жизнеутвърждаващи митинги под наслов „Смърт за предателите“, „Смърт за враговете“ (на Никола Петков, Трайчо Костов или там на когото е ред) бяха извоювали един специфичен заместител на Свободата и приветствали неговият първи защитник — Народният съд. Пак с песни^[98] и безброй вицове, развеселяващи живота и придаващи му нов, изненадващо истински болшевишки смисъл, бяха ознаменувани лагерите в Белене и на други по-каменисти места, след това национализацията, колективизацията, индустриализацията, съветизацията, ако се налагаше и кастризацията — всичко все с песни и с жизнерадостните народни хора и ръченици. Божидар сам бе открил: така бойко, само че без песни, и чворовете от политбюро бяха решили: атомната в Козлодуй — и толкоз. Тяхно беше правото да решават всичко и за всички. Без да носят отговорност за нищо и пред никого. Освен, разбира се, пред текущия корифей, вожд и учител. А над него — пфу, небе. Затова такива като Божо, Гелето и особено Били Лъжеца — „алчни пришълци, дошли тук за пари“ — нямаше какво много-много да мрънкат. Просто трябваше да си седнат на вечно недоволните си интеллигентски задници, да изпълняват плана и през свободното си време да очовечават туземците по метода на директните сблъсъци, както и да решават различни цивилизационни

проблеми — повечето останали от ранния период след епохалното изобретяване на шарената сянка. Веднъж Били се беше изхилил, че се надява в Козлодуй да се състои вторичното преоткриване и на заплащането с пари. Тогава постепенно щяла да отмре натуралната замяна на жизненоважни за пришълците продукти срещу любимите на местното население скатавания от работа и копане на конфуто^[99]. С последващо яко спане по работните места през нощните смени.

Принудени да оцеляват в местните влашки условия, през делнични дни атомните специалисти щъкаха насам-натам, отдадени на безсмислените усилия да намерят в някой магазин нещо, което го няма в нито един от останалите. Така поне създаваха илюзията, че на това място има някакъв живот. Дойдеха ли обаче двата почивни дни, те изчезваха неизвестно къде и градът заприличваше на експериментална зона в американски щат, чиито жители са избягали панически в резултат на нехуманни експерименти на Пентагона, на предизвестие за съветска атомна атака, а в краен случай и на спонтанен призив на местното женско дружество.

И днешната сутрин не правеше изключение.

Ако не се брояха дежурните представители на трудовия народ от нарисувания калкан на съседния блок, наоколо не се виждаше жива душа. Божидар пресече бързешком малкото мръсно площадче, за да намали шанса някой да го зърне, и излезе на главната улица. На ъгъла сякаш го бяха причаквали специално Емил и Киро. Бяха тръгнали за риба, но в сините си работни дрехи, откраднати от централата, приличаха на китайци, станали рано, защото не могат да изтраят, без да ринат пръст за преградна стена на Хуанхъ или за важно съоръжение, хрумнало предния ден на местния партиен мандарин.

— Здравсти, Божо — каза Киро.

— Много рано си станал — каза Емил.

— Абе, заиграхме се снощи на бридж и чак сега се прибирам.

— Из Козлодуй се носи мълвата, че вчера си избил рибата — каза Киро.

— А, наловихме има-няма стотина кила.

— Сега е наш ред — каза Емил.

— На слуга — каза Божидар без особен ентусиазъм и тръгна.

— Я кажи, като купи толкова шаран, поне евтино ли го взе? — изсмя се Киро, когато Божидар беше пресякъл улицата.

Нямаше какво да му отговори. Весели бяха — техен бе редът да избягат от тая слабо охранявана лудница, в която ги дебнеха капаните на сокурбанизацията, своеволията на надомъкнали се отвсякъде кариеристи и разгневени от социалните контакти с пришълците влахундери. Той оставаше — натопен до шия в местната простотия, в угризения, за които китайски поети твърдят, че са вечни, и в разширяващото се **размито множество** на пропилените възможности. Какво можеше да им каже? Само им махна с ръка и продължи към, както сам би казал, собствената си килийка в общия термитник от бловопанелен тип.

Когато отвори вратата на апартамента, дъщеричката му тъкмо излизаше от тоалетната.

— Къде ходи толкова рано, татко? За стръв ли?

— Да. Хайде, лягай, лягай да поспиш още малко — каза Божидар и без да проследи изпълнението на препоръката си, се вмъкна в спалнята и се тръшна на леглото.

Към десет го събуди големият му син.

— Татко, няма хляб. Аз щях да купувам, но днес магазините не работят. Можехме да направим палачинки, обаче няма мляко. И затова решихме с Милен да те събудим — подели той отговорността от рискованата постъпка.

Не му трябваше много време, за да съобрази, че снощи бяха омели всичко. Надигна се тежко. Нямаше нужда да се облича — беше спал с дрехите. Но пък не си беше легнал и с обувките, като каубойските кравари и останалата американска интелигенция. Затова ги нахлузи завързани, излезе от къщи и тръгна към единственото място, където можеше да намери хляб по това време — кръчмата на площада. Тя обслужваше предимно ранобудните козлодуйски пияндета, но Божидар се надяваше с малко хазартен шанс да измъкне поне половинка от ценния продукт.

След броени минути вече беше до целта.

Кръчмата беше една от забележителностите на Козлодуй. Разбира се, не с обстановката си. Не можеше да се очаква едно средище на алкохолиците от махалата да изглежда като виенска сладкарница. На оскъдната светлина, която се процеждаше от немитите вече две петилетки прозорци, можеха да се видят мръсни и опушени стени, стандартни, вечно клатещи се маси, дървени столове и

тезгях, обкован с поцинкована ламарина. По него имаше мокри петна, от които лениво излитаха и кацаха няколко преяли мухи. На „барплота“ се беше подпрял възрастен мъж с вид на пенсиониран касапин, който беше захапал цигара и гледаше към отсрещната стена. Това беше прочутият кръчмар Фичо Отела. Маститото му тяло прикриваше отворена врата, която водеше вероятно към склада.

Към тази епична картина можеше да се добави и още една, тъй да се каже, историческа врата, която в момента инж. Къбоков тъкмо затваряше. Честно казано, и тя си беше най-обикновена, но на нейното място преди стотина години бе стояла онази автентична културна забележителност, която порядъчно сръбнал четник прострелял през паметната нощ, след като Ботев стъпил на козлодуйския бряг. Дървената реликва беше приютена в местния музей, за да напомня за най-същественото участие на козлодуйци в ония незабравими събития.

Три-четирима потомци на свидетелите на въпросния исторически акт вече дремеха край орфаните маси пред бутилки с мездренска бира.

Божидар позна един от тях — беше от приближените на известния козлодуйски бандюга с прозвище Чапай.

— Какво да бъде? — попита Отела.

— Ами една бира^[103] и един хляб — каза Божидар.

Инж. Къбоков предвидливо започна с бирата, защото без предварителна декларация, че се присъединява към дружинката махмурлии, хляб нямаше да има.

Фичо го изгледа — може би както Войводата би изгледал турски журналист, който иска да пипне пищова му, само че не с толкова огнен поглед, но все пак извади изпод тезгяха една бира. Тропна я на плота, без да я отваря, и влезе в склада. Бирата, естествено, беше топла.

След като се потутка вътре, колкото да избере най-скапания самун, кръчмарят се появи и плъзна хляба към него по тезгяха. Мухите се разбягаха отвратени.

— Може ли да взема бирата за вкъщи? — попита предпазливо инж. Къбоков.

— Без бутилка не може — отсече влахът равнодушно като германски полицаи. Ред имаше в тая държава.

— Ето ти два лева, пък като минавам, ще я върна — продължи обработката Божо. — Почерпи се за мое здраве — добави той, да не би

Отела да помисли, че двата лева са депозит.

Както всички важни хора в онова царство, и всеки печен кръчмар знаеше: във висините бяха другарите от партията, но на по-ниските места държавата беше на магазинерите, началник-складовете, барманите и останалите от неговата черга. Затова влахът направи едно владетелско движение с ръка като „хайде, от мен да мине“ и прибра парите. Божидар пък взе заслужения с честен рушвет хляб и се отправи към вратата.

— Си ги избил тая риба^[104], бе — чу той зад гърба си и се обърна на изхода. Беше човекът на Чапай.

— А, хванахме малко — каза инж. Къбоков, усмихна се неискрено, отвори дубликата на историческата врата и зави към улицата.

По пътя Божидар хвърли бутилката с гадна течност в една от кофите за смет, като си мислеше, че поне две седмици няма да има смисъл да ходи на острова.

Чапай беше най-известният разбойник в Козлодуй. Филип Илиев — един от малкото власи, които работеха в нездравословната среда на реакторен цех — беше разправял как юначният му сънародник, преди да влезе в затвора, огъвал арматурата за къщата си на ръка. В кауша влязъл, защото претрепал някого в другарски разговор. Но това беше вече минало и сега Чапай беше човек за поверителни поръчки на шефа на козлодуйското МВР. Кое то в частност означаваше, че четата му щеше да отиде точно на местата, където ловяха Божидар, Киро и Емил, и да хвърли с изследователска цел няколко шашки тротил в дълбочините, където се беше събрал шаранът. Така се осигуряваше прясна риба за градските тежкари, а при екстрени случаи — за разни шефове от София, които час по час се мъкнеха в Атомната. Божидар беше виждал тия недосегаеми браконieri в акция: те не само не се криеха, но често безочливо използваха и моторницата на централата. И от кого да се крият? Цялото това парче от света — като се почне от Хърлешкия баир и се стигне чак до Валялунга — си беше тяхно. Божидар си помисли, че Чапай и полковникът заслужаваха да им пъкне по една шашка в... тъй де, на едно място, дето не огрява слънце, да им драсне фитила и да ги хвърли в по-дълбочкото. Но преди това да ги снима за стентаблото. „А сега кажете «В името на бога, Монтрезор»^[106]“. Хубаво щеше да е.

Инж. Къбоков се унесе за момент в тая сладка мечта, но после се върна към грубата реалност, каза със стиснати зъби „Ей, да... (цензурирано) мамицата ви“ и съвсем вкиснат се прибра вкъщи.

На влизане затръшна по навик вратата, събу обувките си и подаде хляба на Добрин. Големият му син се обърна и подвижна с престорена братска сърдечност:

— Миличко, занеси хляба в кухнята.

Добрин приличаше на майка си — с кафяви очи, права коса и добродушен вид, но под него се криеха упоритост и качества на водач, закалени в постоянното прехвърляне на възложените от баща му задачи.

— Какво да правим с голямата риба, татко? — попита Милен отчасти конструктивно, отчасти за да отклони изпълнението на поръчката. С неясно откъде взетите си пъстри очи, той имаше и някои редки таланти. Например можеше като герой на соцтруда от строителна бригада да намери „обективни причини“ всяка забатачена работа, която му беше неприятна. Баща му беше забелязал способностите му и се опитваше да ги промени, вместо да се зарадва, че върви по правия път: нали всички, в това число и той самият, вършеха обикновено същото.

— Ще я пазим до вторник, нали тогава се връща майка ви — каза Божидар. — Къде е Деница?

На секундата от банята се подаде къдрокосата глава на дъщеря му.

— Ние се сприятелихме с голямата риба, татко — изчурулика тя и като се показва на вратата, пролича, че през последния половин час май е плувала във ваната заедно с новия си приятел.

Но Божидар не оцени комичността на положението, кресна на дъщеря си да се преоблече, опъна ухото на Добрин, защото отговорностите си вкъщи прехвърляше най-често на някого от двамата си синове, и се отправи към спалнята.

— Не искам да чувам звук, ясно ли е? — кресна им той още веднъж и хлопна вратата.

— Татко пак е ядосан — констатира Добрин. — Дени, хайде иди да се облечеш, че ще настинеш — каза той.

— Няма! — заинати се сестра му, за да изкара на някого яда си от обидата.

— Ей сега ще кажа на татко — заплаши я превантивно Милен.

— Няма да му кажеш, защото той теб ще набие най-напред — отговори сестра му с безпогрешна логика.

В отговор Милен я задърпа към тяхната стая и това беше явна грешка. Сестра им ревна и баща им веднага се показа на вратата.

— Нали ви казах, че искам тишина — извика вече с цяло гърло Божидар. Той изплющя една плесница на Милен, подритна дъщеря си, която вече тичаше към стаята, и затръшна вратата.

Децата поплакаха малко, Добрин поглади по главницата сестра си и каза с мъдрост, на която го беше научил животът:

— Милко, хайде да измием чиниите и да приготвим нещо за обяд. Само по-тихо, иначе пак ще изядем шамарите.

— А кога ще играем? После ли? — попита с надежда Деница.

— После, после — каза Добрин.

— Обаче аз искам онази кукла с червената блузка от магазина — каза Дени.

— Щом толкова я искаш, открадни си я — каза Милен.

— Защо така й разправяш? Не е хубаво — каза Добрин.

— Що да не е хубаво? Татко как краде крушки и други неща от централата — посочи му опровергаващ пример Милен. — И мама открадва по нещичко.

— Хайде да крадем, хайде да крадем — запя въодушевено Дени.

— Млъкни, бе, диване — подритна я братски Милен и Добрин веднага й запуши за миг устата, за да не ревне отново:

— Нали татко ти каза да пазиш тишина? Или искаш пак да ни напердаши?

— Не искам — каза разсъдливо Дени и тръгна към кухнята натъжена, че тайнственото и примамливо крадене, за което беше чувала от братята си, пак се отлага.

Ако инж. Къбоков можеше да чуе тоя и други подобни диалози, доста щеше да се изненада какво се случва зад гърба му в неговото собствено ведомствено жилище. Да, интересни процеси течаха в козлодуйските семейства. Очакваше се в най-скоро време тая обществена форма да отмре, съгласно замислите на великия Енгелс. Известно бе, че семейството се опира главно на частната собственост, а тя по онези времена беше успешно ликвидирана на доста обширни територии от земния шар. Затова семейната полуумряла форма се

крепеше само на някои нейни оскъдни останки, наречени за удобство „лична собственост“. Но както Божидар беше забелязал, в Козлодуй, изглежда, вече се установяваха чаканите от всички взаимоотношения между половете. Изследователите ги бяха открили отдавна в основополагащия за новата цивилизация род на индианското племе ирокези. Водещите инженери и дори по-второстепенни специалисти чрез едно по-общо ползване на съпругите си постепенно се превръщаха в мечтаните интимни другари, или накратко на индиански „пуналуа“. Божо беше забелязал в атомната общност многобройни радетели на подобна вълнуваща трансформация. Като помислим, какво по-хубаво от това една група интимни другари да притежават група интимни другарки. Добре, ще кажете, това е така, но какво отношение имат тези процеси към нашата история?

Както инж. Стоянов често обичаше да повтаря, кражбата, особено когато е некадърно извършена, най-често има отрицателно въздействие върху бъдещето на героите. Във всеки случай се признаваше повсеместно все още поне за лошо възпитание. А възпитанието на подрастващите по онова време навсякъде беше поверено главно в ръцете на разни лелки от детските ясли и градини. Местните служителки на образователното министерство веднага бяха забелязали, че възпитателният процес е проста работа, при това къде-къде по-малко уморителна от копането на царевица или бъркането на мамалига. Затова се бяха настанили в този процес и прилагаха изпитаните схеми от личните си стопански дворове. Там тези схеми действаха безотказно. Какви хубави тлъсти кокошки произвеждаха само. А сега излизаше, че едва ли не те са виновни. Че какво ги възпитаваха те? Нищо. Най-много някого да изкъшкат, а друг да прикъткат. Как тогава... Всъщност да кажем, че се обръщаше кой знае какво внимание на тези особености на възпитанието, ще е доста пресилено. Тук всички бяха заети с изграждането на Атомната — едно умалено копие на родината — и нямаше време да се занимават с маловажни и незначителни въпроси. Но лелките с неатомен и бихме казали, направо селскостопански изглед дразнеха. Затова новите форми изглеждаха примамливи: те щяха да върнат добрите пуналуални^[107] традиции и майките — тези желани от всички интимни другарки — щяха да поемат дружно грижата за тичащите волно рошави, сополиви атомничета. Така постепенно от живота щяха

да отпаднат сладките за индивида, но вредни за обществото изневери, а с тях и досадните, изтощаващи социалните ресурси бракоразводни процеси. Вместо тях щеше да се възцари здрав, завладяващ почти (защо почти?) безразборен (може би и групов, оха) секс. Отгледаните пък в здравата соцсреда многобройни питомци щяха да придобият тъй важните за живота трудови навици и веднъж завинаги да забравят лошите привички да се скатават от работа и да присвояват социалистическата собственост.

Това беше бъдещето. Обаче в апартамент седем тая отмираща социална форма засега все още се държеше, противно на общите очаквания. Изглежда, беше хубаво да си имаш временно някакво по-традиционно семейство, а заедно с него и една вълнуваща група от интимни другарки.

Дали и Божидар мислеше така? Със сигурност не. Може би някъде в тъпото му детство се бяха случили събития, които го бяха лишавали от тъй наречената семейна среда. Може би той ги бе възприемал болезнено — да речем, заради незадоволителна работа на отрядния съвет или разбираем пропуск на кварталната офеорганизация^[110], и сега се опитваше да компенсира загубеното с нещо несъществуващо. Или пък от интелегентска амбиция не искаше да признае поражението и разпада на фантасмагориите си. Или се опитваше да се скрие в тази остаряла обществена форма от някаква непонятна сила, която го преследваше също тъй неотклонно, както проклетият стършел мутант е преследвал оная нещастна митологична крава, как й беше името. Или, най-после, в него — незнайно как и защо пощаден, живееше отхвърленият заедно с религията благословен от загадъчния Всевишен неясен идеал за тая основна обществена клетка. Все едно, важното бе, че той искаше да вижда в дома си някаква, макар и най-често условна, крепост. Която по някакъв тайнствен начин можеше да защитава един в много отношения измислен от него, но все още близък на всеки свят. Тогава защо беше онзи глупав сексетюд на самотния плаж в залива? Защо беше и неговото нелепо среднощно продължение с Мариана? Какво беше това — карма, неблагоприятно разположение на планетите, възпитание от баба му в буржоазни ценности или обстоятелства с друга непреодолима сила — да речем, калпави лелки в детската градина или незадоволителна работа на местната офеорганизация? Освен даденото

май някъде по-нагоре полуобяснение, не ни идва нищо наум, а и не е наша работа.

Все едно. Важното е, че щом Божидар потъна в поредния кратък безпаметен сън, повече нищо особено не се случи в дома крепост на сем. Къбокови.

[1] И на теб ще дам ключовете от царството небесно (лат.). Един от литкритиците, изчел достъпни за интелекта му части от „Атомната воденица“ коментира, че не е успял да разбере за кого точно се отнася това претенциозно заявление. Ами ние откъде да знаем, бе? Да питаме св. Матей ли, що ли? Да не говорим, че в книгата има още минимум двама-трима Матеевци. Нищо не може да се направи, когато всичко е толкова объркващо. Особено ако Господ е отпуснал на някого съвсем малко пипе. ↑

[2] Зилове — съкратено от „Завод имени Ленина“, прочута в миналото марка емблематични камиони, наследници на легендарния ЗИС-5 от Втората световна война. Минаваха без проблеми по съветските междуколхозни дароги, където през 41-ва са закъсвали германските танкове. Затова нашите дупки за тях бяха страшни колкото посестримите им от швейцарско сирене. ↑

[3] Хатихумаюн (на турски буквално „щастливо писмо“) — реформаторски акт, въведен на 18 февруари 1856 г. от султан Абдул Меджит I. С него в рамките на Османската империя се прокламират равните възможности и граждански права на мюсюлманите и хората, изповядващи друга вяра — гяурите (предимно християни). Според инж. Къбоков (и някои други), това става твърде рано и само ни е подлъгало да... таковаме. Резултатът бил, че пак са ни... натаковали. ↑

[4] Ергенски данък — особено мразен данък, с който бяха облагани бездетните над трийсет години. Съществувал по времето на ранния^[5] социализъм (до 1990 г.). Синоним на намесата на държавата в личния живот на хората. На падишаха баш такъв тормоз не му е хрумвал. На автора пък не му е ясно дали това е добро или лошо. Както *междувпрочем*^[6] и всички останало. ↑

[5] Това определение е отново авторово своеволие. Излиза, че след тая дата следва късен (или някакъв друг — напр. демократичен) соц. Това, както знаем, не е възможно. Но от друга страна, защо пък да не е възможно? ↑

[6] Разни самоопределили се законодатели на езиковата мода постановяват, че в българския език няма такава дума. Тия многознайковци винаги са ме удивлявали. Сякаш ги е упълномощила Светата Правоговорна Истина (или още СПИ). Обаче аз не зная да съм давал такова пълномощно. Нямала била смисъл, тая хубава дума. Ми тя и *впрочем* не е особено смислена. Ако тръгнем да изброяваме кое в езика ни няма смисъл или поне повечето хора не го знаят, ще стане бая дебеличък речник. Веднага се сещам например за запетаите, които някакъв неясен официоз иска да се пишат винаги пред определени съюзи. Ми нали „а“, „че“ или проклетите относителни местоимения вече означават нещо, което отделя изречението, започващо с тях. Защо да пишем допълнително тая завъртулка? Какво ще добави тя към смисъла? Ама като си помисля, той и социализмът няма смисъл, обаче ние не само дрънкаме за него, ами и го строихме половин век. Някои идиоти^[7] даже още напират да го строят. Междувпрочем. Затова вместо мъгляви разсъждения за смисъла, радетелите за език в буркани биха могли да покажат някаква фатална статистика или друг сериозен аргумент срещу разпространението на тая всеобхватна дума. Нищо подобно. Отхвърлят я, и точка. Добре, бе, ето, аз говоря български, употребих я, и бас държа, че дори и на тях им е съвсем ясно какво искам да кажа. И нищо лошо не ни се случи. Какво още е необходимо, за да бъде една дума призната за част от езика? Да не би да се продават някъде академични езикомири, щото такива за ширпотреба — аз проверих из магазините — няма. Погледнете колко нови думи навлязоха в речта, при това без въобще да имат българско звучене, без да ги разбират маса сънародници и съвсем пък без разрешение на тия антимеждувпрочемили. Къде тогава в Нейните книги (на СПИ) е написано, че точно тя не е от въпросния език? Да оставим настрана въпроса, че той открай време си е въпросен, а напоследък вече е съвсем под въпрос. Като го споделих това с Матей (един от многото Матеевци, както вече бе отбелязано), той веднага се озъби: Абе, междувпрочем — вика, — тия самопроизвели се блюстителите на езика що не си... (цензурирано). ↑

[7] Тук авторът отново незаслужено обижда. То може ли да се направи държава без идиоти? Кой ще стане в нея министър на просветата, кой ще се съгласи да бъде кмет на някое загубено селище, дето няма нищо за крадене, кой ще рискува да седне на държавното

кормило, без да изкара необходимите двуседмични или поне тридневни курсове? При това само за селски кметове трябват (все още) поне пет-шест хиляди мераклии. Само една Нела Корнелова не стига. ↑

[8] Кубадински — Пенчо Пенев Кубадински (1918 — 1995). По онова време член на Политбюро на БКП, зам.-председател на Министерския съвет и председател на Националния съвет на ОФ. Ловец номер 1 на България. Според някои, е бил свестен човек. За други е ръб и герой на многобройни вицове за простотията, безочиято и нахалството на българските соцдържавници. Трети пък смята, че внасял колорит и жизненост в пълното със селяндурски чепове Политбюро. Въобще, разностранна личност. ↑

[9] Поетична перифраза на края на романа „Няма нищо похубаво от лошото време“ от Богомил Райнов. ↑

[10] Весекаса (среща се и ВС-каса, както и ВСК) — взаимоспомагателна каса. Представляваше гражданско сдружение за извънбанкова финансова взаимопомощ, образувано към дадено предприятие. Радващата му душата цел беше да се дават заеми на работещите в него. Паричният фонд се натрупваше от членски вноски. За да получиш заем, бяха необходими двама поръчители. Разбира се, чакаше се ред, търсеха се връзки, за да се уредиш, но пък се плащаше минимална лихва. Готино беше, като ти излезе късмета и докопаш паричките. Не зная дали още съществува. Ако са затрили тая благородна институция, може да я възродите във вашето предприятие. Ще получите изненадващо влияние, а може да се опитате и да върнете славните традиции от времето на Буров, когато банките по нашите земи още не са били разпродадени на шибаните... (цензурирано), били са си главно български и основната им цел е била да подпомагат и насърчават българите. А не да гледат как да ни *отаковат* и после да измъкнат печалбата зад граница — за техните съплеменници. ↑

[11] бързонагриващи бойлерчета от времето на социализма. ↑

[12] Спок — Бенджамин Спок (1903 — 1998), американски педиатър. Неговата книга „Грижи за бебето и детето“ (публикувана през 1946 г.) е сред най-големите бестселъри на всички времена. Три десетилетия след излизането на книгата, д-р Спок пуска на пазара ново преработено издание със съществени промени, като се отказва от свои основни предишни *парадигми*. Абе, еврейска му работа. ↑

[13] Ненужното да се задрасне. ↑

[14] Вървели ли сте скоро покрай десетилетни каваци, по някой пуст коларски път, сред тишина, направена от безброй недоловими звуци и мирис на миналогодишна шума, на влажна пръст и крайпътни треви? Вървели ли сте рано сутрин, когато росата от поляните още не се е вдигнала, когато въздухът е с вкус на студена вода, когато дишаш с пълни гърди — уверен, че хубавите чудеса тепърва предстоят? Ако сега можете да го правите, ще е добре да знаете, че и тополите, и росата, и коларските пътища постепенно ще изчезват в сянката на годините, докато един ден не откриете, че са останали само все още едва доловими проблясъци от светлина, а в нея — неясни образи и онова (може вече и да го познавате) почти нетърпимо чувство за самота. Какво не бих дал, за да съм отново с приятелите от онези дни през някое такова утро — поели по запустелия горски път с раздрънкани овехтели колела, нарамили въдиците и забравили за всичко друго на света? Какво не бих дал, за да крачим отново заедно в сенчестата тишина между старите тополи, да усещам пак мириса на опадали листа, прохладата на росата и надеждата в утринния въздух? Не ми идват наум много неща, които бих се поколебал да заменя за поне един от онези, вече изчезващи в мъглата на спомените дни.

А те тримата вървяха безгрижно, сякаш така щеше да бъде вечно^[15]. ↑

[15] След това ненадейно отклонение вече можете да се върнете към основния текст. Аз пък ще се върна в остатъците от спомените си. Не зная защо, но напоследък не ми се живее особено в настоящето. ↑

[16] На никого не е ясно откъде в ония далечни времена идваше тоя мътен поток динени кори, които периодично с часове течаха покрай острова. Кой знае защо Божо беше решил, че са от някакъв фуражен завод. Но от къде на къде? Кой изяждаше средата на това невъобразимо количество *карпузи*. Не можеше да са селяните кооператори. Тогава кой? Текезарските крави ли? Едва ли. Всеки, който е изследвал тия два биологични вида знае, че техните стомаси не са пригодени за такива количества храна. По непотвърдени изказвания на Гелето, динените кори извирали някъде нагоре откъм Видинско от самата същност на тогавашния обществен строй. Съвременната наука още не е отговорила на тоя каверзен и, бихме казали, доста *щекотлив* въпрос. ↑

[17] Дата Туташхиа — роман на Чибуа Амираджиби (р. 1921), издаден в България през 1980 г. Със своята дълбока философия и брилянтен език романът предизвиква навремето много спорове и дискусии в праобразите на двама-трима герои от „Предградията“. Някои от темите, над които многократно разсъждава Амираджиби, са неясният характер на доброто и злото, опитите на главните герои да ги предизвикат и най-често обратните по ефект резултати в дългосрочен план. Обикновено главният герой — благородният абраг (разбойник) Дата — донася само проблеми на тези, на които се опитва да помогне. Навремето имаше и филм по книгата. В България вече едва ли някой ги помни. Тук основен интерес, теми за обсъждане и яростен журналистически пиар са животът и делото на видни мутри, текущите, засягащи всички ни промени в престъпните синдикати, постоянните цигански изстъпления, а напоследък (2018) и, както казва един от героите на тая книга, проектираният от Господарите за основа на педерасткото ни общество джендърски кодекс (по-известен като Истанбулска конвенция). Ние обаче се разграничаваме. ↑

[18] Тодор Павлов — става дума за една от иконите на марксистите в България, акад. Тодор Павлов, председател на Академията, член на Политбюро и т.н. и т.н. Както се изразил веднъж Божо, „Един от стълбовете на комунистическия кошмар. Глашатай на т.нар. исторически материализъм и други абсолютни простотии. Портретите на този дървен философ — казал той с презрителна гримаса — висяха под път и над път. На тях изглеждаше такъв ръбат пън, че дядо често се чудеше как успява да се почесва по главата, без да му влизат цепеници под ноктите. Пълен невежа в областта на биологията и химията, той бе основният организатор на конференциите за разгрома на генетиката в България. Десетки източници свидетелстват, че този проклетник е преследвал безмилостно всяка искрица на свободомислие навсякъде, докдето и до когото е можел да стигне. Стигал е доста надалече и до премного хора.“[19] Днес изкопаемите като автора могат само да си мислят с тиха усмивка колко хубаво е, че този — както се изразил пък веднъж Метаксаки (кой пък е тоз?) — марксистки дерибей и виден коопродуцент на соцмракобесието у нас е отдавна потънал в плътния сив флуид на забравата. Дано никога не изплува оттам. Ще споменем само за пълнота, че след атентата в църквата Света Неделя, ТъПъ е арестуван и осъден, но за съжаление

не намазва въжето. Не, нямаме късмет, и това си е. Дано, както пророкува Матей, не съм го обезсмъртил с книгата си. Ако вече никъде другаде не можете да чуete нищо за него, редактирайте романа и сменете името му. И да не дава Господ такива като него повече да се появяват на Земята. Дори като лош пример. Все пак, ако това е било само текуща роля на мракобес, изиграна от безсмъртната му душа, нека ѝ изръкопляскаме за изключителното изпълнение. ↑

[19] Между другото (между кое?), не споделяйте тези мисли с членове на БСП. И с други членове не ги споделяйте. ↑

[20] За пояснение на това сакрално понятие за соца вж.заб. за *Загорка* и по точно, подзабележката към нея. ↑

[21] Божо ми е разказвал как те са му разграбвали за минути пълен сак под надзора на местната милиция и представител на секуритате, и при това в много случаи дори са си плащали. Без представителите на реда, разбира се. ↑

[22] По онова време великият и могъщ Съветски Съюз произвеждаше реки от тъй нужните на работниците и селяните шампанско и коняк. Ръководителите на световния пролетариат не искаха да признаят правото на братския френски народ на такива отричащи всеобщата същност на интернационализма капиталистически работи като „запазена марка“, „запазено наименование“, „интелектуална собственост“ и други подобни затормозяващи новия строй буржоазни измислици. Затова, съгласно указанията на тяхното Политбюро и лично на др. Сталин, дадени през далечната 1936 г., съветските хора пиеха неуморно „Советское шампанское“ и жулваха по празниците по някой и друг стаканчик грузински конячец. Те и досега не са съгласни, че франсетата имат някакви права на тия марка на *кирилица*, моля ви се. „Ега ти нахалниците, ега ти дембелите, ега ти чудото“ — така се изразил веднъж инж. Къбоков, неясно за кого. И защо пък дембели? Да, между другото, в България някога също имаше^[23] такива напитки. Например на етикета на третокачествената настойка от спирт и конячна есенция, която радваше местните пияндета, пишеше:

Скоро (2011^[24]) ми се случи, бях из Одеса и Симферопол. И какво? Освен че из въздуха в първия навсякъде се носеше аромата на класически руски бардак, а в другия дразнеше яко нося специфичната миризма на предстоящ конфликт, установихме, че духът на безцеремонното плякосване на всякаква собственост там си е по-жив от всякога. Затова бившите съветски хора там пак си пият коняк и шампанско — родно производство, без да се притесняват от кражбата на такива неясни същности като „търговска марка“ и „интелектуална собственост“. Бабата на инж. Къбоков му била казвала, че да се постъпва така било „срамота от Бога“. Но то напоследък срамуването не е популярно сред народните маси. Под завладяващите^[25] внушения на американските масмедии, те сега се занимават главно със себеизявява. Тя се състои предимно в пъчене с пиърсинги и татуировки по всички, дори и по свенливите някога места, в носене на скъсани дънки (които се смятат за особено секси), както и с драскане на цинизми и простотии в социалните мрежи. По думите на Матей, чрез тия дълбоко вълнуващи начини се реализират иманентната парвенющина, снобарство, бездарно драскачество или най-обикновена простация, доскоро скрити потайно във всеки един от нас.

↑

[23] Вече няма. ↑

[24] В 2016 г. в Симферопол конфликтът вече е решен в полза на противостоящите страни. В смисъл пак си го има, но вече е отминал. ↑

[25] За малко да напиша „видиотяващите“. Добре, че се усетих навреме. ↑

[26] Вж. подзабележката към заб. за *средно умение и интензивност на труда*. ↑

[27] Както е известно, това е било харам. Затова искаме да изясним веднъж завинаги: Тоя, който обявява харама за хелял^[28] (авторът) или пък за хеляла вика, че е харам (пак той) става за кяфир (не за кефир, той си е бамбашка). Обаче има и такива, които са муштебихат. А има и такива, които направо са си...(цензурирано). Абе... (цензурирано). ↑

[28] Думата, която се употребява масово е *халал*. Тук авторът, за кой ли път, оригиналничи. Ама, халал да му е. ↑

[29] Как само се допълват двата езика. ↑

[30] Чук и Гек — симпатични герои от едноименен разказ на Аркадий Петрович Гайдар, с истинска фамилия Голиков, (1904 — 1941). През ония години те бяха особено популярни. Странно е как авторът е успял да придаде на повечето от своите герои качества, които будят желание за подражание, въпреки трагизма и жестокостта на епохата^[34]. Самите им имена са вече находка. ↑

[31] Началния стих от първата строфа на стихотворение (1911) от Есенин. ↑

[32] Едва ли тези, които не познават онова разглобно време ще разберат малко тъжния хумор на цялото изречение. Както са ми разказвали граждани на страната на победилия соц, идиотизмът на доктрината за скорострелно създаване на лека и тежка индустрия на всяка цена, без оглед на липсата на кадри, традиции, инфраструктура, природни дадености и всичко останало, в онези години довел веднага до първия проблем: пристигналите отвсякъде кандидати за пролетарии нямало къде да живеят. Тъй като те бързо станали стотици хиляди и даже милиони, този проблем се превърнал във всенароден кошмар. Решението му било именно идиотското изобретение на болшевиките, наречено комунална квартира. В началото за целта се използвали просторните жилища на богатите „буржоа“. Тях ги стеснявали или просто изгонвали (често се използвали и други, по-твърди методи за опразване), а в освободените стаи настанявали всякаква революционна паплач. Идеята била разпространена веднага, а след това се поел и курс за построяване на жилищни блокове за „трудещите се маси“. Там във всяка от „комнатите“ на някой апартамент прекарвала дните си мешавица (бърканица) от отделни нещастници и цели или разпарчетосани семейства. Революционната смес от нормални хора и всевъзможни типове, надомъкнали се от най-забутаните краища на необятната страна, ползвала на комунистически начала в така създадения малък социален ад обща кухня, баня и тоалетна. Не, наистина е невъзможно за човек със средностатистическо въображение да си представи безбройните разбиващи проблеми и мътните водопади от чувства, които тези специално конструирани инструменти^[35] за социализиране предизвикват в своите обитатели. И да не си мислите,

че злото е свършило, след като изтреця социализмът. Доста години след написването на книгата, случайно попаднах на данни във Википедията: през 2011 г. в Санкт (!) Петербург, в 105000 комуналки са живеели 587099 нещастници. В осъден на неуспех опит да реши подобни проблеми и бащата на нашата героиня би сложил иначе напълно безполезните си (освен за пъчене по разни празници) ордени, когато отива да се жалва пред *началниците* по квартирен въпрос: те са били единственият значим аргумент за някаква обществена стойност на съветския гражданин^[36] в спора му с бездушната бюрократична соцмашина. Като приключвахме тези бележки ни стана ясно, че за да се обясни какво е комунална квартира, ще трябва цяла книга, която най-вероятно ще прерасне в отделен том от енциклопедията на безбройните шашващи абсурди на съветския строй. Тя безспорно ще бъде необходима, когато забравим злините на соца и отново тръгнем — подведени от поредния идиот — да го строим неуморно и с необолшевишка жар.

Но това вече няма да е смешно. ↑

[33] Стихче от популярна някога съветска песен. ↑

[34] Още по-странно е, че същия Аркадий Голиков, като командир на специално подразделение на написалата най-кървавите страници в Гражданската война *Червена армия*, е издавал заповеди за многобройни разстрели. Включително и на деца. Да, Чук и Гек. Имаше и модел детска шейна мечта, който така се казваше. Наскоро (?) в мрежата срещнах обява за продажба на такава шейна. Значи още са живи авторът и неговите малки герои. Дали няма пак да... Не, не бива да си мисля такива неща. ↑

[35] Не всичко в тях е чак толкоз лошо. В съветската литература (например у любимия на инж. Къбоков Булгаков) има и особено вълнуващи сцени из баните на комуналките. Аз често си ги препрочитам. ↑

[36] Поради липса на спечелени войни, българският не разполага и с такъв. За да демонстрира стойността си (трудова?) той може да се изрепчи: „Ти знаеш ли аз кой съм?“, което се тушира с „Я не ми се прави на важен“ или двойно повтореното „Бе, кой си ти, бе?“. За спасение от последващия битов побой, единствено ефективни се оказват изрази от типа „Праща ме другарят/господин (ненужното да се зачеркне) еди-кой си“, произнесени с подходящи мазни или^[37]

натъртени обертонове. За по-любознателните някои идеи за знаците за обществен статус има и в заб. за *тесара* в книга II. ↑

[37] В смисъл на *неизключващо* или. Нарича се **логическо събиране**, дизюнкция или още **OR** (or). ↑

[38] Хандра — усещане за самотност и необяснима тъга, примесени със скука и безделие, преминаващи епизодично в мирова скръб или^[40] неудържимо желание да се натряскаш като казашка рота взета заедно — всичко това, разгледано в съвкупност, е типично настроение за руснаците, особено през есента. Вероятно се предизвиква от студа и необятните пространства, но компетентни специалисти твърдят, че причината най-вече е липсата на водка. Затова за него има и отделна дума в руския език^[41]. Може би защото българският е по-беден откъм съдържащи големи количества от тая течност настроения, в него няма подобна наситена с ее... *хандрически* емоции дума. ↑

[39] Разправиха ми и една друга подобна автентична случка. Някъде край Варна на една виличка закопняла за... за слънце дама си направила евин плаж. Лежи си тя както я е майка родила, а отдолу се задава (нека да го наречем) бай Иван. И понеже оградата на нудисткия център била само от два-три реда бодлива тел, тя още отдалече извикала: Бай Иване, и да не гледаш, че съм гола.^[42] ↑

[40] Вж. третата подзабележка на предната забележка. ↑

[41] Ако ви е налегнала *хандрата*, докато четете забележките, тук е моментът да се поразсеете (както е казал поетът, „Развеятъ тоску и сон.“), като гледате рекламните спотове от **посочения сайт**. Те понякога са доста освежаващи. ↑

[42] И бай Иван като се втурнал през широко отворената порта, че като скочил на тая кобилка, че като... но това, разбира се, са само Иванови мечти. ↑

[43] Тук инж. Къбоков използва тая дума в нейния първоначален смисъл, а не като изгъзицата, на която пишат в мрежата, защото ония некадърници от правителството още се туткат и не въвеждат жадуваните, стократно по-функционални латински букви. ↑

[44] Навремето, когато пишех тази книга, заблуден най-вероятно от капиталистическото мракобесие, си мислех, че няма швейцарски — така, както няма, да речем, мексикански. Затова изречението преди звездичката трябваше да подчертае абсурдното и да се изхили на

всичко, което ви дойде наум. Но ето че дойде десети ноември и за пореден път изгря свободата. Каква беше изненадата ми, когато ми се отдаде за пръв път да отида в тая малка и китна държавичка. Оказа се, че има швейцарски и дори видях с очите си хора, които го говорят. Приличаше на тиктакане на часовник Филип Патек (вж.заб. за *Patek Philippe*), премесено с мелодичните звуци на хлопатар на виолетова крава и характерния звън на златни монети в голямо количество. Хубав език.

Ето защо реших да оставя изречението непроменено. С настоящата забележка то играе същата роля, каквато исках за него в началото. ↑

[45] Изоморфизъм — еднозначно и обратимо съответствие между елементите на две множества. Множествата, между които се установи изоморфизъм, са несъществено различни (еднакви с точност до наименование). За такива като Божо уравнение от вида $ax + by + c = 0$ и правата линия от известната на всички евклидова геометрия са едно и също нещо^[47]. Обикновените (Божо им вика „простите“) хора не знаят, че изоморфизмът е едно от най-важните понятия при разбирането на света. Затова те така и не разбират до края какво всъщност се случва — и покрай тях, а и с тях самите. Например Божидар често е твърдял^[48], че обществото не може да прескача етапи от развитието си. Затова и ние сме изживявали тая част от феодализма, която сме изпуснали под турско... такова, де, владичество. Позовавайки се на изоморфизма, той наричаше тая форма със странното име *другарски феодализъм* (вж.заб. за *другарски феодализъм*). Според него, когато човек не разбира същността на формите, които се различават само по име, е една от причините за най-различни... така да се каже... претакования. ↑

[46] Текезе — от „текезесе“ (ТКЗС) — трудово кооперативно земеделско стопанство, основно изобретение на социализма. Основано на уж обща собственост на земята. Обаче други се разпореждат с нея. Не ти. Иронично, най-често презрително съкращение, използвано навремето в простонародния говор. Най-вече в речника на онези, които до края на живота си така и не приеха отнемането на земята им и превръщането ѝ във фактическа собственост на болярите или по-скоро на помешчиците от околните комитети. ↑

[47] Глупости. Едното си е права линия, а другото — некви си уравниение. Еми, различни са. ↑

[48] За разлика например от другаря Димитров, който учеше, че не е необходимо да доизживяваме феодализмите и капитализмите, които сме изпуснали през определени пет-шест-седемстотин години от тъй наречената ни история, а можем да прескочим (може да се употреби и по-изразителното *цопнем*) направо в някой от различните видове социализъм^[49]. ↑

[49] Те по негово време още не бяха изучени и той не им знаеше имената, а именно сталински, развит, реален и т.н. ↑

[50] Блочен Щит за Управление. Залата, от която се управляват най-важните съоръжения на атомния енергоблок (атомен реактор, турбини, генератори и др.) ↑

[51] Тук Иван сигурно би добавил: „абе като варяг, донесъл на руския народ така необходимите му просветление и държавност.“ ↑

[52] И в онези времена се ходеше на гурбет. Но тогава беше почти немислимо да бачкаш из Европата, да не говорим да слугуваш на главния ни идеологически враг, а именно САЩ. Най-лесно беше да режеш с *лесоруб* дърва в Коми или да извършваш други високо технологични работи из соцлагера. Имаше и привилегировани дестинации — Либия, Мароко, Ирак или някоя друга приятелска държава, населена с черни арапи. В тая мечтана чужбина пускаха, разбира се, проверени наши момчета. Там щастливците заработваха тъй нужната на социкономиката ни валута по *второ направление*, предимно долари. Естествено татковината забърсваше 90% и повече от заплатите на нашите гурбетчии и наливаше законно откраднатото в тъпите си вечно губещи мегапроекти^[54]. Но и мизерният остатък стигаше за няколко години да събереш за апартаментче, кола, телевизор и там и едно друго и, както се казваше, *да си оправиш живота*. Освен това щастливците можеха да пазаруват със специални бонове в мечтата на всяка домакиня — просторните, заредени до тавана с приказни западни стоки Корекоми^[55]. Освен това можеха да закупят място из най-добрите градски вилни зони, където достъп имаха главно *наши другари*. ↑

[53] Вж. заб. *лесно се откачи от разпределението*. ↑

[54] Що да не ги налива? Директорите във всяко предприятие, на които съответния партийен главатар делегираше пълномощия за

управление, можеха да ги зяносват както им дойде. Те бяха от специалните, често споменавани из романчето списъци на тъй наречената *номенклатура*. Там по дефиниция се числяха *недосегаемите* в царството: каквито и поразии да направеха (с изключение на кривване от партийната права), нямаше да ги изхвърлят от списъка. За подобни съсипии западните им колеги щяха набързо да се озоват на опашките за топла, макар и по-редичка супа. Тук обаче партията, следвайки заветите на другаря Сталин, полагаше необходимите грижи да не се накърни директорското им достойнство. Най-много, ако вече съвсем се олеят, да ги преместят на друго, пак шефско място, евентоално с по-нисък обществен престиж. Например от водещ металургичен завод — в не толкова водеща фабрика за чорапи. ↑

[55] Вж.заб. за *Кореком*. ↑

[56] Иван веднъж беше казал, че са се изсипали като орда от Аспаруховата конница. Но тук изпитанието им било по-тежко от поредния набег за плячкосване, защото трябвало да се оцелява в бойните условия на социализма. ↑

[57] Служители от цех Радиационна безопасност и дозиметрия (ирон., жарг.). ↑

[58] Апеката (АПК) — аграрно-промишлени комплекси, още една от най-празноглавите усъвършенствани измислици на соца, заменили ТКЗС-тата в желанието на партайгеносетата да управляват по-мащабно съсипаното, основано на колхозни простотии земеделие. Вместо да го правят чрез вековната, но недостъпна за интелектуалното им ниво институция на частната собственост. При която всеки получава според успехите си на пазара, и плаща за грешките си пак там. ↑

[59] ВМЕИ — Висш машинно-електротехнически институт, сега Технически университет (ТУ). Някога беше трудно да го завършиш. Тогава разни зевзеци тълкуваха първата му абривиатура — МЕИ, като „Можеш Евентуално да Изкараш“. Абе, хубави времена бяха. ↑

[60] Тук авторът може би има предвид събрание на конституционните демократи в царска Русия. За ония, които не познават руските традиции, може да се предложи друго сравнение: да речем, като представител на ГЕРБ, участвал в свободен диспут с Нела Корнелова. ↑

[61] Местен психолог изказа смелата хипотеза за зависимост на вида на съня от снабдяването с кайма и салам Камчия, с които основно се хранеха атомните енергетици. ↑

[62] Хоремажка — от акронима хоремаг, съкращение по съветски маниер от хотел-ресторант-магазин. Златното време беше, когато имаше *хоремаг*. Като ти се прииска да се натряскаш, нямаше нужда от разните му там молове и снобарски хотелски комплекси. Притичаш до хоремага, жулнеш му три наркоопски за лев и петдесет и се прибереш на зигзаг — волен и щастлив. Сега само ти обират левчетата, тия буржоазни тунеядци. Шише ракия — колкото половин пенсия. Простаци. ↑

[63] Само за чуждите читатели: В България чичо/леля освен за брат/сестра на бащата се използва и като обръщение към по-възрастен мъж/жена без оглед на роднински връзки. Така се избягва невъзпитаното обръщане на име към по-възрастните, когато в приятелски кръг не се използва официалното господин/госпожа. ↑

[64] Майчината ни влахославянотраковизантийска култура — от това съчетание народът, със свойственото му чувство за рационалност, постепенно е махнал излишното, народният гений го е преобразувал незначително и се е получил изразът „Мамата си трака“. Той доказва абсолютно научно и тракийския ни произход.^[65] ↑

[65] Авторът се разграничава. Има едно още по-такова (?) доказателство, че ние не сме никакви тюркски или монголски мигранти, а въпросните загадъчно изчезнали от учебниците по история траки. Трябва да си пълен идиот, за да вярваш, че техните 200 племена са изчезнали внезапно и безследно като в някакъв исторически бермудски триъгълник. Въпреки усилната работа в тая насока, ние все още не сме напълно идиотизирани. Следователно в тая степен все още сме траки. Как са се наричали самите те, т.е. ние самите, все още не ни е известно. Затова засега се подвизаваме като българи. Въобще, както отбелязахме вече, *мамата си трака*. ↑

[66] Текущата младеж (а може би вече и по-старичките — не зная през кой век четете книгата) вероятно не е чувала тази прочута песен. *Едно време*, по всички журове и седенки, сватби и кръщенета, в кръчми и хладни механи ние я пеехме — нея и подобните ѝ — обикновено след четвъртата, понякога след третата, а друг път след седмата ракия. Не пеехме хип-хоп (?), тъпия рап и останалите

американски простотии, а истински български такива. Както се изрази един от героите на нашата всеобхватна тъжна повест, „Това бяха спонтанни изблици на последните неинтернационализирани остатъци от патриотизъм, които по-късно се трансформираха в окончателно лишена от музика, изтъкана от просташки текстове, разюздана сърбогръкомаанеподобна българска чалга. И нейните вонящи на посредственост течности се разляха из и без друго подгизналото ни от морална нечистоплътност посттоталитарно (и изглежда нескончаемо) социалистическо обществено пространство“.^[67] ↑

[67] Матей. 35:24 (от „Непубликувани, ненаписани, както и съвсем неизмислени произведения“). ↑

[68] Тейлър — Фредерик Тейлър (1856 — 1915), американски инженер, създател на научния американски западно-айсаксонски мениджмънт. Разбира се, има и социалистически мениджмънт. Някои от героите на романа са казвали, че за разлика от западния си побратим, той използва прости допълнителни средства: временен ентузиазъм, предизвикан от стремеж към пъчене с лъскави орденообразни тенекийки, също така изпитани технологии на обикновената и на заякчената тояга, здрави лъжи за приближаващия соцрай, както и естествената склонност към самопрецакване на туземното население. Аз, разбира се, вярвам в искрения ентузиазъм на социалистическия труженик. ↑

[69] В ония скучни времена двайсетачката беше най-крупната купюра. Нямаше ги вълнуващите каймета: стотачки, хилядарки и... там докъдето вече сте стигнали. ↑

[70] Не е цензурирано заради историческа достоверност. Как можа тоя тупан да изтърве такава риба, бе (бел. на цензора). ↑

[71] системи за управление и защита на реактора. ↑

[72] РМЦ — ремонтно-механичен цех. Това и подобните му съкращения на цехове се употребяваха в АЕЦ към момента на разказа. Сега не знам как е. Ние сме географско дружество, а скоро при мен не са идвали пътешественици да разкажат. ↑

[73] Това беше поантата на една много популярна по онова време песен. „Закъсня, късна, снеса посипа пътеката бяла, / по която с надежда една и с любов аз до теб бих вървяла.“ Песента се казва „Закъснялото писмо“ на композитора Иван Маринов, по стихове на Ваня Петкова^[74]. В канала на БНР има [запис на Балкантон](#) от

далечната 1960. Изпълняват Мими Николова и Естраден оркестър на Българското радио и телевизия. ↑

[74] Иван Маринов е починал през 2003 г. Ваня Петкова също отдавна е в по-добрия свят (2009). Жива е все още (2019) Мими Николова. Когато се опитах да открия в Google песента по текста, срещнах само веднъж същия цитат в някакъв форум. Да, песента е позабравена. Както е тръгнало, скоро едва ли някой ще си я спомня. Като всичко онова, за което се разказва в тая книга. ↑

[75]

Става дума за прочутия някога Клуб на писателите в София, чиято сакрална същност незабравимият Трендафил Акациев беше доловил в любимата си дистихотворна форма:

*Бяла, спретната къщурка,
Ангел Кънчев пет.
Тука всяка мижитурка
се зове поет.*

↑

[76] Тръбарите — турбинистите (жарг.). Подчертава подигравателното отношение на висшия оперативен персонал към *понишите* тръбари. Друга подобна дума, вече от речника на целия персонал, беше „специалист“ в натъртеното обръщение „А, бе, специалист...“ и там нещо си, като в интонацията се влагаше съвсем ясен подтекст. А той беше свързан с факта, че в Атомната се бяха насъбрали разни специалисти от близките апеката (вж.заб. за *Апеката* (АПК)), фуражни заводи и потребителски кооперации. ↑

[77] операторски жаргон за специалния корпус — помещения със съоръженията на спецводоочистките, баци и т.н. Там се съхраняват и радиоактивните помии. ↑

[78] Повечето турцизми, с които е богат българският език, се използват от героите (както и от българите изобщо) в подигравателен смисъл, за засилване на обида и за изразяване на примитивност, изостаналост и простотия. И понеже желанието да се предизвикат неприятни чувства на другия до теб е сред основните стремежи на тая народностна форма, а останалите цитирани качества (по твърденията

на външни автори) са сред неотменните ѝ характеристики от времето на хановете и преди това, турските думи се употребяват в българския език час по час и за щяло и нещяло. Въобще, мамата си е... (цензурирано). ↑

[79] Дежурен Инженер на Станция (централа на руски). Оперативен ръководител на екипа, който управлява атомната електроцентрала. ↑

[80] Мордохай (или Мордехай) Леви — истинското име на Карл Маркс, роден като Хаим Хиршел Мордехай. Надяваме се, че ще дойде време, когато ще е необходимо да се прави по-подробно пояснение и дори проучване кой е тоя тип.^[81] ↑

[81] Изпреварвайки този желан, но май твърде далечен времеви отрязък, ще поясним: Специалистите по Тората са наясно, че Мордехай се е казвал чичото на Хадеса бат Абихайл, известна още и като Естир. Те знаят много добре коя е тя, какво означава името ѝ и какво се празнува в нейна чест. Споменаваме го, защото Божо веднъж казал пред свидетели: „Тея двамата се предизвикали определено доста смъртоносни беди на еврейските врагове. Същото, но вече в значително по-голям мащаб е направил и нашият обесник. Изглежда неслучайно са го кръстили с това славно име.“ Тъй че, за специалистите — толкова. Останалите да не се прозяват, ами да вземат да попрочетат нещо по темата. Така може и да научат, че Морди е брат’чед на барон Лайънел Нейтън Ротшилд (за рускоговорещите Лайонел Натан Ротшилд). С всички произтичащи от това последствия.^[82] ↑

[82] След двайсетина години добавям два линка за любопитните: [линк 1](#), [линк 2](#). ↑

[83] Загорка — в ония времена тази бира бе емблематична за висок социален статус. С каса „Загорка“ се уреждаха огромен кръг от абсурдните проблеми на социализма — от доставка на безбройните жадувани дефицитни^[85] стоки до заместващите крайно неефективното самобичуване бюрократични услуги, подмазване пред началството и разбиващите душата ремонти на домашна битова техника. ↑

[84] Родопа — месокомбинат с клонове във всеки окръжен град, основен производител на мечтаните от трудещите се маси панагюрски и карловски луканки, шпекови салами, шунки, а също кайзеровани и обикновени свински филета, за които по празниците се извиваха

километрични кръшни опашки. Няма я вече царицата на народните колбаси. Разтранжирах я като бон филе, накълцах я и кой каквото докопа, докопа. А рецептите ѝ се загубиха. Потънаха някъде и на — няма ги. Останаха някогашните имена на социаликатесите. Но то и това не е никак малко. ↑

[85] Трудно е за онези, които не са живели в ония отминали времена, да разберат какво означаваше тая омразна на всеки социално-дефект категория. *Дефицит* идва от латинската дума deficit — *недостигащ*, а българските речници посочват единодушно, че означава „Остър недостиг на нещо необходимо, породен от разликата в размера на предлагането и търсенето“. Работата е там, че речниците помнят тази дума главно във връзка с времето на соц. А тогава всичко най-необходимо беше, или можеше да се превърне в произволен момент в *дефицит*. Влизаш в магазина и търсиш нещо си — да речем, хладилник, детски дрехи, салам, пирони, чер пипер или каквото ви дойде наум. Обаче на, няма. ДЕФИЦИТ е. Продава се за *свои хора* „под тезгяха“. Нормалните баламурници чакат на опашка — понякога часове, понякога дни, а се случва и години. А защо е така, защо е тая проклета „разлика в търсенето и предлагането“ в полза на търсенето, ще ви обяснят главните герои в тая книга. Най-вече инж. Къбоков. Той, по думите на Матей, е българският гений, разгадал най-пълно злата същност на този уродлив *строй*^[86] — социализма. ↑

[86] Любима дума на комунистите с характерен командарски подтекст: Към новия обществен строй, да вървим под строй, в стройни редици. Строй се! Мирно! Напред, другари.

Идиоти. ↑

[87] Династията Цин — последната императорска династия в Китай, властвала от 1644 до 1911 г. На 1 януари 1912 г. Китай е обявен за република. Мен ако питат, от времето на председателя Мао, Чайната си е пак монархия. Само че сега на императора му викат в съответствие с комунистическата терминология „генерален (може и маршален) секретар“, или на традиционен китайски 中國共產黨中央委員會總書記. Иначе си е все същият абсолютен господар. Може на някого да му стане интересно, но тая книга е писана по времето на пет такива императора — като тръгнем от оня ми ти [Ху Яобан](#), мине се през [Дзъян](#), [Дзъммин](#) и [Дзинтао](#), и се стигне чак до днешния (2016) [Дзинпин](#). Ето колко продължителна е тя. ↑

[88] Тимур — герой на Аркадий Гайдар от повестта „Тимур и неговата команда“, също много популярна по онова време. Нейната поява предизвика т.нар. „Тимуровско движение“, в което деца и юноши се опитваха да вършат добри дела вместо да специализират в избиването на световната буржоазия и международните империалисти. Такива книги поддържаха надеждата, че Божията ръка винаги ще намери начин да подкрепи доброто у човека — дори във времената на такава небивала катастрофа като болшевишкия режим. Но може би той е бил само за изчистване на лоша карма, натрупана през вековете. Знае ли човек. Неведоми са пътищата Господни. ↑

[89] може да се използва и майор-генерален. ↑

[90] Той ги кръсти така няколко години по-късно, вдъхновен от половин бутилка върла сливовица. ↑

[91] Зоната — жаргонен израз за зоната със строг режим на допускане и спазване на правила за безопасна работа. Обхваща всички помещения, където има радиоактивни мръсотии. ↑

[92] Фазан (жарг.) — старшина-школник от Школата за запасни офицери в Плевен (закрита на 28 май 2008 г.). ↑

[93] Вечната и нерушима българо-съветска дружба — така при социализма се характеризираше връзката между двата народа. През последните две десетилетия на мястото на този феномен се настани българо-евросъюзната дружба. Нейният характер обаче не е много ясен. ↑

[94] Експресивна афазия — езикова и говорна аномалия поради локално засягане кората на главния мозък, вследствие на което се разпадат основни говорни функции. ↑

[95] В ония времена много се харесваше глаголет „експроприирам“. ↑

[96] Гениално циничната мисъл — „Целта оправдава средствата“ (Exitus acta probat). Приписвана от Блез Паскал за един от девизите на йезуитския орден. Обаче Игнаций де Лойола не я е произнасял — поне пред мен. По-късно пък я слагат в устата на Макиавели. Но аз не съм чувал и той да я произнася. На всичко отгоре, авторът погрешно смята, че изразът на латински се превежда с тая знаменита фраза. Само че той означава „Резултатът оправдава действието“, което — макар и близко по съдържание — съвсем не е толкова въздействащо. Но пък от друга страна, като използва манипулативно подмененото съдържание на тая

максима, авторът постига целта си. Ergo и средствата му са оправдани.

↑

[97] Тогавашните партайгеносета имаха мераците най-паче за американски каймета. Затова най-ценни за тях бяха тези предприятия, които успяваха да пробутат произведените от тях по-качествени стоки на западния пазар. От онова време се цени истински доларът, а не разните миризливи левове, злоти, леи или рубли и кой знае защо използваните от всички писатели за подигравателни сравнения монголски *тугрици* и виетнамски *донги*. Затова и националната ни валута ще бъде изхвърлена съвсем лесно на сметището — там, където според някои от героите на романа, е мястото и на българската държавност. ↑

[98]

Пак с песни — не е за вярване, но за известния „*трудоовъзпитателен лагер*“ *Белене*, място на най-масовите гаври и жестокости на комунизма, действително имаше весели песнички. Ето част от текста на една от тях (с джазова мелодия):

„О, *джип, джип, джип, джип Белене, курортен
пансион,*
Три години^[100] *бачкаме по новия закон.*“

Големи майтапи са били, не ще и дума. И няма как да е иначе, щом в този лагер и в останалите „трудоовъзпитателни общежития“ са били (кого били, кого пребили, кого убили) такива веселяци като Газдов Звяра, Благо Магарето и Шахо Циганина. По-издръжливите могат да прочетат [още за веселбите тук](#). ↑

[99] Конфу — т.нар. „земя за лично ползване“ при социализма (жарг.). Беше едно от малкото места, където можеше поне да копаш на спокойствие. Вече го срещнахме в Пролога, но тогава не го пояснихме, за да не развалим поетичната картина. Не е много ясно какво са планирали другарите, когато са извадили постановлението за тоя мизерен половин декар, в който ти разрешаваха да сееш каквото поискаш и дори да си направиш дървена барака с размер на по-просторна кучешка колиба. Във всички случаи обаче то е част от

„пълния с просташки подтекст като създателите си^[101]“ замисъл за *самозадоволяване*. Както Божо друг път казал пред свидетели, „На ръбовете от ЦК им е просветнало да обособят поне една мъничка област, в която соцтружениците да проявят допуснатите от народната власт остатъци от инициатива. Нещо като идеите за НЕП-а^[102] на оня изрод, само че минимизиран и строго локален. Преди Господ да го лиши от злата му същност, той поне прозрял пълната несъстоятелност на проклетото им чифутско изобретение. На конфуто го нямаше феодалния тормоз на местните боляри и това караше хората да работят като обладани от трудов бяс. Особено в такива зони като Козлодуй, където имаха богат пазар и възможност за пълноценен отдых на работната площадка. Това е то, върховото постижение на соца. Да си произведеш ДОМАШНИ плодове, зеленчуци, винце, ракия и зимнина. И да е ясно, че в текезетата най-прогресивният строй никога не успя да се доближи дори като идея до качеството на продуктите от часпрома. Безспорно от Запад нахлуваха още разбиващи соца доказателства — главно свързани с техните недостижими, немислими за нас стоки. Но освен *домашното производство*, нещо толкова откровено показващо и признаващо безсмислието на соца, друго родно няма. Разбира се, стига да не си толкова задръстен и видиотен, че да не можеш да го видиш.“ ↑

[100] Някои са откарали бая повечко, горките. ↑

[101] Цитатът е на инж. Маринов. Той може би е имал предвид чичо си. ↑

[102] НЕП — нова икономическа политика, вж.заб. за *НЕП* от книга III. ↑

[103] Защитени от дълбокия ров на годините, сега можем смело да отбележим, че прочутото в ония краища мездренско пиво се различаваше от конска пикня най-вече по това, че се пенеше по-слабо. Били Лъжеца беше казал веднъж, че ще пие мездренско и ломско само ако го заплашват с по-сериозни мъчения. Обаче целокупното население си я ползваше ежедневно. Защо — това е въпрос, който чака отговор от хранително-вкусовото министерство. Специалистите трябва да знаят кое е най-полезно за народа и да го предлагат своевременно и изобилно в новите условия. Както каза веднъж Гелето, „В последна сметка, ако масово се изградят нови конезаводи, може да се осигурят коне за яздене по задръстените ни улици в часовете пик и извън тях, както и храна за народа от продуктите, които тия благородни животни

произвеждат в най-големи, задоволяващи народните потребности количества.“ ↑

[104] Си ги избил тая риба — характерен влашки словоред и употреба на кратката форма на местоимението „тях“. Те така си говорят. Не искат да се приобщават към българската граматика. Само за социологична пълнота — има и още един далеч по-многоброен етнос, който въобще не иска да се приобщи. Но от Евросъюза, където доскоро не бяха и помирисвали наш циганин, ни съветваха императивно да ги приобщаваме. Сега (2015) съдбата ги наказва за високомерието, и им се налага да приобщават тая *наплач* (както някои техни държавници я наричат), „мигрантите“. Затова тръгнаха да изграждат приобщителни огради от бодлива тел. Бая височки са. Нека отдадем почит на нашите видни *приобщенци* инж. Къбоков, инж. Метаксаки, инж. Гелето и останалите, които първи се сблъскаха в един съвременен вариант из козлодуйско с онези проблеми на приобщаването, които се е налагало да решават такива велики мигранти като Александър Македонски, Тимур куция, Аспарух от рода Дуло^[105], Сюлейман Великолепни, американските другари в епохата на *усвояването* на Новия свят, Джеймс Кук и други. ↑

[105] Според инж. Метаксаки, това за българските миграции е пълна боза. Доколкото той познавал българите, те били умен и следователно мързелив народ и едва ли са тръгнали да щъкат из географията от н'ам кое си място си до вари си къде. Те са си живели по тия места, най-вероятно под друго име. В дадения случай са ходили да оплячкосат някъде из близката околност и после са се върнали. После историците са подменили името им с традиционните си демагогски цели, а сега ни пробутват разни опашати по навик. Божо веднъж го слуша, слуша и накрая рече: „Такива *исторически* подмени, драги, стават навсякъде и непрекъснато и се извършват винаги по желание на нашите Князе. Щом за изпълнението трябва лъжци, те са се разпоредили потърпевшите да ги отгледат за своя сметка.“

Този разговор, разбира се, се състоя наистина и следователно няма никаква историческа стойност. ↑

[106] Цитат от разказа на Рей Бредбъри „Ъшър II“ от „Марсиански хроники“. Е, и разбира се, в „Бъчвата с амонтилядо“ на Едгар. ↑

[107] Пуналуални — от „пуналуа“ — интимен другар (ирок.). През 1877 г. излиза книгата на американския учен етнолог [Люис Хенри Морган \(1818 — 1881\)](#) „Първобитно общество“. В нея той публикува резултатите от изследванията си на тъй наречения ирокезки род — една от първобитните форми на семейни отношения, при която група мъже и жени, наричащи се помежду си „пуналуа“, са интимни партньори и се грижат заедно за децата си. Използвано е в романа в ненужно подигравателен смисъл за струващите се тогава на автора нелепи болшевишки теории за „отпадане“ на семейството. С оглед на по-сетнешното развитие на българската действителност, те вече въобще не му изглеждат толкова абсурдни и неосъществими. Ми то... бихме казали, *пуналуалството* или *пуналуализмът* са даже вече (2010) наполовина успешно реализирани.^{[108] ↑}

[108] Към 2018 вече има нов джендърски момент, който не е предвиден от двамата велики учени (етн. Морган и инж. Къбоков). Тепърва ще се решават новите проблеми и ще се търси място на педерастките, лесбийските и другите джендърски съставки в стройната колония на голямото ни пуналуално българо-циганско^[109] семейство. ↑

[109] Много от тия постоянни мигрантски елементи отдавна живеят периодично — макар и за кратко — с принадлежащи към определена пуналуална общност българи. Доколкото научаваме от пуналуалните ни и вече ачик джендърски масмедии, такова благополучие и добродетел са постигнати вече в братска немска Германия, в не толкова братска франкофонска Франция, както и другаде. ↑

[110] Офеорганизация — Отечествонофронтовска организация (ОФ). По времето на разказа — казионна организация, в която членуват всички. Занимава се със събиране на вторични суровини, писане на тъпи лозунги, проследяване кой не е гласувал в квартала на поредните избори и др.под. Изроден наследник на Отечествения фронт от времето на Втората световна война. Той, от своя страна, е създаден от тъй наречените леви антифашистки партии уж за борба срещу легионите на фюрера, но в действителност най-значимата му роля е във фаталния за България деветосептемврийски преврат^[111]. След това се използваше основно за поддържане на нужните на партията свръхвисоки нива на народен идиотизъм. Сега вече необходимостта от

тая структура отпадна, защото достигнатото световно ниво на тая гъста субстанция се самоподдържа (Първи и засега единствен закон на инж. Къбоков). И офето, и тъй нареченият отряден съвет^[112] са използвани с тъжен ироничен подтекст, неразбираем за западни европейци, американци, африканци, австралийци, ескимоси и други братски народи. Както и — за съжаление или може би плаха радост — и от новите поколения българчета^[113]. ↑

[111]

Божо ми е казвал, че по негово време дядо му (!) си тананикал една песничка:

*При Борис ядохме пилета с ориз.
При Симеон хлябът стана със купон.
Откак дойде офето, оголя ли дупето.*

Виж ти, какъв дядо е имал. После да не се чудим защо и унуката е такъв хаймана.

↑

[112] проучете самостоятелно **какво означава** и приложете знанията си в текущата обществена система. ↑

[113] Има ли ги, има ли ги още? ↑

ГЛАВА II

АТОМНАТА ВОДЕНИЦА

*В България е като в холивудски сценарий:
все ще се намери някой идиот, който да нахрани
Гизмо^[1] след полунощ, и после да спасява света
от простотиите си.*

Из туристически
справочник

В 15:25 същия ден, облечен с късите панталони и военната риза, с които ходеше за риба, раздразнен от безсънието, с вял поглед, в който нямаше капчица мисъл, инж. Къбоков дремуцаше на спирката и разглеждаше апатично отсрещния блок. Четири-пет хлапета играеха на някаква игра, която, изглежда, се състоеше главно от търкаляне по земята, а от калкана на съседния блок неодобрително ги гледаха строителите на Първа атомна, застинали така, както се бяха родили в баналното въображение на автора: в ръждивочервените си работни комбинезони и размахали патетично разни сечива, чукове и пергели, сякаш участваха в стенна реклама на иманентно чуждото на социализма според едни и дефинитивно присъщо му според други, франкмасонство.

По тротоара премина зидаро-омазачен гражданин, който носеше поизтъркана торбичка с прозападен надпис Marlboro и всички чакащи го изгледаха с апатична завист. На всеки му се искаше да има такава, за да я размахва гордо под носа на гадните продавачки в супера и зеленчуковия. Но трябваше да се примирят: не можеше ей така всеки да има такива събиращи жадни погледи капиталистически атрибути. „Ех, живот, живот“ — даде начало на някакви тъжни мисли инж. Къбоков, но в тоя момент забеляза с тренираното си периферно зрение сменния автобус, изхвърли от главата си интелегентско-егоистичните

мисли за собствена торбичка с дразнещ обществеността западен надпис и се подготви за щурм. Обаче шофьорът спря нарочно на десетина метра от чакащите. Те се юрнаха към задната врата, но той проклетник отвори предната. Заблъскаха се, закачваха се припряно и след десетина минути милиционерът Гичо на портала вече поглеждаше със служебна досада към пропуските им, докато се изнизваха в индианска нишка покрай него. Той понечи да направи забележка на Божидар — ей така, проформа — в смисъл че е забранено с къси панталони, но погледна джапанките на краката му, с които пък беше абсолютно забранено, и махна с ръка.

— Чакай, чакай! Ти тоя път си тръгнал направо на плаж — каза милицията.

— Климатикът на второ БЩУ не работи — излъга безочливо, но правдоподобно Божидар. — Не ни стига, дето реакторът ни грее — изгаври се той с милиционерската интелигентност, — ами... В тая жега направо се сваряваме.

— Ми ако сички тръгнат кат тебе — предложи социална хипотеза атомният пазвантин, — кво шъ стане? Това, дето грее реакторът, му изглеждаше неоспоримо. Друга беше причината да сработи вътрешното му милиционерско чувство. Той беше усвоил навика да напипва вътрешната същност на нещата още в пети клас. Веднъж бъдещият правоохранител мислител безотговорно късаше листа от някакво дърво и ги плъокаше по оня тарикатски начин, когато се приближи строг блюстител на закона и му опъна ухото. „Ами ако всички дойдат и почнат кат теб да късат, а? Кво шъ стане?“ — формулира той основния милиционерски въпрос. Оттогава Гичо често си представяше как гражданите, както кротко си ходят по улицата, изведнъж се втурват в необясним бяс към някое дърво и започват да късат листата му, да късат, да късат... Беше вълнуващо. Чак тръпки го побиваха. Сега беше негов ред да използва педагогическата дълбочина на тая зашеметяваща загадка.

Божо познаваше тоя основен проблем на всички противостооткъсващи милиции и замълча: както вече споменахме, житейската мъдрост го беше научила — щом разговаря с правоохранителен *орган*, трябва съгласяващо се да мълчи. И сбърка, защото оня се сети за най-важното:

— Нали знайш, че има разпореждане на главния за работното облекло. Кво да тъ прая сия?

Униформеният пазител беше толкова внушителен, сякаш самият Райски ключар се беше заколебал дали да пусне някой развейпрах от Предградията направо в новооткрития център на вечния лайф. Но съдбата нямаше да е Съдба, ако сега някой спреше Божидар Къбоков.

— Пусни го на моя отговорност — намеси се Никифор, който беше спрял предвидливо на изходната врата.

— Е, щом дижурния инджинер разрешава, влизай — каза старшията, доволен, че тежкото бреме на най-нерешимата от известните му битови дилеми се свали от плещите му.

В централата кажи-речи всички познаваха инж. Къбоков и дали той ги беше научил, или те постепенно бяха свикнали, но рядко някой се опитваше „да не приема славянската му душевност“, както се изразяваше в подобни случаи.

— Да не вземеш и утре да дойдеш с тези панталонки? — каза Никифор, когато излязоха от пропуска.

— Няма бе, Ники, утре ще дойда с гащетата от баскетболния екип. Направо ме е срам да нося тия, толкова са мръсни — изхили се Божо.

Колегите наоколо се засмяха, а Никифор направи класическа насмешливо-недоволно-отегчително примиренческа физиономия. Пред химцеа от апатичния поток на смяната се отклони една вадичка, а останалата част продължи към бялата четириетажна сграда на цеховата администрация. Божидар се мъкнеше най-накрая, тътрузеше джапанките си и гледаше пред краката си с поглед на осъден, който събира сетните си сили, за да се изкачи на тераската за бесене.

— Ходи ли на острова през почивката? — попита го операторът на спецводоочистката.

— Ходих — промърмори Божо.

— И как беше? Хванахте ли нещо?

— Ами... хванахме малко.

— Хайде, хайде — каза един от кипаджиите. — Целият град знае, че сте изтрепали шарана.

Операторът обаче не знаеше. Той беше влах и през почивните дни какво? — беше копал и поливал конфуто. Там Трайчо Опров — така се казваше — отглеждаше домати, лук и разни зеленчуци, които

продаваше, както всички местни жители при възможност, на пришълци като Божидар. Такива като него, главно поради интелигентски мързел и неприязън към, бихме казали, някои селскостопански форми на труда, не обработваха свои конфута. Альш-веришът вървеше и цените по местните сергии бяха по-високи от тези и на алчните частници от морските курорти.

— Абе, тъй кажи. Ако искаш, да ти запазя две-три кила домати. Съвсем пресен е. Идеална салатка за пържена рибка — обърна се Трайчо към Божидар.

— Вий сте големи скъпчии, бе. Само гледате как да ни оскубите.

— Не си прав. Да знаеш колко разходи имам. Съседът ми непрекъснато отклонява вадата в полето. Всичко изпоизсърна.

— Що? Не сте ли приятели?

— Не. Той не работи в аеца. Нали знаеш — тия, дето не работят тук, ни мразят.

— Това не ви пречи всички заедно пък да ни мразите нас. Щото ние ви заемаме местата в централата. Ей на, ако ни нямаше, ти можеше да си началник-цех. Можеше и директор вече да си. Що да не станеш? Да не си гърбав? — бързна го Божо.

— Недей така. Не е вярно. Гледай сега от домати докъде докара работата. Пък и аз няма да ти ги продавам.

— Дай да мине смяната, пък ще видим — полуприе-полуотказа офертата инж. Къбоков.

Ясно му беше, че след якото бачкане в градината Опров се кани да удари един здравословен сън. „Това е то — три кила домати срещу спане на работното място. И хич не се притеснява да се пазари, влахундерът му с влахундер“ — помисли с досада Божидар, но не му достигнаха сили да се ядоса и да го изреже — три кила домати си бяха добра цена за два-три часа неспокойна дрямка през изнервящото безметежие на нощните смени.

Не забеляза кога бяха влезли в сградата, нито кога бяха минали през тихия, дълъг и прохладен коридор. Вече приближаваха работните си площадки и бученето на турбините го извади от унеса на последните минути от почивката.

— Ето че почти машинално стигнахме до машинна зала — каза Божидар на сладичката лаборантка, с която се оказа до входа. — Хубава дума е измислил Александър Сергеевич^[2].

— Каква дума, Божидаре? — попита неразбиращо Елица, но Божо вече беше отворил вратата и в коридора нахлу плътният рев на машините.

— Друг път ще ти кажа, като останем самички, каза ѝ той на ухото и я погали по бузката.

Ели се засмя щастливо, сякаш я беше оципал по задничето, мина покрай него и се заизкачва по стълбите.

Тя погледна още веднъж към него през рамо. Хубав мъж беше. А след романа с онази руския ѝ приличаше на герой от любовна сага. В хубавката лаборантка за мигове се завъртя малък вихър от скрита страст, срамежливи мечти и тайна надежда, че един ден и на нея... И тогава... Но всичко се разсея, тя въздъхна и зави към безвкусното като дестилирана вода ежедневие на лабораторията.

Божидар така и не видя плахия проблясък на тоя мимолетен копнеж. Може би ако беше го забелязал, нещо щеше да се промени в това ледено равнодушно пространство на вариантите. Може би точно тоя порив на фината и неясна субстанция, която проклетият материализъм най-яростно отричаше, щеше да пробие замръзналата стъклоподобна маса на съдбата, за да излезе на свобода някаква липсваща на всички чудотворна сила. И някъде там далеч, в мъглявото бъдеще, за всеобща радост, щеше да се появи пътека към отворената, единствено важна врата на Предградията. Но не би. Вместо това несъстоялият се благодетел на местния потрошен социален фрактал^[3] продължи с равномерен ход на застаряващ кон към работното си място. По пътя той се отби и погледна през стъклената врата на първо БЩУ — колкото да се убеди, че Гелето още не е дошъл на смяна. В машинната зала така фучеше от някаква тръба за грееща пара на сепаратора, че Божидар подкара в тръс, за да избяга по-бързо от непоносимия шум. Но като минаваше покрай турбините, изведнъж му мина през ум, че не знае къде са золотниците^[4]. Защо точно за тях се сети, нямаше представа. Турбината се състоеше от цял куп чаркове, за повечето от които не знаеше нищо. Обаче на, нещо го зачовърка да отиде и да види не някакви загадъчни съоръжения, а именно тия тъпи золотници. Ама че работа. Нямаше понятие как изглеждат, но ги откри веднага. Просто нещо му подсказа, че това са само те и нищо друго. Щом видя къде са, някак си му олекна. Поогледа ги с някаква

необяснима, може да се каже *машинална* симпатия, и продължи успокоен.

Когато влезе във второ БЩУ, вътре беше само Чавдар — млад наперен възпитаник на Московското МЕИ, който държеше по-простите атомници да го наричат инж. Петров.

— Здравсти, Божо — каза той.

— Здравсти — отговори инж. Къбоков, остави торбичката си и огледа с безразличие панорамата. — Как е?

— Блокът се е кротнал, превключвания няма. Все едно че си в отпуска.

— Тю, язък, че не си взех ръкоделието. Ама то и гергефът ми се счупи. Пък нали знаеш, че в Козлодуй нищо не може да се намери. Вушката къде е? Искам да го питам той къде ремонтира неговия. Нали си чувал как го действа рускинята като не си е изпълнил обема от гергефна бродерия.

— При ДИС-а е, обсъждат проблеми по семпълите — подхилкна се Чавдар. — Кипаджиите нещо ги бърникаха, но накрая отложиха за утре.

— Какво са бърникали? — наостри уши Божидар.

Семпъли наричаха предпазните клапани^[6] на първи контур^[7], които западногерманската фирма „Семпъл“ изработи и достави, за да заменят 12-те руски клапана, когато един от тях заяде така, че въобще не можаха да го отворят — дори след като го млатиха яко с чуковете.

— Нали врязаха допълнително задвижка между семпъла и компенсатора на обема^[9].

— Е, и?

— С нея имало някакви проблеми, но отложиха работите за утре. Кабелите минавали през барботажния^[10], а там — нали знаеш — като работи реакторът, не може да се влиза без разрешение на главния. Та така.

— Знам къде минават кабелите. Само не знам през чии глави минава тая дивотия за задвижка на предпазен клапан. Какво се случва, като отвори от късо?

— Нали взеха решението на технически съвет.

— А тоя съвет определи ли коя дата да напишем на надгробните си пирамидки? — Божидар вече почти се беше ядосал.

— Прав си — каза миролюбиво Чавдар, — и аз го смятам за тъпо.

— Друго има ли? — попита по-дружелюбно и инж. Къбоков.

— Божо, малко ми е неудобно да те помоля, но утре ми се налага да отсъствам. Последна дневна ми е, а искам да си отида до Варна. Бащата е уредил да вземем кола. Вече пет години чакаме. Знаеш как е. Ако закъснееш — край. Губиш си реда и пак чакаш отново. Росен замина и ти си последната ми надежда.

— Пита ли Никифор? Това са две смени една след друга — направи Божо вълнителен опит за извъртане. Покупката на кола беше на второ място по важност в живота на социндивидуума след придобивката на панелен апартамент. Но собственото жилище беше далечна и неясна мечта. Така че можеше да го разбере. Кола беше това, нямаше майтап. Мераклиите чакаха по пет-шест години. Че и повече. И хич да не му се искаше — а то си беше така — пак трябваше да приеме. Един ден и той, дай Боже, щеше да поиска такава замена. И тогава... Ех, мечти, мечти.

— Всичко съм уредил. Утре по график има само едно изпробване на блокировки. Ще можеш да си отдъхнеш в първа класа — пошегува се Чавдар със сладките дремки в стаята на началник-смяна СУЗ, като видя, че Божо не приема предложението с ентузиазъм.

Не беше лесно да се кара дневна и трета, след като си се прибрал в един през нощта. Но двете смени една след друга не бяха пречка. Божидар издържаше на безсъние почти толкова, колкото може би Димитраки Маринов — на пиене, което означаваше класиране най-малко в десетката на всенародно състезание. Съществената причина се казваше Иван Войников, ДИБ-ът^[12] на I блок, когото колегите наричаха галено Железния войник. По неговия модел на управление дисциплината в централата би трябвало да се налее в темелите като неотменна съставка на тежкия бетон. Инж. Къбоков обаче смяташе, че строителите са постъпили правилно, като вместо това са добавили повече железни парчети и други инертни материали. Е, имаше и още нещо, но за него не му се искаше да мисли. Въпреки че... да.

Неприятните мисли минаха през главата на Божидар, но се застояха там, докато си заклати главата като мъченик, обречен да раздава себе си на разни нахалници. След това бърканицата от неприятни спомени, половинчати разсъждения и неясно предчувствие

сякаш изтече в някаква невидима спецканализация, Божо каза „Добре, бе, щастливец“ и с това въпросът беше решен. Той се подписа в журнала, Чавдар си прибра партакешите и тръгна.

— Пък като вземеш колата, ще повозиш някой път — подвикна му Божо.

— Дадено, нямаш проблеми — отговори щастливецът и излезе.

Дали обаче щеше да е така? Дали това, че той така лекомислено и безхарактерно прие да замества бившия съпруг на станалата му любовница в събота по обяд Татяна, нямаше да изкриви и бездруго смачканите линии на Съдбата? И те да почнат да се чупят като сухи съчки.

* * *

Гелето пристигна на работа само с един час закъснение.

Това си беше явен успех, ако се съдеше по физиономията му: лявото му око беше подпухнало и с поетично оформен хематом, носът му беше одран, а над дясната вежда имаше засъхнала кръв — сякаш идваше направо от двубой в категория полутежка, където продажен мениджър го беше изправил в договорен мач срещу спортна звезда с поразяващ десен прав.

На I БЩУ го посрещнаха с мълчание. Бяха се накатали да го поднасят както обикновено, но видът му направо ги препарира. Само Краси попита „Кво е станало бе, бате?“. Гелето му отговори, че вчера поправял антената на балкона на един приятел и паднал. Но бил на десетия етаж, та се поожулил малко докато стигне до долу. Колегите се позасмяха, напрежението спадна, а и табуто за въпроси беше ясно.

След като прие смяната, Гелето се повъртя малко край пулта от приличие, после седна, надраска данните в ежечасната ведомост и се замисли. Нямаше нищо по график, нямаше никаква, ама никаква работа. Дори нивото в компенсатора беше заспало. Оператор-технологът и старши турбинистът играеха на кибрит, а ДИБ-ът гледаше някакви схеми на елзахранването. Издържа така петнайсетина минути, накрая стана — искаше му се да говори с някого, та макар и за глупости — промърмори на ДИБ-а, че отива на втори блок, и излезе.

Пътъом се отби в стаята на турбинистите за цигари. От вратата забеляза как мълниеносно прибраха картите, но като видяха кой е, продължиха белотчето. Свой човек беше, а не някой от враждебния инженерен състав, дето изземваше ръководната роля на пролетариата и без видима причина погваше по задачи кротко мързелуващите му представители. Гелето взе два пакета ВТ и тръгна към Божидар. Пред вратата на второ БЩУ спря — бяха окачили новия брой на стенвестника. „Значи още не са го спрели“ — зачуди се Рангел, защото знаеше, че в броя има, както се изразяваха, „матриалче“.

Зачете се — нямаше нещо чак пък толкова. Матей Проданов, един от зевзеците на отбора, беше написал някаква пародия по либретото на „Кармен“, в която главната героиня се беше превърнала в лаборантката от химцеха Керка Маринова, Дон Хозе беше станал известния на всички тарикат Дончо Христов, а и останалите герои бяха от персонала на Атомната. Матъо се будалкаше с козлодуйската простотия, с подготовката на персонала, със „соцреалистичните“ актове за аварии и с профсъюзите. Беше смешно, но беше и умерено и само заради това не си струваше да блокират предпазния клапан, както казваше Павел.

Гелето тъкмо щеше да отмине разочарован и озадачен, когато в долния десен ъгъл, до редакционното каре, видя „матриалчето“.

Беше карикатура, в която авторът, на фона на прибори и фасади, бе нарисувал един солиден другар с костюм и вратовръзка, седнал на стола така, както може да стои само голям шеф. Пред него стърчеше малко, слабо човече с ококорени, честни очи и с щръкнала къса коса. В балончето, което излизаше от устата на човечето, беше поставена любимата фраза на инж. Къбоков за централата и воденицата, а солидният другар отговаряше в собственото си балонче, че ако иска, не само ще я кара по текущия водносилов начин, но може да организира на място и стрелба по ловни панички. Изглежда се беше смилил, защото не беше написал „и бой с пръчки по петите на разни инженерчета, дето много знаят“. И за да не се получат досадни недоразумения за това кой всъщност е въпросният другар, художникът го бе нарисувал така, че удивително напомняше и даже съвсем приличаше на другаря Мичев — генералния шеф на централата и виден член на козлодуйската ловна дружинка.

— Ее — изблея Гелето. — Тоя път загазихме.

Божидар отгатна безпогрешно, че Рангел вече е видял онова, което трябваше да види, и в момента, в който приятелят му погледна към него, натисна копчето за отваряне на вратата.

— Току-що прочетох последния брой на вестничето — каза Гелето още от входа.

— И аз си мисля, че друг няма да има — чу Рангел плътния глас на ДИС-а и едва тогава го забеляза: беше се маскирал зад пулта до прибора за температурна разлика между горещата и студената линия на първи контур, делта-те, както го наричаха операторите. Никифор се позасмя, като видя анфас Гелето, но той го изгледа изразително и дискусиата по тая тема приключи.

— Най-сетне един да каже това, което мисли — каза Божидар. — То вестникът вече съвсем е заприличал на бозата, дето я снимаха ония лигльовци от Киноцентъра.

— Че какво му беше лошото на филма, бе? — намеси се операторът на турбината, който беше участвал като статист в една от масовките на „Вибрации“.

— Венци, не го приемай лично. Не исках да обидя поддържащите роли — присмя му се Божидар. — Добрин и Милен също участваха в оная сцена пред шадраванчето. Пък като разбраха, че плащат на глава по пет лева, помъкнаха и Деница. Можеше да стане хубав филм, ама трябваше в главната роля да дойде майор Велински^[13] и да извърши някои арести. И Митко Бомбата да похвърля малко ръчни гранати — аз щях да му казвам къде точно.

Божидар вдигна журнала си, сякаш се чудеше дали да го хвърли, пусна го на масата и каза изненадващо:

— В един филм трябва да има поне малко истина, нали? Ето я и нея: Не вярвам да не помниш какво имаше до тоя тъп сух водоскок, дето снимаха празничната сцена? Венци Къдравия замълча, защото помнеше. Преди шест-седем години изринаха целия тротоар на въпросното място заедно с пръстта. Радиоактивността им беше такава, сякаш някой бе лиснал там нарочно и от омраза към целия свят няколко кофи вода от първи контур. — Сигурно си спомняш и за какво предприеха изкопните работи?

— Тогава май ти го огласи — направи опит да отклони темата Гелето.

— Ами да, като не им стискаше на дозитата, кой да го направи? Хъ — каза Божидар и замълча за секунда. — Ето ви сцена за филма: Край фонтана доблестните енергетици празнуват поредната трудова победа: баците с трапни води вече съдържат сладка питейна вода. В едър план — щастливи лица на дечица край чешмичка с форма на атомна гъбка. Те се втурват, припкат по баците и цамбуркат вътре с весел смях. Финал.

— Прекаляваш — сепна го гласът на Никифор. — По-спокойно. Пази си нервите за утре, когато с шефа ще дискутирате въпросите на литературата и изобразителното изкуство.

— Божидар е прав — каза Гелето. — Поне тая част от „Вибрации“, дето я снимаха в машинна зала, беше само лигавщини и лъжи.

— Айде да не говорим за лъжи, че ще ти припомня какво прочетох в онова обяснение за АЗ-то^[15] преди две седмици — каза Никифор.

— Не може опит да се каже истината да се парира с напомняне за някое предишно послъгване — изрепчи се Гелето.

— Каква истина, какво ви е виновен Мичев? — ядоса се ДИС-ът. — Той е професионалист, не сте ли го разбрали?

— Ами да, те и руснаците от авторския надзор са професионалисти — каза Божидар.

— Май наскоро беше на тренажора в Нововоронеж. Щом като не са такива, защо отиде? — попита без интерес към отговора Никифор.

— Защото дори на такъв тренажор като техния, дето час по час се скапва, пак е сто пъти по-добре, отколкото някой от нас да се прави на манометър или помпа на тренировките ни на сухо. Не става дума за това кои са знаячите, а за това, че истината се крие без почивен ден. Чудя се как разрешават профсъюзите.

— И кой я крие?

— Геле — обърна се Божидар, — нали си спомняш за оня теч?

— Какъв теч? — сепна се Рангел. Беше се унесъл в спомени за последното си пребоядисване на истината.

— Онзи — натърти Божидар, — дето пудреше с аерозоли шпайца, а през това време шерпите от ЩАО^[16] тичаха да въртят вентилите, за да елиминират варианти. И не си слагаха даже онея парцали — лепестките^[17], за да се нагълтат хубавичко с йод 131^[18].

— Аз отивам до трети блок — каза Никифор. — Гелето да се връща на работното си място. А пък ти — обърна се той към Божидар — направи едно обходче в зоната.

Инж. Армянов подхвърли през рамо едно „Действайте!“, което прозвуча като — а и си беше — ясен упрек, след което разговорът от само себе си престана.

Никифор знаеше какво щеше да разкаже Божидар. Той беше един от най-добрите специалисти в централата, но беше също така и играч от висшата лига. Не му влизаше в сметките да взема пред свидетели страна в подобен спор, а щеше да се наложи.

Гелето помълча, после вдигна рамене с изражение на шахматист, загубил интерес към позицията заради неизбежен пат в два хода, и се помъкна към първи блок.

Инж. Къбоков не обели дума десетина минути, очевидно също недоволен от патовата ситуация. Днес имаше намерение да разглежда схемите на АВР^[19] на акумулаторните батерии, но вместо това желанието му да търси истината му издейства обход в зоната. След краткия размисъл Божидар каза „такъв ми бил късмета“, покатери краката си на пулта, извади излязлата наскоро книжка на Уилям „Фонкър“ (както му викаше продавачката^[20] от зеленчуковия) и потъна в света на американската reality от началото на века.

Митака, сиреч инж. Димитър Серафимов — млад мъж, облечен в изрядно работно облекло и с подстрижка за снимка към статия за образцова трудова дисциплина — се зарови в някакви схеми.

Единствен Венци се въртеше около пулта и се опитваше по берьозката^[22] да накара турбиниста долна зона да провери някаква задвижка. Но Флоров нищо не разбираше заради фученето на парата и все повтаряше „Нищо не чувам, много фучи“. Накрая Венци му извика „Да ти го начукам в ушите^[23]. Сега чу ли?“, блъсна микрофона на берьозката така, че той издрънча в пулта, напсува на майка и татко „шефовете, дето не спират трета машина да оправим тоя ад“ и излезе, за да провери сам задвижката.

Когато се върна, изглеждаше като че ли е плувал в сепаратора. Още от вратата започна с обстойни технологични псувни, като присъедини към схемата старши турбиниста, спуканото коляно на тръбата за грееща пара, началник-цеха, задвижката, която трябваше да се отваря и затваря четвърт час на ръка, защото двигателят беше дал

накъсо от влагата, а накрая добави роднини и близки на уважавани членове от ръководството.

Божидар се хилеше с цяло гърло, кипаджията^[24] се държеше за корема, Митака се усмихваше с тънката си усмивчица и дори началник-смяна СУЗ се появи на вратата и огледа залата с поглед на запаянко, изтървал изравнителния гол, докато е помагал на жена си в кухнята.

Само след минути, може би така, както е ехтяла само песента за славното море Байкал в любимия на Божидар роман на Михаил Афанасиевич^[25], на БЩУ II вече ехтеше химнът за кака Райна.

Како Райно,... (цензурирано) майно, цъфна ли ти мушмулката?

Цъфна, цъфна, бачо Иване, стана... (цензурирано като по-горе) за... (цензурирано).

Божидар и Къдравия го изпълняваха в съпровод на инструменти с форма на кавали или по-скоро на фаготи, ако се съди по големината, които бяха явна новост за симфоничните оркестри, защото се държаха между чаталите.

Когато фиестата взе да затихва, слънцето вече позлатяваше щорите на прозорците. Стотиците червени и зелени лампички от мнемосхемите блестяха като звезди на здрачаване от лекция в планетариум, а десетките прибори, премигващите от време на време фасадки и звуковите сигнали придаваха на щита вид на зала за управление на космически кораб. С тая разлика, че в края на мисията нямаше да ги чака президентът — сред шпалир от посрещачи, покрай безкраен червен килим, и никаква цел не очакваха да зърнат през илюминаторите атомниците, никаква, освен края на смяната.

Митака беше потънал в схемите, Божидар с изненада научаваше от Фокнър, че в Щатите прахосмукачки е имало и преди Първата световна война, Венци дремеше кротко на стола си с гръб към вратата и на БЩУ II се възцари тишина, която смуцаваха само епизодичните му похърквания.

Инж. Серафимов го изгледа неодобрително един-два пъти, но само толкова. Тук трябваше по-деликатен подход. Не можеше ей така да обидиш работника и да го събудиш грубо. Всеки знае, че работникът е субектът в диктатурата на пролетариата, а на всичко отгоре въпросният субект може да е и обект под нечия височайша закрила. Тогава? От субективно-обективната гледна точка на класическата медицина, сънят след обилния обед е най-здравословен. Ето нова дилема: как да нарушиш сладката дрямка на трудовия човек заради някакви си служебни изисквания. От инструкциите следваше, че не може да се спи следобед, но това беше мъгляво и дори съвсем контекстуално, а и какво представляваха самите те? Както знаем, истински важните заповеди са били издълбани върху сапфирени камъни. А тук — някакви си орфани папки. На всички, в това число и на най-ниско стоящата в обществения статус и ръководеща частично някои незначителни работи инженерна класа, беше ясно, че други, неограничаващи волния полет на пролетариата принципи управляваха тук сложните атомни процеси. Не можеше ядрената енергетика да се подчинява на упадъчния, затормозяващ народа експлоататорски буржоазен ред. Както беше прието, инж. Серафимов изрази силно мислено недоволство от задрямалия пролетарски представител, но телепатичните способности на Къдравия бяха позакърнели, вероятно заради слаба работа на профсъюза, и той продължи да отмаря след достойно положения, половинчасов, може да се каже, изпотяващ труд.

По някое време и Божидар изостави книгата си. Не му се четеше Фокнър. За какво му беше американската действителност? Отвсякъде погледнато, тя си беше недействителност. На друго място и по съвсем козлодуйски начин преминаваше животът му. Беше като изнервяща опашка за някакъв (какъв?) разстройващо, потискащо типов продукт, беше като задръстен пресъхващ поток, който не интересува дори скучаещите местни вариатети на непрелетни гъски, или като отдавна започнат и после внезапно изоставен капитално ненужен, ама съвсем ненужен строеж. От време на време се сещаше, че беше свалил две от най-готините козлодуйски мацета. При това в един ден. Колко ергени — и семейни, и несемейни — въздишаха за тях. Но те бяха разни заспалковци, като тези сега край него. Тая сладурана Мариана беше негова. Това си беше сексуален връх. А и ролята на местен Казанова винаги го беше ентусиазирала. Обаче на, сега не беше особено

вдъхновен. Други мисли се прокрадваха като привидения в мъглата на натежалата му от безсъние глава, други далечни спомени пробягваха като неясни сенки край прозорец, докато накрая, като натрапчив лайтмотив, остана само един простичък въпрос. Какво правеше той тук, сред тези светлини, ключове и мигащи фасади, зад които стояха бучащи турбини, ръмжащи помпи и стаената грамада на реактора? Какво правеше сред стресиращия го авантюризъм на шефовете си, сред слънчевото безхаберие на колегите си и собствената си, вече опротивяваща му безхарактерност? Какво, а? Пропиляваше живота си.

— Митак, ще вечеряш ли скоро, или да слизам в зоната? — попита Божидар, защото по инструкцията поне един от двамата трябваше да бъде на БЩУ.

— Направи си обхода. Вече си нося сандвичи и няма да ходя в тая вмирисана лавка — каза Митака.

— А — каза Божо, — и аз няма да ходя повече там. Хлебарките са станали толкова нахални, че вече не си отсервират приборите.

След това прибра книгата, записа в журнала, че слиза на обход, и излезе.

Бяха минали повече от два часа, откакто Божидар отиде в апаратното отделение, когато от портала звъннаха, че Мичев влиза в централата. Подобни посещения не можеха да изненадат никого, но Митака за всеки случай предупреди ЩАО. Терзиев изслуша съобщението, после се позасмя, каза „Разбрано!“ и затвори. Каза „разбрано“, защото така изискваше инструкцията, а се засмя, защото знаеше, че Мичев няма да прави обход в зоната, а щеше да обхожда Цеца — хубавата влахия на санпропуска^[26].

„Ей, майка му стара — помисли Терзиев, — ако Мичев не беше директор, точно на туй място никога нямаше да го огрее.“ Генералният беше с рядка косица и шкембенце на тенор от провинциална опера, а на ръст, както се беше изхилил веднъж Божо, беше колкото Наполеон, коригиран с текущия коефициент на акселерация. Но пак Божидар беше казал, че той сигурно е бил причислен към номенклатурата още преди да му издадат кръщелно свидетелство. Съгласно последните етимологични изследвания, името ѝ произлиза от латинското „nomen“, което означава „име“, и известния български глагол „клатуря“, който не се нуждае от пояснение. Така че, като всички останали в списъка, и генералният клатуреше яко.

На някого това можеше и да не му харесва, но такъв беше животът.

* * *

Щом се появи на санпропуска, Божидар поиска нов гащеризон. Праните бяха като дрехи втора употреба за хора втора ръка. А и, честно казано, колкото и да ги щавеха с разни препарати, по тях все имаше шанс да има една здравословна доза остатъчна радиоактивност. Цецка с усмивка му каза, че за него винаги има новичък, и му изнесе един от запаса за големи началници. Той се облече, направи някакво движение като китайски майстор по конфу, за да провери дали не му стяга на чатала, взе си дозиметрите от гишето на дозитата, махна приятелски на дежурния от щит „Дозиметрия“^[27] и се отправи към спецкорпуса.

Ако онези от „Вибрации“ снимаха в момента, зрителите щяха да видят дълъг коридор с жълто-кафяв под и светлосини стени, на дясната от които се виждаха солидни врати с волани вместо брави, предназначени сякаш да пазят достъпа до съкровищницата с държавния валутен резерв. По коридора вървеше мъж със сериозно изражение (явно голям специалист), облечен в снежнобели гащеризон и ръкавици, като пътъм оглеждаше нещо. Зелената светлина на датчиците за радиоактивност, чистота, спокойствие и солидност щяха да струят от екрана.

Но ако камерата за миг проследеше погледа на специалиста, зрителите щяха да забележат един грубо издялан дървен чеп, от типа на онези, с които запущват каците с туршия, само че значително по-голям и без канелка. Той запущваше дупка в тавана с диаметър около една мъжка педя. Точно този връх на славянобългарската технологична мисъл беше, тъй да се каже, крайъгълният чеп в разсъжденията на инж. Къбоков преди два часа. Но Никифор не му позволи да стигне до него най-вече защото знаеше как, кога и защо се беше появил.

И ако сценаристите на „Вибрации“ и соцманипулации имаха желание поне веднъж да не излъжат, в този момент кадърът трябваше да се размие като огледало на времето и зрителите щяха да видят как преди... доста години двама души тичат в същия коридор.

На врата на единия висяха дозиметрични прибори, а другият — младо войниче, от тези, които караха казармата в централата, мъкнеше някакво съоръжение, прилично на портативен ковашки мях. Беше полутъмно, виеха сирени като на потъващ кораб и червената светлина на датчиците по стената от това изглеждаше още по-зловеща.

— Къде са тея проклети фуги? — попита през маската на устата си този, който мъкнеше апаратурата.

— Още малко, в края на коридора — отговори задъхано другият.

— Кога ги откри?

— Вчера следобед.

Бяха стигнали до мястото.

— Ето тук, на тавана, зад тръбите — каза младокът.

— На напорния колектор на В1, сетил си се, нали?

— Да — прохриптя войничето.

Взеха проба с мехчето, но и без нея беше ясно, че от фугите вентилаторите на система В1 духаха на поразия смес от радиоактивни газове и аерозоли, като в концлагер от нов, по-ефективен тип.

Двамата се върнаха тичешком до лабораторията.

— Аз ще оставя пробата, а ти бягай да се оцавиш с калиев перманганат и оксалова киселина — каза по-възрастният. — Сигурно целите сме напудрени. Той махна лепестката от устата си и я доближи до гама-датчиците на „арките“. Марлята беше на половин метър, когато звънците задрънчаха.

— Мисля, че ти е ясно какво гълтаме — каза по-възрастният. — Нали знаеш, че лепестките спират само по-едриите мухи?

— Знам — каза войничето.

Старшията от санпропуска подаде глава от прозорчето, но като видя кои са, само попита:

— Кво стана тоя път, открихте ли нещо?

— Гоше, набери 347 и ми дай слушалката — каза по-възрастният и свали ръкавиците си. — Владимир Василиевич, кажется, наконец открыли... Нет, из трещин на напорном коллекторе^[28]... Нет, не я.

Владимир Василиевич пристигна след десетина минути, но активността на пробата беше такава, че анализите го изпревариха: цялата Менделеева таблица, както обичаха да се изразяват от спецтехнологичния контрол. И най-вече йод 131.

След около час бригадата по дезактивация вече пердашеше с маркучите, а Владимир Василиевич обикаляше коридора заедно с двамата си български колеги и откриваше по тавана една след друга ей такива „трещини“:

— Вот здесь такая трещина и здесь тоже^[29]. Смотри, туда още една дърка — посочваше Владимир Василиевич цепнатините и дупките с ентузиазъм на пътешественик, който тъкмо е открил праисторическите пещери, в които са живели негови прадеди и е очарован от това, че те са толкова многобройни.

А за беда таванът беше долната част от напорния колектор на В1 — системата, която изсмукваше въздуха от най-мръсните помещения в АЕЦ, прекарваше го през специални филтри и го издухваше през венттръбата, или „комина“ на централата.

Както можем да се досетим, при наличието на поне пет хубави дупки преди филтрите една здравословна част от радиоактивните газове в колектора поемаше по коридорите, откъдето останалите вентсистеми я разнасяха из цялата спецзона. Маса специалисти от висшия оперативен персонал, реакторен цех и цеха за радиационна безопасност търсиха теча повече от три месеца.

Владимир Василиевич отговаряше от съветска страна за вентсистемите на АЕЦ. И удивително бързо намери всички „трещини“ и дупки.

Толкова бързо, че още тогава Божидар прочете и в очите на редник Иванов същата мисъл, която се въртеше в главата му. Да, единият от двамата смахнати ентузиаста, които гълтаха „бръмбарите“^[30] от току-що проследения исторически теч, беше самият инж. Къбоков — млад, зелен и наивен като новобранец, който мие казармените кенефи, но не заради някакъв мизерен домашен отпуск. Не. А заради стоплящата душата надежда, че ще получи изстрадана похвала от командира. Тържествено. Пред строя.

Не ще и дума, интересна сцена можеше да стане. Ама на, никой не снимаше, не светеха прожектори, не бръмчаха тихо камери, не ругаеше под нос сценаристът, нито се чуваше властният глас на режисьора. Нямаше ги и артистите от „Вибрации“. А и нямаше кой да пусне тези лигльовци в лабиринтите на шпайца.

— Знаел ги е много добре, специалистът му със специалист, и още как е знаел — каза на глас Божидар, загледан в чепа над главата

си. — Но си е траел. А и как да открие „трещини“ и „дырки“ на колектора, когато той е подписвал акта за готовност? Нали ще забави пуска? Ще провали атаката срещу империализма. И после — адъо, слъчев край. Адъо, мечти за слава. Лъжи, лъжи и само лъжи — помисли уморено Божидар. — Както сам съм казвал, само издигането на лъжата в ранг на официална политика може да крепи нашия крадлив в същността си обществен строй. Интересно кога е научил Ники?

Нямаше какво повече да гледа чепа и след като премина коридора и пресече централната зала на шпайца, инж. Къбоков заслиза надолу по стълбите към подземията на „лабиринта за съхранение на нечисти съвести“, както той наричаше безбройните помещения, в които се пазеха всички мръсотии, които нямаше как да изпукат през комина или да излеят на рибите.

Това „да излеят на рибите“ беше от жаргона на оперативния персонал по онова далечно време. Ето какво приблизително разказал веднъж самият инж. Къбоков в някаква неопределена по състав компания:

Тогава, в първите месеци от експлоатацията на атомната централа, станала сериозна издънка: няколко от АРК-касетите^[31] се скъсали и горивните им части се изхлопали на дъното на реактора. Да се работи така е абсолютно недопустимо по всички правилници и инструкции. Ясно е, че в такива случаи се налага ремонт и всеки се досеща, че той няма да е от най-приятните. Тъй че такава повреда може да се отстрани, но... за целта трябва да се спре реакторът.

Е, какъв проблем може да е това? — би попитал този всеки, защото щом една машинария — пък била тя и атомен реактор — може да се пусне, вероятно е предвиден и начин да се спре. Натискаш там някакви копчета, реакторът спира и... започва ремонтът. Но как, как да се спре за ремонт с неопределена продължителност скъпата рожба на българо-съветската дружба месеци след тържествения пуск, когато дори непрогресивната общественост от запад знае, че кампанията е с разчети за близо една година?

Веднъж в смяната на Божидар за пореден път станало дума за това и един обучаващ се — някаква ливада — опитал да отгатне защо не може да се спре реакторът:

— Причината е, че загубите от недоработило гориво ще са огромни, нали?

— Какви загуби? Какво общо имат загубите? — засякъл го веднага Божо. — Тук е заложен на карта авторитетът на съветската атомна енергетика. Това е проблемът, драги, а не някакви си загуби. Капиталистите само това чакат — да спре централата. „Ню Йорк таймс“ веднага ще разтръби на първа страница: „Руснаците трябва да произвеждат само водка, кефир и квас. По наш лиценз“. А по-консервативният „Уошингтън поуст“? Знаеш ли какво ще отбележи той? Ето това ще отбележи: „След краха на съветската космическа програма идва краят на още една легенда — измислицата, че руснаците могат да строят атомни централи“. Ами англичаните? Ами германците? А италианците, какво ще кажат италианците? *Sic transit gloria mundi*^[32] — ето, това ще кажат мундите му с мунди.

— Значи реакторът не трябва да се спира — казал съобразително младият инженер.

— Не трябва — потвърдил Божо, докато останалите се хилели.

Така се проточил уникалният експеримент на родната ядрена енергетика, или „и пошло-поехало“, както по-синтезирано биха се изразили руско говорещите специалисти.

Както обяснявали на лаиците, касетите се разхерметизирали, а таблетките от пресован уран, наредени във всяка от тях като валидол в тубичка, се разсипали във водата на реактора и започнали да се кандилкат, лашкат и разбиват от нейното движение като в миксер на хиляди малки радиоактивни пращинки. И всяка една от тях може да умори за броени минути африкански слон.

Наистина водата е затворена херметично в реактора, а и никой няма да седне да пои с нея тия добродушни животни. Бедата е там, че в реактора се поддържа специален воден режим и за тая цел от него непрекъснато се отвежда радиоактивна вода. Ако режимът е нормален, спецводоочистките успяват да я преработят до необходимите безопасни норми. После... ами после се изхвърля в тихия бял Дунав. Ако обаче радиоактивността е стотици и повече пъти над изискванията, пречистващите установките няма да успеят да я вкарат в нормите. Тогава тези води (мръсните де) ще се събират някъде до едно време — докато всички емкости, предназначени за целта, се напълнят. Кое то станало удивително бързо: нали ако количеството мръсотия е

сто пъти над нормата, баците ще се напълнят съответно толкова пъти по-бързо: не за трийсет години, за колкото били прогнозите при нормална работа, а за няколко месеца. Когато това станало, радиоактивната помия почнала да се излива в помещенията. Обаче в един момент и те се понапълнили. Интересно, щото са бая големички. После мръсотията започнала да прелива от въздушниците, шурнала по коридорите и най-накрая потекла, според думите на инж. Къбоков, на майната си.

Ами тогава? Тогава... — „на рибите“. За приличие, преди да се излее към великата река, радиоактивният шербет се разреждал с вода от пожарните кранове — това пък за да се съблюдават поне по идея пределно допустимите норми за радиоактивност. За пълнота на картинката ще поясним, че установките не работят сами. Управляват ги „шерпи“ — операторите на реакторен цех, които шляпали в радиоактивните гьолове на мръсните помещения, за да въртят вентилите, да чистят филтрите от радиоактивните лайна, в които се превръщат техните съставки и да отстраняват дефектите. А след това, когато всичко преляло, местата, където се събирал каймакът на мръсотията — баците за трапни води, станали тяхно основно място за „полагане на труд“.

В създадената ситуация всеки действал така, както повелява дългът. Пълномощникът на ЦК и МС^[33] свалял решенията на партията и правителството за сведение и изпълнение от ръководството на централата, а за него, като формирование на челния фронт на битката с капитализма, имало само една посока — напред. И понеже решенията били да се работи до дупка, но да се смаже врагът, директорският колектив водел неуморно персонала на централата към нови бойни трудови победи. А по пътя разрешавали щедро на всеки, когото изпращало в тоя радиоактивен филиал на изграждащият се нов соцпъкъл, месечни, че и годишни дози на облъчване. Няма лошо, щом това е за общото благо. В края на краищата, дори и при някои... бихме казали, по-летални обстоятелства, все ще остане кой да поеме преходното червено знаме на трудовата слава.

В тия дни на изпитания съветските специалисти пък съветвали българските си колеги докъде могат да се нарушават категоричните забрани на инструкциите при разгромяването на врага в новите условия и ги учили как да повишат степените на бойния си дух чрез

употребата на съответни количества разреден спирт за промивка на реактора в съчетание с давилови капки. За благодарност атомните енергетици кръстили впоследствие тази даваща юнашка енергия напитка „студен руски чай“.

Това трябвало да прави централата: да бичи ток за родината, да крепи родната икономика и българо-съветската дружба и да пази свято авторитета на социализма. И най-вече, пазарите на руските ядрени технологии.

А шерпите? В оня исторически момент шерпите били до уши в лайната.

Възниква въпросът защо е необходимо човек да си спомня всичко това? Пък и едва ли някой би го разказал в този вид. Особено пред когото не трябва. „На рибите“. Ама че работа. Не е смешно. „На рибите“. Е, може би да, донякъде. Ама как само са шляпали из радиоактивните локви, а? Голям майтап. Дори на някого да не му е до смях, за кво да се тюхкаме. Минало и заминало.

Важното е, че около осем и половина вечерта...

* * *

Около осем и половина вечерта, облечен в бял гащеризон, бяло боне и галоши в албанско червено, с походка на офицер за специални поръчки от някаква наскоро разбита армия на спасението, по стълбите към кота –6.3 слизаше шерпът Божидар Къбоков. Самотните пусти коридори бяха на места полутъмни, а по стените призрачно светеха ту в зелено, ту в червено датчиците за радиоактивност, на които оперативният персонал отдавна не обръщаше внимание. Крушки, естествено, нямаше, но липсата на осветление не пречеше на инж. Къбоков. Той по-скоро би се заблудил в собствения си апартамент, отколкото да се обърка, минавайки покрай десетките помещения, чиито номера знаеше наизуст.

Беше тихо като в мавзолей и само клапаните на въздушниците на помещенията тихо похлопваха като чехли на турист, когото охраната е пуснала по невнимание неприлично обут край мощите на мъртвия светец.

Времената, когато коридорите на шпайца се заливаха така, че по тях можеше да се плава с надувни лодки и други подръчни плавателни средства, бяха отминали, а с времето беше изтекла нанякъде и водата. Сега само светещите червено датчици и нацепилото се тук-там като едра юфка подово покритие напомняха на посветените, че някога този коридор е бил плавателен радиоактивен канал.

След двайсетина минути, които стигаха колкото да провери дали помещенията са си на място, Божидар приключи обхода и влезе в ЩАО.

Началник-смяната и един кипаджия се въртяха около прибора за налягане на помпа за някаква помия, а операторът на спецводоочистката и операторът на реакторно отделение кротко играеха белотче.

— Как е, момчета? — с фалшива бодрост запита Божидар.

— А, нормално е — отговори Терзиев от името на екипа.

— Да знаете, че долу на шпайца пак е пълна тъмница — каза Божо.

— Знаем, знаем — отзова се операторът на спецводоочистката.

— Крадат крушките, бе, майка му стара, крадат ги — присъедини се и началник-смяната, колкото да се поддържа разговора.

— Кво броите крушките, бе — включи се и кипаджията. — В лабораторията оня ден изчезнаха три еталонни манометъра.

— Че за какво са му на някого манометри? — позачуди се Опров и за малко не изтърва да обяви белота. Имаше приятели в лабораторията и можеше да измъкне някой и друг, ама на — не му беше минавало през ума.

— Ами може да си ги постави на помпата на конфуто — светна го операторът на реакторно отделение.

— Видя ли как са покрили с мрежа склада на мръсната работилница? — обърна се Терзиев към Божидар. Наричаха я така заради ремонтите на радиоактивно замърсено оборудване.

— Не обърнах внимание — излъга инж. Къбоков.

Крайно неприятно впечатление правеше тая мрежа. Прекъсваше достъпа до помещението, то беше заприличало на кафез и в него вече не можеше да влезеш, като се покатериш през оградата. Нямаше как да се докопаш до тъй желаните от всички все още неизползвани и значи, незамърсени радиоактивно инструменти.

— Вчера бай Димитър се оплака, че само за две седмици са изчезнали две чисто нови дрелки и един ъглошлайф — каза Терзиев. — Ама тоя път — край. Да видим сега откъде ще крадат.

— Хее, мамицата им — изрази неодобрението си на постъпката Божо и се зачуди кой може да е взел другата дрелка.

За места, където можеше да продължи животворният процес на присвояването, той не се притесняваше. Места колкото щеш. Наивно беше да се очаква, че с една телена мрежичка ще спреш устрема на един цял народ. Да, честен беше началник-смяната, честен, но наивен.

— Краде персоналът, ей, няма майтап — констатира Опров с определена завист.

— Нали за това ни похвали и пълномощникът на ЦК — че една централа сме построили, една сме закопали и една сме отмъкнали — повтори за кой ли път Терзиев известна на всички истина.

— Разказват, че на Запад престъпността била висока — започна отдалече Божидар. — Да, ама там в полицейските статистики влиза и кражбата на един хляб от някой супермаркет. А тук с краденото обзавеждаме апартаменти и правим работилници като малки цехчета. Обаче това никой не го отбелязва в криминалната статистика.

— Краде се, защото в централата надойдоха всякакви хора — посочи предпазливо Опров чуждия произход на това срамно явление.

— Тъй ли? А помниш ли, като прибирахме царевицата от втори стопански двор, дето я беше навалял снегът през ноември? — попита Божидар и от погледа на Опров се видя, че помни. — Онея на съседния блок, дето цял ден товариха каруците си, разтоварваха ги някъде и се връщаха за още и още, не бяха ли от вашите? Не от *нашите*, а от *вашите* — натърти той.

— Не си прав, Божо — възрази огорчено опонента му. — По-добре ли е да оставят царевицата да гние на полето? Хората я вземат за животните — оправда той крадците, сякаш ако някой беше дал откраднатия хляб от примера със западния супермаркет на кучето си, полицаите щяха да зачеркнат случая от бюлетина за кражбите. — После е хубаво, като купувате прясно масълце и сиренце, нали? — довърши поучително и с малко класова неприязън Опров.

— Е, не знам кой от кого има повече полза: дали ние от вас, или вие от нас — замъгли темата Божидар. — Пък и аз карам реактора. Не съм специалист по царевици и мамалиги. Те са ваш патент. И

доколкото знам, това растение се бере през лятото. Не през зимата. Ако съм честен, за това, че се изтарикатявате ние да мръзнем по блоковете, а вие да крадете от другия им край, ви свалям шапка. Но то и соцът ви дава яко рамо. Той помага на всички мързеливци и тарикати. Обаче това не е темата ни. Искях да кажа, че ако всички кражби при нас се регистрираха, в класацията Козлодуй определено щеше да е преди Чикаго.

— Така е — каза Терзиев, — но ти сам си казвал защо краде народът.

— Как тъй да краде народът, бе? Нали всичко е негово — засмя се Дамян. — Ний си прибираме вкъщи наш'то. Това кражба ли е? — отъждестви се той със законните собственици. Беше издържал скоро изпитите за оператор на реакторно отделение и имаше вече работническо самосъзнание. А и нали беше успял да си открадне цяла-целеничка новичка дрелка още преди да покрият работилницата. Затова и Божидар му беше ясен. На обход бил слязъл. За крушчици беше дошъл, ама на — лекции ще им изнася.

— И защо се краде според тебе? — попита кипаджията. Той не беше посещавал семинарите на инж. Къбоков.

— Я най-напред ми кажи ти някога забърсвал ли си нещо от централата? — погледна го насмешливо Божидар.

— Е, случвало ми се е да взема някоя дреболия, но като я няма в магазина, какво да правя — призна като начало събеседникът му. Не вървеше да отрича общоизвестното.

— А някой издърпа ли ти ушите за онова, което си взел?

— Не ставай смешен бе, Божо. Кой ще седне да се занимава с някакъв си там проводник, лампичка или пък парче тинол — посочи по-конкретно част от списъка на откънатото кипаджията. Пък и нали знаеш, че липсите се изписват като радиоактивно замърсени. Така всички сме чисти — посочи той как работи двуполюсния модел^[34]. — Кой ще ги търси в могилниците^[35].

— Ето че ти сам си отговори — каза Божидар. — Ние крадем, защото имаме мотив: нещо ни е необходимо, а го няма в магазините. И се оправдаваме, че сме принудени. Освен това сме наясно, че никой няма да ни подгони. Кой да го прави, когато идеята да се забърсва здраво е завладяла всички. Пък и да ни подгони, кво от това? Само баламите не знаят как да използват закона от неправилния му край и да

заметат следите. В общи линии това са причините. Но увъртанията няма да ни помогнат: това са си кражби. Някой ми беше казал, че за тях бил измислен половината наказателен кодекс.

— Мичев като ходи на лов на острова със служебния джип или като разкарва мацки с катера на централата, не е кражба — изтърси Опров. — А аз като взема два чувала царевица от оная, дето ще я зарият напролет тракторите, за това да ме приберат в МВР-то, така ли?

— Абе, Трайчо — ядоса се Божидар, кво го увърташ? Факт ли е, че крадем? Факт е. Всички сме в купа. Ти се мъчиш да се измъкнеш с това, че и останалите го правят. Обаче не може да се оправдае едно престъпление, щото било всенароден почин. Пък и аз не се каня да те нахлопам на ченгетата. Просто се питам защо крадем. Чудя се и може ли въобще нещо да ни спре. И още нещо ме притеснява: няма ли един ден Господ да ни накаже за всичките ни разбойничества?

— Господ няма — каза уверено Опров.

— Не знам дали няма Господ — каза Терзиев, — обаче нас не през първите седем, ами и през първите седемнайсет години ни учат да не се боим от него. Затова и десетте му заповеди могат да ни озаптят колкото...

— Колкото оградката на „Заводски“^[36] — каза Опров и всички се разсмяха с разбиране.

— Добре, от Бога не се боим. Но от народната милиция определено се страхуваме. Обаче това не ни спира. Тогава поне законът защо не ни умирява? — напомни Божидар, сякаш ставаше дума за страховита стена, призвана да спре устрема на милионната маса.

— Нали знаеш какво казва шопът? „Я, ако не краднем, че умрем“. Къв закон, кви пет лева? — посочи кипаджията непреодолимата сила на народното желание.

— Абе, Божо, що ний да сме умниците, дето ще минават през тая врата в полето, бе? — позова се Опров на изстраданата народна мъдрост.

— Ти я караш не през полето, ами направо през лука — каза Терзиев.

— Преди национализацията — започна Божидар, като се подсмиваше заедно с останалите — имахме къщичка на шест-седем километра от града. Имахме доста лозя, овощни градини, ниви...

Дядо, Бог да го прости, беше голям лозар. Изнасяше грозде, череши, ябълки — за Австрия, за Германия, за Холандия. Имаше два златни медала от Пловдивския панаир. От март до октомври живееше с баба в една китна къщичка наред полето. И аз до първи клас изкарвах при тях цялото лято. Помня, понякога ходехме пеша до града и се връщахме през лозята. Имаше едно пътче, викаха му къоравата пътека, защото минаваше през два-три дола, ниви, оврази и на места едва-едва личеше. Та веднъж се връщахме с баба по къоравата пътека — трябва да е било през август, защото ранното грозде вече червенееше. Бяхме позакъснели и наоколо на километри нямаше жива душа. Вече бяхме минали последния дол и вървахме покрай някакво лозе. И аз, хлапак на пет-шест години, гледам — досами пътеката узряло грозде. Посегнах да откъсна едно зрънце, а баба ме перна през ръката с една тънка, жилава пръчка, която винаги носеше, и ми изшътка: „Да не си посмял да пипаш чуждото, че ще ти изсъхнат ръцете!“ Тя ми внушаваше подобни мисли най-често с това пособие. Викаше му „слушка“. За да гарантира ефекта, сега и ме изплаши превантивно. После доста време всяка сутрин си поглеждах ръцете — дали не са почнали да изсъхват. Защото и в лозето до нас имаше грозде, което зрееше по-рано от нашето. И аз все се оказвах наблизо до него. Успокоявах се, че от няколко зрънца нищо няма да ми стане. Ама, знаеш ли? Тъй че Данчо е прав. Като ти набиват от малък в главата да не крадеш, има някакъв шанс да не го правиш и като пораснеш.

Божо замълча малко и небрежно добави:

— Какво още щях да казвам? Да, бе, къде е кашонът с крушчиците, че ми трябва четири-пет. Направо не сварвам да ги сменям вкъщи. Сякаш са произведени все в края на месеца^[37].

Всички се разсмяха. „А, ей за това ставаше дума“ — подсмихна се и Дамян.

Божидар взе последните три крушки, поогледа се, сякаш да провери дали има още нещо за плякосване, каза „Хайде, чао, че на Митака сигурно му е писнало да стои самичък“ и излезе.

Не бяха минали и две минути, когато телефонът звънна. Терзиев вдигна слушалката и както вече знаем, се позасмя, каза „Разбрано!“ и затвори.

— Виж дали Божидар е още в коридора — посочи той Опров — и му кажи, че Мичев е в централата.

Опров стана, подаде си носа от вратата, докладва високо и ясно „Ни'къв не се вижда“ и се отправи към стоянката си.

— Прибирайте картоната и поразчистете малко — каза Данчо.

— Бе дай да си доиграем белотчето. Мичев не е влизал в зоната от миналата презарядка — каза Дамян.

— Действай, действай — натърти Терзиев.

— Умен пич е тоя Божидар. Само че е едностранно развит — каза Опров и всички се засмяха.

— Те май не се обичат много-много с Мичев — каза кипаджията.

— Това не е наш проблем — отрязва Терзиев. — Давай да включваме прибора, че не остана време до края на смяната.

* * *

Навън в това време плисна кратък, дошъл неизвестно откъде летен дъжд. Гелето стана рязко, сякаш най-накрая беше решил откъде да избяга, отиде до най-близкия прозорец и заби нос в стъклото. Стори му се, че вихърът отвън е като случаен порив за нещо по-хубаво, решил сякаш да поизмие със специално облъчена с добри слова вода^[40] натрупаните на потайни места у хората и вече достигналите опасно ниво лоши, а доста често и даже прескверни нехристиянски помисли. Заблестяха светкавици, затътнаха гръмотевици, като че ли Господ искаше да каже нещо важно на обитателите на долния свят, да им напомни за онези плочи, които бе дал на един нарочно избран техен представител, да им пошепне колкото може тихичко, че друг един път извежда от Предградията към най-близките отворени врати. Само че кой да слуша? А и дори добрият Дядо да успее да очисти боклука отвън, щеше ли да го направи тук, зад дебелия бетон, простотия и лоши помисли?

„Ми то тук сякаш започва царството на Рогатия. Хъ. Той пътят за рая си започва на острова. Само че тия тупани край мен няма да го проумеят. Обаче аз, аз какво правя тука?“ — помисли Гелето, после погледа, погледа навън, поразсъждава за разни други несвързани с дъжда неща и главно за бягство, но накрая се върна с въздишка на стола си и задраска нещо из журнала.

Докато на ЩАО размитаха за евентуални гости, а Добрата сила се мъчеше отвън да измие поне местната лошотия, Божидар вече беше стигнал до щит „Дозиметрия“.

— Мичев е в централата — каза от вратата Спас.

— Ох, аз тогава да побързам да си взема кърпичка и сапунче, че Цецето, горката, ще има много работа.

— Аз ще ти дам — каза началник-смяната и се усмихна от неудобство.

Не му се искаше да става съучастник на Божидар, като слуша остротите му, дори те да бяха конкретни колкото старогръцка басня.

— Нали знаеш, че и сам мога да си взема — успокои го Божидар и тръгна към изхода. Мина през „арките“, без да си направи труда да спре за контрол — знаеше, че праговете за сработване на датчиците за радиоактивност са завишени поне три пъти — и отключи шкафчето си. Измъкна като фокусник по една крушка от ластичните си ръкави и една от крачола на гащеризона и ги подреди грижовно до останалите седем на горната лавица. Огледа критично всичко още веднъж, преоблече се набързо и си тръгна. Пътюм надникна през прозорчето на стаичката за специоблекло.

Цецка я нямаше.

„Какво щеше да каже Щирлиц, а? Няма я, но не може да твърдим, че не е дошла, щото на идване я видях. Значи е излязла. Но пък след като е излязла, може да се каже, че още не е дошла, което е противоречие. Ето че случаят се обърка — изхили се Божо. — И къде ли може да е? Ами в склада, къде другаде. Я да проверим.“

Той заобиколи и спря под единственото малко прозорче на склада, което някакъв идиот от строителите беше пробил на два метра от пода като в затворническа килия. Може би се бе надявал през него да подава храна на бригадира, като го затворят за назидание заради постоянен тормоз на пролетариата. От тесния отвор, като от дупка в обвивката на душата, струеше светлина.

Божидар се върна до стаичката за специоблекло, взе един стол, занесе го под прозорчето, покатери се внимателно и видя това, което очакваше: другарят Мичев обучаваше по индивидуален план младата

специалистка Цецка на някои нови форми за обслужване на персонала. Бузките на ученичката бяха порозовели от вълнението, предизвикано от интересните теми. Лекцията бе към края си и ученичката бързаше да поеме задълбочено и трайно целия материал. Новите форми на обучение явно изискваха тя да е с гръб към учителя и наведена напред така, че преподавателят да следи каква част от знанието влиза и каква излиза. Виждаше се как Цецето прави всичко, което зависи от нея, знанието да влезе цялото. Даровитият учител също не щадеше себе си. Той предаде с няколко мощни напъна най-важната част от материала и започна да прибира учебните пособия.

Божидар слезе от стола и побърза да го занесе на мястото му, преди да е започнало междучасието.

Когато се появи на БЩУ, вече бе настъпило раздвижването преди края на смяната. Той направи една подпитка на първи контур и прилежно попълни наведнъж осемчасовата ведомост с измислени, но правдоподобни данни. После опъна крака на пулта с намерение да пообщува с Фокнър, но Гелето му звънна по телефона на пулта:

— Божо, Павел се обади.

— И кво?

— След смяната ни кани у тях. Днес навършва 30 години.

— Ей, вярно бе. Как забравихме — каза Божидар. Той изобщо не помнеше рождените дни на приятелите си. — Значи трябва да измислим подарък.

— Какъв подарък?

— Ами от името на смяната: комплект кърпи, сапунчета и една... хайде, две крушчици. Венци — каза Божидар, без да затваря телефона, — заета ли е днес чантата?

Венцислав идваше на работа винаги с платнена сиво-черна пазарска чанта — уж да си носи в нея работните дрехи. С нейна помощ той си беше обзавел механична и електрическа работилница и беше помогнал на колеги при снабдяването на поне още пет. Атомниците бяха взели в ръцете си управлението на съсипващите вярата в светлото бъдеще битовизми и ги решаваха „в оперативен порядък“. По-дребните неща — клещички, отвертки, гаечни ключове или някоя и друга шепя транзистори и различни чаркове за радиотехническата лаборатория, която още дообзавеждаше, се изнасяха направо през портала. Ако обаче беше нещо по-едро — я дрелка, я мултицетче или

например еталонен манометър, се минаваше през един от „байпасите“ на пропуската. Това бяха специално разградени части от оградата заради строителството на пети и шести блок, където нямаше постове през деня, а камо ли през нощта. Вярно, „Заводски строежи“ също имаха ограда и пропускателен пункт. Само че в сравнение с оградата на Атомната, която беше настръхнала с бодливата си тел като граничен кльон до враждебна държава, оградката на „Заводски“ беше като на виличка край морето — не да пази, а така, красиво да предупреждава. За допълнителна сигурност на транзита, по нея имаше дупки, през които Били Лъжеца се беше изхилил, че може да измъкне и парогенератора, ако го нареже на няколко по-едри парчета. Тъй че да забършеш нещо от централата, беше по-лесно от това да отмъкнеш диня от кооперативен бостан.

— Не е заета, бате. Ъглошлайфа го изнесох вчера — поклати радостно глава Венци.

— Няма ли някой с кола? — попита Божидар през общия щастлив смях, но Гелето му отговори, че няма, той каза „аа, голям праз, ще си ходим с автобуса“ и тракна слушалката. Останалата част от времето, докато дойде смяната, инж. Къбоков употреби, за да вземе от складчето си в шкафа армаганите за рожденика и да ги маскира в чантата на Венци.

Когато Божидар и Гелето излязоха, навън беше чисто и свежо, сякаш бяха попаднали временно в някой друг по-хубав живот. Беше валял очистителен дъжд, но кой да ти знае. Унесени в безсмислен разговор, те подминаха портала и кого видяха? Мичев. Беше пред аварийния джип. Той погледна към тях като през стъкло на празна витрина и даже не си сложи киселата си усмивка. Когато го отминаха, Божидар промърмори:

— Май вече са го информирали за мат’риалчето.

— Така изглежда — каза Гелето.

— Аз откога му разправам да го спре това вестниче — изхили се Божо, — но той... „Нека най-напред да им отпуснем въженцето — вика. — После с един удар. По сталински. Нали разбираш?“

Гелето се засмя, но не много радостно. Качиха се в автобуса, шофьорът каза по навик „Ей, пак вас чакам“ и последният автобус стартира към Козлодуй. След десетина минути двамата приятели изкачваха стълбите в блока на рожденика Павел Пантареев — инженер

по образование, атомен енергетик по професия, зам.-началник-цех по длъжност, а мислител и любител на книгите — по призвание.

P.S. Разбира се, за подриващите устоите на развития социализъм вражески изказвания, които инж. Къбоков направи на ЩАО, бе докладвано където трябва и на когото трябва.

[1] тези, които са по-така, както и онези, които са още по-зле, могат да погледнат например [тук](#). ↑

[2] „Машинално“ за пръв път в литературата се среща в „Евгени Онегин“ ето на [това място](#), а именно в глава IV, строфа XVII. Били Лъжеца веднъж отбеляза, че е по-подходящо в романа да се използва *машиноанално*. ↑

[3] Тук за пръв път се срещаме с един възглед на инж. Къбоков за устройството на тъй нареченото общество (доколкото въобще го има по нашите ширини^[5]). Самият резултат от хаотични събития, той е привърженик на теория на хаоса и нейното глобално приложение. Според него, в *нелинейното* обществено пространство действат малки смущения (от типа гласувал — негласувал) и тайнствени по-едрички задкулисни манипулативни и, то се знае, кармични сили. Явно е чел книгите на акад. Стойчо Панчев, които по онова време все още не са издадени. Според неназоваеми източници, не са даже и написани. Разказаният в следващите редове епизод е по действителен случай. Неясните напътстващи сили и влиянието на все още ненастъпилото бъдеще наистина съществуват. Който не вярва, може да прочете оня паметен епизод от живота на Берлиоз. След като Анушка вече е разляла олиото. ↑

[4] специални устройства, чрез които се затваря пътят на парата към турбината, за да се предотврати тежка авария. ↑

[5] Вероятно поради климатични особености, за които ще става дума и по-нататък. ↑

[6] Предпазни клапани — устройства, които изпускат пароводна смес при по-високо от допустимото налягане. Защиават реактора, парогенераторите и други подобни съоръжения от пръсване. Могат да се отварят от ключ на пулта за управление на БЩУ и от кнопка (тъй де, копче) на място. По времето на събитията в тая част от разказа ни,

те се отваряха по собствена инициатива и с активната подкрепа на ръководството^[8]. ↑

[7] Първи контур — системите и съоръженията, през които преминава топлоносителят (вода при специален водохимичен режим, температура около 265 — 293°C и налягане 12,5 МПа, която охлажда касетите с гориво в реактора и нагрива в парогенераторите парата за турбините). По-голямата част от тях — главни циркуляционни помпи, парогенератори и др., са разположени в обширно помещение, наречено „бокс на парогенераторите“. Операторите го наричаха просто „бокса“. Съгласно инструкциите, при работещ реактор влизането в него е забранено. Обаче те влизаха. В името на неясното светло бъдеще. ↑

[8] Както вече отбелязахме, това е свързано с климатичните особености на региона, а по последните научни данни, влияние е оказвала и прочутата силна козлодуйска почва. ↑

[9] Емкост за компенсиране обема на топлоносителя при температурни промени. ↑

[10] Барботажния — помещението, в което се намира барботажният бак — емкост, в която се събира водата, пропусната от предпазните клапани на първи контур. Тя трябва да се охлажда (барботира), за да не спуска от надналягане съоръжението и да се замърсят околните помещения с вряла радиоактивна помия.^[11] ↑

[11] Сега вече (2015) нищо от описаното в тази и предните 3 забележките няма значение. С общите усилия на прогресивните европейски сили и наши местни продайзадници (тоже прогресивни), първите четири блока са отдавна затворени. Може би трябва да затворим и тия няколко страници от великия роман. Но пък защо да го правим, когато и читателят може да го свърши? ↑

[12] дежурен инженер на блок. Ръководител на екипа, който управлява атомен енергоблок. ↑

[13] Тъй като минаха много години оттогава и основните репери на соца са вече позабравени от младото и — както е ясно — неблагоприятно поколение, се налага пояснение. Майор Велински и Митко Бомбата, са герои от сериала „На всеки километър“. Ролите им изпълняваха съответно Георги Черкелов и Григор Вачков. В този сериал най-главната роля на чаровния партизански разбойник Сергей (Серж), превърнал се след деветосептемврийския преврат в майора от

всесилните тайни служби Никола Деянов, изпълняваше всенародният любимец Стефан Данаилов.

Ще приведем мнението на Матей Проданов (без да го споделяме ни най-малко и дори още по-малко).

„... За тези, които не са запознати с българската действителност, това е бившият народен артист на НРБ Стефан Ламбов Данаилов. Навремето само при споменаването на името му, на младите (а и на по-възрастните) българки им се разтупваше пазвата. Това е един от хората, допринесли най-много за зомбирането на целокупния ни народ с човекомразни идеологеми. Чрез митологизиране на образите на нелегални и партизани, преследвани от закона заради тежки криминални престъпления, той утвърждаваше от екрана, че кражбите и убийствата, които Бог забранява безусловно, могат да се извършват щом са в името на някаква благородна кауза. И тогава те са иманентна част от справедливостта. Така той изграждаше героичен ореол около престъпници и убийци, които вършеха същото, каквото вършат сега събратята им джихадисти от Алкайда и Хизбула. Освен това, в един подвеждащ, подмазващ се на властта сценарий, той насаждаше омраза и провокираше жестоко отношение към онези, които не искат да строят безчовечните болшевишки измислици. Майор Деянов демонстрираше нагледно и как трябва да се унищожават противниците — като най-напред им припишеш своите изобилни лоши качества и после ги изтрепеш в комични ситуации. И го правеше, като използваше артистичния шарм, който Господ му беше дал, за най-пагубното от всичко възможно на света — да отклони хората от пътя на обичта и смирението и да ги накара да подражават на злото. Ламбо, както галено го наричаха покровителите му, беше знаменосец и еталон за всичко, което Иисус ни посочваше като тежки съдбоносни грехове. Той е един от онези, които ни забиха дълбоко и изглежда за още много десетилетия в смрадливата тиня на

комунизма. И нито веднъж не се разкая или поне не показва, че разбира и съжалява за това, че волю или неволю е бил проводник на лъжата, жестокостта и тероризма.

Тоя имиджмейкър на всичко най-лошо от болшевизма все още (2005) е професор в НАТФИЗ. Той още навремето можеше да води катедра, само че по партизански мръсотии, терористични техники и подли номера. Сега вместо това учи студентите на актьорско майсторство, а те, бедните, попиват и морала му. Няма да повярвате, но той беше дори и министър на културата в едно от несвършващите комунистически правителства. Сами ще се сетите, че продължава да е една от емблематичните фигури в партията наследница на проклетата от жертвите си БКП. Еми, професор е, евала. Само че, освен в актьорския бранш, е и в дисциплини, които носят срам и позор на царството ни.^[14]

Обаче народът си го обича.“

↑

^[14] Ние не споделяме тия крайни заключения. Самият Матей ни разказа, как пък на него един свидетел на ония дни разказал за една трогателна случка от ония дни. Една група артисти от Народния театър, (може би когато и Ламбо е бил там?), почивали заедно дълги години в някаква ведомствена станция на морето. Броените дни на отпуската се изнизвали като действия на весел водевил с предизвестен край. Живеели заедно и щастливо като по сценарий на Д. С. (Добрата Съдба). И така — двайсет години. Докато Матей слушал разказа, изведнъж му минало през ум: Може би и Ламбо да е бил на тия летувания. Може би и той тогава не е бил тоя обичан от жените и противен на мъжете сваляч. Може би поне през тоя мизерен антракт и вечният му имидж на пиармейкър на соца да е изглеждал само натрапена роля, която не можеш да не приемеш, ако искаш да си в състава въобще на някой театър. И може би през тия последни дни на отлитащото лято той се е превръщал, макар и за кратко в себе си — в един объркан от зли сили добър герой от познатата ни кошмарна

приказка. „И въобще кой съм аз, че да го съдя?“ — помислил си инж. Проданов. ↑

[15] АЗ-то — аварийна защита. Реакторите на I-IV блок са защитени (по-правилно бяха) с четири вида защиты, при които управляващите аварийно регулиращи и компенсиращи касети с гориво (АРК-касети, вж. бележка 65) се придвижват автоматично или на самоход и в активната зона влизат наставките им, които поглъщат неутроните и забавят или спират реакцията. ↑

[16] ЩАО — щит апаратно отделение. Намира се в т.нар. „зона със специален режим“ или „спецзона“. Представлява малка зала с пулт, от който се управляват важни съоръжения и установки, обслужващи реактора. ↑

[17] Лепестките — думата лепесток (венчелистче) в руския има значение и на носна кърпа (жарг.). В Атомната с това име се наричат примитивните респиратори от тензухоподобна материя, които се поставят на устата уж за предпазване от радиоактивни аерозоли. С подобни по-късно сме виждали по-залюханите американски специалисти от отделите по събиране и разчистване на боклуци. Сега така работят и нашите труженици на боклукчийското поприще. ↑

[18] Йод 131 — радиоактивен изотоп на йода. Образува се при ядрената реакция. Твърде опасен, когато е във вид на аерозоли, защото се поема чрез дихателния тракт и се натрупва в щитовидната жлеза. Какво става нататък е ясно и без обяснения. ↑

[19] АВР — аварийно включване на резерва. Най-важните съоръжения в АЕЦ са резервирани. Резервното съоръжение се включва автоматично чрез АВР при отказ на работещото. ↑

[20] За интелигентността и проклетията на тая продавачка има легенди. Но то по разкази на Божидар, Гелето, Дидо, Матей и Били Лъжеца^[21], повечето от останалите козлодуйски специалисти от сферата на соцуслугите не са с по-малка слава. Дидо ми е разправял един такъв случай. В Атомната повечето инженери на ръководни позиции бяха завършили в Съюза. Затова руската литература беше основно четиво и много от работещите бяха абонирани за поредици на руски издателства. Поради непредсказуемостта на соцснабдяването, трябваше да се проверява от време на време. Изпуснеш ли — гориш. Та, отишъл Дидо веднъж в пощата да направи подобна справка. Влязъл той и като му дошъл редът, попитал служителката на гишето дали са

получили Мопасан от библиотека „Огоньок“. Разбрала-недоразбрала, служителката му се троснала: „Що тука търсиш, бе? — рекла му. — Изглеждаш интелигентно момче. Като ти трябва библиотека МопасЯн, иди в мебелния магазин отсреща“. ↑

[21] И други са разказвали, но достоверността на техните сведения е по-малка. Затова не ги споменаваме. ↑

[22] Беръозка — система за оперативна връзка в атомната централа. Макар и с допотопната техника от подводниците им, работеше безотказно и огласяше коридорите с властните команди на старшите по длъжност. Бе, направо изтръпваш, като затреци гласът на началника. Мамата си... (цензурирано). ↑

[23] Тук Венци използва нецензурен израз от една серия от любими лафове на атомните енергетици от онова време, съдържащи начукване. ↑

[24] работник от цех КИП и А (контролно-измервателни прибори и автоматика) ↑

[25] Михаил Афанасиевич — Михаил Афанасиевич Булгаков (1891 — 1940), руски писател. За да поясним колко е велик, ще напомним само, че е любим писател на инж. Къбоков. ↑

[26] Санпропуск — санитарен пропуск, пункт, през който се получават облекло, дозиметри и др. необходими средства при влизане в зоната със строг режим. ↑

[27] Щит „Дозиметрия“ — зала, в която е разположено управлението и контрола на различната дозиметрична апаратура в АЕЦ. ↑

[28] Нет, из трещин на напорном коллекторе — не, от цепнатини на напорния колектор (рус.). ↑

[29] Вот здесь такая трещина и здесь тоже. Смотри, туда еще одна дырка — Ето тук има такава цепнатина, и тук също. Гледай, там има още една дупка (рус.). ↑

[30] на тогавашен жаргон, облъчвани от радиоактивни лъчения. ↑

[31] АРК-касети — аварийнорегулиращи и компенсиращи касети. С тях се управлява мощността на реактора. ↑

[32] Така преминава световната слава (лат.). Превеждаме го за критиците и другите по-прости читатели.

Фразата се е използвала в церемониалния ритуал на папските коронации между 1409 г. (когато бил използван при коронацията на

Александър V) и 1963 г. По-късно е използвана и от други известни личности при някои паметни случаи. Например Силвио Берлускони я е произнесъл, когато научава, че Муамар Кадафи е убит през 2011 г. в битката при Сирте. Има множество фрази с подобно съдържание. Например в източноазиатския будизъм аналогична поговорка е 盛者必衰. Много е готина. По-любознателните, които познават английски, могат да намерят [повече инфо тук](#). Фразата е показателна за начина, по който мисли инж. Къбоков — многостранно, дълбоко, с латински, будистки, японски и други оттенъци. Интересно е, че той я поставя в устата на устатите италианци. При това десетилетия, преди Берлускони да я произнесе по споменатия сакрален повод. Предчувствал е той нещо, няма начин. Само че какво е било то, какво?

↑

[33] За тези, които вече не знаят: ЦК означава Централен комитет, в случая на БКП. Това пък означава Българска комунистическа партия — дано вече я няма. МС си е Министерски съвет. Имаме предвид — на България, де. Дали пък вече и него го няма? А името на пълномощника ще остане неизвестно. Няма защо да се появява под друго име, защото ще е като партизански псевдоним пред знаещия всичко Гешев. ↑

[34] Вж. подзабележки 2. и 3. към заб. за *бармата* от книга III. ↑

[35] Хранилище за радиоактивни отпадъци. ↑

[36] Заводски — Заводски строежи. Организация, която ръководеше строежа на новите блокове на централата. Тя не присъства в разказа, освен като отправна точка за оградата си. Но не се подвеждайте — за кражбите в нея може да се напише отделен сериал с поне пет сезона. ↑

[37] Произведени в края на месеца — една от многобройните, неразбираеми^[38] за обикновения човек фрази: по време на социализма навсякъде се работеше на принципа „те ме лажат, че ми плащат, аз ги лажа, че работим“ (това е на шопски^[39]). Но в края на месеца всички се втурваха да изпълнят т.нар. месечен план. Сами разбирате, че когато правиш за три дни нещо, което е трябвало да свършиш за месец, ще е през куп за грош. Затова и изделията от тоя период бяха с убийствено ниско качество. Но знаящите не купуваха стока, произведена в края на отчетни периоди. ↑

[38] Ето един простичък пример със стар виц: питат чукчата какво е чувствал преди революцията. — Чувство холода и чувство голода, казва той. — А сега при новата власт? — Чувство холода, чувство голода и чувство глубокой благодарности — отговаря без да се бави чукча.

Ако се смеете над тоя виц, значи сте над 60 годишен (2005). А ако знаете, че в последния отговор „глубокой благодарности“ се произнася „хлубокай блахадарности“, значи знаете и кого имитира чукча. Но тогава сте от нашата черга и всичко по-значимо, което се описва в книгата, ще ви е ясно отнапред. По-добре си намерете друго четиво. Освен ако не четете за кеф. ↑

[39] Навремето един наш президент се изцепи, че няма македонски език. При това, доколкото ни е известно, президентството по онова време не разполагаше с езикомер, още повече разграфен на македонски. Разбира се, той беше философ и в неговата област, преди да заеме тоя безсъдържателен пост, можеше да си дрънка каквото поиска. Но като държавен глава, според инж. Къбоков, е бил длъжен да си мери приказките. Обаче не. Той беше на принципа каквото на душата, такова и на устата. Вследствие на неговото категорично мнение макетата ни обърнаха гръб за четвърт век, а българският бизнес и значи и инж. Къбоков изгубиха много, много милиарди. Ние (кои?) — каза веднъж Божо, — които сме много по-широко скроени от разни дървени философи, сме готови да признаем и шопския език, стига това да е в името на ползотворното общуване между народите. В случая между шопския и българския. ↑

[40] За това колко прав е бил инж. Тодоров със сравнението си, стана ясно чак след като доктор Масару Емото откри чудните, но май уви, недоказуеми свойства на водата. Ако не друго, те поне ни накараха да помечтаем. Когато пишех това пояснение, не издържах и пак погледнах в Уикипедията. Наш виден енциклопедист самодеец, най-вероятно потомък на онези дървени глави, които плюеха гнусливо генетиката и заклеяваха кибернетиката като държанка на империализма, разглежда в духа на петдесетте с две презрителни изречения работите на „японския писател“. Е, има и по-обидни епитети. Добре поне, че в цитирания анализ не се използва оная яка бойно тактическа терминология от речника на съветските научни инквизитори от средата на миналия век. В заключение нашият

енциклопедист донасяше, че „учените смятали изследванията му за псевдонаука“. По мое скромно ненаучно мнение, вместо да се сипят обидни квалификации, би било коректно да се опишат експериментите и резултатите, които опровергават М. Е. ^[41]. А може да се окаже, че има и такива, които го подкрепят. Въобще начинът, по който се прави, навява лоши спомени. Ония марксистки ръбове от пълните с техните простотии соцвремена обикновено точно такова клеймо удряха в убийствените си атестации. Синонимът „лъженаука“ е някак си безобиден. „Псевдо“ е с къде по-голяма закопаваща академична сила. И който посмее да се занимава с такава анатемосана тема, бял ден нямаше да види. Не само в тясно научен смисъл. Да, жив е, жив е по тия места духът на войнстващия материалистически идиотизъм. Пък кой знае, може да се върне онова славно време и пак да можем да печем еретиците на някой по-големичък площад.

Santa Simplicitas, Santa Claus енд Meeerry Christmas. ↑

[41] Такива разсъждения има например [на това място](#). Само че и тук авторите използват недотам научен език. А напоследък, след откриването на орто и пара водата май ще излезе, че „японският писател“ е прав. Съществуването на жива и мъртва вода се оказва факт. Тогава кой ще е псевдоучен? ↑

ГЛАВА III

КАКТО СЕ КАЗВА, В НАВЕЧЕРИЕТО

*Никой от нас не е толкова глупав, колкото
всички нас, взети заедно.*

Древноиндийска
мъдрост.

И все пак някои са по-глупави.

Актуализирано
социологично изследване.

В Козлодуй имаше може би три хиляди купувачи на книги за запълване на библиотеката и трима истински букинисти. В ония времена хубавата книга беше вид дефицитна стока за продавачките в зеленчуковия и супера, задължителна част от интериора за снобите и пролука в завесата за онези, които наричаха с не много обидната дума „интелигенция“.^[1]

Както казваше Божидар, редовите членове на букинистски клубове зад желязната завеса бяха наказани за своята назадничева буржоазна нагъзничност и техният живот щеше да остане завинаги безрадостен, беден и скучен. Никога, нито за миг те нямаше да изпитат трепета да отгърнат за пръв път на трийсетгодишна възраст, че и по-късно „Капитан Блъд“, „Черният корсар“, „Винету“ или „Артезиански трапери“, както симпатично се изрази веднъж продавачката от зеленчуковия в Козлодуй, защото „арканзаски“ сигурно ѝ е прозвучало много нелитературно. Те четяха тези книги още преди да им се появят младежки пъпки, без да вникнат в расовия проблем или да осъзнаят грабителската същност на колониалната система. В резултат расовият проблем почти изчезна през седемдесетте години, а колониалната им

система се саморазпадна още по-рано. През това време техните връстници отсам завесата се учеха от редки по съдържателност книги как да предават бащите си и да разпознават и трепят враговете, дори ако нямат под ръка еталониран врагометър. Тези безценни някога източници на лесно приложими знания по оцеляване в сложна международна обстановка вече никого не интересуват, а и повече никога няма да бъдат отпечатани. По тези причини те ще станат още по-редки.

Не по-различно стояха нещата със западните книгомани и когато те навлизаха в крехката юношеска възраст. Тогава те прелистваха техните „Улица Консервна“, „Великият Гетсби“ или „Нежна е нощта“ — главно на онези страници, на които героите използват отхвърлени от съветските учени несоциалистически сексуални техники, и увлечени от неприличните сцени, пропускаха основните проблеми на капиталистическото общество. Така тези нещастници едва на стари години разбираха, че никога няма да си купят небостъргач в Манхатън или златно клекало с дистанционно за тоалетната си. И отчаяни, прекарваха остатъка от живота си в някоя вила във Флорида, предимно на яхтата си, за да не подстригват безспирно омразната трева в скромния си, нямащ и три декара двор.

Докато нашите книголюбци започваха, както казваше Божо^[3], с яките писателски стълбове на новия живот Параславов, Паралийчев и Ст. Ц. Драскалов. Така (пак според него) поколения читатели постепенно достигали до соцфароразпръскващия късен комревсимволичен Маяковски и тоя връх на революционно-патологичния поръчков антиекшън — „Майка“ на Горки. И когато по-късно прочели „Архипелаг ГУЛАГ“ и разбрали какво е правила партията майка, съвсем спонтанно заизливали обзелите ги чувства чрез сакрални изрази — главно от типа „тяхната мама“ — за главните герои, и „неговата майка“ — това пък специално за всеки конкретен автор.^[4]

Завинаги бяха лишени нашите западни побратими и от най-разтърсващата радост за букиниста, достъпна у нас за всеки редови любител: несравнимото с нищо преживяване, наречено „опашка за книги“ *.

Но сме длъжни да поясним, че далеч не всички букинисти клечаха по опашки. Божидар, а и начетеният инж. Пантареев отдавна

бяха забелязали и дефинирали противниковата неклечоклечаща група. Членовете на писателския съюз например не клечаха. Противните на всеки свободен автор многоглави официозни литературни цербери критици — тоже. Да не говорим за разните генерални секретари и маршални председатели, техните заместници и заместниците на техните заместници. На тях книгите им се носеха по ония специални списъци, заедно с полагащата им се част от пролетарския интернационализъм — прясно начуканите пържоли, карловските луканки и касите с бира „Загорка“. Но те и магазинерките в зеленчуковите в Козлодуй, редакторите от печатните, тъй да се каже, органи, или, да речем, по-крадливите работници от системата на книгоснабдяването също не клечаха по опашките, макар че не бяха в списъците. По онова време разни партайгеносета, номенклатикуровци, ербап крадците от държавното и останалата подобна паплач (израз на Метаксаки) бяха верните храненици на системата^[6].

Подобни мисли минаваха през главата на Божидар, но разбира се, без прозрения в бъдещето и без мистичната им, осъдена от прогресивната работническо-селска философия част. Та такива ми ти работи, както би отбелязал Николай Николаевич, пък и Иван Иванич. А работата беше в това, че Павел и Божидар бяха букинисти. Това беше последната шега на съдбата и Този, който я управлява, пожела редицата от банални и на пръв поглед свършено несвързани събития да бъде завършена от едно позвъняване в ранните часове на настъпилия вече понеделник.

* * *

Към този момент схемата, както биха се изразили атомните енергетици, вече беше събрана. По-късно, след Чернобил, тази пелинова схема^[9] щеше да стане популярна сред специалистите като „натрупване на малки грешки, дребни проблеми и незначителни на пръв поглед обстоятелства“.

Най-напред в нашия случай инж. Къбоков тръгна за риба, но вместо да се ограничи с преките си задачи, затъна до уши в сладката тиня на порока. Можеше да укроти желанието си да дебне едри смъдоци и да съблазнява чужди жени, да остане под падналата върба и

кротко да лови сънливи дунавски шарани или дори обикновени беззащитни каракуди. Обаче не. И понеже един грях най-често повлича друг, той предложи на приятелите си интелектуален продукт, твърде различен от истината. Като резултат бридж карето се разпадна и Били Лъжеца се върна у дома си навреме, или, ако сме по-точни, съвсем не навреме. Така една редица незначителни обстоятелства прати Били в Оряхово. По другата линия на Съдбата, пак заради инж. Къбоков, Гелето едва не се удави и в резултат си зададе разни каверзни въпроси^[10] за смисъла на съществуването и тям подобни. Именно заради това той определи посоката на живота на двама им с Димитраки към парилката и те поеха натам, вместо да се разотидат мирно по домовете си. И ето ти дребен проблем: Вушката нямаше да бъде на смяна в понеделник, а един нереализиран художественотворчески гений с локално значение нарисува незначителна от соцхудожествена или малко по-значителна от худкозлодуйска (художествено козлодуйска), бихме казали, гледна точка карикатура. По-нататък в резултат на дребен спор инж. Армянов изпрати на обход инж. Къбоков и той не разгледа схемата на един АВР. Но то така става, като не можеш да си държиш устата затворена. Междувременно Съдбата се бе погрижила и за други незначителни неща, за които ние още не знаем. Например заради такова нищо не значещо нещо, като нарушението на закона, един началник-смяна реши да отмъщава на държавата, що за възпитание. Друг пък трябваше да се отклони за съвсем малко от работното си място, пак за нещо много дребно — някакви си пет торбички оловни сачми. Колко са те в сравнение с огромния хилядитонен реактор? Нищожно и съвършено пренебрежимо, ей тонечкос малко. Всеки социалистически склададжия ще ви се изсмее снизходително, че и направо презрително, ако го попитате къде са се дянали тия сачмички. В схемата се намесиха и други второстепенни фактори, като лошото време, интернационализма и простотията на разни началници. Сега като си спомним, времето май не беше лошо.

Списъкът от дребните проблеми започваше с коляното на един пароотбор в турбинен цех, което беше спукано трета седмица или може би втори месец — вече никой не помнеше откога (от месец и половина). В една капиталистическа Атомна мощността мигом щеше да бъде намалена, турбината спряна и пропускът отстранен. Това щеше да стане само защото той е дразнил тъпото чувство за експлоатация на

директора, присъщо иманентно въобще на всеки от тия проклетии — капиталистите. И собственикът не само нямаше да му дудне за загубената енергия, а щеше да кимне благосклонно като го срещне в коридора, повлякъл саковете си със стикове за голф. Тук, в условията на поредната енергийна схватка с империализма, такова нещо не можеше и през ум да мине на някого. Така адският шум имаше възможност да ядосва текущата смяна, да оглушава минаващите наблизко и да предизвиква тикове на турбиниста долна зона (главно на *nervus facialis*), чиято работна клетка бе в непосредствена близост до това соцуправленско явление. В съответствие с по-лекия, освободен от вътрешно напрежение поглед върху подобни проблеми, наш отговорен другар беше забравил да закупи от Холандия някакъв си специален кабел. Чудо голямо. Само че инж. Стоянов, воден от корисни подбуди, заявил пред свидетели, че ръководството на Атомната приемало дори червения график като част от географската даденост на региона. Това на практика се отнася към дребния въпрос откъде в областта ще се намират подходящи кадри за атомна централа. По изследванията на Дидо по тези ширини е нямало дори свестни воденици. Каква надежда имаше тогава да се намерят необходимите специалисти по ядрена енергетика от някое близко интелектуално средище за мелене на брашно посредством падаща от високо водна сила? Не е ясно. Според инж. Вушката голяма, но била само надежда, без въпросните специалисти. Към нашия списък вероятно се числи и електрическата схема на пултовете за управление на БЩУ, която ги поставяше в една категория по енергозахранване с кравешкия обор в местния втори стопански двор. Ние обаче не можем да определим дали този дребен проблем е предизвикан от малка грешка, или е по-добре да го приемем като незначително обстоятелство. Както е казал поетът, което не знаем — не знаем.

Божидар веднъж казал в тесен кръг: „Дори и простите хора са наясно, че малкото камъче обръща колата. Това означава, че няма малко значим камънак.“^[11] Изглежда сякаш всичко е било подредено от някой многорък търпелив и изобретателен злосторник. Но то това си е характерно въобще за соца.“ Няма да спорим, нито ще отречем мъглявата му догадка, че тоя демиург на морални катастрофи, тоя яростен конструктор на непоправими беди просто е изградил всичко от дребните бодили на вечните соцпроблеми и парчета класова омраза,

споени със специално подбрани идеологически течности — както се сещате, с рядка консистенция и със специфична миризма^[12]. Няма да опровергаваме и когато друг път пък е казвал, че „и натрупването на случайни обстоятелства и уж незначителни грешки е само удобна измислица, целяща да прикрие лицемерно и нагло виновника, чието име всички знаят“. Само че кой е той? Но то всеки има право да си мисли каквото си иска, стига тоя процес да се извършва в подходящи помещения, най-добре с решетки и подсилена охрана. Важното е, че към момента на нашето повествование цялата схема от незабележими с просто око промени — като оная смачкана пеперудка от разказа^[13] на Бредбъри — вече бе почти подготвена. Оставаше да се добави само втората безсънна нощ.

Така че Божидар и Гелето вече звъняха на вратата на сем. Пантарееви.

Отвори им самият рожденик. Отвътре полъхна весела глъч, а от рожденика полъхна на ракия с неясен произход и салата с повечко лук.

— Хайде, бе, много закъсняхте — каза Павел леко завалено и с неопределим апломб^[18].

— Абе, аз му викам на Гелето, хайде да се измъкваме, че пиенето може и да е свършило вече. И без това никой няма да забележи, че ни няма. Ама той... не може — вика, — трябва да стоим до края на смяната, така е по инструкция — поднесе веднага приятеля си Божо.

— Няма страшно, пиене има — засмя се Павел. — Хайде, влизайте.

Пантарееви живееха в малък двустаен апартамент, който навсякъде в родината се смяташе напълно достатъчен за инженерно семейство. Още повече че панелните кутийки тук бяха с една категория по-високо от повечето градове, защото за стая се броеше и кухнята. При условие, разбира се, че може да се нарече кухня помещение с размери на средно голям килер, на една от стените на който архитектът беше избил прозорец — най-вероятно в пристъп на душевна депресия. Ако обобщим, сем. Пантарееви живееше в тристаен апартамент, а празнуваше в една от трите многобройни стаи, определена за хол.

Божидар не знаеше колко гости беше поканил Павел, но изглежда, повечето от тях си бяха отишли или още избираха подарък.

Компанията, с малки изключения, сякаш се беше пренесла направо от последния купон у тях. Нямаше ги досадниците. И Никифор.

В замяна тук беше Станислав Вушев — ДИБ на II блок в смяна Г, заедно с жена си Вера. Тя беше руския, потомствена московчанка и дъщеря на техен зам.-министър или нещо подобно. Беше навикнала на специално снабдяване, слугиня вкъщи и пиене според големите във всяко отношение руски мерки. Затова Вера никога не готвеше — поне Божидар не я беше виждал, грижеше се за сина си в паузите, през които не си правеше маникюра, не переше и не говореше български. Готвенето и прането бяха територия на Вушката, а синът им растеше, може да се каже, безгрижно.

Обаче имаше и друга изненада. Срещу Павел, в полупрозрачна кремава блузка и поличка на розови цветенца, която беше дълга колкото да не се виждат съвсем пликчетата ѝ, беше седнала Мариана. Нещо като торта със сметана, само че не за рожденика.

Божидар срещна погледа ѝ, погледна към онова място, към което ни насочва колективно неосъзнатото (според Били, колективното осъзнавано), преглътна внезапните си неприлични помисли и седна до Павел. Гелето си избра място до масичката на колелца — гордост на домакините и поставка за пет-шест шишета с разни гроздовици и сливовици, сред които, като породист чуждоземен петел сред местни проскубани кооперативни кокошки, се мъдреше, дошла незнайно откъде, бутилка на Джони Пешака.

— Какво ще пиете? — попита Павел.

— Аз съм на гроздова — каза Божидар, — а на Гелето сипи малко лимонада. Той скоро си прави пластична операция и лекарите му казали само това да пие — да не му се отлепи носът.

— Ти гледай своята да не пострада — отговори наперено Рангел.

— Хайде, на здраве и добре дошли — каза Павел и обърна на екс водката си. И той беше руски възпитаник.

— На здраве! — каза Божидар. — От името на всички ти пожелавам сполука, щастие и много други безсъдържателни неща. От името на двама ни пък с Гелето и лично от свое име ти поднасям тоя подарък.

Божидар бръкна в торбичката си и... извади антологията на Антоний Арнаудов „Наричаха ги Бийтълс“. Беше я купил предния ден от Хърлец и я „изгълта“ начаса, а имаше и още един екземпляр.

— Охо, и аз имам скоро рожден ден — засмя се Детелина.

— Аз нямам скоро рожден ден, обаче можеш да дойдеш на тържеството по случай развода ми — каза Иван и повечето се позасмяха. Смешно беше, когато някой изрази гласно мисли, които тайно минават през ума на всички ни.

Пък и всеки би поканил и по по-незначителен повод човек като Божидар. А защо? Защото той беше ценен приятел книгоразпространител. В дните, когато зареждаха книжарниците в околността, Божо пътуваше — най-често на автостоп — с един голям сак. Книжарките му даваха определени бройки от търсените заглавия, а като притурка към тях пробутваха, съгласно указанията на партията, някои от стотиците залежали боклуци на соцреализма, за да бъдат продадени като „комплекти“. Но той четеше много бързо и се изхитряваше да открие сред баластрата и някои по-свестни книги, които успяваше да продаде — е, като си поизкриви малко душата — и самостоятелно. Така снабдяваше с най-търсените заглавия и без „нагрузка“^[19] приятелите си. Поне тези, които го канят редовно.

— Дай, бе, дай да я видим — каза Вушката. — Може най-после да разберем що толкова ни харесваха навремето.

— Изданието е много ценно. Има списъка на всичките им тави — каза Павел.

— Обаче май са я печатали на някоя преса за партизански позиви — изкоментира Иван полиграфското ѝ оформление и веднага се плесна по устата.

— Хубава ли е бе, Божо? — върна в безопасно русло разговора Детелина.

— Хубава е — отговори уклончиво Божидар. — На мен например най-много ми хареса, когато говореха с Елизабет... или май с папата, не, чакай, не беше ли с Хайле Селасие — абе, не си спомням точно, обаче нещо ги попитаха, а те отговориха в смисъл че да или нещо подобно. И беше много весело. И накрая всички пяха With a little help from their friends^[20].

— Деспе — обърна се Павел към жена си, — пусни малко грамофона. Нали се сещаш какво?

Може би никой в Козлодуй не можеше да разбере защо и как се беше образувало сем. Пантарееви. Вярно, всяка жена би се омъжила за мъж като Павел. Само че защо той се беше оженил за Деспина — това

беше въпросът. Божидар също се беше питал какво беше намерил приятелят му в жена си, освен това, че е грозна, дебела и мързелива. Но в Деспина тези качества се съчетаваха балансирано и вероятно тази хармоничност, заедно с това, че пушеше и пиеше като разведена рускиня, беше привлякло неудържимо инж. Пантареев.

За изненада на Божидар тя стана веднага и извади от един от шкафовете някаква плоча. Не беше я виждал, но се досети каква ще бъде.

— Дами канят — обяви Павел и стаята се напълни с гласа на Пол и музиката на Michelle^[22].

„Старите песни винаги напомнят нещо на старите хора“ — помисли си Божидар, като един от любимите си герои — Александров, в оная сцена от „Бялата стая“^[23].

* * *

Беше преди много години, на едно събиране в студентската квартира. Пак празнуваха рожден ден — на Сашо, сина на хазаина. Бяха се надомъкнали разни копелдаци, завършили все английски гимназии. Сашо беше свалил дъщерята на декана на Химическия факултет и това бяха нейни съученици и състуденти от каймака на софийския хайлайф: на тоя баща му в ЦК, на оня — секретар, важен председател или поне посланик на Запад. Тогава Божидар видя за пръв път и Мишо Белчев — той още не беше станал естрадна звезда и беше дошъл с китарата си. Имаше питиета, каквито по онова време Божидар можеше да разглежда най-вече през витрините на „Кореком“, по „Грундинг“-а на хазаина вървяха само най-хубавите хитове, а Мишо изкара няколко парчета, които направо разтопиха мацките. Стана голям купон. И тогава в центъра на вниманието пак се оказа не рожденикът, а някакво страхотно маце. Всички тузарчета се скъсаха да ѝ се натискат. „Копеле — беше му пошушнал тогава Сашо, — ако свалиш тая гърла, ще ти ходатайствам пред бащата да не плащаш наем поне до края на годината.“

Тогава той само се засмя:

— Направо ви изстинаха четвърт от доходите.

Към края на купона един от тежкарите — синеок, изтупан сваляч и син на някаква важна партийна клечка — не оставяше Павлина да седне. Докато танцуваха, дрънкаше, без да спира, на английски, за да ѝ покаже каква голяма работа е, и накрая на нея така ѝ писна, че досадата в погледа ѝ можеше да се прочете и през оксиженно стъкло. Божидар знаеше схемата на Сашовите купони и чакаше времето за „близки запознанства“: към края, след като мацетата се размекнеха от срамежливо изпитите две-три питиета, започваха да вървят все бавни парчета. Тогава дистанцията се стопяваше, ръцете почваха постепенно да се плъзгат все по-надолу от кръста, жертвата отпускаше доверчиво глава на рамото и в резултат се озоваваше на някое легло или канапе в празна отоплена стая. Докато се завърти ролката с блусовете, Божидар безучастно и небрежно отпиваше от чашата си истински Chivas Regal и само два пъти погледна в очите Павлина. Първия — с интерес на познавач, а втория — с разбиращ и леко насмешлив поглед.

Беше се замислил за това как безспирните вълни на *западното влияние* пробиват всички диги и прегради, които неуморно строяха комунистите. На тоя купон повечето бяха с дънки, а не с бригадирски униформи, пиеше се шотландско уиски, а не троянска сливовица, слушаха се разни хард *упадъчни* състави, а не протяжни и прочувствени народни песни и се играеха отново буржоазни друсащи танци, а не нашите юначно подскачащи хора и ръченици в аранжимент на разни идиоти. Но то така ставаше на всички такива *терени*. Това беше: макар че стражите на соца стрижеха косите, цепеха крачолите на панталоните, преследваха, изключваха и уволняваха наред, идеите за свободата на духа и избора дупчеха и разяждаха желязната завеса като... като термити — мисионерски щаб в Горна Волта. „И тя може би един ден ще рухне, тая проклета завеса. Ей на, тук почти всички са от бъдещия соцкаймак. Щом те друсат шейк и се наливат с чивас, значи краят е близко. Глупости. Това са празни надежди. Я по-добре да се съсредоточа върху свалянето на *тая гърла*. Така и наемът ми може да отпадне — помисли конструктивно бъдещият инженер Къбоков. — Хъ, откъде пък ми дойде наум тая Горна Волта? — подхилкна се Божо. Малко след това му просветна: — Да, бе, нали имаше такъв антиимпериалистически лозунг: Долу ръцете от Горна Волта“ — напипа той част от манипулативните техники на подсъзнанието, но

вместо да развие идеята, прехвърли безхарактерно усилията си върху по-вълнуващата тема.

Когато тръгна Michelle, Божидар стана и ловко премести стола си на пътя на нахалното софийско копеле, което пак се беше засилило да кани Павлина, извини се лицемерно, и докато то обмисляше дали да заобиколи, или да премести препятствието, той вече поемаше ръката на топмодела на купона.

После... после я изпрати до тях по пустите софийски улици. Тя му беше дала доверчиво ръката си, а пред кино „Витоша“ я прегърна през рамо. И така вървяха три години. До онази вечер, когато се появи в квартирата ѝ, след като не ѝ се беше обаждал цял месец. Каза ѝ истината и докато си тръгна, тя се смееше и не искаше да повярва, че се е оженил.

А най-смешното беше, че месец след оня... ами да, малко тъжен блус хазаинът се оправда с лекарствата за подаграта си и вдигна наема с петдесет процента.

* * *

— Божидаре — чу той гласа от предишната нощ до ухото си, — ще танцуваш ли с мен?

Мариана се беше изчервила като розовите цветенца на поличката си.

Песента вече привършваше, но Божидар стана. И още като сложи ръката си на кръста ѝ, усети как тя потръпна и се притисна в него.

— За какво си мислеше? — пошепна тя.

— За тебе — излъга Божидар.

— И какво си мислеше?

— Ами как ти разкъсвам сладките гащички и без да те събличам, направо почваме да се... Нали се сещаш? — прошепна ѝ Божидар.

— Да — пошепна Мариана и той усети как омалява в ръцете му.

„Ний май ще почнем направо на дансинга“ — помисли си Божидар.

— Божо, Божо — провикна се уж закачливо от другия край на стаята Детелина. — Да внимаваш, че веднага ще докладвам.

— Няма нищо бе, Ина, те още само танцуват — защити го Павел.

Божидар тъкмо се чудеше какво да каже, когато музиката престана. Мариана стисна плахо ръката му, пусна я и се отдалечи, без да го поглежда. Беше явна покана и той се почувства съвсем като в спомена.

— Като разглеждах изданието, сякаш намерих отговор на въпроса защо тези четирима хлапаци ни харесваха толкова много навремето — каза Станислав.

— Защо бе, Вуше? — любопитства Детелина.

— Ами, гледай ги — навсякъде са истински. Това е. В песните им за любовта имаше любов, в песните за приятелството — приятелство. Ако някого не харесваха — казваха му го в очите. Когато се подиграваха с някого, не го правеха зад гърба му. Ако искаха да напсуват някого нелитературно, правеха го пред всички, а не като нас — вкъщи, и то наум. Те имаха смелостта да бъдат докрай това, което са, а не онова, което някой им налага да бъдат. Ето затова ни харесваха. И ние покрай тях като че ли живеехме без лъжи и лицемерие. Поне докато траеше музиката им.

Всички се умълчаха. Вушката рядко говореше, но още по-рядко казваше нещо, което няма смисъл да се чуе. Само Иван не схвана дълбочината на момента.

— Истината е хубаво нещо, но длъжността ми е по-скъпа — адаптира той афоризма на Платон към социалната среда и всички се разсмяха.

— Ето, това е правилната аксиома на поведението ни — каза Божидар.

— Защо бе, Божо? — попита Детелина, която все не можеше да разбере кога той прави някой от постоянните си театри и кога казва наистина онова, което мисли.

— Вуше, нали си чел „Голямата скука“? — каза Божидар. — Е, там, малко преди Емил Боев да прецака за пореден път ЦРУ, двамата със Сеймур се припичаха на една пейка в парка и си бърбреха за разузнаване. И понеже Сеймур — нали си спомняш — много се беше привързал към Емо, докато избираха край за романа, той му предложи да дойде сам и доброволно в неговия свят. Защото той поне бил откровен в грозотата си, докато светът на г-н Боев бил лицемерен като идеологията си. Та тогава, под лъчите на есенното датско слънце, онова мекере Погодил Номерайнов напъха в устата на отрицателния

герой най-точната социологична характеристика на социализма. И беше тъкмо на място, защото те нали бяха на конгрес по социология.

Божидар изчака малко и добави:

— За мен социализмът — Божидар се подхилкна, — социологично погледнато, е най-мащабният и отвратителен пример за насилие, лъжи и лицемерие. Тъй че Иван е прав: какъв избор имаме, ако искаме да оцелеем, освен да се слеем със социалната среда?

— Че аз казвал ли съм такова нещо? — ококори се Иван с изражение на глупака от руските приказки и всички отново се разсмяха.

— Деспе, дай да пуснем някоя друга плоча — каза Павел. Вече се беше ядосал на Божо. На кого изнасяше лекциите си? На правоверните? Тяхното вкаменено верую беше от застинала революционна лава. Да не би тогава на средностатистическите граждани? Те бяха инертни, страхливи конформисти, склонни на всякакви компромиси и дребни предателства в името на някоя по-ярка социална придобивка. Никой от тях нямаше да иска да се чувства на конгрес на опортюнистите. С такива приказки можеше да се постигне само едно: да докара маса проблеми на себе си и на приятелите си. За какво си чешеше езика тогава — и то точно на рождения му ден... Той знаеше, че ей такива като него са ги пращали^[26] да размишляват на тишина във временно позатворените простори на обширния остров Белене.

— Нали имате плочата на Смоуки? — попита Мариана.

— Да бе, Марианче, какво искаш да пусна? — попита Павел. Преди малко и на нея се беше ядосал. Хайде, станала му любовница, станала. Нейна работа. Ама сега така пред всички... Но то нали страстна любов, охтичава кашлица и антикомунистически убеждения не можели да се скрият, сети се той за една от Божовите мъдрости и се засмя на мислите си. Кво да прави? — симпатяга беше Божо. Приятел му беше.

— Каквото и да е, Павче. Всичките им песни ми харесват — чу се приятният глас на Мариана, и беше ясно на кого и какво казват обертоните му.

— Пусни Living next door to Alice^[27] — каза Божидар. И когато Крис Норман заразказва за Алис, покани Вера.

През това лято Божидар забеляза, че тя излиза често на балкона да си прави слънчеви бани или просто да гледа пейзажа, а веднъж дори прибра прането. И понеже сем. Вушеви живееха в отсрещния блок и два етажа над тях, а Вера излизаше облечена обикновено с къси полички, Божидар можеше да разглежда отблизо моделите на пликчетата ѝ. Веднъж тя го забеляза и му махна с ръка, въпреки че се досети какво гледа. Те и преди това се познаваха, но може да се каже, че оттогава започна нов етап. Защото, когато го зърваше през деня в кухнята, тя често сменяше късите си полички с хавлии или с домашни пенъоари, които час по час се разтваряха. В резултат свикналият на самонаблюдения Божидар забеляза, че по-често от преди си намира работа в кухнята или в северната стая. Тази уж невинна игра продължаваше вече два месеца.

— Станислав често ми е разказвал за теб, но аз не вярвах, че си такъв отявлен дисидент — каза тя веднага след като затанцуваха.

— Е, може и да съм от отявлените, но не съм от опасните — засмя се Божидар.

— Какво имаш предвид?

— Всичко, което имам, се вижда^[28] — отговори с известната баналност Божидар. — Системата ме разпознава веднага. Още в девети клас моят класен ме кръсти „бацилът на разложението“^[29].

— От това дисидент не се става.

— Разбира се. Работата е там, че после започнаха да ме съдят на комсомолски събрания. Аз се готвех упорито за заседанията. Започнах да чета лоши книжки и да слушам упадъчна музика по радио „Лаксемберг“. Така станах дисидент.

Вера се разсмя.

— Станислав ми е разказвал, че имаш голяма библиотека.

— Ами заповядай, ще ти я покажа — насочи Божидар разговора към темата с показването на най-различни колекции.

— Може да мина някой път. А Солженицин чел ли си? — полуприе, полуотказа Вера.

— Попадал ми е.

— Ами „Архипелаг ГУЛАГ“?

— Да. Преди десетина години един приятел емигрант от Чили ми превеждаше части от тая книга от някакъв испански вестник. Той ми разказа и за прочутата реч на другаря Хрущов^[30] на сесията на

ООН. Но аз тогава не повярвах нито на едното, нито на другото. Предполагам, че го разочаровах много, защото престана да ми дава материали за размисъл.

— Сега вярваш ли?

— Преди време в Ленинград мои приятели букинисти ме запознаха с човек, който е лежал по лагерите — седемдесетгодишен старик, който още се държеше. Професор по лингвистика, който знаеше седем езика. Главният учен Йосиф Висарионович сменил абстрактния предмет на неговите изследвания с ръчноприложен. Та той ми разказваше за прекрасната природа на Колима и за трудовата си биография — как е рязал дърва при минус четиресет и как е пълзял из минните забои. Въобще зная, че съветските слонове са най-големи^[31]. А как Никита Сергеевич използва арсенала на бойното марксистко ораторско изкуство гледах на друго място. Много ми хареса. Все едно че им казваше: „Пак добре, че пердаша с обувката, щото ако не мирясате, ще ви зачешем с ракетите.“

Верочка се засмя с глас. Приятно ѝ стана.

— Къде си научил така руския? Говориш без никакъв акцент.

— Слухът ми е много музикален. Освен това съм тренирал специално — в кръчмите, а също на черния пазар. Там си лафим с ченгетата на местния жаргон. Мръсните думички в руския пък ги упражнявах с хубави рускини. Те също нямат акцент.

— Говориш като циник.

— Да, аз съм от школата на дисидентите циници.

Вера отново се засмя и Божидар констатира, че смехът ѝ съвсем не беше неприятен.

Песента вече привършваше.

Мариана погледна към тях, наранена от собствената си ревност, и Божидар я успокои с дискретен, изразителен поглед.

— А тогава защо обичаш Есенин?

— Това пък кой ти го каза?

— Станислав ми разказа как веднъж си рецитирал наизуст „Ана Снегина“.

— Това е клевета. Тогава пропуснах всички пасажии за Ленин — отвърна Божидар и двамата се разсмяха.

— Знаеш ли, с теб е интересно да се разговаря.

— Нали ти казах, че непрекъснато се упражнявам — пошегува се Божидар вместо церемониален поклон в края на танца.

— Струва ми се, че не трябваше да го казваш това за социализма — каза тихо Павел, докато Божидар сядаше на мястото си.

— Защо бе, Павче? — попита той, въпреки че вече съжаляваше. — Пред повечето от присъстващите тук съм казвал и по-лоши неща за социализма.

— Пред повечето — да, но не пред всички.

— Да се говори истината, е лесно и приятно^[34] — процитира Божидар и вече съвсем съжали, че се е раздрънkal. Но не можеше да се спре. Мариана гледаше така предано, с такова обожание своя Божо. Той беше героят в нейните очи, а не някоя от тия хърби наоколо. Даже Павлина не го беше гледала с такъв възторг, когато извърши най-чутовния си подвиг, а именно като премести стола пред оня софийски копелдак и промени с това живота на толкова хора. Абе, никой не го беше гледал така. Ей сега щеше да разпери всичките си пера. — Деспе, намали малко грамофона, че искам да ви покажа нещо — каза той и извади от торбичката си за крадене, както я наричаше, синя папка, а от нея измъкна някакво списание. — Преди две седмици бях в София и се отбих у един приятел. Той ми даде тоя брой на „Нюзуик“. От дванайсти април е. Днес мислех да превеждам една статия от него, но се наложи... — той погледна Гелето, — абе, наложи се спешно да правя обход в зоната и не успях. Обаче не е нужно да знаеш английски, за да разбереш посланието на снимките. Струва си да ги разгледа човек.

— Я бе, Божо, я да видим — първа не изтрая Детелина.

— Дадено, бе, само елате тук, че е опасно да разнасям списанието — каза Божидар и всички се разсмяха. — Мисля, че и заглавието не се нуждае от превод. Brezhnev: The Final Days.

— Той прилича на мумия — каза Вера.

Така си и беше. Вместо верния неостаряващ марксист-ленинец и глава на могъщото государство от снимката, сякаш от отвъдното, ги гледаше един смъртно болен, лицемерен и жесток деспот.

— И какво сега, искаш да ни покажеш как ни лъжат с официалните портрети ли? — попита Детелина.

— Не бе, Ина. Това е невинна лъжа. От нас крият нещо много по-важно от това, че Брежнев е изкуфял, умиращ дъртак. Но кое е то —

остава за домашно упражнение.

— Много гадно изглежда — каза Мариана.

„Ами затова го крият, защото толкова си приличат със социализма, че човек неволно се досеща за алегорията“ — за малко да ѝ отговори Божидар, но си замълча. „Само че за Леонид Илич най-вероятно скоро ще ударят камбаните на «Василий Блажени», докато социализмът очевидно е безсмъртен^[35]“ — продължи да мисли вяло той и като му свърши инерцията попита:

— Павка, нали са тук двата тома на Иван Хаджийски?

Божо помнеше всички важни книги, които познатите му бяха купували от него. Тези беше открил забутани на един рафт в някакво родопско градче, където бяха престояли маса години. Местното население там не се беше възползвало от полагащата му се квота за социологична литература. В Родоплъка предпочитат пататника и кочовото месо.

— Сега ще ви покажа нещо много сладко — той отвори по интуиция втория том и от първи път откри страницата, която му трябваше. — Само да мине Back to Bradford^[36]. Сега канят кавалери — каза Божидар, остави книгата, като пхна една салфетка между страниците, и подаде ръка на Мариана.

Отстрани бяха приятна гледка. Той не беше посещавал уроци по танци, но имаше усет за музиката. Мариана също притежаваше чувство за ритъм, към което се добавяше и нещо друго, вече очевидно за всички. Не само защото се беше изчервила отново.

Песента свърши и последното парче от плочата — Wild Wild Angels^[37] — играха пак заедно на приглушената светлина от лампата в коридора. Той завъртя Мариана към стената, притисна я за секунда значително по-надолу от кръста и тя прошепна в скоропоговорка:

— Недей, моля ти се, подкосяват ми се краката. Ще те чакам у нас. Нали ще дойдеш?

— Ще дойда — прошепна той и я пусна малко преди края, да не си помислят нещо лошо гостите.

Когато светнаха лампите и останалите насядаха, той се пресегна за томчето на Хаджийски.

— Както сме насядали сега на масата, ще ви покажа един лист с разни гозби и яденета. Хаджийски го цитира, бих казал така, с пролетарски яд на някои изтерзани от липсата на трети келнер

постоянни клиенти на ресторант „България“ — зачете Божидар, — „които по половин час държат долното меню и се цупят, че нямало нищо за ядене“.

Менюто беше от 28 август 1940 г. и от него ставаше ясно, че българската буржоазия по онова време си е похапвала „чига сос Капри, медальони маркиз, каленоли финансиер, мозък сицилиен, ростбиф алангле, турнедо Росини, а също така разни агнешки гювечи, гъска с ябълки, аспержи, както и шашлик по кавказки“. Общо 51 „заглавия“.

И докато компанията се дивеше и хилеше над ястията, чиито имена може би се произнасяха из тия вилаети за пръв път от четирийсетина години насам — поне от хора като тях, Божо измъкна от папката една брошурка с корици от виненочервен гланциран картон. На корицата имаше надписи „XII конгрес на БКП“ и „София, 31 март-4 април-81“, а на първата страница с красиви тъмночервени букви пишеше „меню“.

Две-три минути минаха в разглеждане на „изданието“. Ако някой можеше да чете мисли, щеше да открие с каква ниска популярност се ползва в момента партията хранилница. Божо пак беше измислил сценарий за поредния виц.

— Сега да видим дали ще познаете защо ви го показвам — каза Божидар.

— Защо бе, Божо? — предаде се веднага Детелина.

— Тук има повече ястия, отколкото в менюто на „България“. Петдесет и две са. С едно повече. И това е единствената разлика. Иначе и в двата случая хората са разделени на две категории: едните могат да поръчват софрите, а другите могат да разглеждат — или отрупаните маси през витрината, или самите менюта като антикварна рядкост.

Детелина нищо не каза.

— Все пак във втория случай елитен отряд от работници и селяни е успял да стигне до софрата. А в първия е коренно различно. Там трудещите се не могат да опитат от гювеча, защото експлоататорите не са им платили „според труда“. Въпреки че все се питам не е ли по-хубаво поне при мъжете заплащането да е според... абе, сещаш се според какво.

— Ти само за себе си мислиш — каза Иван и всички се разсмяха.

— Божо, ти отхвърляш даже принципа да се заплаща според труда. Какво не ти харесва? — попита Детелина, решена да защитава тоя последен рубеж. Тя беше чувала за лекциите на Божидар на тая тема. От тези сказки полза нямаше, но за тях се чуваше.

— Инче, той, Божидар, пише сега няколко есета. Като ги завърши, ще ги изкара на спиртографа^[38] в ПТО-то^[39] и Ленчето ще ни ги раздаде — опита се да отклони разговора Павел.

— И от милицията сигурно ще има подкрепа. Ще отпечатат и труда му. Десет странички, от които девет — обвинителен акт, една за адвокатските пледоарии и два реда за последна дума на подсъдимия: разкайвам се, граждани съдии, и моля за снизхождение — изхили се Иван.

— Защо ти харесва да ти плащат „според труда“ бе, Ина? — попита Божидар, без да обръща внимание на опитите да го отклонят от мисията му.

— Ами защото е справедливо бе, Божо.

— А, какво каза? Справедливо. Обществото трябва да бъде справедливо. Това е най-важното: „Кесаревото — кесарю, Божието — Богу“. Само че кое — на кого? И по колко? Иисус е знаел. А аз как да установя например колко заслужава за труда си другарят Мичев и колко — милиционерът на портала?

— Другарят Мичев заслужава най-много — каза с пионерски плам Иван.

Божидар замълча за момент.

— Виж, Ина, през студентските си години аз реших този проблем. Изобретих машина за измерване не само на труда, ами и на самата човешка същност. Прозрението ме осени, когато за пръв път се замислих^[40] над глупостите от читанката по политикономия, които дотогава само се мъчех да запомня. Та сега си представи един много сложен и важен агрегат. Пред него БЩУ-то е като... пулт за управление на съветска редосеялка. Това е моята гордост: човекооценителят на инж. Къбоков. Измерването е на прост принцип: пъхат те вътре, машината започва да мига и да дрънчи и след малко те изплюва с едно картонче, прищипано за яката с телбод, като етикет от химическо чистене. На него е описан най-подходящият за личността обществен статус. Данните съдържат всичко: от сумата на

застраховката до модела на паметника за вечното ни жилище — довърши Божидар.

— И най-вече материалното възнаграждение за труда ни — добави Иван и дори Детелина се разсмя.

— Дядо ти Мордохай не разполагал с моята машина — продължи Божо. — По онова време стойността на стоките се измервала с простия статистически механизъм, наречен „пазар“. Този начин не допадал на мнозина, в това число и на твоя дядо. Но вместо да се опита поне да разбере как действа, той решил просто да го изхвърли. Нямало вече с какво да измерва стойността и за да се докара пред когото трябва, измислил, че тя се създава и се мери с труда. С някакъв „абстрактен, изкристализирал, овеществен“^[42] и нам още кви глупости труд. И колко ще е тая стойност? Ами колкото абстрактен труд имало в нея. А той колко е, бе, Ина? С какво да измерят тая мъглява субстанция, а? Ти виждала ли си трудомер?

— Вчера мярнах един на втория етаж в универсалния. Обаче аз търсех сокоизстисквачка — каза Иван и всички се захихаха.

— И като няма, как ще установим колко е проклетият труд? Сега се сетя какъв е основният принцип на социализма. Онзи, дето ни го набиват в главите още от детската градина. „Всекиму според труда“, нали? Това е и основната му дефиниция. Когато и да попиташ на три светлинни години околоръст какво е соцът, това ще е единствения щогоде смислен отговор. Е, ние току-що доказахме, че ако това е неговото основно съдържание, той е напълно неосъществим. Разбираш ли? Неосъществим. Да не говорим за комунизма — натърти той на ъ-то, — където всекиму ще е вече според потребностите. И измерването ще става със специален преносим потребностомер. Ама че простотии. Толкова ли не можете да разберете? Като изхвърлиха частната собственост и пазара, последователите на дядо ти разрушиха структурата, в която принципът за справедливост се нарушаваше частично, и създадоха друга, в която той изобщо не може да бъде спазен. Обаче щом тъй нареченият ми труд няма да бъде оценен справедливо, защо да бачкам неуморно? Защо да се блъскам като гламав? Защо, а? Сама можеш да се сетиш до какво доведе липсата на мотивация за производство. До най-обикновено симулиране на съпричастност към тоя... безполезен и изтощителен процес. До това, че животът ни вече изобщо не се управлява чрез икономическите

стимули на нормалния свят, а чрез укази, червени книжки и номенклатурни списъци. На техните притежатели дължим три от най-епохалните постижения на новия строй: дефицита, опашката и принудителния труд.

— Чакай, чакай — подскочи веднага главната му опонентка, — какъв принудителен труд? Тя не беше чувала за Архипелага. Е, знаеше за Белене, но си мислеше, че е било подходящо място за разни криминални типове — да не смуцават новия строй. Беше чувала, че там е имало и политически, и това не ѝ харесваше, но не се беше замисляла много-много. Имало е, сега вече нали няма. „Не, това заяждане вече надминава всякакви граници — помисли притеснено тя. — Утре някой ще ни натопи, и после върви се оправяй“. И сърцето ѝ се сви, защото знаеше, че оправяне няма.

„Май наистина прекалих“ — помисли Божидар, улови ясният укор в погледа на Павел и бързо продължи:

— Ами бригадите в помощ на селското стопанство например.

— Ти не си ли ходил с удоволствие на бригада бе, Божо? — не се укроти Детелина.

— Разбира се, че ходех с удоволствие — съгласи се Божидар. — Иначе щяха да ми намалят поведението и да ме изключат от комсомола. И бездруго дереджето ми не беше много розово. Хубаво беше — продължи да си спомня инж. Къбоков, — особено на летните бригади. Беше много вълнуващо да си покрай момичетата при плевене и други дейности, свързани с навеждане^[47].

И добави, докато останалите се смееха:

— А пък да знаеш как крадахме на тия бригади. Подготвихме се за живота. Забърсвахме де каквото завърнем. Веднъж даже мед успяхме да измъкнем от кошерите до лагера. Голям майтап беше.

Той замълча за малко и добави:

— Искам да ти кажа, Ина, че будалите, които бачкаха на бригадите бяха само един-двама. Останалите гледаха да се кротнат под сенките. Те още тогава бяха разбрали, че няма смисъл да блъскат по баирите на петилетките. И когато съучениците ми навлязоха в живота — подхилкна се Божо, — историята беше същата. Какво трябваше да правят те, ако им се прииска да „повишат жизнения си стандарт“, както казва Теодоракис^[48]? Как да вдигнат „реалните си доходи“? — Божидар въздъхна. — Ами много ясно: ще побързат да насочат

усилията си там, където произведеното се преразпределя. Ето ти логиката, с която твоите марксисти-ленинци мотивираха усилията ни. И за броени години преобърнаха икономиката ни — от икономика на производството в икономика на преразпределението. Или на връзките. И всички започнахме да преразпределяме, да преразпределяме, докато най-накрая по-хитрите забелязаха, че могат направо и ачич да си крадат. Нали разбираш защо разните закупчици, магазинери, бармани и началник-складове станаха хранените хора на системата? А пък ако искаш за домашно, и сама можеш да откриеш от кои топли местенца това преразпределение става най-лесно, а и най-мощно.

Божидар млъкна за момент и неочаквано изгърси:

— На всичко отгоре твоите ленинци така ме прецакаха, че още плача нощем.

— Как те прецакаха — оживи се Иван.

— Отнеха ми изобретението, бе. Угасиха откривателския ми плам. Попариха младежките ми мечти. Докато изобретявах гениалната си машина, тея тъпанари направили разни комитети: по труда и работната заплата, по планирането и по нам кво още. Нали виждаш аналогията? — обърна се той към Детелина. — Вместо борсите и сергиите — дворците на соцбюрокрацията. Те са заместителите на машинарията, дето я изобреди навремето един беден, но талантлив студент. И в тях комитетските хора дават оценка на „труда“ ни. Как бе, Ина? Като слушат вътрешните си гласове ли? Или като гледат кво е написано на тавана? Това ли е справедливостта ти? Добре поне, че щатните таблици още не ни ги прикрепят с телбод към актовете за раждане.

И на Детелина, както на всички беше напълно неясно как хора, които не знаят нищо за това какво и как работи някой и даже въобще не са чували за него, му определят „щата“. Но го приемаше като даденост (от кого?) — нямаше как. Обаче тайно и от самата себе си дълбоко се съмняваше и май направо смяташе, че това е крайно несправедливо. А в такъв случай за какво да работи човек, а? Затова и попита след кратко мълчание:

— Добре бе, Божо, ти тогава защо работиш?

За секунда през главата на инж. Къбоков премина целият омразен му вече образ на тъй наречения негов труд. Може би трябваше да отговори, че най-напред, работи насила, защото е презрян дребен

пробуржоазен индивидуалист и не може да търпи това вечно ръмжащо животно — колектива, който безпогрешно разпознава такива като него и бързо ги натиква в уеднаквяващата кал на производствения процес. После периодично свиква събрания да клейми вбесяващата им непричастност към точещите се безспир, подмамващи масата (бунаците), движения за ударен „труд“. И ако това не помогне омразните индивидуалисти да влязат в калъпа, прилага към тях умерени психоинквизиции: предупреждения за изгаряне на административно-пролетарска клада или размазване (нефигуративно, хич даже) с непрестанно боботеция валяк на класово-партийното недоволство. И което е най-тежко, ежегодно ги отхвърля от списъците за летуване на бунгалата в Приморско. Трябваше да ги светне, че изобщо не иска да оценят труда му, а продукта, който е произвел, защото иначе щеше да излезе, че и последният идиот, който пренася умерено ентусиазирано камъни от една купчина на друга и обратно, се е трудил повече от него. Имаше и още нещо, което напоследък бе започнало да му просветва. Това, че абсолютно погрешната икономическа постройка, която изключва нормалната мотивация, може да се гради и действа само в съчетание с абсолютно неморалния принцип на насието. Да, това трябваше да каже и да го извика високо, но още не можеше да го формулира точно. Беше му в главата, но в някаква мъгла — да, да, розовата мъгла край Темза — и не можеше да изрази вродената си омраза на презрян индивидуалист към това всеобхватно лепкаво мекотело с многобройни профсъюзно-отечественофронтовски пипала: комунистическия труд в съчетание с пролетарската диктатура — тая немислима от нормалните хора еманация на жестокост и човекомразие. Затова вместо поне няколко дразнещи въпросния колектив фрази, нафразкани с егоизъм, индивидуализъм и емпириокритицизъм^[49], каза нещо съвсем прагматично и обществено приемливо:

— Ами, аз отдавна се трудя по марксистки, за време: да ми мине смяната и да ми върви стажът. А каквото не ми се полага по щат, си го набавям чрез преразпределение. Ето, днес например си преразпределих малко крушчици и някои други работи.

— Божидаре, в „Капиталът“ трудът се измерва с времето, а за него има часовник — сети се Радослав. Той вече бе започнал да се притеснява от еретичния характер на разговора. Знаеше, че еретиците

доста често ги изгарят. Не му се искаше да изгори дори с най-благородния пламък, пък било то и в чест на добрия бог Саваот (от къде на къде точно той му мина през ум?). Искаше му се всичко да приключи и му се стори, че намери явно опровержение на тази еретична теория за... ами да, за пълната несъстоятелност на социализма.

— Къде го тоя часовник, бе? — пресрещна го във въздуха Божидар и вече съвсем се ядоса. — Да не би да е онзи на „точно време“ или може би на софийската гара? Или това е някакъв специален часовник, дето се показва само на членовете на Политбюро? И какво трябва да мери тоя часовник? Някакво мъгляво „обществено необходимо работно време“, при напълно неизмерими „средни производствени условия“, „средни равнища на техниката“ и — само слушай! — при някакво „средно умение и интензивност на труда“^[52]. Чу ли това, което казах? Не виждаш ли тъпия логически кръг? Ти за труда нямаш прибор, а трябва да измерваш неговата „интензивност“, че и някакви си „умения“? Не разбираш ли, че няма, никога не е имало и никога няма да има нужда да мериш тая проклетата фикция. Марксисткият труд е абсолютна безсмислица. В икономиката се измерва нещо съвсем друго — цената. И хората измислили име на единицата още преди нам’ колко хиляди години. Викат й пари. Приборът за измерване се нарича пазар. А пък настоящият еталон се казва щатски долар. Часовете служат за друго. В частност с тях можеш да мериш времето, което сме пропилили, докато сме изучавали тъпите читанки по марксизъм. Като си помисля, колко хора са загинали заради нечия фанатична вяра в такива пълни простотии. Колко съсипани или пропилиени животи, колко беди и злощастия напразно. Отчайващо напразно. А вие защо се правите, че вярвате в тия опашати лъжи? Защо траете като ви унижават и будалкат? Само не ми пробутвайте, че е... там за щастието на трудовите хора или в името на светлото бъдеще на децата ни, или някое от останалите задължителни празнословия.

„Какво говори той, та това е... — помисли си уплашено Детелина. — Той напълно отрича... Тя се побоя да произнесе наум всичко онова, което Божо на всеослушание беше обявил за основно световно зло. — За такива приказки някой сигурно ще го натопа. Той наистина прекали. Лошото е, че и ние ще изгорим покрай него. Като нищо ще изгорим.“

И тя се огледа, сякаш да проследи мислите, които се запромъкваха като малки невидими пакостливи тролчета сред внезапната изнервяща тишина, застинала в стаята след думите на Божидар.

А той беше хванал главата си с ръце и стоеше сред всеобщото мълчание, сякаш трябваше да понесе на все още неукрепналите си дисидентски плещи явно непоносимата тежест на един свят, направен предимно от смайващи лъжи, перфидно насилие и — защо да не кажем смело — необятна гойска тъпотия, и се чудеше дали няма начин да се измъкне. Явно беше много ядосан и само заради това си позволи да се изкаже така непочтително за „най-великото учение на всички времена“. Иначе той беше добро, интелигентно и бихме казали... трудолюбиво момче.

Като се поуспокои, той си наля чашата до половина и я изпи на екс. Въпреки че не беше съветски възпитаник, и той беше научил нещо хубаво от братушките.

Щом тръпката от алкохола попремина, Божидар изпусна по стар руски обичай кратка полупиянска въздишка, понечи да си замези, но погледна часовника си и стана.

— Брей, то станало четири часът, бе...

— Чакай бе, специалист, къде се разбърза? — попита Павел с доста явно обратен подканящ подтекст.

— Днес ще карам и дневната на Чавдар — отговори Божидар. — Ще отида да дремна малко. Ти няма ли да тръгваш? — обърна се той към Станислав.

— Няма, вуйче, нали някой трябва да напише доклада за тая вечер — захили се Вушката и го успокои — взел съм си заменки. За днес ме сменя Чирпанлията.

Майтапеше се Вушката. Но ако Божо продължаваше да се закача с Верочка... То бива, бива, ама... На никой мъж не му е приятно да закачаш жена му. Дори ако е някаква мързелана и повлекана със статут на квартална проклетия с виден съветски произход. Каквато и да е, си е твоя, нали така. И не беше задължително да се пишат доноси. Реалният социализъм — това го знаеше всеки — предлагаше неизчерпаемо разнообразие от начини да отмъстиш на някого за засегнатата чест и да направиш живота му черен. Но в случая по-интересно беше, че преди да отговори на Божидар, Вушката вече почти

се беше навил да си кара дневната. Да, както казват, не е нужно да си купиш кон, за да се срещнеш със съдбата в Самара^[55]. Или там нещо подобно.

— Е, щом е тъй — каза неопределено Божидар и едва сега забеляза ожуленото петно върху лявата буза на Вушката.

Досуц като от юмручен удар.

„Хъ, значи това било — помисли Божидар и му стана неприятно. — И за какво са се били?“

Въпросът беше интересен, но инж. Къбоков не търси дълго отговора му. И правилно. Интересните въпроси рядко имат безопасни отговори.

Преди да си тръгне, той забеляза, че Мариана го гледа, сякаш с излизането му животът ѝ губи смисъл, и махна с ръка от вратата — уж на всички, но главно на нея.

„Май беше по-добре да ги светна, че трудът изобщо не създава стойност. Трябваше да им обясня, че пазарът я налива в стоката като хоремажка пърцуца в шише. И после лепи етикетите с цената. Ако им бях показал истината по този начин, щяха да си мислят, че бръщолевия глупости и нямаше да ми обръщат внимание. А така съм контра. Заклет враг на новия строй.“ — помисли уморено Божидар.

След малко вече правеше „обходче“ по стаите у тях. Не се виждаха следи от пожар и даже чиниите бяха измити. Без да се съблича, инж. Къбоков се просна на леглото и почти мигновено заспа. Беше толкова скапан, че в съня му не го посети дори любимият му кошмар — онзи с гърменето на централата. Беше го сънувал поне десетина пъти и почти винаги фойерверкът го заварваше на портала. Тогава инж. Къбоков виждаше как над приличния на силос главен корпус, боядисан кой знае защо в комбайнерско тъмнозелено, се появява нещо като малка атомна гъбичка, просветваше и ярка, кратка светлина, но гръм никога не се чуваше. От самата хореография на съня му беше ясно, че това не е атомен, а според както казва науката, парен взрив, но въпреки това изпитваше ужасен страх, примесен със самосъжаление. Един глас му казваше да се втурне към радиоактивните руини и да спасява оцелялото, но кое — хората, оборудването или нещо по-абстрактно, това инж. Къбоков не можеше да разбере. Имаше обаче и друг глас, който му шепнеше да не се пише герой, а да бяга в Козлодуй, да вземе жена си и децата си и да се

изнасят презглава към Хърлешкия баир. И тъкмо когато вторият глас вече вземаше връх и Божидар започваше отчаяно да търси в съня си превоз — обществен или в колата на някой приятел, той се събуждаше потен и със свито сърце — нито избягал със семейството си от кошмара, нито загинал себеотрицателно в атомните пламъци.

Нищо не засънува инж. Къбоков, а и нямаше нужда, след като най-после щеше да се срещне със страха си наяве. Той така и не чу как някой плахо почука на вратата, натисна дръжката и влезе. Вратата у тях не се заключваше и цял Козлодуй знаеше това. Не видя и как Мариана погледна в стаята и докато се ориентираше в непознатата обстановка, забеляза часовника, който беше спрял на два часа.

* * *

Вече се разсъмваше. В дома на семейство Пантареви бяха останали само Вушката, Радослав, Детелина и Били Лъжеца. Павел се прозяваше открито, а Деспина прохъркваше в трети сън в семейната спалня. Гостите обаче не си тръгваха. Беше хубаво — отвън новият ден нахлуваше през прозорците, по „Хоризонт“ за липсата си на проблеми тихо пееше Васко Кеца, имаше още много пиене и разговорът спореше — дет' се вика, като пролетна кооперативна оран или като зяносване на държавни пари. В момента и темата беше спорна.

— Вуше, що не му кажете на Божо да не приказва така. Може да си докара големи неприятности — обади се Радослав с известна доброжелателност и с по-значимо количество от обратното чувство.

— Аз откога му разправам, че ще го бият — каза Били, — ама той, изглежда, е свикнал от малък и не се стряска особено.

— Може и да му се размине пердахът — каза Вушката.

— Защо? — попита по оня въпросително-несъгласен начин Детелина. Тя се беше поуспокоила малко, но предчувствието за неминуеми неприятности все още не се беше разнесло. А и изглежда смяташе, че умерени количества от тоя важен елемент от арсенала на марксистката диалектика ще се отразят благотворно на инж. Къбоков.

— Може би приближава нещо ново, по-различно от това, което знаем досега — насочи мислите на компанията в изненадваща посока новият лектор.

— След зрелия социализъм какво трябва да следва? Пак той, но вече попрезрял — попита и сам си отговори Били. После и сам се разсмя, но веднага сконфузено замълча, защото никой не поде шегата му. Това „попрезрял“ можеше да се изтълкува например и като „загнил“, но такова нещо присъстващите не искаха да си мислят, а и инж. Стоянов въобще не искаше да каже.

— Може би нещо такова. А може би нещо съвсем различно — каза Вушката.

— Как така съвсем различно? — попита Детелина сякаш малко разстроено. Верочка изглежда беше донесла новини от великата братска страна, а точно там на подходящи места бяха забити жалоните и указателните табелки за правия път. Възможността на такива като Божо да им се разминат насочващите в правилните коловози мероприятия с известен нетрудов характер действаше малко дезорганизиращо, но каквито и да бяха новините, имаше надежда за поне частично запазване на статуквото. Затова тя се приготви да ги посрещне — с тревожно чувство за текущия обществен строй, но и с типичната за... да, убедените му строители вяра в... Божо щеше да използва иронично и дори с изхилване шаблона „в светлото бъдеще“.

Вушката без съмнение знаеше много и важни неща. Беше наясно, че по мъглиявите върхове на управлението стоят хора, които съвсем не са глупави. Те бяха перфектни, безмилостни апаратчици, обрекли себе си да бъдат безпощадните риби лоцмани, които водят голямата добра акула на социализма, за да може тя, както казваше Божо, да изяде малката, лоша, идейно крайно неприемлива капиталистическа баракуда. По тоя славен път водачите се бяха обкръжили от полкове разлютени буквоядци, като им бяха поставили задачата да планират живота вместо тайнствената сила, която го вършеше преди това. От маниакална обремененост, от премерено угодничество, съзнателен цинизъм или обикновена простотия те изхвърляха всичко, което — съгласно указанията „от горе“ и по своя лична преценка — можеше да попречи на великата цел. Така изхвърча зад борда онова, което спояваше обществото — и дразнещия с милозливостта си Христов морал, и частната собственост, която наивниците от много поколения смятаха за вечна и неприкосновена, а накрая изметеха и почти всички оцелели през вековете обществени механизми — от гилдиите и настоятелствата до празнуването на именните дни. Какво ще му

мислят — те бяха решени да изхвърлят и самия живот, щом той не пасва с величественопоразяващия замисъл за промяната си. По силата на тая логика такива като Божидар трябваше неминуемо в някой подходящ момент да поемат индивидуалистичния си път към социалното или друго подходящо избрано дъно. Обаче за техен късмет почти веднага се появи един непреодолим хроничен дефект: дефинираният с бойните си аксиоми „социализм“ се оказваше все нещо сбъркан и вождовете от всички калибри трябваше без отдих да го поправят — отначало като нова, лъскава, почти извънземна възторжено-идиотска картечница, а накрая — като блокирала изпоръждавяла браква, с която не беше вече ясно дори дали могат да се трепят капиталисти. И такива като Божо ги забравяха в общата суматоха. Трябваше да се експериментира. Успехът, както учеха „великите кормчии“^[56], щеше да дойде — по азбучен и неотменен и от първите два знака след десетичната запетая на числото пи. Тези изобретатели на социални фантасмагории не даваха пет пари, че в експериментите им участват все още донякъде живи хора. Някой беше отбелязал, че на практика под странна форма царството ни преживява един етап, който е бил рано прекъснат от Баязид Светкавицата — късния, а може би средния или друг междинен феодализъм^[57]. Вушката и сам виждаше как всички видни секретари и председатели се бяха превърнали във всемогъщи феодали, боляри и по-дребни местни князчета, а поданиците им трябваше да изтърпят всичките им приумици, замаскирани като исторически необходими стъпки към измислицата за комунистическия рай. Беше говорил с баща си за тези опасни за огласяване аналогии. Вушката се сети за него и се усмихна. Баща му беше странен човек.

В първите му откъслечни спомени той беше някакъв добър чичко, който се връщаше късно от работа, оставяше на дивана голяма кожена директорска чанта със секретна закопчалка и седнаше на фотьойла до нея, сякаш се боеше някой да не му я открадне. После пускаше радиото и забиваше глава във вестниците. В началото баща му четеше големия колкото чаршафа от детското му легло „Работническо дело“ така задълбочено, като че ли трябваше да го научи наизуст за следващия ден. По-късно той сякаш престана да се бои, че ще го изпитат и няма да може да си спомни основната идея на някоя по-трудна статия от трета страница. Преглеждаше вестниците

набързо и подвикваше на майка му „Верче, сипи една ракия, че ми се е надула главата“. През следващите години той съвсем престана да ги чете. С връщането си баща му хвърляше пощата където завърне, тръшваше се в новото си кожено кресло и започваше да ругае. „Какавани — мърмореше той озлобен неясно на кого. — Крадци.“ Мина известно време и той започна да прави обобщения на глас: „Нашта работническа класа май е съставена предимно от лентяи и от крадци. А пък във вестниците работят най-вече изключителни лъжци. Специално ги подбират. И изглежда допълнително ги обучават.“ — казваше. „Не говори така, Андрей — увещаваше го тихо майка му, — може някога да се изпуснеш пред хората.“ Сякаш баща му, коскодхамити директор, щеше да се „изпусне“ пред хората на площада и да посрами себе си, семейството си и колектива. „Това е истината — упорстваше баща му, — това е истината. А тези отгоре са безогледни лъжци и авантюристи. Няма как да не знаят всичко. Ама само ни използват като товарни мулета и ни баламосват. Ей на, днес...“ И той започваше да разправя поредната история с възмутения глас на осъзнат еретик, пропуснат по недоглеждане при последната екзорсистка акция за прочистване на бесовете от местния пълномощен представител на инквизицията.

Постепенно Вушката научи най-различни неща за завода, чийто директор беше баща му. Той много пъти беше споменавал, че продукцията му е три пъти по-скъпа от цената, на която се продава, и затова се „дотира“ от някакви идиоти — безропотни селскостопански *коператори* (така им викаше). И ако тя не се продава в соцлагера, просто никой няма да я купи. „Изделията ни са с толкова ниско качество в сравнение с подобните западни образци — каза веднъж ядосано баща му, — че даже изхвърлянето им на боклука води до неоправдано натоварване на транспортните мощности“. Всичко това беше необяснимо, но от безрезултатния опортюнизм на баща си Вушката разбра със сигурност едно: това какво мисли директорът, на практика няма значение — щом партията е решила нещата да се развиват и подреждат в този завод по този начин, значи трябва да е така, а не другояче.

Това, че работещите в завода пролетарии са мързеливци и крадци, той го знаеше от по-преди.

Имаше още много неща, които не разбираше, но въпросът, който не му даваше мира, бе защо хората като баща му, които виждат истината, не я разправят на останалите и после заедно не променят нещата. Когато научи какво очаква тези, които са против партийните директиви, той отначало не искаше да повярва. Не вярваше да са истина ужасите за Белене, за които два-три пъти ставаше дума у тях. И когато разбра за Архипелага като студент, отново първоначално съвсем не искаше да повярва — не беше ги виждал, тия острови, как да повярва на такива страхотии. Ясно му беше, че „ония“ не си поплюват, обаче чак пък толкоз... Но поне това, как баща му се пропи, стана пред очите му. Една нощ той се върна доста късно съвсем пиян, успя да изфъфли само „Добър вечер“, седна внимателно на фотьойла и сякаш се вкамени облегнат, затворил мълчаливо очи. По радиото имаше хубава музика — разни шансони, а към края пуснаха Cevalier du ciel^[60] и после Seul^[61].

Стори му се, че от красивия глас на Луис Мариано^[62] тъмнината отвън се превърна в спокойно нощно море и отвъд прозореца не е плашещият го мрак, а меки и безшумни морски вълни. Вушката разбираше съдържанието — майка му знаеше френски, а той покрай нея го беше научил доста — и си помисли, че баща му ще се съвземе, отнякъде ще се появи и юначен кон — някой Шарколия^[63], и ще препуснат — ако не по небето, поне отвън по улиците, за да позеленеят от завист съучениците му. Но баща му продължи да стои като домашен паметник, сякаш за да напомня завинаги на сина си докъде води глупавото желание да си честен. Накрая майка му се престраши и го попита какво е станало, той въздъхна, каза тихо, но отчетливо „Уволниха ме“ и когато погледна към тях, Вушката видя, че очите му странно блестят. Разбра с времето — по отделни изгървани думи и изрази като „оня изрод“, „кажи го на тоя, дето ни натопи“ или „нашия ангел доносител“, че заместникът на баща му подло е написал нещо до някакви хора, които са много надалеч и още по-нависоко. Те, от своя страна, бяха превърнали живота им (майка му се разболя, а него безславно го свалиха от длъжността отряден председател на класа) в истински ад. Но защо и кой им позволяваше това? И какво трябваше да се направи, за да се върнат предишните — сега вече знаеше — къде-къде по-хубави дни? Дълго време спокойствието и радостта не бяха гости у тях. Косите на баща му се прошариха, но пък престана да пие,

а късно вечер започна да слуша „Гласът на Америка“ и „Радио Свободна Европа“^[64]. Все пак постепенно нещата се пооправиха и един ден пак го назначиха директор във водеща фабрика за чорапи. Наистина, не беше главен, а заместник, но директор. Това се оказа достатъчно синът му да влезе отново в поредната ковачница (може и цех) за кадри на партията — дружбюрото, макар и не като секретар и председател, а го взеха и в школата по бокс, за която Вушката отдавна мечтаеше. Нещата съвсем потръгнаха, след като баща му организира един от решаващите протести срещу империализма. Партията беше разкрила чрез своя разузнавателски орган коварен задокеански агент, а директорът на фабриката се бе запилял из Чамкория на някакво съвещание, съпътствано от приятно отморяващи банкети. Тогава баща му оглави протеста на чорапените работници срещу тоя шпионски предател, съчини заедно с партийния текста на протестната телеграма^[65] и я подписа със запетайка. В тоя исторически документ те заклеиха престъпника и родоотстъпника, продал се на американските международни империалисти и обещаха да се сплотят около „челичения ЦК“ с оглед по-нататъшни ответни действия. Освен това, в отговор на тоя коварен шпионски ход, дадоха и работническа клетва да удвоят усилията си и да произведат предсрочно своето най-страшно оръжие — истински бойни народни чорапи, които сигурно придобиват убийствена сила, когато, както е известно, по време на военни действия престоят три дни във войнишките кубинки. Телеграмата беше публикувана в „Работническо дело“, прочетоха я и в „Дела и документи“^[66] и Вушката сам се досети кой е измислил железарския термин, скърцащ като сталински ботуши^[67]. Животът им се позакрепи, а светът започна да му се струва по-дружелюбен. От треньора си пък научи и боксьорския вариант на макиавелизма, а именно че за да станеш републикански, а особено пък след това, можеш да използваш всички мръсни хватки и удари под кръста. Докато следваше в Съюза, Вушката разбра още много от механизмите на света му и се изпълни с оптимизъм — поне за близкото бъдеще — когато видя, че те действат безотказно.

Затова сега дори не се и съмняваше — повечето от всесилните соцфеодали отдавна знаеха онова, което той беше успял да открие сам, а именно че има нещо генерално и капитално сбъркано в тъй наречения социализъм и той въобще не е военен, развит, зрял, зелен

или патологично реален, а май утопичен, имажинерен и най-вече изненадващо временен. Това, последното, беше най-стряскащо. Защото какво щеше да стане с унаследяването на феодалните привилегии на управляващите, което те вече бяха осъществили неявно? Щяха да ги загубят. Затова трябваше бързо да ги трансформират — както казваше Божидар — в единствените общовалидни пълномощия за управление: многоцветните, миришещи на експлоатация и пролетарска пот, но приятни за броене парични знаци. Значи бързо надясно, а след това — на мечтания бряг. Бащата на Вера също беше подушил отдавна накъде е тръгнал флагманът на пълната с пробойни соцфлотилия. Той беше доста високо в йерархията и като добър родител, понякога със загадки, а друг път с предпазлив прав текст, споделяше най-важните, практически полезни тайни, до които бе допуснат или за които се беше досетил сам. Дъщеря му не знаеше какво да ги прави, защото не можеше да ги използва при маникюра си, но поне ги разказваше като непозволени и пикантни клюки на Вушката. Така той научаваше за най-важните ходове, които се предприемаха задкулисно от владетелите на соцбастиона. В основата си това беше отдавна замислен и последователно провеждан таен завои към уж тъй омразен на оня ехеей първи ЦК експлоататорски строй. Вушката не знаеше какво точно става на предната линия, където яростно-безсмисленият и както се оказа, пълен с икономически препъни-камънаци обществен режим трябваше постепенно да премине в здравия разум и изпитаните механизми на някакъв по-обикновен и достатъчно изпитан капитализъм. Той отдавна подозираше, че социализмът е неосъществима измислица, но преди беше убеден — както почти всички останали като него, че е още по-невъзможно да бъде заменен с каквото и да е друго. Въпреки това виждаше не по-зле от Божидар онова, което беше пред очите на всички и което основната част от природонаселението не можа да осмисли и така и никога не успя да разбере.

Най-простото бяха малките оазиси на капитализма, кръстени с ласкавото руско — като разнежен от четвърт водка съветски вожд — „Берюзка“, с тежкарското и нахално като член на ЦК „Тузек“, с гадното унгарско „Конзумек“, тъпото като паве полско „Певек“ и загадъчното българско „Кореком“^[72]. Те бяха мястото, където на несъстоялия се социалистически хомункулус уж се разрешаваше да се

очовечава чрез един режисиран, в рамките на възможното, сблъсък с чудния свят на свободната инициатива. Разбира се, те бяха главно място, където феодалният елит задоволява многобройните глави на своята вече почти оформена по капиталистически болшевишка алчност. Най-сложното пък беше огромната система на тоталното доносничество (той я заизучава още в детството си), която се появи вместо изключения от марксистките навигатори основен обществен регулатор — тая дразнеща измислица на подкупните американски учени^[73] — обратната връзка. А най-впечатляващото беше направляваният с прости иригационни средства поток от вицове и анекдоти. Той беше естественият отдушник на събиращата се опасна обществена пара при изграждането на новата, набързо струпана вавилонска социална кула. Безименните, но прилежно картотекирани за случай на нужда техни автори и разпространители трябваше да се съхраняват временно, като консерви с наближил срок на годност.

Затова, когато чу въпросът на Детелина, Вушката се замисли съвсем малко, преди да отговори по обичания си начин — достатъчно ясно за тези, които можеха да разберат, и достатъчно мъгляво за останалите.

— Не знам — каза той, — но ако нещата се развият по някакъв предварително утвърден сценарий, както досега винаги е ставало, такива като Божо само ще подготвят трудящите се — натърти Вушката — за новите предстоящи задачи. А те могат да ни отведат... доста встрани от обществото с основен принцип „всекиму според труда“ — подхилкна се той. — Обаче ако работите се разсъхнат или той започне да прекалява, виж, тогава като нищо може да изяде тоя пердах, дето сега му се разминава. Заедно с лихвите.

Малката компания потъна за кратко в мълчание. Понесоха се разпокъсани мисли за лихвения процент, за това, какъв е сценарият — какъв може да бъде, ама че въпрос — а и за пердаха, ох, ох, нашите не си поплюват, хич даже. После тези мисловни фрагменти и други парчетии се разтвориха в тишината на страха — да не са те на място на... да не би случайно... не, не, не, пази Боже... и ех, майка му стара. Накрая цялата тая амалгама замръзна в някакво стъклоподобно безразличие, през което се виждаха нечии проблеми, ама мноого далеч, и те, честно казано, слабо ги засягаха, а още по малко ги интересуваха.

Поприказваха без желание за това, за онова и изведнъж се разбързаха да си тръгват.

Когато гостите най-после се ометоха, Павел поприбра малко масата, повъртя се замислено и после поклати глава с оня типичен жест на човек, който знае актуалната китайска мъдрост, че тия, дето напират да им ударят сто тояги, вместо да се разминат само с петдесет, може би наистина си ги заслужават.

„Абе, кво да го мисля — каза си той поуспокоено. — Както е казал Вуте, ако е такова, нема кво да е, а и да не е, па' така че е.“

* * *

Из донесението на секретния сътрудник Курчатов на другия ден:

„Източникът съобщава, че негов приятел е бил на рожден ден на инж. Пантареев. Присъствалият там инж. Къбоков е показвал с цел подигравка и злепоставяне менюто на XII конгрес на Партията. Със същата цел е показвал и снимка на другаря Брежнев, взета от списание «Нюзуик». Не е ясно как се е снабдил с това списание — най-вероятно от неизвестен засега източник в София. Б. Къбоков е стигнал дотам, че е критикувал публично учението на Маркс. Присъстващите са се противопоставили на тия опортюнистически идеи. Уточнено е и коя е една от многото му любовници. Това е Мариана Христова от химцеха.“

* * *

Началникът на смяна Г в реакторен цех Любослав Костов домъкна последния чувал с цимент от съседния строеж точно в два часа посред нощ. От специализацията си в Съюза беше донесъл часовник с кукувичка и когато отвори вратата, тя тъкмо се беше разкукала.

„Кукай, кукай, да ти еба майката^[79]“ — помисли любовно Любо и тръшна чувала наред коридора. Съблече тъмносиния гащеризон, който беше отмъкнал от централата при ремонта на парогенераторите, и влезе в кухнята. Извади от хладилника последните два домата,

наряза ги на едро и си сипа чаша домашна ракия. Отпи кратка глътка в духа на добрите български традиции, замези и се загледа през прозореца.

Целият ден беше пълна отврат. Не беше си представял той така нещата. Любослав Костов се възприемаше като здравомислещ човек. Когато отиваше край близките блатата, това беше не за да вика блатните духове и да ги уговаря за съвместни мероприятия, а за да накопае конощипи^[80] и тлъсти червеи. В горите наоколо не очакваше да срещне елфи и разголени феи, а власи и цигани, които крадат дърва или косят от общинското, както и горския, който ги цака с по десетина лева за лични нужди. В реката не търсеше русалки, въпреки че понякога му се беше искало да има. Обаче какви русалки, когато в нея пикае и такова, с извинение, половин Европа. И когато остана след войниклъка в централата, не беше заради щастието да работи на Първа атомна като някой комсомолски дрисльо, а защото получаваше четири стотака и половина на месец, спечелени заслужено с яка работа в зоната. Отвсякъде погледнато, му се струваше, че стои здраво на земята. Но днес направо го издухаха. А точно за днешния ден си беше направил съвсем друг план.

В събота се наложи жена му да замине спешно за Горна Оряховица — майка ѝ се беше разболяла тежко — и взе със себе си и петгодишния им син. Това направо го уби. Нямаше да празнуват заедно и той се вкисна още като се прибра от автогарата. Затова се и обади на Дамян. Не му се седеше вкъщи самичък като кукувицата от часовника. Сутринта, след нулевата, която изкара в Б смяна вместо Слави, двамата се замъкнаха за риба на отсамния бряг, над изгорелия траф. Закотвиха под шарените сенки на рехавата горичка покрай брега, на малка поляна под падналите тополи. Мястото беше чудно. Власите разправяха, че преди да построят Атомната, тук ловели рибата със закривена карфица. Риба обаче отдавна нямаше и Любо знаеше защо. Но и те не бяха дошли край реката заради рибата. Целта на занятието беше да изпият една бутилка водка — поне отчасти да замести тържествения обяд в „Карначето“. Взеха двете пръчки ей така, за всеки случай. Любо не можа да изтрае и помъкна и новата си разгъваема кутийка, пълна с кукички и тежести. Вътре беше сложил и плувките от балсово дърво, които купи от София по три лева парчето.

Хвърлиха въдиците, колкото да са във водата, отвориха водката и започнаха тържеството. Беше позадрянал към обяд, когато го събуди гръм. Любо се надигна на лакът и огледа небето — нямаше и следа от облаци. Помисли, че му се е счуло, почеса се по вечно рошавата си глава и тъкмо се наклони отново да си полегне, когато пак издумтя. Беше нагоре, над падналата топола, но от полянката не се виждаше. Любо сръга Дамян.

— Събуди се!

— Кво става, да не е ударило на някоя въдица?

Третата експлозия му спести обясненията. Отрядът на Чапай трепеше рибата на козлодуйския бряг с бомби и посред бял ден. След десетина минути лодката му спря на двайсетина метра по-надолу. Любо се приближи до Чапай като местно селянче до партизански командир и доста мазно попита:

— Как е, има ли риба?

— Ами, няма и половин чувал — отговори Чапай и се изплю сърчно през зъби.

Любо се повъртя малко и тактично се отдалечи. Чапаевци не му обърнаха повече внимание, очистиха набързо мрежата, с която събираха убитата или зашеметена риба, запалиха мотора и отпрашиха нагоре по реката.

— Видя ли как ловят, мамицата им? — каза Любо.

— Ега ти наглостта — каза Дамян.

— Кво му пука на Чапай? Да не би някой да посмее да му търси сметка?

— И мен да ме закриля шефът на МВР-то, и аз ще ловя с бомби. Такива балами с билети като тебе само отнасят глобите — каза Дамян.

Любо го изглежда ядосано — беше организиран член на Ловно-рибарския съюз от десетгодишен.

— Абе, да се лови риба с бомби, е пълна гадост, бе. Затова тук не можем да хванем кърава риба. Ей такива простаци като Чапай я избиха, да им (цензурирано). Да пълнят гушите на шефовете, майка им (цензурирано)^[81].

Дамян сконфузено замълча.

— Това си е углавно престъпление, бе — продължи Любо. — Откъде вземат тротила, а? Само за кражбата от арсенала дават десет

годинки. А тези тук гърмят насред Козлодуй, сякаш имат завод за муниции, бе. И не им пука, да им (цензурирано).

Любо псува и руга още десетина минути, докато накрая му поразмина. Допиха каквото беше останало от бутилката и пак задрямаха.

Към четири следобед Любо се събуди от нечие силно разтърсване. Отвори очи и тъкмо щеше да продължи одевешните животворни мисли, когато високо над себе си видя мустаката мутра със зелена фуражка. Мутрата го гледаше намръщено и подозрително.

— Ваши ли са въдиците?

Любо се изправи. Беше ловният надзирател заедно с още двама гавази. Като видя дружината, Дамян също стана.

— Мои са — каза Любо.

— Дай си билета — премина интимно на „ти“ ловният.

Любо се вбеси от катаджийския му тон, но не каза нищо. Отиде до рибарската си раничка, извади билета от найлоновата торбичка в джоба и чинно му го подаде. Оня го пое разочаровано и запрелиства страниците.

„Мръсно копеле — наруга той на ум властта. — Като трепят рибата с бомби под носа ти, си траеш. А на такива балами, дето са си платили билета — на тях ще им разкатаеш фамилията. Сякаш не знае тоя гадняр, че за две кукички на Дунава по закон и билет не се иска.“

Любослав Костов тъкмо беше отворил уста, за да му каже на въпросния гадняр няколко силни думи, но оня го изпревари.

— Защо не си вписал излета?

В първия момент Любо направо изтъпя.

— Амче ние нищо не сме хванали — каза той сащисано.

Зелената фуражка обаче очакваше точно тази реплика.

— Ти не знаеш ли, че излетът се вписва, независимо дали си хванал нещо, или не? — застреля го ловният.

Любо успя само да отвори уста като гърмяна риба, когато надзирателят го довърши.

— Айде, от мен да мине. Сега няма да ти съставям акт. Само ще впиша нарушението ти в билета и ще ти откъсна една квитанция за пет лева. Носиш ли пари в себе си, или ще ги внесеш в канцеларията? — запита отмъстително властта и красноречиво придвижи билета към джоба на куртката си.

— Имам пари. Ще си платя глобата — каза през стиснати зъби нарушителят.

Блюстителят на реда прибра петолевката, но за квитанцията, който знае защо, забрави. А и Любо не му напомни от вродена или придобита тактичност. Пък и той, човекът, като се прибереше в канцеларията, щеше да я напише. Да, имаха си пълно доверие тогава хората. Не като сега.

Когато наказателният взвод пое нагоре по реката, Дамян се обади:

— Нали се сещаш къде са се запътили?

Сетил се беше, разбира се. То аслъ кво имаше за досещане: Ицо Циганина сигурно вече пържеше дребницата, която изтрепаха бандюгите на Чапай. Сега трябваше само да глобят някой будала — за пиенето.

— Видя ли ква стана? — изхили се Дамян. — От Чапай рибата, от тебе — касата с бирата.

Смешно му беше на човека. Да не го бяха глобили него, я.

Но лошите чудеса още не бяха свършили. Когато взеха да прибират такъмите, съдбата му нанесе най-коварния удар: гордостта на въдичаря — новата му разгъваема риболовна кутийка — беше изчезнала заедно с цялото съкровище от кукички, тежести и красивите балсови плувки по три лева парчето. Но Любослав и Дамян напразно обвиниха шайката на ловния надзирател. Кутийката открадна, докато спяха, големият син на... Да. Точно той.

Ето как щеше да завърши празникът за Любослав Костов — с унижение, глоба от пет лева без квитанция и отчайващата загуба на подаръка от жена му. Защото тя му подари скъпоценната кутийка вчера, като разбра, че трябва да тръгне за Горна и няма да празнуват заедно годишнината от сватбата си.

В такива случаи почти всички мечтаят за отмъщение — главно чрез изпепеляващ огън или поразяващ гръм от Божията ръка. Странно е това предпочитание към електростатичните ефекти, когато те все не се случват. Обаче има описан фантастичен случай, когато Провидението ни настига чрез една незабележима смачкана пеперудка. А какво ще кажете за кражбата на една кутийка?

За Любо точно тя стана капката, която преля чашата. Вечерта, като се върна вкъщи, той най-напред накъса билета си, хвърли го в

кенефа и пусна водата. Погледа злобно как се въртят и изчезват в дупката последните парченца от неговата лоялност към държавата, след това се залости в кухнята и до дванайсет се беше натряскал. Точно в състояние на алкохолно опиянение му стана безпощадно ясно, че именно държавата е неговият най-лют враг. Към полунощ началникът на смяна Г в реакторния цех за отмъщение на това, както казваше Божо, многоглаво и тъпо животно, отмъкна пет торби цимент от първия строеж, който му се изпречи пред очите. И половин торба му беше достатъчна, за да запълни дупките по пода в банята в новия им двустаен апартамент. Но той открадна пет — да се намират. Пък и толкова имаше в складчето. Излишъкът можеше да занесе на чичо си. Нямаше да му се скара — той вилата си на Арбанаси я правеше с крадени строителни материали. Сега оставаше само да отмъкне от централата два-три буркана епоксидна смола, за да залее замазката и да нарисува плочки с блажна боя. От четири месеца врънкаше магазинера на единствения в Козлодуй бояджийски дюкян да докара три квадрата от известния по тия места единствен вид мръснокафява теракота.

Е, вече нямаше да го врънка.

* * *

Към десет вечерта инж. Бенеамин Каракашев или галено Бени, началник-смяна СУЗ в смяна Г, събу терлиците, с които ходеше вкъщи по разпореждане на жена си Лалка. Без да бърза, обу маратонките, отвори вратата и внимателно я затвори, вече от външна страна. После тръгна по стълбите с изражение, сякаш беше тръгнал да се дави и това решение беше неотменно.

В продължение на два часа неговата съпруга му беше тартаносвала за несполучливата сделка с халката, която донесе от Съюза.

„И каква беше за нас ползата от екскурзията ти? Сигурно това, че две седмици беше шофьор на Божидар — обобщи тя накрая. — Добре че поне не се притеснявах дали ще ми изневериш. Рускините обичат решителните мъже с пари, а не мухльовците“ — така му каза.

През май двамата с Божидар бяха в Съюза на едно турне, което той щеше да помни, докато е жив. Този път инж. Къбоков бе избрал него за аташе по културно-търговските въпроси.

Бенеамин не вярваше на небивалиците, които му разправяше Божо, но накрая склонил — къде от любопитство, къде от станалото вече неудържимо желание да се разкара малко от основната клетка на обществото. Беше дошъл в Козлодуй, за да избяга от спомените за последната си нещастна любов. Те го връхлитаха подло и изневиделица като калифорнийско торнадо — китна портокалова плантация. Опустошаваха го безпощадно като африкански скакалци — тучна нивичка в бедна негърска държавка. А Дарина си беше страхотно маце. С нея се чувстваше като оня синеок нахакан пич, когото на времето срещнал на „Славѐн“^[82]. Беше хванал за ръка една красавица от сънищата на мъжете и час по час се оглеждаше, за да покаже колко е пронизителен погледът му. И Бени, макар че не беше толкова висок и синеок, а някак среден на ръст и с кестенява коса, която рано бе почнала да се прошарва и оредява, така бе държал ръката на своята Даря. И през цялото време беше усещал с гърба си как тези нещастни софийнци се обръщат след тях с онези чувства, с които човек гледа загубените си, изтлели през годините или вече осъществени, но уви — от някой друг, мечти.

Ето, от тези спомени избяга. Мислеше да постои тук малко, но жена му, която подозираше измяната, използваше неговия мек и сговорчив характер, за да го задържа на това отвратително място. Най-накрая Бени не издържа мъченията и тръгна с Божидар към приключението на живота си.

Оказа се, че историите за неговите търговски пътешествия съвсем не бяха само поредният му зевзеклък, както смятаха повечето от приятелите им. Той го шашна, когато още първата вечер, като пристигнаха в Киев, едва ли не посред нощ, хвана някакъв мющерия наред централния им площад и му пробута дванайсеттомника на Дюма за хиляда истински рублички. Това си беше годишната заплата на прогимназиален директор. Но съвсем се шашардиса, когато приятелят му започнал да изследва стотачките на светлината на уличното осветление. По-младият от купувачите направи презрителна физиономия — сякаш някой се съмняваше в автентичността на кръщелното му свидетелство. Обаче по-възрастният поклати глава,

каза „Он знае“ и се разбра, че кръщелното свидетелство може и да не е фалшиво, но сторублевите съветски банкноти определено могат да се фалшифицират.

Това беше първата крачка към доверието помежду им и когато Божо му предложи да се отбият от маршрута, без да искат разрешение, и да отпрашат към Суми, защото щеше да чака там някакъв авер от Харков, Бени се съгласи. В хотела обаче им казаха, че не могат да пренощуват по никакъв начин и трябва да се върнат незабавно в правия път. Но Божо като им каза, че са от побратимения град Враца, те се разчувстваха и склониха да останат и по-дълго, но най-добре до вдругиден. За късмет в града имаше „слет“^[84] по случай Деня на победата. Тук се бяха събрали цял куп герои от Отечествената и фойето приличаше на зала от музей на мадам Тисо за военни ордени. Бяха надошли два пъти героят на Съветския съюз Алексей Фьодоров^[85], три пъти героят Иван Кожедуб^[86], майката на Гагарин и цяла рота обикновени генерали с по една-две звезди. Полковници имаше съвсем малко — главно такива, които заради лоша карма не бяха дослужили до мечтания генералски чин. Инж. Каракашев не можеше да повярва на очите си, когато видя легендарния летец изстребител, свалил шейсет и два вражески самолета. Като ученик беше писал реферат за него и си мислеше, че съществува само на постамент на паметника си, а сега се случи да пътуват заедно в асансьора от петия етаж чак до партера. На следващото слизание имаше друг генерал. На третия етаж влезе ветеран с пагони на полковник и огромни бакенбарди. Сигурно не ги беше подстригвал от Берлинската битка.

— Тавариш генерал — каза полковникът, — давайте три рублички за водчица.

Инж. Каракашев потресено гледаше как генералът веднага извади един омачкан „траяк“ и го подаде на полковника. Това беше то, фронтовата дружба.

— Вий откъде сте, момчета? — попита генералът.

— От България — отговори Божида.

— Аа, България. Знам я. Хубава страна — каза генералът сякаш с малко съжаление, че навремето толкова късно са я превзели. — Витя — прекъсна той спомените и се обърна към полковника, защото се

сети за нещо много важно, — не ми се вярва тук да има, но провери пак за „Пшеничная“.

— Да, Фьодор Михайлович — каза полковник Витя.

На рецепцията имаше жена с тъмна забрадка и той я попита кои от по-известните герои от войната са тук. Тя го погледна и каза, че ако иска да види герои от войната, трябва да отиде на гробищата. „Те вече половината са пълни с наши афганци^[87]“ — така му рече. Чак тогава му мина през ума, че и в Русия черните забрадки означават същото, което и в България, и че може би представите му за героизъм от училище не са съвсем точни. Трябваше и сам да се досети, че съветската действителност е постоянен извор на героизъм.

Срещата с тая напълнена с — трябва да се признае — доста стряскащи субекти реалност беше малко потискаща, но после всичко потръгна.

Скоро в тяхно разположение се оказаха много съвсем редовни рублички. И чудесата потекоха. Отсядаха само в шикарни хотели, замезваха с черен хайвер и задморски риби в най-елитните кръчми и портиерите се надбягваха кой да им отвори вратата. Ще тичат ами — той с очите си видя как в „Метропол“ Божо веднъж пхна в джобчето на един цял червонец. Онзи само дето не му целуна ръка. Надменните западняци подхвърляха на бедния съветски човечец отделни посмачкани рублички. Това им се откъсваше от свидливите капиталистически сърца. А Божо — так! — и му бутна истинска новичка десетачка. Точно в тоя хотел, в който влизаха само граждани с чуждестранни, несъветски паспорти, той загуби първия от многото басове. Още като видя хотела, инж. Каракашев зяпна. Не беше виждал такава сграда. А вътре... вътре имаше панорамен асансьор и двуетажен музикален часовник^[89] с герои от руските приказки, които се изреждаха покрай отварящо се прозорче на всеки час — сякаш да проверят жив ли е още духът на московчани. Имаше и цяла търговска уличка, засадена с онези дръвчета, които са символ на руската душа — истински белостволи брезички.

— Гледай, гледай — каза Бени, като видя това чудо. — Даже и брезии са сложили. Как ли са ги пресадили?

— Брезите са изкуствени — подсмихна се Божо.

— Ти се майтапиш. Това са си истински дървета.

— На бас по десет долара.

— На бас — каза разпалено Бени и загуби веднага. Не му мина през ум, че може и самият инж. Къбоков да се е връзвал по същия начин.

Но Божидар му опрости дълга и после поляха случката в японския ресторант. Там за супа от най-обикновени водорасли, каквито имаше колкото щещ в топлия канал на централата, при това с приятен радиоактивен вкус, за японска ракия, която беше по-слаба и от сръбска парцуца, и за някаква риба, която готвачът беше нарязал, но после беше забравил да опържи, Божо изпраска двеста долара. По черния курс това си бяха хиляда съветски рубли. За една вечер опукаха парите, които московски учител получаваше за цяла година. „Боже, Господи“ — спомняше си често инж. Каракашев.

Обаче истинското чудо беше в Тула.

И по пътя Бени беше видял покъртителната беднотия на съветската „дережня“, както руснаците наричат селата си. Божидар му беше разправял, но той не му вярваше, докато не видя с очите си съветските колхознички, застинали на рибарски столчета на пътя край жалките си къщурки с покриви от поцинкована ламарина. Те предлагаха достиженията на колхозната цивилизация — главно лук и ряпа, а за по-заможните — и цяло кило ябълки за дваисет копейки. Нищетата се беше настанила навсякъде, но Тула... Беднотията там беше толкова неописуема, че по указанията на евангелието наблизко трябваше със сигурност да има пряк път към небесното царство.

По пътя ги спряха само веднъж. Проверяха една кола преди тях и той доста се поизпоти. Бяха в района на закрит град^[90] и ако милицията разбереше, че са чужденци, докато се изясни, че са само недисциплинирани братски туристи, кой знае колко време щяха да прекарат в мазето за некартотекирани чужди агенти. Но Божо излезе и на простонароден руски заобяснява, че бързат при приятели, които ги чакат вече трети ден, защото чак сега са изтрезнели. Единият от милиционерите се разсмя и абсолютно убеден, че разговаря с руснак, недоумяващо попита „Что за номер у вас, ребята?“. Но другият го успокои, че това са новите одески номера. Като чу името на легендарния град, съветският милиционер си заопипва *машинално* джобовете, погледна палката, сякаш да се увери, че е още в ръката му и им махна да се разкарват по-бързо.

Влязоха в града на руската оръжейна слава към пет следобед. Тогава Бенеамин видя картината, която после го стряскаше насън. По безкрайно дългата главна улица, кална като колхозните дороги, по които през четирийсет и първа са затъвали неспасяемо танковете на германските завоеватели, като отприщено стадо сиво-черни кафърски биволи течеше тълпа от огрухани и раздразнени тулски работници. Повечето от тях влизаха хаотично в магазините, където, струпан в тенекиени тави, ги очакваше основният тукашен хранителен продукт — потъмняла като оръжейна смазка мас. Съдейки по количествата, навярно беше китова и я бяха докарали по линията на пролетарския обмен ескимосите с белите си красиви корабни канута. Приключилите с покупките излизаха и заедно с останалата част от тълпата се вливаха в сиви панелни блокове, където вероятно всеки пазеше собствените си запаси от засищащата всички пролетарски нужди гранясала мас.

Това беше руският социализъм — точно такъв, какъвто го беше описвал инж. Къбоков през скучните нощни смени.

Тогава Бени не му вярваше. Той беше ходил само в Москва, но то и Божо не беше ходил кой знае къде. А в града с Червения площад и Спаската кула имаше всичко: месо, колбаси, обувки, дрехи... Е, асортиментът на месото и колбасите се изчерпваше с два-три вида, а не с десетки като в западногерманските супери, за които му бяха разправяли някои щастливци от колегите, но какво от това. Нали имаше? Дрешките и обувките също бяха в няколко модела и изглеждаха... абе, да, скръбно, но в края на краищата съветските хора строяха най-прогресивния строй и както не им трябваше разточителното излишество на капиталистическите супермаркети, така не им бяха нужни и вредните за делото на пролетариата средища на буржоазна мода. Ето, разноцветни басмени рокли имаше доста. А как добре стояха те на тия хубави млади рускини... Ами евтините инструменти и уреди, ами шевните машини, шевните машини на смешни цени? Всяка умна жена поръчваше такава на мъжа си. Инж. Каракашев още при първата си командировка домъкна с голям зор една и сега тя събираше праха зад завесата в коридора. Но да оставим това, ами „Детский мир“? Той такъв магазин за играчки не беше виждал. Вярно, навсякъде се точеха километрични опашки за всичко, но то къде не беше така? Пък и ако всичко беше както трябва, те щяха да са в комунизма, а него съветските хора още не бяха построили. Не, добре

си беше. Имаше отделни битови неуредици, но те бяха солчицата на големия социалистически гювеч. Откъде можеше да знае той, че цялата огромна страна работи, за да могат международните работници и селяни, които идват в столицата на победилия всичко социализъм, да виждат поне някаква имитация на това подразбиращо се от самата идея за равенството разумно изобилие. Така те щяха да повярват, че и в своите страни могат да построят тоя чуден строй на справедливостта и умереното, без излишен лукс, благоденствие. За тази свежарска, революционно-изпързалияща камуфлажна идея за превръщането на един град в соцвитрина за сметка на стряскащата изумителна беднотия на хиляди други той отникъде не можеше да знае. По какъв начин да види как изглеждат останалите съветски села и градове? Летяха със самолет, а когато пътуваха с влак, това ставаше винаги само нощем, без никаква възможност за слизване на пероните на междинните гари. Но сега видя истинското лице на великия Съветски Съюз и вече знаеше. Оттук нататък Бени вярваше на Божо безрезервно. Затова не се поколеба, когато той му каза да купи златния пръстен.

Бяха спрели в едно кафе насред пътя между Киев и Одеса. Беше му писнало да върти волана, а и бяха гладни. Божидар беше поел всички разноски по време на пътешествието, така че си хапна, без да се притеснява за парите. И тъкмо щяха да тръгват, когато край колата се завъртя някакво младо украинско тарикатче.

Тарикатчето им правеше тайнствени знаци и се озърташе тревожно, сякаш беше откраднало семейно бижу и сега се притесняваше да не би отнякъде да се появи мустакатата му леля и да го хване за ушите.

Божидар свали стъклото и очаквателно загледа тарикатчето.

— Искам да купя кожените калъфи на седалките ви — каза то.

— Няма проблем — каза Божидар и излезе от колата.

— Само че нямам пари и предлагам да направим замяна.

— Срецу какво? — попита Божо.

Тарикатчето отново се озърна за леля си и извади отнякъде масивна жълта халка. Изглеждаше златна и доста тежка.

Божидар влезе в колата и разгледа под лупа печата. Печатът беше истински и гарантираше руско злато с проба 583. За всеки случай той гризна халката леко със зъби — металът беше мек като истинско четиринайсеткаратово злато.

— Вземай го — каза Божо.

Бенеамин се подвоуми за момент, но когато приятелят му каза „Вземай го, бе, гарантирам ти, че е истински“, излезе от колата и свали набързо калъфките, които младежът нарече кожени явно от уважение към възрастта им.

— Освен тях искам и още нещо — направи умен ход младият търговец на семейни бижута.

— Колко грама е пръстенът? — полюбопитства Божидар.

— Не зная, но трябва да има десетина грама. Взах го от леля си, без тя да знае — изясни честно набавянето чрез нормална кражба на тая част от семейното злато руският паренъ. И добави: — Имам голяма нужда от пари, но вече доста време не мога да го продам. У нас златото не върви много. В магазините има колкото щеш и трябва да го продам по-евтино. Но тогава могат да се усъмнят. А седалките мога да продам по-лесно.

Звучеше логично, убедително и очевидно достоверно.

— Какво друго искаш? — попита Божидар.

— Ей това костюмче — посочи към колата безпаричният руски младеж, тласнат към кражба от явна нужда и от безразличието на местната комсомолска организация към проблемите на подрастващите.

Бени беше окачил да съхне в колата орфаното си спортно костюмче с дънкова кройка. Все още не му се хвърляше и затова го беше изпрал.

— Дай му го — каза Божидар.

Бени му подаде костюмчето, после седалките и взе златото.

Близко час след сделката той продължаваше да се притеснява. Не че не вярваше на Божо — вярваше му. Обаче на късмета си не вярваше, ей това беше проблемът. Божидар, за да го успокои, пое отговорността.

— Ако не е златно, ще ти помогна със стотина лева в България — направи той поредния си великодушен жест.

Докато минат границата, Бенеамин смени скривалището на пръстена поне пет пъти и все му се струваше, че митничарят ще го открие само като го погледне в очите.

Но митничарят тъкмо беше прибрал полагаемата му се съгласно ценоразписа такса от лично познатите му редови контрабандисти на злато и доволен гризеше една от конфискувани от предната смяна български ябълки. Той изгледа Бени, помисли си „Тоя сигурно си е

купил я дрелка, я мултицет и сега трепери да не му ги намеря. По прилича на дрелка.“, извърна поглед и не си направи труда даже да погледне в багажника. Защо да му конфискува скапаната дрелка? Нали соцпроизводството трябва да се поощрява. В интерес е на благосъстоянието на трудещите си. Какво да прави, когато тия задръстенияци горе непрекъснато издаваха разни тъпи закони и забрани? Началникът ги отменяше редовно с дискретно кимане или изразително повдигане на вежди, придружени понякога и с изсветлен опрощаващ поглед. Щом разни навлеци като тия двамата стимулират в разумни граници родната индустрия, значи трябва да бъдат поощрявани. Често от заобикалянето на закона падаше и яка аванта, но сега нямаше какво да им вземе на тия бараби. И митническият служител въздъхна: Хайде, минавайте. Не ми се мотайте повече в краката. И ние план гоним.

След границата Бени за пръв път повярва в провидението. А когато се върнаха и той подари халката на жена си, в продължение на близо десет дена тя нито веднъж не му каза, че е мухльо. За пръв път, откакто беше донесъл шевната машина.

Беше минало по-малко от месец от турнето, когато Лалка забеляза, че златото започва да цапа с нещо зелено пръста ѝ. Божидар няколко пъти ги успокои, че руското злато си е такова — съдържа мед. Обаче Лалка започна да разглежда подозрително пръстена след всяко миене на ръцете си и оня ден той отиде до Враца — при един приятел златар. Той беше мръднал по магазините, щото „нещо пуснали“ и някакъв специалист, който го заместваше, направи експертизата.

— Руско злато — каза авторитетно специалистът.

Той лъсна на шлайфа пръстена и златната му същност се откри неоспоримо за всички. Една от жените на опашката тъкмо беше почнала да го навива да ѝ го продаде, когато влезе майсторът — арменец със стандартно име Гарабед. Той погледна пръстена, погледна към него и попита с интерес:

— Къде ти пробутаха това менте, в Чехия ли?

Оказа се, че чешките майстори на старинни семейни фалшификати от доста време подпомагат съветските безпарични младежи, които обитават крайпътните кафета и притежават мустакати свидливи лели. А център на тази благотворителна дейност открай време е красивият крайморски град Одеса.

Божидар удържа на думата си и му даде сто лева, но те очевидно не стигнаха, за да се покрият всички материални и морални щети. И жена му не спираше да го яде. Наистина много се беше изтормозил напоследък. На всичко отгоре и този сън, който сънува снощи.

Бяха без съмнение в първобитнообщинния строй. Инж. Каракашев стоеше на брега на някакво поточе и гледаше с интерес как отсреща гори колибата на Божо. Не можеше да му помогне — мостчето над потока, което строиха заедно, се беше съборило. Да, можеше да прецапа и да отиде да му помага да гаси. Но не искаше да си мокри краката. Всеки от селото знаеше, че водата е вредна. А и Божо така го изложи на един лов... Даде му стария си боздуган и той се счупи, когато удари с него дебелата глава на някакъв неодомашен вол или нещо подобно. Животното го подгони и добре че Божо го уцели с копието си. Е, помогна му, но преди това го изложи. Жена му в съня му беше казала: „Виждаш ли Божидар какъв е юнак, а ти си един мухльо.“ Буквално същите думи, които беше чул преди малко.

Не, това вече беше прекалено.

Затова и инж. Каракашев излезе от дома си с онова, както ни се стори, решително изражение. Но сега, като се вгледахме по-внимателно, виждаме, че сме ви подвели: той всъщност не искаше да се дави. Походи малко с нещастен вид по улиците, походи, помисли си за бягство, за отмъщение и за това, че в тоя противен град в десет вечерта няма отворена кръчма.

После се прибра.

Останалото кво да го разказваме.

* * *

Из донесенията на тайния сътрудник Дияна:

„Приятелка на източника съобщава, че Б. Къбоков е внесъл фалшиво злато от Съветския съюз. С него се е опитал да плати свои задължения. Фалшификатът е разкрит при експертиза от чуждестранни специалисти във Враца.“

* * *

Чирпанлията беше седнал на диванчето в хола и гледаше първа програма. Даваха поредния съветски филм, на екрана се изграждаха някакви женски и мъжки варианти на новия социалистически човек, някой някого убеждаваше за съветска власт, с която оня беше уж принципно съгласен, само че ако напълно, то не безрезервно или обратното. От това се пораждаше градивен конфликт и той се развиваше към закономерната победа на прогресивните сили над случайните опити за нормален живот. Но... Димитър не следеше действието и преживяванията на героите. Гледаше, без да вижда, и си мислеше за жена си Емилия. Тя беше хубава, тъмноока пловдивчанка, родена сякаш да бъде модел на прочутата свръххъшовска, антисофиянска група от пловдивски свръххудожници. Как се беше оженил за нея той — обикновеното селянче от Чирпан, с босоного детство, причудливо самоизграден мек характер, неправилни черти на неюначната си физиономия и редееща черна коса — сам не знаеше. Вярно, родът му беше от героичното село Гита — едно от гнездата на марксизма в Старозагорско. Но колко от прадедите си знаеше Чирпанлията? Двама прадядовци и една прапрабаба, неясно по коя линия. Името на съответстващия ѝ дядо бе загубено безвъзвратно при преместването ѝ неизвестно откъде дотам, където беше отишла. „Може и да е нямало такъв“ — мислеше си Митака^[91]. Нормално бе да не знае, че неговият изчезнал във времето прадед бе от далечна слънчева Башкирия и тая връзка му влияе кармично. Тъй че много неща бяха обвити в мъгла за Митака. В замяна на това му беше повече от ясно, че Емилия го бе напуснала. Но странно, това не бе разпалило в него прочутата с люта слава чирпанска кръв.

Иначе чирпанлии бяха все такива — люти. Родният му град бе известен с това, че е роден и за огнения поет Яворов, както и със събуждащото смътно помнещи се юнашки пориви руйно вино, с водата си, която съгласно пиянските народни песни съдържа негасена вар, и с баталния характер на чирпанските сватби. На тях през стари времена прочутите чирпански ножове са докарвали повече жертви, отколкото във всички сражения между Германия и върлия ѝ враг Никарагуа по време на Първата световна, или — да вземем друг пример — в между три и седем умерено кръвопролитни битки на средно статистическа македонска чета.

При социализма тоя милитаристичен характер на чирпанските бракосъчетания бе сведен до съответния миролюбив норматив — един умерено приспивен граждански ритуал, воден с изкуствено приповдигнат глас от някоя флегма в отдела за гражданско състояние към съвета. Все пак някъде дълбоко в народното съзнание тлееше споменът за предишните героични времена, но поради всеобхватния дефицит, в частност и на кухненското оборудване, ножове не се намираха лесно. Чирпанлии обаче бранеха упорито традициите и произвеждаха прочутите битови сечива от ресорна стомана или, при крайна нужда, от листове за ножовка и дръжки от „перциглас“.

Противно на обичая, Чирпанлията се бе оженил със сдържано радостно чувство. Сватбата, като се изключи напиването на дваматрима от гостите, протече вяло, без героични изблици и под доминацията на пловдивските роднини. Те бяха твърдо убедени, че зет им никога няма да бъде от тяхното голямо добрутро, но въпреки това дариха на младоженците десет хилядарки и един новичък москвич — напълно достатъчни за бъдещия живот на дъщеря им с тоя чирпански селяндур. В една доста скучна семейна драма, с мекия си и сговорчив характер той бързо попадна под чехъл и дори десетгодишният им син веднъж в час по история, на урока за юначния Филип Тотю, сподели със съучениците, че на баща му воеводски е само гласът му.

И в централата Чирпанлията не дойде в авантюристичен порив или от кариеристичен плам. Е, искаше му се да е някакъв началник, но така, по-среден, ако е възможно. Ако пък вече нямаше никакви вакантни места за такъв, можеше и по-голям. По-важното беше, че в Козлодуй щяха да имат самостоятелно жилище, а самото населено място се намираще почти безопасно далеч от тъщата. Той не бе мечтал никога да работи в атомна електроцентра. Като малък най-напред искаше да стане пожарникар. После, след едно недобре разгоряло се подпалване в килера, което предизвика нарочно и съвсем спонтанно, се уплаши и прагматично се отказа от лъскавата пожарникарска каска. Погрешността на решението му го впечатли дълбоко и той реши, че злото — във вид на един як чирпански лобут от баща му — го е постигнало само заради това, че не е разгледал предварително последствията. След това прозрение той постепенно придоби навика да разчопля обстоятелствените пояснения и да обмисля всеки свой ход подробно и пространно. Дори обичаше с известна язвителност да

повтаря, че по това се различава от онези, които използват тая функция на мозъка си сравнително рядко. Някой може да каже, че случилото се всъщност няма никакво значение. Определяща е била кармата. Както е трябвало да стане, така е станало. Все едно, дори да не е ясно кое. Но за повечето обикновени хора внимателната преценка на всяка крачка изглежда отстрани като нерешителност, като незнание и дори като безхарактерност. Затова, когато Митко излезеше на дъската, често му подсказваха — мислеха си, че пак не си е чел урока. Неговата мудност стана пословична и се превърна в основна причина връстниците му да избягват да играят с него дори на шах. Как да играеш с някой, който половин час мъдрува над първия си ход. И учителите му не го обичаха — не трябваша на социализма такива... мислители. Други хора бяха нужни — изпълнителни, бързи, напористи. А пък класната му как го мразеше — сякаш някой от семейството му беше злепоставил подло баща ѝ при проучване за командировка мечта *на Запад* или беше им... разказал играта по друг класически начин. Въобще, не му потръгна. Искаше му се да направи нещо изключително, например да спаси от пожар — защо от пожар? — някоя своя съученичка (имаше няколко за спасяване); да, искаше му се да стане герой — в мечтите си нещо средно между противоречивия юнак Муса Кеседжия, незаслужено неизвестният из Чирпанско Уаят Ърп и Салават Юлаев — прочутият башкирски национален положително-отрицателен такъв. Или поне да се появи в прославящата част на стентаблото. Но не. Така си караше, на заден ход. В продължение на доста време той загуби ориентирите си за бъдещето, което е нормално за повечето от обикновените хора, а те са повечето. Накрая, след известно колебание, в единайсети клас Митко реши, че е най-добре да стане ветеринар или още по-добре — да изкара курсове за бармани. Те бяха много високо в обществената йерархия. По-високо трябваше да са само най-важните другари, но това не беше много сигурно. Обаче родителите му го принудиха да се запише за инженер, защото така животът му щял да е най-лек.

— Учи, мама, да не работиш и животът ти да не е тежък като нашия — казваше често майка му.

— Учи, сине, ей го, гледай го нашия инженер: само търка седалката на стола, а заплатата му върви и стажът му за пенсия си тече — посочваше често баща му това мечтано от всички съчетание на трите най-основни неща в живота. А той не беше кой да е, а един от

водещите работници в областта на лимонадоналиването в една местна тепека^[92].

Митко, като поразмисли-поразмисли — и се съгласи. Нямаше да обикаля като гламав в дъжд и сняг и да се разправя с безсловесни твари, сред камари от фъшкии и кравешки — такова де, неудобно е да го назовем. Нямаше да го има и онова разстройващо напрежение — да не те окошарят изненадващо заради нормалните иманентни за живота на един соцбарман липси и други кражби. Вярно, парите бяха никакви, но пък работата беше солидна, на бюро. Записа се, издържа изпитите отлично, с много добър 5, и влезе в някаква там хранителна специалност. Следването му мина неусетно. За студентите се полагаха грижи, защото инженери трябваха много. За това, за онова. Дет' се вика, една печка да запалиш, пак трябваха поне двама. Единият дърва ще донесе, другият кюнците ще лъсне. Партията бе осъзнала необходимостта от този помощен персонал на работническата класа, беше планирала необходимата бройка и се грижеше който влезе — да завършва. Не че и тук нямаше проблеми — имаше. С този свой обичай да мисли Митко създаде някои напрегнати ситуации за ръководството, като например това, че обвини персонала на стола в системна кражба на кюфтета и други подобни. Тъй като всеобщата столова практика беше да правят в празниците сватби с кюфтетата, които студентите тъй или иначе не изяждаха, обвинението му изглеждаше тенденциозно и направо обидно. Все едно да обвиниш лъва, че изяжда антилопата, която също тъй или иначе е вече умряла. Но това беше, докато борецът за студентски права отиде на бригада в Полша, където един симпатичен дядка му посочи изстраданата от народа мъдрост, която бе научил в далечния руски Север. „Думаеш, не думаеш, царем не будеш“^[93] — така му каза на чист руски този препатил поляк. Митака спря да мисли толкова активно и ето че и той, като всички останали, си взе изпитите, дипломира се. След като завърши, веднага започна работа по разпределение в местния винпром. Вече като водещ чирпански инженер реши да се ожени за Емилия. Тя го плени в стола на пловдивския Хранмаш при една от присъщите за всеки водещ инженер командировки за обмен на опит и дружески разпивки. После пловдивската рода начело с тъщата го притисна да става началник или да се местят в този плашещ го от малък град и той — къде, къде — побягна към Атомната. Тя беше национален строеж и Чирпанлията

лесно се откачи от разпределението^[94]. В АЕЦ-а първоначално бяха малко недоволни от хранително-вкусовия характер на образованието му, но предвид пренеприятната липса на кадри, а и след като изпиха някоя и друга дамаджана чирпанска скоросмъртница, началниците му решиха, че нищо не пречи да се научи да кара реактора. В края на краищата всички съоръжения почиват на общи инженерни принципи и всеки знае, че дори в спиртоварните има реактори или там нещо подобно.

Ето как, благодарение на провидението и на партийните повели, Митко успя да се спаси от прекия надзор на домашния цербер. Не беше малко, защото нещата вече бяха стигнали дотам, да си извади окото, та да я е яд тъщата, че има къорав зет, както е рекъл шопът. Не стига това благо, ами в централата получи възможност и да се развива. Отначало се търсеха оператори на реактора. Те се водеха седми разряд като видните кофражисти, фаянсаджиите и майсторите на родопски бичмета. Беше занятие, почетно за всеки инженер, защото нормалните щатни таблици за този тип персонал бяха съвсем мижави, докато седми разряд беше пролетарски връх и падаха бая парички. Ръководството *най-отгоре* се беше съгласило на този небивал компромис само за хатър на съветските другари, които се притесняваха, че иначе няма как да задържат този опърничав персонал в Атомната. А без него още никой не бе предложил как да се кара проклетия атомен чайник, както казваше Дидо. Митака използва този шанс и ето го инженер-оператор на реактора, в началото на пътя към мъглявите директорски върхове. После имаше нужда от старши — направиха го. Нареди се търпеливо на опашка за ДИБ, изчака, и — ето че и такъв стана. Чирпанлията беше бачкатор. Беше забелязал отдавна, че в тая държава всички и навсякъде поголовно и перманентно мързелуват. Всички, с едно-единствено изключение. Имаше една странна група от хора, някакъв особен род работяги, които — с дразнещо останалите упорство — работеха здравата независимо дали това въобще им се плаща, при какви условия живеят и всичко останало. В централата такива също имаше. Ники беше такъв, Божо бачкаше яко, в зоната имаше един майстор стругар, дето на всеки, който го помоли, майстореше нещо за без пари или най-много срещу шише наркоопска гроздова. За себе си Митака знаеше, че е точно такъв загубеняк. Ако се беше родил в Америка преди два века, щеше да бачка като луд на плантацията на

някой робовладелец от Юга. В Сахара пясък би пренасял от една дюна на друга и обратно. На Северния полюс сняг можеше да произвежда безропотно и даже с частично вдъхновение на довеждаща до нервни тикове поточна линия. Просто чувстваше в себе си сили да работи и това му беше приятно. Може би Атомната не беше най-подходящото място за прилагане на неговия *труд*, но какво от това. С упоритост и трудолюбие всичко се постига — така го беше учил дядо му.

В личния му живот също всичко се нареждаше. Обичаше жена си, имаха си момченце и момиченце. Той се съгласяваше с Емилия кажи-речи за всичко, грижеше се за децата вкъщи, переше, готвеше. Добре си живееха. Жилище си имаха, работата го устройваше, а и тъщата беше далеч.

И ето че сега жена му го бе напуснала. Избяга при друг ДИБ. На раздяла каза само: „Не мога да трая повече да съм слугиня в някакво загубено село, на един още по-загубен мъж. Не дойдох от Пловдив тук, да вися вечно по опашки... да се разправам с власи и селяндури... и да чакам години, докато моя мухльо купи поне една кола... за да можем да пазаруваме като хората от Лом, от Враца... А сега децата на доктор не можем да заведем, когато има нужда. Край. Напускам те“ — каза. Всъщност причината беше друга, сексогенитална, а посочените недостатъци бяха с лицемерно камуфлажен характер. Все едно, важното е, че тя си събра багажа, взе си куфара и тръгна да взема и децата, но той за пръв път реагира, без да обмисля. Каза ѝ с войводския си глас: „Не ме предизвиквай, нали знаеш, че съм от Чирпан.“ Тя му се озъби: „От Чирпан си, но си мухльо!“, а той ѝ рече „Искаш ли да провериш? Почакай само да отида до кухнята“ и тръгна да излиза съвсем насериозно. Емилия се бе стреснала здравата — подсказката беше, че отива за ножа — и избяга, без да се опита да провери хипотезите си.

Сега Митака не знаеше какво ще прави занапред. Майка му беше дошла да помага за децата, но така не можеше да продължава вечно. Трябваше да обмисли нещата. Не можеше да вземе бързо решение. Той и на работа си беше мислил, че ако се случи нещо непредвидено, нещо, което не бе разглеждал предварително — и може да се издъни. Докато беше СИО^[95], си казваше „Нали има ДИБ, той ще ми разпoredи какво да правя“. Сега той беше босът, нямаше кой да го напътства, нямаше кой да му подсказва. Затова държеше — беше го обмислил — да е в

смяна, в която старши инженер-операторът е печен. И когато Вушката го помоли да го замести, първоначално се опъна, но като разбра, че СИО ще е Божидар, се съгласи без дълго мъдруване. Божо беше, дет се вика, гърмян заек.

Чирпанлията се пресегна, изключи телевизора, изправи се и застана нерешително наред с вратата, сякаш се колебаеше дали в този момент да не положи основите на важната за националното самосъзнание народна философия с изчаквателни башкирски оттенъци или да се поддаде на отдавна тлеещото желание да си плюе на петите и да избяга през глава от тая постоянно стресираща го козлодуйска действителност. Защо пък да не направи нещо още по- и дори хептен бамбашка. Всъщност всичко само изглеждаше така, а на практика Митака точно в този момент се чудеше дали да му удари преди лягане една пречистваща душата чирпанска джибровица.

Този път не се чуди много дълго. Народът отново остана излъган, както и му се пада, а изнервеният почти до крайност и вече малко отчаян ДИБ на втори блок заспа изненадващо спокойно още след третата ракия.

* * *

Григор Мичев се прибра вкъщи след полунощ с аварийния джип. Отключи вратата, надникна в кухнята, сякаш очакваше там да има някого, и влезе в хола, без да се събува. Поспря за миг на прага, пак отиде до кухнята, извади лед от хладилника и се върна обратно. Отвори един от шкафове на библиотеката си тип „АЕЦ“, но не извади някоя от безполезните за началниците от определено ниво нагоре книги, а наченато шише „Балантайнс“. Поогледа се, остави леда и питието на масичката и се тръшна във фотьойла с гръб към прозореца. Наля си три пръста и изсипа леда в чашата.

От няколко месеца беше започнал да пие сам. И преди да се разведе с жена си, Мичев рядко приемаше гости у дома си и още по-рядко ходеше у познати. Като се изключат дъщеря му, племенника и още една-две приятелки на жена му, семейството му нямаше близки хора. Но откакто Красимира го напусна, най-честите посетители на дома му бяха шофьорът му и управителката на стола. Дъщеря му

учеше в Английската в София и идваше в Козлодуй само през някоя от по-дългите ваканции — да засвидетелства уважение към другата половина на родителското тяло, както и да получи едно добро количество извънредни алименти. Стоеше два-три дни от приличие и после отпрашваше към столицата за пълния с приключения и изненади за родителите живот на глезеник на съдбата. В началото на раздялата празният апартамент го дразнеше. В него прекалено много неща му напомняха за жена му и той често се хващаше, че продължава като повредена плоча мислено да преповтаря някой от сериозните им конфликти. Най-много го беше засегнал последният им разговор. „Ти не обичаш хората — беше му казала на раздяла жена му. — За теб те не са повече от пешки в твоя безкраен административен шах. Ти и нас не си ни обичал. Съжалявам те, защото човек не може да живее така. И ти няма да издържиш дълго.“ Да, засегнала го беше. Приличаше на предсказание, на внушение, което действа, без сам да разбираш как, и от един момент нататък сякаш наистина започва да се случва. Но нима беше лошо това, че виждаше работещите в централата като пешки от директорската си армия? Те да не бяха други? Това беше някакво количество работници, които той подреждаше на трудовия фронт — също като фигурките в шаха. И в даден момент може да ги пожертва — в преносен, а, не дай Боже, и дори в пряк смисъл при някоя авария. Точно както в тая древна игра. Защо в Атомната да не е така, когато това си беше нормално навсякъде? Защо от нещо толкова обикновено тя извлече такава прокоба? И тоя упрек, че не ги обича — той пък от къде на къде? Че се караха, караха се, но то в кое семейство не е така? Или може би имаше нещо, някаква нейна женска същност, която той не беше разбрал? Бясната въртележка на работата му скоро измести тези мисли и само понякога вечер, когато се прибереше в опустелия апартамент, те се връщаха като натрапчив тревожен рефрен. Тогава някъде дълбоко в себе си той чувстваше, че от живота му е изчезнало нещо много важно и то не може да бъде заменено. Не искаше да си го признае от гордост или от обикновено твърдоглавие, но Красимира му липсваше. Въпреки всичките им караници и разправии, сякаш домът му беше по-уютен, когато тя живееше още в него. Сега обаче я нямаше. И уж не беше сантиментален, а му беше криво. Но животът продължаваше, а той искаше да го посреща прав. И понеже Григор Мичев не пушеше, а и никой не го беше виждал пиян, като че ли най-

честите отдушници от смазващото напрежение на длъжността му и по всичко изглежда, нерадостната му съдба, бяха краткотрайните и безразборни връзки с полусемейни-полуразведени жени, ловните излети със сплотената местна дружинка и криещите особена разтоварваща сила задгранични командировки.

Беше вече два часът, но сякаш не му се спеше. В четвъртък трябваше да лети за Виена за една от редовните срещи на МАГАТЕ^[96]. Генералният за миг си представи този красив дунавски град. Обичаше да ходи той там. Хубаво беше във Виената, майка му стара. Дворци, градини, опери, фонтани... Не, операта беше само една. А магазините колко бяха само. Затова там се стремяха да бъдат командировани всички — отговорни другари, опитни разузнавачи, представители по разните работи, членове на писателския съюз, търговци на гюлово масло, директори на атомни централи, а също извергите дисиденти. Все там — Виена, та Виена. В този град имаше всичко. Кеф ти култура, кеф ти намалени дънки от някой битпазар край Дунав, кеф ти вълнуващо разузнаване, после ein Winerschnitzel mit bratkartoffeln, кеф ти дори дисидентстване, кеф ти — е, малко накрая, ама все пак — атомни работи. Да не забравим наливната бира — о, mein Gott. Мичев употребяваше умерено от всичко и нещата вървяха. Само едно облаче тъмнееше на хоризонта: в последно време отношенията с агенцията видимо се обтягаха. Разбира се, на малобройните комисии, които идваха на проверка в централата, се плащаше редовно. Мичев не беше толкова високо в йерархията, за да знае кога, как и по колко получават някои от експертите, така че да не се обтягат отношенията с прогресивната международна общественост. Той знаеше само парченца от тайните, недостъпни за простосмъртните, но и те му позволяваха да бъде наясно, че видните ни приятели от международните контролиращи агенции получават... е, според труда си. Генералният не знаеше, че по-голямата част от парите преминаваха през еврейската фирма „Раби технолоджи“, чието седалище беше във Виена. Не знаеше също, че собственикът ѝ, Соломон Рабин, управлява един от „разпределителните кранове“ по веригата, през която от електронен гигант в България периодично изтичаха десетки милиони долари за заобикаляне на КОКОМ^[97] и за стратегическите проекти на партийната олигархия.

Обаче братовчед му знаеше. Знаеше също, че в МАГАТЕ, освен по официалните канали, получават информация и по други, не толкова официални. От няколко месеца забележките на агенцията все по-често бяха отвъд тона на доброжелателни препоръки, а това не можеше да се обясни само с капиталистическата ѝ проклетия.

Определено тази бе причината последната среща между Мичев и братовчед му да не бъде у тях, а в кабинета му в ЦК.

— Слушай, Григоре — започна той от вратата. — Трябва ли да ти напомням, че съм член на Политбюро? Сложил съм те на това място не от роднински чувства. Не искам до края на годината да даваш на МАГАТЕ нито един повод за препоръки. Особено по отношение на ядрената безопасност. Ние не плащаме на разни сополанковци, за да може тук някой да се изтакова на метеното. Не искам и съветските специалисти да се оплакват от подготовката на персонала. Ти ме уверяваше, че няма да имаме проблеми с кадрите. Нали ти е ясно за кого ще бъдат, ако случайно се появят?

На генералния му беше ясно. Той имаше смътни спомени за Ликург^[99] и Солон^[100] и не беше чел Тацит^[101], Гай Салустий Крисп^[102], както и любимия на Макиавели Тит Ливий^[103]. Не беше се ровил из средновековната история на италианските републики, френските и английските кралства и германските княжества. Философията и принципите на общественото устройство му бяха ясни в обема, необходим за да издържи „как надо“ (както се полага на млад партийен член) идеологическите изпити в института. Там всичко беше ясно: „битието определя съзнанието“, „вся властъ советам“, ну и так далее. Не му остана време да прочете даже „За обществения договор“^[104], който се цитираше препоръчително в читанката. Тази оскъдна, но пък здрава философска основа ни най-малко не му пречеше да се ориентира безпогрешно в механизмите на социалистическата държавност. Знаеше, че единственото нещо, което има реално значение в нея, е йерархията. В света, в който живееше, властта бе толкова по-безконтролна, колкото беше по-голяма, и съдбата на тези „отдолу“ зависеше изцяло от решенията и капризите на правоимащите, които по рождение и по дефиниция бяха „отгоре“. А братовчед му обитаваше онези нейни поднебесни етажи, откъдето се управляваха съдбите на всички. Нямаше истински играч, който непрестанно, със зъби и нокти да не се катери към тези мечтани

върхове. Натам, към вечните всемогъщи богоизбрани нобили се стремеше с всички сили и Григор Мичев. Но засега не стигаше и до коленете на участниците в играта и никой нямаше да се церемони с него, ако объркаше нечий планове. Най-вече на „северната мечка“, както се изразяваше в тесен кръг братовчед му.

Затова карикатурата в стенвестника го ядоса не на шега.

„Ей, диванетата му с диванета — използва Мичев в яда си тая дума с подозрителен произход. — Ама пада ми се, като се водя по акъла на разни философи.“ Презрителните оттеньци, които българите обикновено влагат в това не особено ясно понятие, в случая се отнасяха за партийния секретар на централата, който беше завършил АОНСУ^[105]. „Трябва да им дадем някаква възможност за разтоварване.“ Кретен. Утре той ще им съобщи решението за спиране на вестничето. Нека недоволните на него да му се разтоварят. Още една грешка, и ще го разтоваря и от партийното секретарство.“

Мичев отпи половината от разреденото уиски и извади от чантата си докладната на Божидар. Прочете отново мнението на директора по експлоатация и подхвърли купчината листове на масичката.

„Още едно диване — помисли кисело Мичев. — Половин топ листове зяносал. Научни методи, тестери, ЕИМ, тренажори... Като че ли е писал курсова задача. Ще ми обяснява проблемите на подготовката на оперативния персонал. Сякаш не знаем какви са и какво трябва да се направи.“

Мичев отпи пак глътчица, пресегна се и отново разлисти „курсовата работа“.

„Екипи, психосъвместимост, подбор... Ний не можем да се отървем от червения график толкова години... той ще ми философства за екипи. И тоя кореец какво ще го правя“ — сети се той без всякаква връзка. Въпросния специалист го натресоха от министерството. Лично аташето по научните въпроси от корейското посолство дойде да му придаде тежест. Мичев си спомни как братският дипломат оглеждаше с научно-разузнавачески поглед съоръженията и от време на време вдигаше очи нагоре, сякаш избираше откъде най-добре могат да атакуват корейските бомбардировачи в случай че не споделяме идеите на Ким Ир Сен. „Утре ще изпратя Никифор да си губи времето с тях“ — помисли си Мичев и допи питието си. После стана, загаси лампата в

хола и влезе в спалнята. „Тоя Божидар...“ — зачовърка го пак нещо. Още първия път, когато инж. Къбоков влезе в кабинета му, усети нещо странно: в първия момент сякаш някаква смътна неприязън, а после пък определена симпатия. В ония времена социалистическата управленска наука нямаше нужда от реакционните шамано-будистки измислици за астралната същност и сблъсъците на разноцветните аури. Усетът за кадрите се изграждаше при нескончаемите административни суплеси и тръшкания с използването на „передовия“^[107], както се казваше, съветски опит. Мичев беше усвоил основните хватки от братовчед си, тренировките тук бяха непрестанни, а и съветските другари го наблюдаваха отблизо. Не, усет имаше определено. „Неслучайно тогава веднага почувствах, че ще имам проблеми с него. Не спря да си пъха носа, дето не му е работа. Като нищо може да ми извърти някой номер — помисли той. — Абе, какво може да ми направи, бе? Нищо. Само ми лази по нервите.“ Беше му писнало от Божидаровци. Такива като него реално не правеха нищо, освен вечно да мърморят и критикуват. Но поне да е за храната в стола, нещо да мрънка там за снабдяването или за някой от омръзналите на всички битови проблеми. Но, не. „Екипи му дай на тоя юнак — помисли генералният и отнякъде отново се появи оная необяснима симпатия, — че и тренажори. Ама я да го сложа да седне на моя стол, тогава да го видя.“ На това място му стана хубаво, защото експериментът беше само мислен. А и честно казано, на никого нямаше и през ум да мине да сложи на директорското кресло такъв като Божо. Да. Той беше директорът на Атомната и той я градеше от нищото на мястото на Голямото козлодуйско блато. Да я построи сега, а после... После беше ясно. Един ден и най-бездарният от биографите му щеше да може да избичи за кариерата му класически тритомник. А Божидар? Той беше само едно малко стъкълце от великата кадрова мозайка. Можеше да го изхвърли от паното и на негово място да сложи друго стъкълце.

Мичев въздъхна и се отпусна без желание на леглото. И сега, почти в просъница, му мина през ум просто решение. Беше ясно, че инж. Къбоков неминуемо ще е, по драматичния народен израз, таралеж в гащите. В такъв случай родното, а и съветското директорознание препоръчваше такъв неудобен отвсякъде елемент да се постави в ресора на потенциалния конкурент и бъдещ враг. Уста Колю Фичето не

бе майсторил троянски коне, но строителите на социализма бяха овладели тая конструкция и я прилагаха масово в народното стопанство. И другарят Мичев беше направил по нея някоя и друга рационализация. Когато проблемите възникнеха, а при Божо те нямаше да закъснеят, можеше да струпва цялата вина върху главата на Никифор. „Я, как пък точно за него се сетих“ — зачуди се генералният. Искаше му се още да помисли, но умората го победи и след минути той вече спеше тежък, неспокоен директорски сън.

Беше край голяма тежка софра на някакъв банкет — тежък и неспокоен, както споменахме. Седналите от двете му страни бяха все директори и той позна с неприязън, че това бяха неговите заместници. Срещу него беше седнал братовчед му и наливаше вино от кана, в която имаше две половинки от лимон. Сипа му, всички погледнаха към него и казаха „Наздраве!“. Мичев вдигна чашата и се опита да отпие, но не успя. Опита отново — пак не успя. „Тоя номер може да ми го направи само мистър Сенко — помисли си той. — Май вече става опасно. Изглежда е време да се махам оттука.“ И тогава изведнъж отнякъде се появи шут. Имаше голяма уста и го гледаше като Квазимодо. Генералният много добре си спомняше този изрод. Шутът започна да му прави маймунско „муси“, като го сочеше на всички и ги приканваше да му ръкопляска подчертано подигравателно. Мичев се ядоса не на шега. Много добре знаеше той кой се крие зад този шут, но не можеше да си спомни името му. „Ще ми паднеш ти на мене“ — помисли си Мичев и затърси по-голям кухненски нож. „Не го прави“ — чу той може би същия глас, който навремето предупредил августейшата Калпурния^[108] за Мартенските иди. В този момент братовчед му махна с ръка и каза „Да приключваме“. Всичко изчезна и генералният засънува друг, не толкова важен, но пък далеч по-спокоен и релаксиращ сън.

Къщата утихна. На масичката в хола остана самотната купчинка листове, осветена съвсем слабо от уличните лампи. Ако човек се взреше в полумрака, в левия ъгъл на първия лист можеше да разчете нервния, напорист и май прекалено честолюбив почерк на директора по експлоатация Аврам Долапчиев, известен още като Малкия Долап:

„Несериозно. Без приложение в работата на централата.“

[1] Едва ли някой вече си спомня, но тогава любителите на книгите в соцлагера се различаваха твърде много от събратята си в далечните страни с гнила, несоциалистическа демокрация. Вярно, че и едните, и другите събираха редки за своите светове книги и бяха готови да дадат всичко, за да ги поставят след безброй перипетии по рафтовете на библиотеките си. Но с това се изчерпваше приликата помежду им. Защото разглезените им западни колеги изръсваха за орфан лист, който, да речем, Бодлер е изпълнил с безсмислени драскулки след някой тридневен запой, хиляда, а защо не и сто хиляди долара. Очевидци разказват как са плащали за парче хартия, на което Съмърсет Моъм е правил план на плевнята си, толкова, колкото струва^[2] едноетажно жилище от триста квадрата за бедно калифорнийско семейство. ↑

[2] Както всичко в книгите на тоя автор, и тези данни са доста преувеличени. Вероятно става дума за не повече от осемдесет и три четири хиляди долара и двеста и петдесет квадрата. Най-много. ↑

[3] Според надеждни източници, неговото крайно мнение било, че те са успели, заедно с нагаждачите от другите браншове, да изградят новия еталон за изкуството: гръмогласни герои с подлизурковски душици, подмяна на истинските хора с марионетки ментета, дървени, плоски и елементарни като марксистки тараби, и лъжа, лъжа от край до край с прослава на пролетарските изтрепвачи на буржоазията — колкото повече лъжа, изтрепвачи и прослава, толкова по-соцреалистично изкуство. Затова книгите им били пълни с превърната в соцбоза наивна пантеистична вяра, че новите богове в партийните висини носят старите библейски истини. И това при положение че те самите обясняват за същите тези истини колко са мухлясали, овчедушни и зловредни. Тогава? Тогава, заключавал той, може би всичко е заради страха и безсилието да използват по предназначение някога разпространените като троскот честност и доблест. А може и да са вършели всичко от обикновен идиотизъм — питал се често инж. Къбоков. Сега вече тези въпроси не интересуват никого. А и младите поколения вече не четат книги, камо ли да ги събират. Дори великите писатели не четат. Ето, аз например не съм чел даже повечето от моите книги. ↑

[4] Ние още тук се разграничаваме от тия безоснователни твърдения. ↑

[4] От всички видове опашки, известни на социализма, най-близо до нея по същество и като усещане е редицата от хронични алкохолици, които чакат пред съветски магазин^[5], в който са пуснали „портвейн“, „пиво“ и — дай Боже всекиму — водка. И в двата случая става въпрос за потребност на духа; и в двата случая на опашката се стои безкомпромисно и до дупка. Най-накрая, щом се докопат до заветната придобивка, тя се консумира до откат в тесен приятелски кръг и носи почти еднаква по сила духовна утеха. И докато букинистите „оттатък“ придобиваха желаното в светли, добре отоплени помещения, където стоят насядали като хиени край умиращо животно и чакат да им падне ей там оня ръкопис на Нострадамус или пък първото издание на Шекспир, за когото още спорят дали е бил той самият или друг с неговото име, в ония времена — в студ, пек, дъжд и сняг — нашият букинист стоеше на опашки. Само човек, който е прекарал някоя и друга година от живота си по тези опашки, може да разбере истинската цена на книгата. И пак само такъв човек може да проумее как книголюбите „отсам“ прекарваха безсънни нощи в сиромашка радост от книга, която букинистите „оттатък“ подминават, сякаш е сборник с предизборните речи на предишния им губернатор. ↑

[5] Поради масовия алкохолизъм на руснаците пред тези магазини винаги имаше опашки. То и пред останалите имаше, но само когато са „пуснали нещо“. А пред тези дремуцаха до дупка. И надеждата живееше у хората. ↑

[6] Затова те и техните наследници до девето коляно лицемерно ще се преструват на неинформирани и никога няма да се съгласят, че е имало такъв, както и някакви си други най-различни проблеми, които са вгорчавали или — не може да бъде — превръщали са в непоносим живота на клечащите. Ако започнеш да им разправяш нещо подобно, по-едностранно развитите от тях ще ти теглят една бесепаро-комунтаристическа майна, а по-интелигентните високомерно и раздражено ще ти кажат, че всички приказки за това как е бил отровен животът ни са само злонамерени измислици и некачествена (това вече е най-обидното) публицистика. Съгласно някои писмени свидетелства, Божо веднъж бил казал: „Тези неизчезващи другари съвсем никога няма да се съгласят, че те са алхимиците на оная бавно действаща отрова.“^[7] Така ще е, докато не посетят една друга Библиотека^[8] и не видят личното си тъничко томче. Нека се надяваме, че я има. Би

следвало да ги има и тия томчета. Не може всичко, което са ни причинили, да бъде без награда. Нещата не могат да са толкова безнадеждни.“ ↑

[7] Други пък са го чували да ги сравнява със селскостопанските труженици от картините на някакви художници от Барбизонската школа (да не е *бизонската*?), а именно че те са се мислели за „сеячи на доброто“. Само че „посадили най-злите бодили в душите на хората. И отровили безнадеждно народната нива.“ Но това, според нас, са художествени описания — метафори и сравнения — и нямат научна, а даже и литературна стойност. ↑

[8] Може би става дума за Хрониките на Акаша. Може да е и Палмовата библиотека. Не е ясно какво си е мислил Божидар, нито пък автора (б.а.). ↑

[9] Игра на думи: на украински *чорнобіл* означава див пелин (*Artemisia vulgaris*). На немски обаче е *Wermut* и има съвсем приятно значение. ↑

[10] Каверзни въпроси — от „каверзный“ (рус.) — трудно разрешими, заплетени въпроси с оттенък на вредност и неодобрение, (русизъм). В предприятия, където руски специалисти имаха водеща роля в монтажа и техническия надзор, такива русизми бяха особено често срещани. Те присъстваха също така в речника на повечето партийни функционери, а оттам — чрез масмедиите — се установяваха трайно и в говоримия език. От много години в него вече нахлува мощно разнообразна английска терминология. Както е тръгнало, тая досада — българският — скоро съвсем ще изчезне. Но то едва ли някой ще забележи разни лингвистични глупости в суматохата по пътя ни към еврозоната. Поне докато има толкова много за крадене. ↑

[11] Тук инж. Къбоков разширява известната мъдрост и фактически преоткрива законите на нелинейните системи, [теория на хаоса](#) и [теория на катастрофите](#) (не само българските^[14], а по-общо), прозорливо предусетени в поговорката от каруцарския гений. Не е ясно дали е дал по-късно нови, лесно използвани в бита имена и на основните понятия от тая теория като бифуркация, атрактор (да не се бърка с трактор, той е друго) и т.н. Чували са го да казва, че подарява своето откритие за основа на предизборната дейност на нашите политици. Така те щели да престанат да се пъчат и да пророкуват (той

каза „яко да послъгват“) не само извън българския политически атрактор^[15], ами и допълнително да подвеждат електората (неговите думи са „здравата да лъготят природонаселението“), като дават обещания, без да се съобразяват с показателя на Ляпунов и числото на Файгенбаум. Да не говорим за теоремата му за растящия хаос. Според някои непубликувани негови изследвания, за нашите земи^[16] добрите намерения^[17] потъвали в информационната гюрултия и се губели за периоди от около 2 — 3 дни до половин век. ↑

[12] Това се отнася и за характерите на главните и повторостепенни герои, семейните отношения, приятелството, работните площадки и — какво още остана — да, природните гледки. Тези течности са разлети из цялата книга, затова след употреба обезателно си измийте ръцете (б.а.). ↑

[13] chitanka.info/text/10320-grymna-grym|Рей Бредбъри, „Гръмна гръм“ ↑

[14] Значително по-късно Матей написа статия, в която разглеждаше българските катастрофи: в селското стопанство, урбанистичната, в образованието, в здравеопазването, демографската и най-вече особено катастрофалната морална катастрофа. И каква полза? Никаква. Сигурно защото не разглеждаше нещата от научна гледна точка. Но то няма как да стане, защото и науката ни отдавна е катастрофирала. ↑

[15] При българските типичности обикновено обхващал първите три дни от мандата. ↑

[16] Както вече знаем, може би заради климата и богатите местни почви — тук те са особено благоприятни за отглеждане на някои видове идиоти. ↑

[17] Интересно, но лошите намерения не се губят. Както щеше да каже Матей, това е феноменоанално. ↑

[18] Доста по-късно великият поет Бойко Ламбовски определи подобни апломби като „бихевиористични“. ↑

[19] Нагрузка — натоварване (рус.). Русизъм, влязъл навремето в употреба точно за пробутването на хилядите тонове залежала бездарна соцлитература на котерийните писатели заедно с, уви, редките, хубави, истински книги. На подрастващата сега младеж може и да не ѝ се вярва, но хубавата и най-вече чужда литература, се продаваше задължително с поне един такъв боклук. Например двата тома на Граф

Монте Кристо, заедно с *третомника* на баба Цола (действителен случай). Или „Кръстникът“ с още три колхозно-пролетарски книги на съветски автори (още по-действителен случай). ↑

[20] За онези, които все още не знаят английски, „С малко помощ от техни приятели“. Според Божо, такива песни хранели душата на социндиивида, при условие че я има, разбира се. Не е ясно дали в случая той не поднася компанията. Както е известно на интересуващите се, това са кодови думи за употреба на ганджичка и други подобни. Обаче изтъкнат местен агроном твърди, че в Козлодуй по онова време не се е садял коноп. Вярно, козлодуйските селяни са били много разтропани, но сякаш предпочитали да крадат едно друго от кооперативните ниви и бостани и да секат на аванта тополи на острова. Ама от друга страна, както е казал народът „Де го сееш, де никне“. Според нас, това са празни размисли. По-добре е да бъдеш по-дълго в обятията на Морфей, *де бре, дей, аре глей, тинтирили тилилей*^[21]. ↑

[21] Това е мантра за оцеляване в почти всяка среда. ↑

[22] Michelle ↑

[23] На това място е едно от двете позапазени копия от тоя велик за *онова време* **филм**. Всички, които са го правили, вече са на небето. И самият филм май вече се е отправил натам. Според Божидар, най-важното, което не достига в него, била истината^[24]. Не е ясно коя — истината за това какво всъщност представлява соца, истината за отделните образи на тогавашните... какво — герои, може би (те имат ли прототипи?) или някаква друга абстрактна величина. Дано въпросната мъглива субстанция в **тая** книга е достатъчна, за да не се отправи и тя в небитието — поне в близките хилядолетия. Струва ни се, че все още има хора, на които проклетата истина е необходима. ↑

[24] Съвсем наскоро Божо най-после ми каза какво е имал предвид преди много години: „Това, което оставя филма без място в бъдещето, е неговата защита на «истинския марксизъм» — натърти той. — Защото всички варианти и интерпретации на тая проклета измислица са гибелни за хората, а най-отвратителен е тъкмо оригиналът ѝ. Портретът пък на оня масов убиец^[25] в самия край само увенчава делото. Няма истина, няма морал, няма човечност, няма нищо хубаво в оная аксиоматика на злото. Няма и не вярвам някога да има социализъм с човешко лице. И хората, които бяха проповедници и

изпълнители на заветите на ония злодеи от болшевишкия преврат, просто са били на тоя свят в отблъскващата роля на лоши примери или направо на морални отпадъци. Пагубно е да внушаваш към тях чувства на признателност, гибелно е и да ги правиш идоли на правдата и стожери на доброто. Затова тоя филм ще бъде забравен. Защото истината в него е фалшификат. Вместо нея волю-неволю и най-вече конюнктурно са ни пробутвали лустросания манекен на лъжата. Криво ми е, защото навремето тоя филм имаше специално място в сърцето ми: харесвах го много и обичах повечето от неговите герои. Сега това място е празно. Е, като се изключат кюшенцата на любовните сцени“ — засмя се той накрая. ↑

[25] Струва ни се, това беше портретът на великия вожд на световния пролетариат, тавариш... да де, сещате се кой. ↑

[26] Там бяха пратили навремето чичо му. Той се беше споминал бързо от болест или от побой — не беше ясно, но заради него цялата фамилия беше като дамгосана. Баща му не можеше да си намери сваятна работа, чинка му можеше да се реализира обществено само като санитарка в болницата или като улична метачка, а него го приеха за пионерче с една година закъснение и така и даже веднъж не стана член — поне на отрядния съвет. ↑

[27] [Living next door to Alice](#) ↑

[28] Преводът е „Все, что имею, оно в виду“. Игра на думи с „ввиду“ (предвид) от предходния въпрос на Вера — „Что ты имеешь ввиду?“. ↑

[29] Дълги години след ония времена ми попаднаха мемоарите на [Валтер Шеленберг](#) за Втората световна война. Книгата се казваше „Лабиринт“. В нея корифеят на Германското външно разузнаване споменава, че фюрерът така е наричал евреите. Това е разбираемо. Защо обаче класният на Божидар го е кръстил точно „бацил на разложението“, едва ли някога ще узнаем. ↑

[30] Прочутата реч на другаря Хрущов — на 12 октомври 1960 г. пред ООН Н. С. Хрущов (1894 — 1971), тогава първи секретар на ЦК на КПСС и председател на Съвета на министрите на СССР, удря с обувката си по катедрата, разгневен от дебат за колониализма. Има снимка, на която ясно личи обувката в размаханата в ораторски порив ръка на Хрущов. Обаче лицемерите от официалния протокол не са вписали тоя въздействащ похват. Сега мненията се разделят: едни

казват удрял бил, други се кълнат — не е. Божо веднъж се намесил в подобен спор, неясно на чия страна. Според присъствали, аргументите на инж. Къбоков са довели до прекратяване на диспута, както и до леки телесни повреди на няколко участника. Според присъстващи лица с медицинска квалификация, имало и две средни. Но пък накрая всички били съгласни, което според видни теоретици на родната социология е пътят към националното единение. ↑

[31] Съветските слонове са най-големи — тъжно ироничен намек за Архипелага, но само за познавачите. Обикновените (простите) хора възприемаха този израз най-вече като подигравка с непрестанните напъни да се изкара всичко съветско най-голямо. Всъщност СЛОН е абревиатура от *Северные лагеря особого назначения*, (също и на *Соловецкий лагерь особого назначения*), основни изобретения на комисарите от първото съветско политбюро, на разни болшевишки чекисти и прочия морална измет по пътя към унищожението на една пета от населението на падналата в ръцете им държава^[32]. Първият началник на СЛОН се казва Айхманс. Един негов доста по-известен немски адаш се е казвал пък Айхман. Единият е разстрелян. Другият е обесен. ↑

[32] Зверствата, които извършват там тия проклетници са толкова неописуеми, че едно сравнение с Освиенцим и Дахау показва колко незадоволително и повърхностно е усвоил фюрерът^[33] уроците на неговите гресе геносета и първи камаради, таваришчите Бланк и Джугашвили. ↑

[33] Божо ми е обръщал често внимание, че през последните пет-шест десетилетия върви усиленото демонизиране на *нашия* (той така се изразява) Адолф. Така се прикривала двуличната, коварна роля на англо-американците, които подпомагат яко другаря Сталин — основният злодей (пак според него) за последните две хилядолетия. Тия алчни лицемери никога не били защитавали човечността и правдата, а само своето световно господство. И по-точно, тираничната власт на ония, които всъщност управлявали Америка и останалия свят. Напоследък обаче Русия им се била изплъзвала. Такива ми ги е пробутвал. Аз не му вярвам. От къде на къде? Айде, де. ↑

[34] Думи на Йешуа Ха Норци (Иисус) от „Майсторът и Маргарита“. ↑

[35] И днес ни можем да не се възхищаваме на това гениално прозрение на инж. Къбоков. ↑

[36] [Back to Bradford](#) ↑

[37] [Wild Wild Angels](#) — Необуздани ангели (англ.), песен на Смоуки. Вижда се, че и по онова време по купоните се слушат парчета от репертоара на братските американски певци. Само че тогава, според Метаксаки, поне имало мелодия, а сега дънели тъпанарския си рап. Ако поне веднъж не излъжа, и на мен ми се струва така. ↑

[38] Спиртограф — машинария за печатане в малки тиражи по онова време, главно за административни нужди. Според Били Лъжеца, ставала *евентуално* и за печатани партизански позиви. ↑

[39] производствено-технологичен отдел. ↑

[40] Пред разни приятели Божо е споделял, че тия идеи му дошли наум, докато обяснявал нещо от Капитала на някаква ливада от Икономическия^[41]. Приказвал той, разтягал разни марксистки локуми за труда, стойността и прочее, и изведнъж помислил сепнато: „Абе аз кви глупости дрънкам? Как ще измерват стойността с тоя абстрактен труд, когато той самият е свършено неизмерим. Нали още не са изобретили трудомери? А какво ме учеше моят професор по атомна физика? За науката всички величини, които не могат да се измерват, са абсолютни безсмислици. Значи и икономиката, построена на такава фикция е... Вай, вай, вай, ква излезе тя?“ — формулирал той най-великото си откритие. Но продължил невъзмутимо лекцията. После, в тишина на самопознанието, уж най-накрая прозрял основите на антиобществената си философия. Излиза, че и той като нас маса време лапал мухите, докато в един доста късен момент най-накрая се усетил. Случайно. Дисидент ще ни се пише. Абе ясен ни е той, ами... хайде да не говорим. ↑

[41] Според Божо, по ирония на съдбата тогава институтът бил кръстен точно на Мордохай — човекът, забъркал най-голямото икономическо и въобще всякакво фалшименто. Както казва пък инж. Метаксаки, то било чиста научно-икономическа помия. Ние се разграничаваме. ↑

[42] Тук се получава малко повторение^[43]. Според Божо, „абстрактен, изкристализирал, овеществен“ и т.н. са част от безсмислените прилагателни, използвани от автора на „Капиталът“ при дефиниране на „обществено необходимия труд“ за производство

на дадена стока. Поразително е защо големите имена в световната икономическа мисъл са подминали прозренията на Божидар Къбоков. Никой не е доказвал по-кратко и необоримо свършената безсмисленост на предложения от Мордохай модел на икономическите явления^[44]. Да се надяваме^[45], че научните светили в тази област ще отдадат най-после дължимото на скромния български гений. Още по-голяма надежда таим съответният комитет в обичаното от международните учени кралство да се самосезира, и делото на инж. Къбоков да се увенчае с една също като него скромна Нобелова премия, придружена от традиционния бял мерцедес (може и друг цвят). ↑

[43] Според някои изследователи, това е търсен от автора ефект, и подобни идеи се повтаряли нататък из книгата отново и отново — за да можели дори комунистите да вникнат в простите доказателства за несъстоятелността на разни подобни техни „теории“^[46]. Особено за социализма или, както му вика Матей, *социаклизма*. ↑

[44] Да не говорим, че Морди използва за своя описателен модел на икономическите явления само примитивна училищна математика. За сведение, по негово време са известни поне диференциалните уравнения, а не само четирите аритметични действия, които тоя корифей предпазливо прилага. ↑

[45] Божо ми е разказвал, че той е обяснявал своите теории на стотици и дори хиляди хора. Обаче никой от тях не е откликвал на тия неоспорими истини. Никой не е промълвял покъртен „Колко гениално. А аз досега...“, нито радостно развълнувано „Ей, най-после ми просветна...“, нито поне с поощрителна неангажираност „Абе ти що не вземеш да ги публикуваш тия неща?“. Това е: хиляди лекции и никаква полза. Изглежда или слушателите са били съвсем видиотени, или теориите на инж. Къбоков са си въздух под налягане. Обаче за него пък има манометри. Тъй че... ↑

[46] Някои използват и „празни дрънканици“. Ние се разграничаваме. ↑

[47]

Може да не ви се вярва, но аз съм свидетел, че по онова време жените не джараха всички с панталони, а все още носеха *рокли* и *поли*, някои от които *доста късички*. Божо е споделял с приятели незабравимите си впечатления, когато за пръв път видял жена с

панталон — колко вълнуващо ясно се очертавал задникът ѝ, как толкова се заплеснал, че уж се блъснал в електрически стълб, а също и за други разнообразни преживявания. Затова любимо му било стихотворението:

*Обичам женски задници да скивам,
Когато вечер в ваната се кисна.
Със тасче медно аз да се поливам
И... (цензурирано) си със две ръце да стисна.*

Не ще и дума — имаше едно време поезия. Обаче един критик пък каза „Ъ, проstack“. Ние сме напълно съгласни.

↑

[48] Тодор Живков (подигр.). ↑

[49] Емпириокритицизъм — десетилетия след описаните събития, когато допълвах пояснителните бележки към настоящата книга, случайно ми дойде наум да погледна как изглежда за съвременниците тази теория, създадена от Рихард Хайнрих Лудвиг Авенариус (1843 — 1896) и Ернст Мах (1838 — 1916). Първото място, където погледнах, беше Уикипедията. Започнах да чета и до мен веднага достигна, както би казал инж. Къбоков, миризмата на марксистките чорапи на Тодор Павлов и останалите класици на диалектическия емпириокретенизъм. Нищо не се беше случило за тях — нито Студената война беше приключила с техния разгром, нито стената, която бяха градили с необясним бяс — отдавна рухнала, нито могъщият и нерушим Съветски съюз се беше изпарил в небитието, нищо. Затова и емпириокритицизмът продължаваше да си е „реакционно субективно-идеалистическо философско течение“, „враждебно на материализма“, „защитаващо интересите на империализма“ „служещо на попщината“ и прочее призоваващи за научен джихад^[50] класификации от катехизиса за изгаряне на еретици. Накрая те напомнях, че за щастие това омразно течение е ликвидирано нацяло, заедно с всички махистки школи и участниците в тях (няма начин да са ги пропуснали) от кумира им — великия теоретик и основополагащ практик на избиването на милиони хора^[51],

психясал полуинтелигент, завършен *архизлодей* и главен представител на злото в света ни, тавариш Владимир Илич-Бланк, по-известен с педалския си псевдоним.

Да се молим на Бога да не ни се прашат повече тези масови убийци да обосновават и утвърждават избиването на опонентите си като най-съществена част от научната си парадигма. И дано когато четете тази книга, местата в интернет, където можете да срещнете тези червени, отровни марксистки гъбки, да са станали значително по-малко или поне навсякъде да са оградени с предупредителни табелки на английски и китайски. Лично аз, въпреки че съм членувал за кратко в „Екогласност“, не бих пропуснал преди ограждането им да ги поизтъпча малко с гадните си емпириокритически буруни. В края на краищата те са ме възпитавали. Затова и вие пък се молете Господ да ни даде по един сравнително бърз и не много болезнен начин оня покой, който ще умири и вашия свят, като го избави от нашите нестихващи бойни научни диспути. Време е най-после да мирясаме.

Обаче не искам моят паметник да е редом с техните, мамка му. ↑

[50] Някои необективни хабилитирани източници твърдят, че това движение било главният принос на БАН в световната наука. Според още по-осведомени и по-рехабилитирани източници обаче и за тоя завладяващ метод палмата на първенството принадлежи на съветската наука и техника. ↑

[51] посредством разстрели, бесилки, гладомор и с други подръчни научни средства. ↑

[52] Инж. Къбоков сам е казвал, че за разлика от 99.99972% (по други данни 99.99975%) от комунистите е чел „Капиталът“. Аз също го погледнах. Еми, така се дефинира. Според Божо, още по-тъп и вече съвсем неясен и високопарен е „комунистическият труд“. Управляващите по някое време били забелязали безполезността на тая мордохаета фикция. Той твърди, че тогава вместо нея се появява любимото им съчетание „реални доходи“. Сякаш някой ще се интересува от имажинерните. По него време се родили и „реалната икономика“ и, разбира се, върховната тъпотия — „реалният социализъм“. Инж. Къбоков веднъж заявил (пред свидетели), че това са евфемизми за изразяване на факта, че реалността няма нищо общо с фантазмагориите на създателите на тая утопия. С подобни заклинателни процедури бай Тошо (Теодоракис) и щабът на кликата

му, съставен от разни Пекотаковци и Макодаковци, били искали да убедят света и най-вече себе си, че истинските обществени явления се вместили в идиотските им схеми. Защото, както е казвал пак той пред някои наши другари, „само на комунистите и на още някои други дебили не било съвсем ясно, че идеите на социализма са си точно това — пълни идиотизми“. Ние обаче не сме съгласни. Въобще ние (кои сте пък *вие* тия *ние*, бе) не споделяме подобни крайни определения, както по-умерените и вече съвсем изфирясалите (енолозите специалисти по бели вина употребяват и *избушилите*) такива. Инж. Къбоков щеше да се обади като *черна станция*^[53], че това означава да не споделяме никакви. Едва вчера случайно разбрах, че щял да е напълно прав, *междувпрочем* както винаги. Досещате се, че ние и това не споделяме.

↑

[53] Така наричаха „Радио свободна Европа“, „Гласът на Америка“ (вж.заб. за тях по-долу) и Бибиси — *вражбите* радиостанции, които излъчваха антикомунистически предавания. Разбира се, комунистите ги заглушаваха, като от своя страна излъчваха на същите честоти *шум* — единственото смислено нещо от онова, което произвеждаха в информационното пространство. Отделно пък слушането на тия станции им се докладваше от бдителни съседи и се преследваше яката от защитниците на властта, известни още като *органите*^[54]. Обаче се намираха упорити *контри*, които ги слушаха под предлог, че обичат такива мъгляви същности като истината и свободата. Те, естествено, отдавна са в некартографираните измерения.

↑

[54] Божо веднъж пояснил на свои приятели, че въпросните „органи“ не са защитници на властта. Те БИЛИ самата власт. Неограничена от нищо, освен от размера на злобата и проклетията им, истинска всеобхватна, абсолютна власт. Е, може и така да е. Обаче кво от това? Нали пак **ние** сме на власт? ↑

[55] За да се срещнеш със съдбата в Багдад — става дума за прочутия разказ на неизвестен автор (вероятно арабски) „Смъртта говори“. Вж.напр. Джефри Арчър „Тревата там е по-зелена“, сборник разкази, изд. „Бард“, 2001 [или тук](#). ↑

[56] Великите кормчии — „Великият кормчия“ е наричан Мао Дзъдун (1893 — 1976), пише се 毛泽东 и [се произнася](#). Китайски диктатор, провел гигантските по мащаби политически кампании

„Големият скок“ и „Културната революция“, през които са избити и измрели от глад^[58] по неофициални данни около 60 милиона души. Официални така и не са се появили. За сравнение, на Балканския полуостров все още живеят долу-горе или горе-долу толкова. Според някои, така била активизирана социалната среда за впечатляващия растеж, който продължава и днес (2011). Нека всеки сам прецени дали иска да изпълнява ролята на хранителна почва за подобни процеси. ↑

[57] Сравнението на този *някой* е доста неточно, защото липсват такива характерни особености като правото на първа брачна нощ, а крепостните селяни са си длъжни да работят ангария, но не могат да бъдат заставени да дремуват на офесъбрания. Такива сравнения обиждат истинските комунисти, които са готови да *делегира*т не само правото на първо... такова де, *съгрешаване*, а и всичките си останали права на партията им, дори когато — както се е изразил поета — тя, от своя страна, *съгреши*. Подобни сквернословия (сквернодумства) могат да се намерят в заб. за *другарски феодализъм*, както и в някои разсъждения на инж. Къбоков от книга 4. Феодализъм бил социализмът... Това са буржоазни инсинуации и прочее прострации, автоидиотизации, а също предменструации и синхросврхидентифекализации. Евентоално. Много я обичам тая дума. ↑

[58] Не е известно обаче дали по време на перманентния, продължил три (според други източници, повече от десет) години глад, е имало такива раздиращи душата сцени на канибализъм, като запечатаните потресаващи кадри и особено фотографии (заснети от американски репортери) от глада в Поволжието. Той е пряко следствие от политиката, (ако така може да се нарекат злодействата на ленинския ЦК и неговото — по думите на Метаксаки^[59] — чифутско политбюро) и е организиран от друг тиранин, когото горките руснаци още си почитат като велик държавник. Нарочно не даваме линк към тях, защото не е човешко да се гледат. Какъв тогава трябва да си, за да го извършиш? ↑

[59] Други изследователи смятат, че и политбюроето е също ленинско. Ние ще изчакаме оценката на американското емигрантско бюро, както и мнението на другите организации, които използват подобни международни дървени съоръжения. ↑

[60] *Cevalier du ciel* — Небесен конник (фр.) ↑

[61] [Seul](#) — Сам (фр.) ↑

[62] Луис Мариано (1914 — 1970) — псевдоним на Мариано Еусебио Гонзалес Гарсиа, френски певец от испански произход, особено популярен в България в края на петдесетте и началото на шейсетте години с красивия си лиричен тенор. Сега е позабравен. Неговият хит — Мексико — в Youtube има 1 млн. посещения, докато някои от най-бездарните хитове на Лейди Гага и подобните ѝ, дето^[68] могат само да се чекнат като дупнишки гювендии и нямат и ей толкоз от гласа на великия певец, стигат половин милиард, че и повече. По подобен повод Божо веднъж възкликнал: „Интересно колко много пълни музикални дебили са се родили по нашите земи през последните години. Сигурно глобалното затопляне се отразява толкова благоприятно.“ Матей пък твърди, че рапът бил по-гаден и от нашата чалга. „В нея — казвал бил той многократно пред свидетели — поне има някаква, макар и хаотична последователност от незапомнени добре от авторите им потпури^[69] от яки маанета. Докато раповете са с една-две ноти, и то извън известните нормални гами. Те са си просто монотонно, неуморно мърморене на простотии и чисти простацини от специално обучени на фитнес кълчене изпълнители. Обаче тъпанарите (използва същата квалификация като Божо, виж ти!) им се кефят.“ А Гелето веднъж казал... (цензурирано). ↑

[63] Оказва се, че детските представи са необикновено емоционално наситени и поставят дълбоки и сложни етимологични и преводачески въпроси. За онези, които ще доведат съдържанието на великия роман до унгарските читатели например скоро научихме, че правилната транслация на „коня Шарколия“ е поетичното *sárkányló* (кон змей), а не свързаната с някакво си митично същество и съвсем неправилна *táltosló*. Тогава съответната форма на кучето му Шарко ще е *sárkánykutya* (куче змей^[70]), но това е една друга тема. За повече подробности вж. например статията^[71] на Джени Маджаров в списание „Език и литература“, кн. 3–4, 2011/2012 г. ↑

[64] „Гласът на Америка“ и „Радио Свободна Европа“ — радиостанции, финансирани от Конгреса на САЩ, чиито предавания бяха насочени срещу комунистическите режими и съветското мракобесие. По „Радио Свободна Европа“ от 1975 г. до 1978 г. в частност се излъчват откъси от книгата „Задочни репортажи за България“ на Георги Марков. През 2003 г. Конгресът прекрати тези

радиопредавания. Комунизмът обаче продължи. Но то сега — по мнението на Гелето — трябва предавания срещу американското мракобесие. ↑

[65] Съчиняването за всеки указан случай на протестна телеграма със заклеяващ войнствен текст и изпращането ѝ до ЦК се приемаше като най-важната и задължителна част от „борбата срещу империализма“. ↑

[66] Рубриката „Дела и документи“ е създадена доста по-късно от описваните събития, но на мен нейното име ми харесва и затова създавам този анахронизъм. В края на краищата този роман е художествена измислица като самия живот. ↑

[67] Авторова измислица. Споменатите ботуши не са скърцали. — Б.а. ↑

[68] Както казваше баба ми, Бог да я прости. ↑

[69] *pot pourri* или *гнило гърне*, както французите наричат испанската задушена яхния от разнообразни съставки *olla podrida*. ↑

[70] В говоримия език може да се използва и съответната унгарска форма за кучка *змеица*. ↑

[71] Статията е вече трудно достъпна. Затова [виж това малко парче от нея](#). По-любознателните могат да попрочетат и книгата на проф. Кирил Топалов „Хей, Крали Марко“. Аз обаче предпочитам лютата ракия. ↑

[72] Загадъчното българско Кореком — няма никаква загадка. Както все още може да се намери информация в мрежата, името на тези мечтани някога от всеки българин валутни магазини е аббревиатура от скучното *Comptoir de representation commerciale* (на български „кантора за търговско представителство“). Създадени са първоначално към външнотърговското предприятие „Булет“. Тези навяващи бюрократична скука „кантори“, впоследствие се оказват изненадващо и по френски вълнуващи. Причината е, че в тях се продава всичко онова, за което копнее соцтруженика: западни стоки с непостижимо за тъпия соц качество и фантастичен — в сравнение нашите груби недодялани боклуци — външен вид. Разбира се, има една „дребна“ уловка: можеш да ги купиш само срещу западна валута — долари, марки и презрени, макар и тогава все още не брекзитни, английски лири. А тяхното притежание беше забранено за редовия гражданин. Както инж. Къбоков веднъж отбелязал, трудно може да се

намери пример за нещо, което така „капиталистически“ е развращавало соцтруженика. Напразно — казал той — американците харчат пари за отделите в ЦРУ и разните „черни станции“, които трябва да покажат несъстоятелността^[74] и уродливостта на социалната ни формация. Тук партията и народното правителство са се погрижили сами и тези магазини доказват необоримо и окончателно пълната некадърност и безсилието на соца да произведе нещо свястно — все едно дали лека кола, хладилник, млечен шоколад, най-обикновени питиета за всеки ден или прости дочени гащи, каквито носят американските кравари. Но те показаха на всички и нещо още по-гадно, а именно че партийният елит наистина иска да построи *комунизъма*, но не за разните тъпи работяги и селяндури (интелигентите въобще не ги броят), **а за себе си.** ↑

[73] Американски учени — науката за управление *Кибернетика* (от гр. *kyberno* „управлявам“) е създадена от великите Норберт Винер (1894 — 1964) и Джон фон Нойман (1903 — 1957) — както може човек да се досети, единият американски, а другият унгарски евреин. Разбира се, в българската Уикипедия за баща на тая наука е набеден Иван Петрович Павлов, но и за истинските ѝ откриватели се споменава някой и друг ред, освен тирето между датите роден — починал. Първият Нобелов лауреат на Русия (по-популярен с кучетата, които е измъчвал научно за ужас на Бриджитката) получава наградата по *медицина и физиология* и е нямал и най-малка представа за такава наука^[76], а още по-малко е предполагал, че тя е общоприложима навсякъде, където някой се опитва да управлява една система. На всичко отгоре с политика Иван Петрович изобщо не се е занимавал (и в Уикипедията го пише), а според инж. Къбоков, това е мястото, където тоталното и яростно отричане на основните принципи за управление, простотиите за заплащане „според труда“, злостното отхвърляне на Христовия морал и подмяната му с аксиоматиката^[77] на злото, доведе до най-големите беди в човешката история. Затова и днес^[78], повече от половин век след гремящите кибернетиката статии на разни видни съветски тъпанари, руснаците още не били успели да наваксат загубеното — в компютърните технологии, в управлението на държавата си и въобще. ↑

[74] За някои от героите (Божидар Къбоков, Матей Проданов, Метаксаки (Димитраки) Маринов и др.) в *Атомната воденица*

несъстоятелността на социализма е следствие от неговите безсъдържателни икономически постулати и насилствено прилаганите от него антимоални принципи. За други обаче (Григор Мичев, Сергей Стратиев, дон Вито и др.) соцът си е пълен с различни полезни ингредиенти и в него можеш да станеш определено доста състоятелен. Интересното е, че и днес, два-трийсет години след написването на романа, това явление си е все така двойствено. Навремето отказът от строежи на вечен двигател е настъпил сравнително бързо — най-вероятно, защото френската Академия отказала да ги разглежда и мечтите за слава на изобретателите помръкнали. И в Атомната имаше един от тях — май беше някакъв специалист по изчукване на брони, калници и други ламарини изделия от Заводски. Той използваше конструкция от ненужни на народното стопанство бракувани чаркове, която все още не работеше, но се надяваше скоро да отстрани проблемите и да забият камбаните с безплатна енергия.^[75] Не така единично стоят нещата с привържениците, както казва Матей, на „вечния обществен двигател от социалистически тип“. И днес (2019) по негови проучвания те били примерно половината от населението, останало в царството. Също като оня неуморим тенекеджия, те не престават да вярват и упорито да доказват, че трябва да се попадне на точните чертежи, да се намерят нужните строителни елементи, да се смаже машинарията с истинска съветска грес и — вечният соцдвигател ще заработи. Причината за такова голямо количество изобретатели инж. Проданов вижда (споделял го е с мен) „в убеждението на повечето хора, че знанията за това как работят обществените конструкции се появяват като окосмяването под мишниците — най-често през пубертета. После за реализацията на нещо подобно, но от вечен тип е необходимо само определено сравнително кратко време“.

Ние нямаме мнение, защото карахме тежък пубертет, а с време пък съвсем не разполагаме, защото трябва да извършваме периодично отговорни и натоварващи дегустации на професионално пиянско ниво във винарната на вилата. ↑

^[75] Понеже техническият съвет беше отхвърлял на два пъти неговата незавършена разработка, изобретателят се беше оплакал на другаря Живков, но все още нямаше отговор. По-нататък следите на това изобретение се губят. ↑

[76] Тавариш Павлов е един от основоположниците на бихевиоризма. Привържениците му отричат психиката и съзнанието, а също таланта и дарбите. Може би по тази причина именно той толкова се харесва на болшевишката терористична ядка и лично на *вожда*. От бихевиористичните изцепки на патрона тръгва и грандиозният идиотски замисъл на Лисенко (формулировката е на инж. Къбоков, ние се разграничаваме), а именно: от произволно дадени нискокалорични кратуни или тикви могат да се произведат неограничени количества от тъй нужните на социалистическите труженици пълноценни хранителни карпузи, стига за наторяване да се подберат правилните фъшкии. В тази постановка има многобройни съдържателни конструктивни елементи. Това се доказва в обширния бостан на нашия парламент, в който всякакви кратунковци и тиквеници, с помощта на ефективни стимулации от различен характер, са станали видни, така да се каже, карпузници. ↑

[77] във варианта на Мордохай-Бланк-Джугашвили-Нела Корнелова. ↑

[78] авторът вероятно е имал предвид днес. ↑

[79] Като мисъл на представител на пролетариата (управляваща класа), не е цензурирано по указание от най-високо място (н.в.м.). ↑

[80] Конощип (диал.) — попово прасе (*Gillotalpa grillotalpa* L.). ↑

[81] На това място е цензурирано, защото тук той вече прекалява (н.в.м.). ↑

[82] Славѐя — площад „Славейков“ в София (жарг.). Една от емблематичните забележителности на столицата от времето на погубеното ни трето царство и първата народна република. И в първата парламентарна република го има, но не е онова, което беше. Там сега поне е царство на книгите. Единственото. Дано не е и последното. [83] ↑

[83] Вече (2018) го няма. ↑

[84] Слѐт (чете се слѐт) — събор, конгрес на членове на масова организация (рус.). По същество са прегледи на готовността на старите печени кадри за нови мащабни операции, място за разказване на омръзнали на всички юначни спомени и екстремни запивания с отгласи от тежки сражения на мощни танкови подразделения. ↑

[85] Алексей Фьодоров — Алексей Фьодорович Фьодоров (1901 — 1989), по време на Втората световна война командир на

Черниговско-Волинското партизанско съединение, генерал-майор, два пъти герой на Съветския съюз. ↑

[86] Иван Кожедуб — Иван Никитович Кожедуб (1920 — 1991), легендарен съветски летец от времето на Втората световна война, свалил 62 вражески самолета, три пъти герой на Съветския съюз, маршал. ↑

[87] Пълни с наши афганци — По време на разказа войната в Афганистан е в разгара си. Решение за нея се взема на заседание на Политбюро на ЦК на КПСС от 12.12.1979 г. Не успях да открия в Мрежата с какво са се занимавали съветските депутати на тая дата. (По ирония на съдбата, 12 декември е ден на Конституцията на Руската Федерация, приета през 1993 г.). На 25 (!) декември 1979 г. съветските войски нахлуват в Афганистан. Войната се води при характерното за комунистите пълно информационно затъмнение и продължава 9 години, 1 месец и 19 дни. По различни данни^[88] в нея загиват около 14 хил. съветски войници. Около 53 хил. са ранени, а 6 хил. остават завинаги инвалиди. Жертвите от афганистанска страна са приблизително един милион. Истината за тая война ще остане скрита, докато намери своя Виктор Суворов. ↑

[88] Пак по различни данни за една година от препиване с водка загиват от 50 до 70 хил. руснаци. ↑

[89] Според други източници, точно такива чудеса в Метропол няма. Но то целият роман е противоречив. ↑

[90] Закрит град — В бившия Съветски съюз имаше селища, в които заради маниакалните съображения за секретност можеше да се влезе само с разрешение на специалните служби. Някои такива селища бяха отбелязани единствено на свръхсекретните карти. Казват, че дори и на тях ги нямало. ↑

[91] Както е ясно на по-досетливите, дотук има вече два Митака. Може би можеше да имат различни имена, но нищо не може да се направи, щото са еднакви. — Б.а. ↑

[92] Тепека — трудовопроизводителна кооперация, едно от основните звена на соцпроизводството. В наименованието се прави ясна разлика с трудово-непроизводителните и производително-нетрудовите такива. Българският език е богат. И държавата ни някога е била богата. Както твърди инж. Мартинов, защото богатството се

трупало от некооперирани труженици индивидуалисти, а на мераклиите да я разграбват се било пречело сравнително успешно. ↑

[93] И да мислиш, и да не мислиш, цар няма да станеш (рус.). Една на пръв поглед мъглява препоръка с голямо практическо приложение. ↑

[94] Лесно се откачи от разпределението — по онова време завършилите висше образование, получаваха (с малки изключения) задължително разпределение за работа. Така вождовете направляваха стадата от специалисти, които бълваха институтите. Цялата схема беше част от крепостничеството (заедно с тъй нареченото жителство), което пък беше основна част от онова, което се наричаше „социалистическо управление“ (вж. заб. за *другарски феодализъм*). По идея този, който не отидеше там, където го пращат, трябваше да връща парите за образованието си — нещо, което на практика не се случваше. Когато някой имаше куража да търси спасение, той намираше начин (казваше се „връзки“, „подводници“, „да имаш гръб“ и т.н.), за да заобиколи закона — както за всяко друго нещо в България. Разбира се, можеше да се отиде и на тъй наречените „национални обекти“. Това бяха предприятия с лоши битови и тежки или вредни производствени условия. Обаче човек се откачаше от „разпределението“, което можеше да е и с по-лоши последици. ↑

[95] Старши инженер-оператор. Оперативен ръководител на екипа, който управлява реактора. ↑

[96] МАГАТЕ ↑

[97] КОКОМ — Координационен комитет по експортен контрол на НАТО, който по времето на желязната завеса контролира забранените за износ оборудване и технологии за социалистическия блок. Нещо като нашата ДКЕВР^[98]. По отношение на прецакването, имаме предвид. ↑

[98] Благодарение на народното правителство, вече (2015) е само КЕВР. ↑

[99] Ликург — визира се древният (700 — 630 г. пр.Хр.) спартански цар и законодател, чието животоописание пръв прави значително по-късно Плутарх (ок. 46 — 127 г.) в своите „Успоредни животописи“. ↑

[100] Солон — ок. 634 — 559 пр.Хр., атински законодател и реформатор на целия тогавашен обществен живот, поставил основите

на атинската робовладелска демокрация, архонт (като Слави Бинев, но не толкова известен). Един от първите атически поети. ↑

[101] Тацит — става дума за Публий Корнелий Тацит (ок. 56 — ок. 117 г.) — римски историк, юрист и политик. Своите най-известни произведения „История“ и „Анали“ пише ок. 98 — 116 г. Като всички нормални хора, авторът не само че не го е чел, но дори не го е отгръщал. ↑

[102] Гай Салустий Крисп — 80 — 35 пр.Хр., римски историк и политик. Едно от най-известните му произведения е „Югуртинската война“ (41 — 40 г. пр. Хр.). Пръв посочил, че когато в една държава високата нравственост се замени с поквара, неминуемо следва разруха и гибел. ↑

[103] Тит Ливий — 59 г. пр.Хр. — 17 г. сл.Хр. Сред учените битува мнение, че е един от най-известните римски историци. Както би се заял Божо, как са го определили, когато по онова време със сигурност не е имало известнометър, не е известно. ↑

[104] За обществения договор — едно от основните произведения на Жан-Жак Русо (1712 — 1778), цитиран в Уикипедията като женевски философ от французите и българите франкосаксофонисти, и френски философ от руснаците, е писател, изследовател и композитор, чиито идеи са фундамент на това, според инж. Къбоков, основно зло — Френската революция от 1789 г. В класификацията на Григорий Климов той е класически шизофреник, който се разкъсва между високохуманни абстрактни замисли и разюздан (зидя) личен живот на водещ антихрист. ↑

[105] АОНСУ — Академия за обществени науки и стопанско управление. По онова време нея завършваха празноглавите партайгеносета от върховете. Там, освен коридорна техника, административни суплеси и задължителния набор от мръсни номера, се учеха само пълните тъпотии на политикономията и диамата. Чудя се дали не трябва да се възроди и за текущите управници. Хубаво е да изкарат някакви курсове. Иначе всички са гола вода, горките. Разбира се, с изключение на бат' Бойко^[106]. Той е доктор по най-важните науки за управлението на горящото ни царство, а именно пожарникарските. ↑

[106] Двайсетина години по-късно:

И Нела Корнелова си я бива. Тя все още не е доктор, но пък има огромен председателски опит. Това, както е известно, е най-важното.

Вперьод, другари. Победа будет за нами. ↑

[107] От передовой (рус.) — водещ, член, авангарден, модерен (един от характерните русизми на онова време). ↑

[108] Калпурния — Калпурния Пизонис, третата жена на Юлий Цезар. Плутарх в своите „Успоредни животописи“ споменава, че тя е сънувала пророчески сън за убийството през нощта срещу 15 март 44 г. пр. Хр. (Мартенските иди). Според източници, които не се водят в нашите регистри, на тази дата заговорници брутално убиват Цезар. ↑

ГЛАВА IV

ДЕНЯТ, КОЙТО НЕ НАСТЪПИ

Пуякът също мислел, че плува, докато не завряла водата.

Из „Полезни съвети
за странстващи фазани“

Някъде далече в съзнанието на Божидар омразно дрънчеше будилник. Постепенно звукът ставаше по-силен и по-дразнещ, докато най-накрая спря.

— Татко, ставай, будилникът звъня — чу той до ухото си гласа на големия си син.

Инж. Къбоков отвори дясното си око. Намираше се в хола, до него беше Добрин, а през полуотворената врата надничаха брат му и сестра им.

— Добре де, чух — каза той и погледна ръчния си часовник. — Кой кретен е навил будилника за шест и половина? — попита заплашително инж. Къбоков и се надигна от леглото.

— Ние мислехме, че ти си го навил — разпредели по равно отговорността от мисленето по-големият му син.

— Никакъв часовник не съм навивал — отрече ядосано Божидар и в същия миг загрея. — Пфуу, абе, аз съм на работа, бе. Добре че звъня.

— Сигурно той сам се е навил — каза Деница.

Божидар се изсмя на глупостите на дъщеря си и се затътри към кухнята.

— Нали си следобед на работа бе, татко? — попита Добрин.

— Днес ще карам две смени — отговори инж. Къбоков и въздъхна.

Божидар включи котлона, промърмори „как ще я изкарам тая проклета дневна, майка му стара“, отново въздъхна, после запита

неопределено „какво ще закусвате“, сложи вода за кафе и чак тогава видя сандвичите на масата.

Децата се грижеха за себе си сами. Така си беше. Зиме, лете — все сами. Когато заваляха снеговете и задухаше оня режещ румънски вятър с влашки пориви, братята водеха Деница на детска градина сред студа и преспите и после отиваха на училище. Божидар гледаше в една такава сутрин как Добрин прави с палтото си завет на сестра си от вятъра, който още малко и щеше да почне да ги мести, и доста му беше докривяло. Беше си казал, че като се върне от работа ще му измисли награда, но вечерта забрави. През лятото това, че се оправят сами в козлодуйската дивотия, му се струваше съвсем нормално. Дори вече беше престанал да го забелязва.

Закусиха, Божидар взе термоса с кафе и излязоха заедно. Добрин и Милен щяха да заведат сестра си на детска и след това щяха да се мотаят — вкъщи, край реката или в училищния двор. Какво друго да правят? В тоя затънтен край единствения чужд език, който се изучаваше, беше влашкият, музиканти имаше само в местния духов оркестър, а някакви педагози в други области не се отбиваха даже на гастрол. Така, слава Богу, в Козлодуй нямаше възможност родителите да тормозят децата си и да ги карат дори през лятото да зубкат езици, да посещават разни тъпи школи или в краен случай „да учат акордеон“. И децата на семейство Къбокови растяха свободни.

Когато пресякоха улицата, той им махна от спирката. Те също му махнаха. Гледа ги, докато се скриха зад ъгъла. Пак му стана криво. Така ли си беше представял бъдещото си семейство в детството си, когато ядеше пердах за нищо или когато го караха да виси по опашките и да помага вкъщи, вместо да играе народна топка и най-вече на „апаши и стражари“ и така да се подготвя за живота? Чувстваше се безкрайно нещастен и си мислеше, че когато един ден има деца, ще им помага, ще са заедно, ще бъдат приятели. Обаче на, сега ги караше да се грижат за цялата къща и ги оставяше да се влачат самички по улиците като сирачета. Криво му стана, но после си помисли, че всъщност опротивелият му социализъм е виновен. Кой друг, ако не той. Поолекна му. След малко пристигна и автобусът.

До централата пътуваха спокойно. Божидар нямаше видения, нито чу пророчески гласове в сънената си глава. Не се случи ей такава някакво малко премеждие или премеждийце, което да го настрои по

така. Поне дежурният милиционер можеше да се заяде за нещо, но в тарапаната на пропуска той въобще не забеляза, че инж. Къбоков е пак по джапанки.

* * *

На БЩУ II през нощта също не се беше случило нищо особено. В осем без пет, без да задава много въпроси и да си пълни главата с излишни подробности за работата на оборудването през нощта, Божидар прие смяната.

В осем без пет същото направи и инж. Каракашев. Не приказваха дълго с колегата си. Нямаше за какво да си говорят, освен за работа, а това не му беше любима тема. Дарин промърмори „Лека смяна“ и тутакси се омете, защото интелектуален Козлодуй трескаво очакваше да докарат допълнително „Кръстникът“^[1]. Като остана сам, инж. Каракашев огледа стаичката, както обитателите на зоопарка разглеждат клетките си, и както обикновено, си помисли, че на това противно място ще премине една трета от живота му. После отправи кратка и относително гореща молитва тая проклета смяна да мине по-бързо и отиде да погледне графика. Имаше превключване на акумулаторната батерия.

Знаеше, че има сериозен дефект в схемата и понеже тя се включваше при пълно отпадане на захранващо напрежение, при издънка можеше да се обезточат цял куп потребители първа категория. Което означаваше да се загуби контрол върху атомните процеси и даже върху самия реактор. Това беше толкова опасно, че не биваше дори да се сънува. Нямаше да е лошо да вземат някои мерки. Досега нищо не се беше случвало, ама знае ли човек... Той стигна до вратата към БЩУ-то и чак тогава забеляза, че на стола на старшия инженер не стои Чавдар, а Божо.

„Е, щом е Божидар, какво да му се бъркам — помисли Бени. — Той се оправя безпогрешно във всяка ситуация. Пък и нали винаги поема лична отговорност.“

След тези обстоятелни разсъждения инж. Каракашев се завъртя на сто и осемдесет градуса по посока на часовниковата стрелка и се отправи към стоянката си.

Божидар го видя и му махна, но уцели тъкмо мига, когато се обръщаше. Пресегна се мързеливо към торбата си, извади термоса и си сипа пълна чаша кафе. После покатери краката си на пулта в позата, която най-много дразнеше началниците му, и запали първата за деня цигара. Чувстваше главата си така, сякаш я беше взел назаем от кубански казак, а имаше само петнайсетина минути дет' се вика да се даврандиса, докато мине оперативката при ДИС-а и започне понеделничната вихрушка от ремонти и превключвания.

— Ей, специалист, днес по график май имате изпробване на акумулаторните батерии — обърна се той безлично към електричаря.

— Да бе, Божо, не сме забравили — докачи се оня, — но ще почнем след двайсетина минути.

— Аз отивам на оперативка при шефа — вдигна пионерски ръка Чирпанлията. — Малко по-рано е, но искам да му кажа нещо — поясни той и добави ни в клин, ни в ръкав: — Дано мине по-леко тая смяна, че една глава ме цепи...

Като излезе Чирпанлията, Божидар пак се сети, че в АВР-а на батериите имаше някаква издънка по проект. Вчера се беше засилил да го разглежда, ама... Били Лъжеца беше член на комисията, която беше взела поредното решение за промяна на схемата. Оттогава беше минала половин година, но той можеше и да си спомни какъв беше дефектът. Звънна му, но се обади секретарката.

— Иван там ли е? — попита Божидар.

— Сутринта се мярна и тръгна веднага за зоната — явно излъгва тя.

— Божидар съм.

— Ох, Божо, не можах да те позная. Няма го, бе, още не е дошъл на работа — посочи по-точно мацето местоположението на началника си. То нямаше как да знае, че в момента инж. Стоянов пътува към Оряхово и преживява — може би за седемнайсети път — унизителната сцена в апартамента на началника си.

„Да се оправят, майната им“ — помисли инж. Къбоков. Нямаше приятели в смяната. Познаваше бегло само ДИБ-а си и не му се задаваха глупави въпроси на непознати. Божидар много рядко питаше

някого за нещо, а Чирпанлията беше последният, към когото щеше да се обърне. Тоя човек му беше много странен. Беше забелязал, че мисли пространно, внимателно и бавно и не предприема нищо, ако не е огледал всички подробности и не е сравнил резултатите с няколко общоприемливи клишета. Даже веднъж се беше изхилил, че от хора като Чирпанлията съдбата избира за нуждите си философи, литературни критици или селски идиоти. Пред Гелето и Били го наричаше Конфуций от Чирпанско или козлодуйският Диоген, който може да живее в празни радиоактивни емкости. Не че имаше нещо против Митака, но някак си не му се искаше да е в неговата смяна. Само че с номера си Вушката не му остави избор. „Голям екипаж сме се събрали днеска — изхили се наум Божо. — Остава само да науча името на оператор-технолога. Дано поне Иван да вземе от Враца разрешение от СБА-то за турнето до Съюза.“

Докато изпафка цигарата, вече беше изслушал докладите на началник-смяната в реакторен цех и на оператора на спецводоочистката. Имаше два наряда, но инж. Къбоков вярваше в персонала си и единствената му инструкция беше „действайте и умната“.

Към осем и двацет БЩУ-то се понапълни.

* * *

Към осем и двацет Любослав Костов излезе от ЩАО. Имаше два ремонтни наряда за първи и втори блок, но по-важно от тях беше да вземе две-три килца епоксидна смола от склада на дозитета. Началник-смяната на цех „Радиационна безопасност и дозиметрия“ Краси Принов му беше казал в автобуса, че в петък са докарали цял варел.

— Краси — започна Любо още от вратата на санпропуска, — дай да напълним два буркана. След малко ще ме завърти шайбата и я остане време до края на смяната, я не.

— В теб ли са бурканите? — попита делово влахът.

— Аз вече съм ги свалил долу — каза Любо, доволен, че е успял да сколаса за най-важната си работа.

— Еее, нали знаеш каква е мръсотия там — каза Краси.

— Завил съм ги във вестници — каза Любо. — Давай да слизаме, че някой може да ги види.

— Добре, бе, няма проблем — каза Краси.

Той също искаше да слезе долу, само че за оловни сачми. Редник Принов отбиваше воинския си дълг в централата и вчера му се обади Желето — неговият взводен. Така наричаха ст. лейтенант Желев — възпълен, разлатичък млад мъж, известен с мъдрите мисли, с които поучаваше действащия състав. „В казармата днес може едно, а утре — друго. Обаче може и обратното“ — обичаше да обяснява той на новобранците променливата същност на войнишкото битие. Изглежда, в детството му го бяха водили в зоологическата в София и там силно го беше поразила задругата на маймуните, защото винаги даваше примери от техния живот. „Вие сте като стадо шимпанзета — казваше той на плаца. — А там по-нискостоящите пощят с радост високостоящите. Аз обаче не искам да ме пощите. Искam от вас да ми събирате банани. И ще го правите, защото иначе ще ви се стъжни животът.“ И новобранците събираха — къде ще идат. Всеки му носеше, в зависимост от нуждите на командването и там... каквото има в цеха, но Желето най се радваше на „една шепичка транзистори“. Тая „шепичка“ струваше колкото заплатата на ротния. Те и другите взводни това искаха, но не можеха да го формулират така точно. Та снощи към девет цъфна у тях Желето. „Здравей — вика, — кво прайш?“ И стои пред вратата уж доброжелателно, а пък всъщност заплашително. Нямахме как, покани го вкъщи. Жена му сложи редовната софра и откараха, докато командирът му не изпи всичката ракия. Последните две чаши ги жулна без мезе, проклетникът. Накрая, преди да си тръгне, изфъфли: „Бех — вика, — щях да забравя за кво дойдох. Запланували сме едно излетче и ни трябват оловни сачми. За патрони там, а може да разтопим и за тежести, ако решим да половим малко риба. Вий нали имахте в едни торбички?“ „Имаме. Колко искаш?“ — попита Краси. „Абе, колко, дай пет“ — изчисли веднага Желето. „Ами това са петдесет кила. Толкова много не мога да изнеса“ — каза Краси, потресен от лакомията на взводния си. „Ей, ти мъ уби смъртоносно, бе — каза Желето. — Не можел бил да ги изнесе. А на топло при жена си можеш да стоиш. Не можел да ги изнесе — повтори той с командирска ирония. — Колко пъти съм ви набивал в главите: няма невъзможни неща за българския войник. Че ний знаме пленено

нямаме, бе. Хеей... Щом са толкоз тежки, вземи количка. Докога ще ви уча? Начи, разбрахме се. До утре вечер ги искам. И внимавай, щото ако се издъниш, ще те прибера в поделението до края на службата.“

Нямаше мърдане. За войника това беше най-голямото благо — да може да си е „на топло при жената“, както с военнополови подтекст се изрази взводният. Нямаше по-голямо наказание от това да те приберат в студените, „миришеци на кози аромат“ казармени помещения. Заданието на командира трябваше да се изпълни и понеже се налагаше да слиза в зоната, по-добре беше да е сега с Любо. Щеше да свърши най-важната си работа за деня, а и имаше оправдание, ако го засечеше някой шеф. „Да еба и шефовете му“ — помисли си Краси, защото се сети как точно тия некадърници час по час го прекарваха. За последно беше оня тарикат, Иван Стоянов. Два месеца го лъга. Краси го беше помолил да вземе при него на работа братовчед му Дочо. Беше завършило механотехникум момчето. Що да не поработи в КИП-а. Работата не беше мръсна като на реакторджиите и като неговата, стажът му щеше да си върви и най-важното — на нощните смени нямаше бачкане и можеше да се дремне спокойно, за да е бодър на сутринта, когато трябваше да се копа яко на конфуто. Беше точно като за него. Е, вярно, не беше завършил електротехнически науки, но какво от това. Той и директорът да не би да беше атомен инженер? Не беше. Ами кметът, кметът? Най-обикновен фелдшер. При това некадърен. Краси си спомняше как веднъж щеше да им умори овцете, щото беше объркал някаква ваксина. Тоя човек едни овце не можеше да оправи. И стана ли кмет? Стана. Важното беше да дадеш на когото и колкото трябва. Принов за малко да си спомни какво беше прочел Анри Бейл^[5] в „Телемах“, а именно: „Заслуги! Дарби! Достояинства! Празна работа. Трябва да се числите в някоя клика.“ Ама на — не ги познаваше тия автори и, както се казва на литературен влашки, *не ги беше чел тая книга*. Вместо това си помисли „И ний знаем как се удря кьоравото“ и се сети с неприязън колко пъти бяха водили тоя изнудвач Били Лъжеца по гощавки и кръщенета. Нали им беше обещал работата. И, а днес, а утре... Що вино и ракия им беше изпил, що нещо. Ами агнетата? Гълташе ги като змей, бе. Направо като триглава ламя. Омете им цяло едно малко стадо. А как им се отблагодари? Оня ден братовчед му отишъл пак да попита за работата и Иван му казал: „Готово е бе, мой човек, при мен има вече едно място, остава само шефът да се съгласи.

Ей сега щях да му звъня точно затова.“ Като потвърждение инж. Стоянов начаса дигнал телефона, набрал вътрешния и започнал да разговаря пред него с началник-цеха: „Другарю Хитров, при мен е едичкой си, дошъл е да го назначим, както говорихме.“ Внезапно бъдещият му началник направил оная физиономия, която културният човек прави, когато установи, че в тоалетната няма хартия тъкмо когато вече е потрябвала. „Как така няма място, другарю Хитров? Нали бяхте ми обещали? — казал той, разстроен от това нечувано и коварно отмятане. — Лошо се получи, другарю Хитров. По-добре да не бяхме му... Така лъжем човека. Не може ли временно, пък като... Разбрах. Ще му предам. Какво друго ми остава — казал Иван и тракнал слушалката. — Нали разбра какво ми сервира шефът? — погледнал той към Дочо и разперил безпомощно ръце. — Места нямало.“ Много ясно се изразил с това „нямало“. Разбира се, че има. За свои хора. „Но той, човекът, какво може да направи“ — помислил си Дочо. Нали сам слушал разговора. Инж. Стоянов се борил за назначаването му като лъв. Ама на — началници. Дай им само да лапат. Уж е уредено, и в последния момент се отмятат. Тръгнал си Дочо умърлушен и по пътя се отбил в кипаджийската лаборатория при едни свои хора. Те го попитали какво става и той им разказал: „Така и така, Иван се обажда пред мен на Хитров, но оная отказа.“ „И как така му се обади?“ — попитал го с показно любопитство Гичо — един от приятелите му. На него тия въжеиграчи, шефовете, му били ясни. Спец бил той по цялата централа: вече имал три обзаведени с краден инструмент работилници, докато останалите имали само по една, най-много две. „Ами как — вдигна слушалката и звънна в Белия дом“ — казал Дочо малко ядосано. „Абе, будала такъв, Хитров е в София от два дни, бе. Няма как да му се обади по вътрешния тоя лъжец“ — светнал го Гичо. Дочо се вбесил, веднага отишъл при Били Лъжеца и от вратата му казал право в очите: „Защо ме лъжете така, инж. Стоянов, другарят Хитров е в София.“ Иван замълчал сякаш от неудобство и после се захилил. „Е, излъгах те — въздъхнал той радостен, че огромното бремене на лъжата се свалило от плещите му, — така си е. Ама поне нали беше майсторски?“

Та за какво да ги обича той тези шефове? Работата ще им върши, на тия душмани. Как пък не. Тъй че, нарядите можеха да почакат.

Ако някой в този момент им кажеше, че зад тази най, ама най-обикновена ежедневна скатавка и някакви си дребни кражбички може да се крие пръстът на съдбата, и двамата щяха да се изсмеят.

Да бе, крие се, само че кой пръст по-точно?

* * *

В осем и дваайсет и пет на БЩУ от оперативка се върна Чирпанлията, а на перваза на облицования с мраморни плочки под се настани инж. Мишев — младо интелигентно момче, което се обучаваше за СИО — и заби нос в някаква оръфана инструкция. За малко от вратата надникна и Никифор, сякаш да провери дали операторите не са хукнали към ведомствения магазин, понеже са пуснали кренвирши и салам „Камчия“. Той бързаше да разхожда с катера корейските другари и не възнамеряваше да си губи времето с наряди и графици. След него нямаше други желаещи да посетят БЩУ-то. Мина доста време и Божидар тъкмо се беше успокоил, че понеделничната лудница му се е разминала по изключение, когато издрънча звънецът.

Нямаше оператор, дори и с десетгодишен стаж, който да не подскочи при този режещ звук. Защото това беше сигнализацията за аварийна защита на самия реактор.

Божидар прескочи бюрото и се изправи пред пулта си. На индикаторите за положение на АРК-касетите, с които се управляваше мощността на апарата, стремително течаха цифрички. Касетите падаха на самоход към дъното на апарата.

— АЗ първи род — извика кратко и ясно инж. Къбоков. — Затваряй стопорни клапани.

Аварийната защита първи род беше най-сериозната защита на реактора. Когато касетите хлопнеха на дъното, в активната зона влизаха поглъщащите им наставки. Материалът, от който бяха направени, съдържаеше бор — елемент, който поглъща много активно неутроните и спира ядрената реакция.

Времето, за което може да се прочете горното пояснение, е доста по-дълго от онези мигове, през които старши инженер-операторът на реактора трябва да се ориентира и да разбере първопричината. Инж.

Къбоков се ориентира, но му трябваша още четири-пет секунди, докато повярва на очите си. Защото още докато посягаше машинално към ключовете на помпи система подпитка^[6], с които първоначално се поддържаше налягането на първи контур, ръката му замръзна във въздуха.

Целият пулт беше мъртъв. Хубавият сложен инструмент, нафранкан с ключове и копчета, с които се управляваха реакторът и всички системи на първи контур, се беше превърнал в купчина ламарина. Нито една от десетките сигнализационни лампички не светеше. Но не защото бяха изгорели.

Пултът беше... беше обезточен. Това не можеше да бъде вярно.

Но както навярно би казал Михаил Афанасиевич, уви, можеше. Звездният миг на тъпия недостатък в схемата за АВР на акумулаторните батерии най-сетне беше настъпил. Щрак — и край. Като в селски обор: поточната линия за сено не работи, щото няма ток. Но тук не беше кравеферма, а блочен щит за управление на атомна централа. Като нямаше ток не можеше да пусне една помпа, не можеше да затвори или да отвори дори една проклета задвижка. От този миг нататък беше само зрител. Исторически свидетел. Хроникьор на събитието. Ако оживеят, разбира се.

— Мамицата ви електричарска — изпсува Божидар, обърна се моментално към ДИБ-а и оператор-технолога и изстина.

Мъртвилото продължаваше и на пулта за управление на турбините.

Божидар удари с юмрук пулта, изпсува още веднъж и чак тогава загра: „Турбините!“

Нямаше как да се спрат турбините от пулта.

Оператор-технологът нещо викаше по берьозката. Божидар не можеше да разбере думите, но интуитивно схвана какво може да иска операторът от старши турбиниста: трябваше да се задействат по място золотниците. Същите золотници, при които ден преди бедата го беше завела някаква непонятна и както правилно подозирахме, съдбоносна сила. Защото единственият начин да се спре турбината беше да се отиде до тези устройства и да се издърпат ръчките им, завършващи с метални дръжки с големина и форма на топки за голф. В противен случай реакторът щеше да продължи да се разхлажда от работещите машини, докато се стигне до критичните параметри.^[7] А при тях

водата щеше да закипи. И понеже парните мехурчета са лош проводник на топлината, касетите с уран щяха да се загреят за отчайващо кратко време, а зоната — да се стопи. После следваше парният взрив от кошмарите му и тонове радиоактивни гадости щяха да засипят малката, щедра и плодородна българска земя. Както и половин Европа.

Затова крещеше операторът на турбината, но старши турбинистът не чуваше нищо. Заради оня пропуск. Да, пропуска от онова шибано коляно, през който парата с налягане четирийсет атмосфери трещеше в машинна зала като експрес в тунел.

— Золотниците! — каза, със средно стряскащ тон, инж. Къбоков и посочи на ДИБ-а си към вратата на БЩУ.

В екип това щеше да означава: оператор-технологът да излезе на бегот от БЩУ и да „удари золотниците“. Кое то на операторски жаргон означаваше да изтича до тях и да издърпа проклетите топки. Но на БЩУ II нямаше екип. Имаше един препариран дежурен инженер на блок с надута от препиване с чирпанска джибровица глава, един шашнат оператор на турбина и един СИО-гастролъор, който не можеше да разбере защо тия две телета пред него стоят, докато турбините издухваха налягането от апарата като от отвързано балонче.

„Не мога да затворя стопорни — мислеше оператор-технологът. Как да ги затворя, да им (цензурирано), като няма ток. Майка му (цензурирано).“

„Трябва да се ударят золотниците — повтаряше си наум ДИБ-ът. Трябва да се ударят золотниците, мамицата му.“ Не можеше да отиде сам, защото му се струваше, че не трябва да оставя щита в критично състояние. Не трябваше да изпраща Божо, защото реакторът беше най-важен. Най-важен. Да. Не искаше да изпрати и оператор-технолога, защото не беше уверен, че ако подадат напрежение на пулта, ще може да се оправи без него. Трябваше да се изчака или всъщност не трябваше. Ето това беше проблемът, но главата го цепеше ли, цепеше и не можеше да го реши. Нищо. Нали го беше формулирал? Това беше най-важното. Във философски смисъл беше на крачка от целта.

„Тия тъпанари долу удариха шалтера на пулта, бе, майка им (цензурирано)... (цензурирано)... (цензурирано) мамата“ — мислеше си електричарят.

— Ударете золотниците! — извика Божидар и удари пулта, а след това и коляното си.

— Някой трябва да ги затвори, мамицата му — каза под носа си ДИБ-ът — само че кой? Тоя Божидар... — започна той някаква мисъл, но не можа да я измисли.

Инж. Къбоков можеше да направи и нещо друго, освен да подвиква епизодично „золотниците“ или да подканя някой да ги „удари“. Можеше например да си каже: „Майната му на реактора, отивам да ги изпраскам“. После да си събуе джапанките и да удари един галоп до турбината. Или можеше да изрита ДИБ-а по задника, за да включи механизма му за мислене на по-висока скорост. Или да начертае схемата на обучаващия се СИО и търпеливо да му обясни какво и как да дръпне. Все щеше да има по-голяма полза от това да отправя периодични призиви.

Но инж. Къбоков не беше спал две денонощия. Беше ги пропилял или в срамните и недостойни сцени, които описахме, или в безполезното си увлечение да философства и да разказва глупостите, които е чел. Вместо съвместно да тренира аварийни ситуации, пък макар и „на сухо“, без любимия си тренажор. И на всичко отгоре беше специалист главно по теорията на екипите, а заради някои различия във възгледите с ръководството никак, ама никак не я беше практикувал.

— Обади се в стаичката, там тоя адски шум не се чува — извика Чирпанлията, но операторът не го разбра, а и там, точно в тоя момент нямаше никого — началник-смяната допускаше някакъв наряд, а останалите се бяха пръснали по превключвания и на уборка да събират железор и разни боклуци, останали от ремонти, и да се ядосват, че не стават за нищо, дори за самотелни библиотеки.

Не го разбра и Божидар, защото не чуваше добре, откак го бяха залели с оная кофа радиоактивна вода при презарядката на реактора.

— Божо, да опитам да сваля камерите от панелите — извика на ухото му Бенеамин. — Без контрол на апарата сме.

— Сваляй — каза Божидар, въпреки че не можеше да се сети дали на панелите трябва да има елзахранване. Пък и в момента тоя контрол му трябваше колкото на удавник — нивомер в по-далечния край на водоема.

Стрелката на манометъра на помпи аварийна подпитка^[9] подскочи. По блокировка бяха тръгнали две от големите помпи. За секунда си помисли, че това ще помогне, но налягането продължи да хвърчи надолу.

За какво, по дяволите, се моташе. Трябваше веднага да се обади на ЩАО. Божидар включи ядосано беръозката.

— Любо, АЗ-е едно. Пултът е обезточен. Тичай на борния. Пусни всички останали помпи. Тичай. Разбра ли?

— Любо е на шпайца — отговори някой. — Само аз съм.

Божидар позна гласа — беше операторът на спецводоочистката, но не си спомняше как се казва.

— Томата къде е? — попита рязко Божидар. Даже си спомни името на оператора на реакторно отделение.

— Май отидоха за проби с оная... — той се наклони да подбере умерено обидна дума, но Божо го прекъсна.

— Пускал ли си ПАП?

— Не.

— Извикай Любо веднага на ЩАО!

— Какво става бе, Божо?

— Нали чу, бе, тъпанар? Извикай Любо! Веднага! — изстреля Божидар и блъсна беръозката.

Не бяха останали много варианти. При отворени стопорни клапани помпите за подпитка можеха да помогнат колкото детски пръскалки. Заради Любослав големите аварийни помпи бяха станали безнадеждно далече. Вече нямаше смисъл да кара операторите да търчат към борния възел и да пускат от място ПАП-овете, които не бяха тръгнали по блокировка. А ако се наложеше да спират от кнопка^[10] главните циркулационни помпи^[11] седем етажа по-нагоре? Къде щеше да търси екипажа по коридорите?

* * *

В този момент началникът на екипажа тъкмо развиваше от вестниците първия буркан, обзет от радостно предчувствие. Ей сегичка щеше да ги напълни догоре. Да видят те. Номера ще му въртят, а? С глоби ще го цакат. Копелета гадни.

— Любо, обади се веднага на ЩАО! — прогърмя берьозката в коридора.

Търсеха го по циркуляра. Можеше да е нещо важно. Макар че... Той погледна бурканите и ги остави.

— Костов слуша — каза за всеки случай по-официално Любо.

— Божо искаше да пускам ПАП. Загазили сме яко. Тичай на ЩАО, щото беше бесен.

Работата явно беше дебела и Любо почувства как гърлото му пресъхва.

Тичайки по стълбите той съобрази, че трябва да се обади на БЩУ от първата срещната берьозка. Можеше да се обади и от коридора на дозитата, но по-добре, че не го направи. На следващия етаж се обърка в тъмнината и загуби няколко секунди. Ами ако от тях зависеше... Не, не можеше да са чак толкова закъсали.

* * *

Докато Любослав тичаше към ЩАО, стрелката на манометъра на БЩУ вече се пързеляше към деветдесетте килограма.

— Золотниците, бе, ударете золотниците! — извика Божидар и пак се изпердаши по коляното.

„Кво правят тия, бе? Кви са тия золотници? Що не спират турбините, да им... (цензурирано)? Ще кипнат зоната, мамата... (цензурирано)“ — помисли пространно обучаващият се. Той беше руски възпитаник, но псуваше по принцип само на български.

Прав беше. Божидар можеше да ги затвори. Но на този етап не можеше да се реши да излезе. Не трябваше да оставя апарата — всеки момент можеше да подадат напрежение на пулта. Но дотогава какво да прави? Да чака да гръмне чайникът ли?

— Костов слуша — обади се Любо най-последно. — Кво става?

— Съборихме се. Пултът е обезточен. Ще спираме ГЦП от кнопка. Всички на ЩАО. Веднага! — извика Божидар, удари се по челото и се обърна към панелите на турбините.

— С ПАП-овете кво да правя? — попита сащисано Любо, помисли си „Майко мила“ и усети как му омекнаха мартинките.

— Заеби ПАП-овете, тичай на ЩАО! Веднага! Нали чу? — викна му Божидар и пак блъсна берьозката.

Бяха пропилили повече от две минути и докато инж. Къбоков се чудеше като буридановото магаре към коя купа слама да се отпрати, машините продължаваха да се развъртат. Апаратът се разхлаждаше със скорост десетки пъти над допустимата. От рязкото свиване можеше да изтрещи някой по-големичък тръбопровод. Нищо нямаше да ги спаси тогава.

— Абе, ударете золотниците, бе, мамицата ви тъпа, кипнахме зоната, бе! — кресна вече с пълно гърло Божидар и чак тогава операторът дойде на себе си, заряза берьозката и хукна към вратата.

Налягането вече пълзеше към седемдесет и пет килограма.

После, когато всичко свърши, се изясни, че даже подготвящият се оператор на реактора беше загрял: трябва да се излезе навън и там да се направи нещо. Но БЩУ-то се заключваше с автоматична ключалка, как да я отвори като няма ток. Бил шашнат и не му минало и през ум, че може да изрита стъклото и да излезе.

Но и да беше излязъл, какво щеше да направи, освен да почне в турбинна зала да вика на помощ неволята. Ама тя как да го чуе, като трещи оня спукан тръбопровод.

Когато оператор-технологът побягна към турбините, Божидар инстинктивно разбра: трябваха още поне десетина секунди, докато се стигне до золотниците. Нямаше изгледи за спасение.

Противно на буржоазните шамано будистки измислици, които се разказват в пиянски компании, животът му не премина като на филмова лента в броените секунди преди края. Не му остана време дори да се уплаши.

Но тъкмо преди да започне броенето, на БЩУ гръмна оркестърът от звънци.

Защото Господ, Господ бе решил да ги пощади. И пратеникът му се казваше бай Митьо. Беше началник турбинен цех и тъкмо се беше затытрил за цигари към лавката, когато на БЩУ започнаха атракциите. Бай Митьо не бързаше заникъде и когато чу воя на машините, без много-много да мисли, отърча до турбините и... да, изпраска золотниците. Стопорните клапани изхлопаха и ужасът не успя да влезе в дългите коридори на апаратно отделение.

Бай Митьо Колев. Така се казваше пратеникът.

Секунди след това пултовете за управление на БЩУ II получиха напрежение. И цялата „пита“^[12], както наричаха операторите сигнализацията за превишение на температурата на касетите, светна.

Божидар изпсува и започна да ги вдига на долни крайни изключватели. Оттук нататък всичко беше въпрос на рутина.

Оператор-технологът се върна мокър като герой от градски маратон. След него като овце след магаре се изсипаха една сюрня директори, началници, оператори от смяната и обикновени зяпачи. Някой се беше сетил да потърси Никифор на пристанището и той се появи след половин час. Само корейските другари ги нямаше.

Приятно беше да се гледа как работи екипът. Оператор-технологът и електричарят пердашеха по пианата си, святкаха фасадки, дрънчаха звънци, а плътният глас на ДИБ-а даваше зад кадър команди, забележки и коментари като диктор на градски парад. Божидар пък си беше събул джапанките и когато ръцете му бяха заети, сваляше блинкери и пускаше помпи с крак. Дори два пъти щракна така и ключа за управление на реактора. Също като Моцарт. Когато натиснал оня клавиш с носа си де.

Излизаха на мощност бързо, преди да попадне апаратът в отравяне с йод 131. Трябваше да се бичи ток. Рискът нямаше значение.

Е, не беше точно така. Зависи кой риск. Например рискът да не бъде изпълнен плана по електродобива имаше решително и то твърде, бихме казали, рисково значение. Но риск да гръмне руска атомна централа нямаше. Просто така стояха нещата. Виж, ако някой почнеше да си мисли разни вражески мисли, вече поемаше един определено необмислен и много... тъй, де, рискован риск.

А с бай Митьо какво стана, ще попита някой. Купи ли си цигари? Споко, бе. Нямаше „Феникс“ в лавката и той цял ден пуши на аванта. Това му беше наградата, че спаси тая част от света от един безвременен апокалипсис.

След четири часа бяха на мощност.

Можем да добавим за душевното равновесие на читателя, че в ранния следобед Краси Принов също успя да изнесе петте торбички с оловни сачми и Желето остави без промени статуквото му да е „на топло при жената“.

Божидар седеше на мраморния перваз, когато влезе доц. Иван Казначеев — негов преподавател от института, който разработваше някакъв сугубо научен проект съвместно с централата.

— Какво се случи? — попита доцентът. — Много си пребледнял.

— А, нищо — изимитира скромност инж. Къбоков, — ежедневие на енергетика.

— Хъ, май не е било точно така. Преди да дойда тук, бях на първо БЩУ. Там колегите ти коментираха, че тоя път сте се разминали на косъм. Разправяха, че май само ти си разбрал какво трябва да се направи.

„И като разбрах, каква беше ползата?“ — помисли си Божидар и отговори:

— Е, нямаше нищо страшно, щяхме само малко да гръмнем. Обаче дядо Господ се смили и отложи събитието.

Доц. Казначеев седна до него, помълча малко и продължи най-вече от научно любопитство:

— И каква беше причината?

— Ами аз съм ви я казвал много пъти. Не може да се кара атомна централа като... габровски долап. Това е причината. Но сега по-важен от причината е резултатът. Така охладихме чайника, че... Като гледам самописците, скоростта е била поне петдесет пъти над допустимата. Нали разбирате какво означава това?

— Ако искаш, да се видим след работа? — каза доц. Казначеев и веднага съжали. Той не беше случаен доцент и знаеше, дори много добре знаеше какво означава това: реакторът трябваше да се спре без отлагане и после дълги и тягостни дни да се прави гама-дефектоскопия на първи контур и да се търсят микропукнатини — неблагодарна работа, защото те хем са дребни, хем и от намирането им няма слава. И сега неговата научна интуиция му подсказваше, че ученикът му — той си го познаваше — като нищо можеше да потърси съдействие. Доц. Казначеев мълниеносно направи няколко научни разсъждения. Той беше дошъл тук по една сладка темичка. Изследваха те разни работи и АЕЦ-ът плащаше бая тлъста сумичка на института, а той получаваше още една скромна доцентска заплата в добавка. Какво беше виновен

той, че доцентската заплата е скромна. Щатните таблици бяха обидно ниски, ето това беше. Не се заплащаше както трябва доцентският, бихме казали, труд, хич даже не се заплащаше. „Но да допуснем...“ — започна мислен експеримент Казначеев и допусна, че заплата е така, само наужким де, зад идеите на своя ученик. „Какво ще стане?“ — запита се той и веднага си отговори. Най-напред народното стопанство щеше да загуби неопределено количество изключително ценна електроенергия. После институтът щеше да загуби оная сума за извънпланови изследвания, а той — скромната добавка, а може би и скромната си заплата. И то точно в този момент — помисли разстроено доц. Казначеев, — когато в института бяха открили нещо наистина голямо: родното бренди старееше толкова бързо при облъчване с гама-лъчи, че само след седмици добиваше вкус на класическия коняк Martell. Откритието стана съвсем случайно. Неговият заместник доц. Запрянов провеждал важни научни опити с гама-източник и си донесъл бутилка „Слънчев бряг“ за свързване на свободните радикали. Руски учени бяха открили, че така добрият алкохол защитава от радиация. Започнал доц. Запрянов да поддържа нивото с малки дози и така, докато неусетно се натряскал. Доспало му се на човека, пийнал той за последно, оставил шишето, където успял да уцели, и си легнал кротко до бюрото. По някое време доцентът се събудил, но го цепела глава и тръгнал да търси биричка. Намерил някаква отворена кърчма, пийнал си и понеже имал навик след две бири да се прибира вкъщи, прибрал се. После започнали едни ангажменти, едни работи и за източника и брендите ученият се сетил чак след две седмици, като влязъл отново в лабораторията. Гледа той — бутилката стои точно пред източника. Това е то, научният късмет. Ударил една яка изследователска глътка от питието, а то — коняк. А стига, бе. Така се зарадвал доц. Запрянов, така се зарадвал. И без да се бави, докладвал на шефа — зер такива перспективи се откривали. А сега, ако се случеше такъв incident — помисли доц. Казначеев на няколко чужди езика, — откъде щеше да търси средства за суровина за опитите? Отникъде. Обаче без експерименти няма резултати, а значи няма и слава. И после, сбогом Нобелова премия, сбогом Бял мерцедес. Не, не биваше да продължава разговора и да върви срещу народните интереси.

Всичките тези разсъждения траяха някакви си части от секундата и даже по-малко. Доц. Казначеев неслучайно беше неслучаен доцент. Такива работи беше измислял той по разните му научни съвети, че... Ехее...

— Няма да можем да се видим, защото към един и половина утре заран вие сигурно ще сте заспали — отговори Божидар и понеже преподавателят му го погледна неразбиращо, добави: — Ще трябва да изкарам и моята смяна. В тая сега съм на гости.

Доц. Казначеев направи сложната научна физиономия „Ами, щом е така... Направих всичко, но... Абе, Господ си знае работата.“^[13] и облекчено въздъхна. Конякът на народа беше спасен.

— Божидаре — прекъсна разговора им Чирпанлията, — дай да сравним записите, че Мичев ще ни вика утре.

Инж. Къбоков погледна преподавателя си, разпери извинително ръце с ответната физиономия „Така е, за съжаление. И аз исках, но...“ с изражение, разбира се, по-малко научно, но пък повече ядрено-практично — и си седна на стола.

— Къде са лентите от самописците? — попита Божидар.

— Прибраха ги ония специалисти от ПТО-то — отвърна Димитър.

— Как така ги прибраха бе, Митак?

— Ти не видя ли? — подмени въпроса Митака.

— Видях, като ги свалихте.

— Мичев се обади да им ги предадем.

— Значи ще пишем по спомени. Тъй и тъй диаграмите повече няма да се появят.

— Аз съм записал основните параметри.

— И с каква скорост последно е падала температурата в първи контур?

— С хиляда седемстотин и шейсет градуса на час.

— Почти шейсет пъти по-висока от допустимата — констатира Божидар. — И каква е гаранцията, че не сме преобали апарата или някой тръболяк?

Чирпанлията не отговори нищо. Мъчеше се да си признае, че се е изложил. Ей така, от нищото изникна мисълта, че сега Емилия съвсем няма да се върне при него. Какво да му пука за тия тъпи тръби.

— Нали си спомняш защо бяха одрусили премиите на Гелето за три месеца? — попита злопаметно Божидар и сам си отговори: — Защото беше разхлаждал с трийсет и пет градуса на час вместо с трийсет, както е по инструкция. С пет градуса повече — натърти той, сякаш обяснява на бавно развиващ се.

Чирпанлията отново нищо не каза.

Божидар въздъхна, хвърли химикалката върху журнала си и сложи крака на пулта.

— Като нагласите данните, кажете ми какво да запиша.

Бяха набутали доста бор в реактора и до края на смяната трябваше да бачкат здравата, ако искаха да излязат ударно на мощност и шефовете да не им издумкат премиите. Вече чувстваше умората, но все още не се беше скапал. Беше нещо като герой на екшъна или поне останалите не се сещаха в какво да го упрекнат. Чирпанлията и оператор-технологът го погледнаха два-три пъти, като че ли бяха строшили сервиз от сватбата му, но до края на смяната Божидар се обръщаше към тях само при превключванията и не обели нито дума за аварията.

Към два следобед кипаджията каза на ДИБ-а, че пак има „земя“, но Божидар не му обърна внимание. „Да я търсят — това им е работата“ — формулира философски задълженията на КИП-а инж. Къбоков и си наля кафе от термоса. Пред очите му се стелеше мъгла. „Я виж ти — помисли той, — явно и моите способности да издържам на безсъние имали граници.“

В четири се разписа последователно в графите „Приел“ и „Предал“, обяви високо „Сдавам смяната“ и тутакси след това „Приемам я без забележки“. Колегите му наоколо се разсмяха. Зевзекльците му им бяха станали необходими. Бяха нещо като психотерапия.

Малко след оперативката инж. Серафимов реши да разгледа някои схеми на четвърто БЩУ, защото беше на опашката за ДИС, а новите блокове бяха доста по-различни от първите два. Насред пътя някаква бригада беше нахвърляла разни тръби и железа, а работниците усилено чукаха, тракаха и заваряваха. Митака ги попита какво правят, но те му се озъбиха „Заваряваме, нали виждаш“ и той, внимателно прескачайки препятствията, за да не ги обиди допълнително с непочтително отношение към труда им, продължи пътя си.

В това време при Божидар — от скука и от любопитство — се домъкна Владо Христов — ДИБ-ът на трети блок.

— Здравсти, Божо.

— Здравсти.

— Какво стана?

— Изкарахме си акъла, това стана.

— Май е било доста по-напечено, отколкото беше при мене.

Преди месец, докато изпробвах на налягане първи контур преди пуск, Владо не беше успял да забележи, че един от клапаните на компенсатора на обема е отворил. Мигнала два-три пъти някаква лампичка на мнемосхемата и... толкова. А и кой да види, след като нямаше никаква сигнализация — нито фасадка, нито звънец. Разбира се, после поставиха. После. Но тогава работиха с отворен клапан близо час. Защото той, ама че работа, да вземе да заклини. Имаха късмет — защото не бяха на мощност и защото на трети блок още не бяха сменили руските клапанчета играчки със „семпълите“. Бяха почнали да губят ниво, но можеше да стане доста по-лошо, ако Терзиев не се беше сетил да провери в помещението на барботажния бак, където през скъсаните мембрани шуртеше водата от реактора.

— Като те гледам, май и ти имаш нужда от психотерапия — подсмихна се Владо.

Божидар го беше успокоявал — на тренажора в Нововоронеж той „кипна зоната“, защото по същия начин не беше видял как една задвижка за техническа вода примигва на затваряне. Задвижка някаква. Оттам, не щеш ли, спират помпи междинен контур^[14]. А тогава от защита изключват някакви си ГЦП-та. Опа, това се главните циркулационни помпи, бе. Значи реакторът спира да се разхлажда и отново започват фойерверките. Руснаците бяха много горди с постановката. А щом е толкова важна, защо не са поставили никаква сигнализация, кретените му с кретени? Но то това им беше начинът на мислене. Стахановски. За кво ни са разни фасадки? Нали бързае с пуска. От ЦК така ни пришпорват, така са ни нагрили, а на тоя — фасадки му дай. Абе ще ни уволнят, бе, ей. Ще ни вземат скалпа, че и партийните книжки. Фасадки... А това фатално примигване на лампичката можеше да се види само с периферното зрение. Ако е специално тренирано. И ако не си карал три смени за 32 часа.

После, на тренажора, вместо да заглуши апарата, той се беше опитвал да запази параметри, както го учеше ръководството. Толкова беше деформирано мисленето му, че не спря дори един въображаем реактор. За да не загуби някой въображаем киловатчас. И зоната кипна. А реакторът — бум. Да, беше само на тренажор. Но то и това му стигаше, за да има после три дена нервни тикове.

— Абе, не знам дали имам нужда от психотерапия — каза Божидар, — обаче две-три седмици в Карлуково хич няма да ми се отразят зле. Дано да ме пуснат от профсъюза.

— Кажи сега какво точно стана — засмя се Владо.

— Май кипнахме частично зоната. Ама ти не се плаши — ний само малко. Няма да позволим нашият хубав реактор да изкипи като турско джезве. Но дори и да беше станало, пак щях да успея да направя запис в журнала. Няма място за притеснения.

— До колко падна налягането?

— Не знам, онея тарикати от ПТО-то прибраха веднага лентите от самописците.

— При ДИС-а разправяха, че си удрял по пулта и си крещял да затворят золотниците с разни неприлични думи — изсмя се Владо.

— Да, бе, голям майтап беше — въздъхна Божидар. — Да стоя като последния тупан и да се чудя дали да чакам тъпите електричари да подадат напрежение, или да тичам до золотниците — повтори той разсъжденията на магарето.

Владо помълча малко и каза:

— Можело е да стане голяма беля. Досега май не сме били толкова близко.

— А каква е гаранцията, че не е станала? Кипаджиите пак излъгаха, че на разпечатката с температури на касетите немалко превишения. Дори и така да е, кой ще ни каже какво е състоянието на метала? Или да се утешаваме, че ако се скъса голям тръбопровод, ще гръмнем по по-оптимистичните разчети: няма да е след 60 секунди, ами ще изкараме цяла минута.

Владо нищо не отговори. Погледна към мнемосхемата, поклати глава като древен мъдрец, който вижда, че водата от Потопа се покачва, но не си е построил плавателно средство, и тръгна към трети блок.

Докато излезе от БЩУ, един кабел в помещението на барботажен бак най-после даде накъсо.

От дълго време той се чувстваше неуютно в горещината наоколо. Когато го произведоха, той се гордееше с дължината си и с качествата на диелектрика си. Беше направен за просторни помещения с дълги лавици и аромат на топъл прах и се надяваше да доживее до дълбоки старини, като върши съвестно това, за което го създаде майстор Иван. Когато го купиха и го сложиха в склада на Атомната, се възгордя страшно. Но после... после дойде някакъв кретен и разпореди да го положат на място, което приличаше направо на пещ.

„Като няма холандски за високи температури, начи, що да не сложим български за нормални? Нашите ще издържат. Я ги вижте кви са дебели. Тъкмо ще спестим и валута, начи“ — каза на една научна сбирка оня, когото бяха пратили в тая далечна страна, за да закупи нужния на партията и правителството специален кабел. Обаче възникнаха проблеми с някои работи, които беше поръчала жена му и... кабелът мина на по-заден план. После вече нямаше време. Идеята за подмяната го осени още в самолета. Седмица след това той подаде заявление за рационализация^[15], в която по право се включиха директорът и един от неговите заместници. Рационализацията бе приета и с премията малкият колектив направи културно-масово посещение на кръчмата „Карначето“, след което се заоглежда за нов принос в световните науки и техники.

Кабелът през това време поостаря, а съпротивлението на изолацията му необратимо отслабна. Той предупреди с утечки и на панелите на КИП се появи сигнал за „земя“, а две млади момчета тръгнаха да я търсят. Но те само се помотаха, за да отбият номера, и не направиха нищо. Той ги чу, като казаха, когато минаваха край него: „Нека Били Лъжеца сам да си я търси в барботажния — каза единият.“ „Да прати жена си там, бе. Що нас праща?“ — каза другият с пролетарска омраза към тия тарикати инженерчетата.

После юнаците си отидоха.

Кабелът се колеба цяло денонощие. Накрая взе решение. И когато по-късно някакви специалисти забърникаха по схемата, през него протече ток.

На мнемосхемата на БЩУ II червената лампичка на една задвижка започна да примигва. Беше получила сигнал от импулсната

линия и отваряше. Беше прост изпълнител и не прецени, че сигналът е фалшив. Не можеше да знае какво устройство отваря, нито каква сила пуска навън.

Симпатичният млад мъж, който стоеше на пулта, точно в тоя момент се прозяваше, апатично разглеждаше джапанките си, мислеше си с недовършени изречения от рода на „... (цензурирано)“ и „... (цензурирано)“ за сутрешната авария и изобщо не забеляза тъпата мигалка.

Внезапно червената ѝ лампичка престана да сигнализира, но остана безмълвна. Нямаше как да извика. Някой също беше направил рационализация и беше спестил народните пари за фасади и звънци: клапанът пускаше по сто тона пара на час — ако сработи, все щеше да се чуе. Нямаше място за притеснение: в плановите не може да не беше предвидено и кой ще застава пред останалите опечалени на траурния митинг. Абе, кой ще остане, бе. Глупости.

Секунди след това дрънна рязко звънец, потекоха едни червени цифрички на индикацията за положението на касетите и инж. Къбоков за втори път през тоя ден прескочи пулта на берюзката.

— АЗ-е първи род. Затваряй стопорни!

Къдравия посегна към ключовете още докато Божидар прелиташе над пулта и ги затвори, преди гласът му да се отрази в близката стена. След още няколко секунди зареваха предпазните клапани на парогенераторите и на втори контур^[18].

Божидар разглеждаше приборите като насън и откъслечно броеше миговете. Налягането отново се срива. Нямаше фасада, нито звуков сигнал. Нямаше и право на жокер. Единствената мисъл, която мина през изпразнената му глава, беше: „Ей това вече е честитката.“ Така можеше да пада налягането само от скъсан тръбопровод. Само преди няколко часа бяха разхлаждали реактора като чугунена отливка и това сега беше възмездие. Налягането падаше катастрофално, зоната щеше да кипне и най-сетне щеше да види прочутия парен взрив. Кошмарът от сънищата му най-после беше оживял.

За мигове пусна всички подпитъчни помпи и големите нагреватели на компенсатора. Знаеше, че няма да помогнат. Имаше само един шанс: да открие къде е скъсаният тръбопровод и да се опита да го отсече от схемата. Иначе всичко наоколо нямаше да става и за вторични суровини. Започна да превключва скалите на показващите

прибори и да отхвърля светкавично вариантите: напорите на ГЦП-тата — нормални; разлики в температурите на кръговете — няма. Бързо действаше, не можеше да му се отрече. Само че налягането в реактора продължаваше да се срина. Тая грамада долу в бокса май беше побърза.

Усещаше как секундите до края изтичат през проклетата дупка, която не можеше да открие. Усещаше горчивина, разочарование от себе си и как краката му започнаха странно да омекват. Беше като ходещ пример за усещания при стрес от учебник по психология. Но психолози нямаше и никой не записа ценните наблюдения над психомоторните му реакции за някоя дебела академична читанка.

Колегите му не разбираха какво става и само поглеждаха шашнато към него, докато включваха и изключваха тъпите си съоръжения. Никой не му даде съвет. Нямаше кой да му помогне. Единствен Къдравия попита: „Кво става, разбра ли?“

Божидар промърмори „Кой тръбопровод се скъса, мамицата му? Кой?“ и го заповтаря като заклинание.

Погледът му вече започваше да се пързала по приборите. Вървеше покрай пулта, включваше поред с ловкост на фокусник тракащите прибори с въртящите се отвратително бавно скали и търсеше откъде тече. Сякаш разглеждаше къща, в която има убиец, и се мъчеше да го различи през пердетата на прозорците, преди оня да започне да гърми на поразия. И не можеше, и не можеше, и не можеше да го открие. Даже и ръцете му бяха поомекнали, когато включи берьозката и каза на началник-смяната в ЩАО бавно, сякаш си спомняше смисъла на думите на чужд език:

— Данчо, съборихме се. Провери за теч първа установка. Всички останали — на ЩАО.

— Разбрано — каза Терзиев, но отговорът му не стигна до съзнанието на инж. Къбоков.

Помпите за аварийна подпитка бяха тръгнали по блокировка.

Божидар помисли „Кога подминахме 105 килограма“ и продължи да гледа безкрайните панели. Вече беше отчаян. Включи още една помпа и дори в този момент помисли колко бор ще наблъска в реактора и какви загуби са това за народното стопанство.

Инж. Серафимов чу сработването на предпазните клапани по втори контур и хукна към работното си място. За да стигне от него по

прав път, му трябваша петнайсетина секунди. Само че сега имаше да преодолява допълнително и гората от тръби и железор, разхвърляни на пътя му, при това без да има вълшебно гребенче. От малък не беше добър хърделист, спъна се в една от тръбите и се изгърмя на пода. Работниците се захлиха жизнерадостно — инженерче, бе, кво искаш — една тръба не може да прескочи като хората. Митака се изправи криво-ляво и продължи да подтичва, накуцвайки.

На второ БЩУ първите касети светнаха на „питата“. Божидар ги погледна — с горчивина и сякаш вече с някакво примирение пред неизбежното.

— Божо, виж клапана. Семпълът май е отворен — каза един глас зад гърба му.

Обърна се инстинктивно. Владо се беше появил отнякъде и сочеше мнемосхемата:

— Семпъла.

Докато Божидар щъкаше край пулта като изперкал овчар покрай подпалена кошара, Владо беше видял смесената сигнализация — зелено и червено — на големия предпазен клапан. Веднъж беше пропуснал да я забележи на старите малки, а оператори като него не повтаряха грешките си. Не беше прекарал две безсънни нощи, пък и не се притесняваше много-много. В края на краищата, това да не беше неговият блок...

Божидар хвърли капачката на ключа на клапана и го завъртя на затваряне.

„Мамицата му! Ето го «скъсания тръбопровод»...“

Най-сетне беше разбрал откъде налягането в първи контур издъхва като в спукана гума. Беше видял изхода малко преди да го докопат онези типове със симпатичните, нацапани с червено брадвички.

Но неправилно беше избързал с облекчителните въздишки — проклетата задвижка не замига на затваряне. Също като на кино. Само че не беше измислица на някой режисьор садист.

Повтори импулса, после отново. За малко не строши ключа.

— Не затваря, мамичката му — каза инж. Къбоков и от гласа му стана ясно, че типчетата с брадвичките отново го бяха набарали.

Нямаше вече варианти. Колко време оставаше? Двайсет секунди, петнайсет, или по-малко?

Трябваше да изпрати оператора на реактора до помещението на барботажния. За да затвори задвижката на ръка. Колко време ще му трябва? Знаеше колко. Както и че няма да стигне.

Сигнализацията продължаваше да свети червено.

Като гръмнат, операторът щеше да бъде най-близо.

Колко още оставаше? И какво — време или шанс?

Нямаше да успее сам. Трябваше му поне минута само докато влезе в зоната. Не искаше да изпраща оператора. Изправяше друг пред опасността, като страхливец. При това безполезно.

Осемдесет и пет килограма в първи контур.

Беше оставил берьозката включена. Трябваше само да завърти микрофона към себе си и да изстреля оператора на реактора от ЩАО да затваря на място тъпата задвижка.

Но не го направи. Бяха излезли вече на финалната права. Знаеше го. И последното, което щеше да запомни, бяха сивият пулт, берьозката и проклетият ключ.

В този момент червената лампичка угасна. Броенето спря. Господ пак беше отложил края на спектакъла. Семпълът беше затворил. Налягането в първи контур беше осемдесет килограма на квадратен сантиметър. Второ постижение в света за годината.

„Тая проклетата задвижка е затваряла, без да мига тъпата ѝ сигнализация — помисли инж. Къбоков. Чувстваше се така, сякаш беше паднал невредим от петия етаж и сега разглежда с интерес съдрания ръкав на ризата си. — Изгоряла е мигалката, мамичката ѝ.“

Можеше да прибави още няколко цени на социализма. Десетки хиляди хора — за няколко парчета тел и пластмаса. Половин България — за една фасада и един звънец.

— Мамицата ви да (цензурирано) — напсува високо и ясно инж. Къбоков... е, след толкова години вече смело можем да кажем: да, напсува партията, държавата, социализма, българо-съветската дружба, учителите и вождовете за последните сто години и дори местното ръководно звено.

Като закъснял генерал на бойното поле влезе, накуцвайки, Митака и още от вратата попита какво става с глас, в който си личаха паникьорски обертонове. Заедно с него Терзиев се обади от зоната, че няма теч от първа установка.

— Семпълът беше отворил — каза на двамата Божидар. — Затворих го. Оставям берьозката за малко включена — да не изскочи още някое зайче. Не обръщайте внимание на неприличните изрази.

Долу на ЩАО се разсмяха.

— Разбрано — каза Данчо.

„Размина се и тоя път, Боже мили. Размина се“ — помисли Божидар и огледа залата. Нищо. Готови бяха да излизат на параметри като след планирано спиране.

Владо стоеше до Божидар и го гледаше.

Беше се върнал веднага след като чу звънеца на АЗ. Ако не го беше направил, реакторът вече щеше да е кипнал и на сто мили околоръст тихо щяха да ваят радиоактивни парчетии.

Владо Христов — така се казваше вторият пратеник.

След петнайсет минути на БЩУ II вече нямаше свободни места за зрители.

Изневиделица се появи и Били Лъжеца.

* * *

Този път не излизаха на мощност, като че ли ги гонят империалистите. Още не бяха се измъкнали от йодната яма на първото АЗ, а и трябваше да се вземе решение какво ще правят с кабела, който беше дал накъсо.

В залата бяха всички директори. Само те стигаха за самостоятелен блок на първомайска манифестация. Освен тях бяха и всички началник-цехове, а тук-там и техните заместници.

Мичев пристигна малко след като Божидар вдигна касетите на долни крайни изключватели. И беше тъкмо навреме, защото онези от Централна диспечерска вече бяха почнали да припират. Той няколко пъти вземаше телефона — нещо, което рядко се случваше, а накрая го чува, когато изруга диспечерите да не звънят повече. „Да не си мислите, че това ви е ВЕЦ — пусни саваците^[19], дигни саваците“ — така им каза.

„А — помисли си инж. Къбоков, — още малко, и май ще го озари и сравнението с воденицата.“

В други случаи тълпата се разпръскваше бързо, но сега всички бяха уплашени и продължаваха да се мотат из залата и да пречат на операторите, сякаш от страх да не изпуснат някой нов екшън. Пръв не изтрая Божидар и доста високо се обърна към ДИС-а:

— Ники, разкарай малко зрителите, бе. В тая тарапана не мога да се добера до пулта си.

— И какво да направя? — ядосано каза инж. Армянов.

Генералният беше в залата и забележката на Божидар го поставяше в неудобно положение.

— Ами нека ръководството да почерпи по една студена „Загорка“ на „Карначето“ — ядоса се на свой ред Божидар, — не вярвам някой да остане.

— По-спокойно — намеси се Мичев и на БЩУ учудващо бързо настъпи целенасочено раздвижване в посока към вратата.

— Иване — обърна се генералният към Били, — ела за малко оттатък.

Още щом влязоха в стаята на ДИС-а, Мичев го гръмна от упор:

— Днес защо не беше на работа?

— Бях в Оряхово по личен въпрос — каза истината Иван, май за пръв път, откакто го бяха приели за чавдарче.

И понеже Мичев го гледаше очаквателно, добави:

— Може би ще се развеждам.

Генералният го погледна с интерес, замълча за малко и каза:

— Въпреки това трябваше да се обадиш.

— Аз се обадох на Хитров, а той защо не ви е казал, не знам — интуитивно налучка почти неопровержима лъжа Били.

— Добре — Мичев въздъхна и за момент замълча. — Какво е твоето мнение за кабела?

— Ами нека най-напред да се произнесе тоя, който го е купувал — натопи Иван съвсем явно шефа си, защото Хитров набърка кашата с кабела в Холандия.

„Значи е разбрал кой оправя жена му“ — съобрази с някакво подобие на съчувствие Мичев, изхъмка неопределено и добави:

— Какво мислиш за действията на оперативния персонал?

— Май Божидар ни е измъкнал от голямата беля. Сякаш Господ му е държал ръката.

— Тогава ще излезе, че вината е само в твоя цех, а там и ти носиш отговорност. С нищо досега не си се разграничил от... Хитров.

Генералният нарочно не употреби „твоя началник“. Беше намек и инж. Стоянов го разбра начаса. А за да не е вината само в неговия, НЕГОВИЯ цех, трябваше да натопи... е, съвсем малко може би, и Божидар.

— Разбирам, другарю Мичев — каза Иван съвсем сдържано, но отзад, на фона, напиреха тропетите на триумфа.

— Напиши становище. Утре до обяд искам от теб и варианти за подмяната на кабела. Сам разбираш, че няма много време.

— Ще ги направя — каза Иван с ентусиазъм, сякаш генералният го пращаше да лови шарани от топлия канал през работно време. Беше прозрял, че пред него вече изплува величествено от административната мъгла извечната мечта на всеки заместник — столът на шефа.

— Слушай внимателно — прекъсна мечтите му Мичев. — Ти ще бъдеш в комисията и по двете аварии. Според мен, първата е резултат на неправилно изпробване на АВР-а. Недостатъкът на схемата е известен от пуска. Турлаков защо не е инструктирал тия марди? А за втората — Мичев направи кратка пауза — „земята“ е висяла от неделя на кипаджийските панели. За оперативните грешки вече си наясно. Разбра ли какво искам от теб дотук?

— Да, другарю Мичев — отговори бодро и с малко повече от необходимото раболепие новият началник-цех.

— Хитров вика ли те вчера?

— Не — каза Иван, като икономиса номера с телефона.

— Обмисли подробностите за втория акт. Ако нещо не ти е ясно, консултирай се с Никифор. Утре в два ви искам при мен.

— Трябва ли да съгласувам заключенията с Хитров? — попита излишно Иван, само и само да затвърди още веднъж прозрението си.

— Казах, че ги искам от теб — раздразнено приключи разговора генералният.

„Ще го накарам да електрифицира трапните вентили в помещенията, тоя тъпанар. Специална длъжност ще му създам — да ги следи денонощно на преносимо пултче, че да не се чувства непотребен“ — помисли за своя вече определено бивш шеф Иван и зави зад вратата, предчувствайки сладостта на отмъщението. „Ето

колко просто те предава заместникът ти. Но той, Хитров, сам си е виновен — констатира за себе си генералният, докато наблюдаваше душевното развитие на новия си началник-цех. — Интересно доколко ще натопи Божидар.“

В следващия час Мичев премести кабинета си в стаята на ДИС-а. Най-напред проведе един разговор с министъра, след това се обади на двама от заместниците му, а накрая позвъни у братовчед си. Слушалката вдигна жена му, но той и не очакваше друг да бъде у тях по това време.

— Здравей. Григор се обажда. Как сте?

— Добре сме. Георги още не се е прибрал. Да му предам ли нещо? — така му не беше многословна, а и знаеше, че той не звъни от Козлодуй, за да се осведоми за здравето ѝ.

— Поръчал съм тук есетра и малко черен хайвер. Може да мина в четвъртък към вас да ви донеса, ако искате.

— Не знам дали ще сме си вкъщи, Григоре.

— Добре. Обадете се, като решите. Хайде, много здраве.

Мичев постави слушалката внимателно върху вилката и постоя загледан в телефона. Помисли, че му предстоят още неприятни разговори, но все едно, трябва да ги проведе. Отби се на БЩУ, за да каже на Никифор, че го чака след смяната вкъщи. Инж. Армянов го погледна, сякаш да се увери, че пред него наистина е директорът му, и каза „Ясно“. А си помисли, че за пръв път вижда шефа си... ами да, поуплашен.

„Хъ, ясно му било — помисли си Мичев. — Вижда ме, че малко залитам, и веднага е готов. Ако падна, той първи ще ме заръфа.“

Разбираше ги генералният тези работи. Ловните излети го бяха научили на суровата правда за живота из балканските лесове.

След петнайсетина минути шефът на Първа атомна вече влизаше в пустия си апартамент. Още от вратата извади от чантата си две папки със схемите на акумулаторната батерия и предпазните клапани. Подхвърли ги на масата в хола и влезе в кухнята. Мислеше да си приготви някакъв сандвич, но се отказа, поклати глава и отвори хладилника. Извади бутилка „Столичная“, сипа половин чаша и я обърна на един дъх.

„Хей, знаех си аз, че ще се случи нещо такова — въздъхна той. — Сега трябва много здраво да пипам.“ Не че преди беше мекушав.

Още от дружинната^[20] си в пети клас беше научил, че от християните има полза главно когато трябва да се хранят лъвовете. Затова не подлагаше примирено буза и винаги знаеше на кого да разбие носа. Но сега за пръв път се чувстваше неуверен. Нямаше готови отговори и някъде дълбоко в него се появи съмнение. Сякаш нещо не беше наред. Само че кое? В кого беше грешката? Не можеше да е в него. Той си вършеше перфектно работата. „Добре че не стана нещо по-лошо. Хъ. Гледай как и двата пъти все Божидар се случва. И това ако не е съдба“ — помисли генералният, наля си водка и седна пред папките. Той, естествено, имаше предвид съдбата на Божидар. Но дали пък Някой друг нямаше предвид и него?

Когато към единайсет иззвъня телефонът, Мичев вече беше приключил работата по схемите.

— Здравей, Григоре — чу той братовчед си. — Тъкмо си говорим с кака ти. Разбрах, че си намерил разни деликатеси. Понеже тъй и тъй няма да пътуваш другаде, ще те чакаме за вечеря в четвъртък към осем часа. Как е при теб?

— Засега нормално.

— Добре. Хайде да те оставям да си отдъхнеш, че днес сигурно си се поуморил — каза братовчед му и прекъсна.

Мичев въздъхна. Тези разговори в стил „резидентът вика центъра“ го дразнеха. Братовчед му, разбира се, знаеше начаса какво е станало. Министърът сигурно си беше строшил краката от бързане да му докладва. И сега „вуйчата“ му отпускате два дни, за да подготви материалите. А във Виената очевидно щеше да замине друг директор, неатомен. „Хей, майка му стара... — помисли си Мичев. — Обаче тоя път няма да им се размине само с констатации. Ще ги изхвърля тия некадърници“ — закани се генералният. Не стана ясно кои по-точно, но че некадърници има, нямаше спор. Мичев постоя малко пред телефона, после набра номера на шофьора си и с нормалния си безцеремонен тон каза:

— Иване, за сряда ми трябва една по-голяма есетра и два буркана черен хайвер.

— Сезонът вече мина, другарю Мичев — каза шофьорът. — Много трудно е да се намери и един буркан. Не че не може, но...

— Ще намериш. Ако трябва, дай им някой лев — каза генералният и затвори.

Към дванайсет и половина, когато Никифор позвъни на вратата, той вече имаше готов план. Наистина беше професионалист.

— Влизай — каза от хола Мичев.

Никифор беше идвал на гости при генералния, но за пръв път щяха да бъдат само двамата. Не му беше ясно какво точно цели шефът му. Не му се вярваше, че го е повикал само за да чуе мнението му. Това, което знаеше, бе, че работата е дебела. И смяташе да го използва — ако не за друго, поне за свое добро.

— Ще пиеш ли една водка? — попита Мичев, когато Никифор влезе в хола.

— Няма да откажа.

— Сядай и да започваме. Докъде стигнахте? — попита генералният и взе двата листа със задачи, които беше написал, докато очакваше гостенина си.

— Заварихме коляното. Турлаков докара ремонта на елцеха. Мисля, че до ден-два ще подсигурят схемата на АВР-а с резервно захранване, така както е в решението.

— Имаш ли становище какви са основните причини за двете аварии? Не му хареса на генералния това напомняне за неизпълненото предписание на комисията. Приличаше на скрита заплаха.

— Те са повече от ясни. За първата е виновен дефектът в схемата на АВР-а, а за втората е още по-очевидно. Тоя кабел въобще не е трябвало да бъде полаган в барботажа. Няма да обсъждам връзването на задвижката на импулсната линия — отговори малко троснато Никифор и продължи да мисли за какво, по дяволите, е тоя театър.

— Планът за подмяна на кабела вече възложих на Иван. Утре той ще ти се обади. В два ще дойдете при мен. „Хубаво, че се случи всичко това“ — помисли генералният и погледна Никифор. Май вече му стана ясен.

— Добре — каза инж. Армянов и като помълча малко, запита: — А Хитров?

— Ще уважа желанието му да стане зам.-началник на ПТО — резолтира Мичев още ненаписаната молба, после въздъхна и продължи: — Имаме два варианта: в първия — да напишем в актовете за аварии точно тези причини, които ти посочи. Едната е свързана с много

сериозен пропуск в проекта на руснаците. В другата ще трябва да опере пешкира Хитров, който е протеже... знаеш на кого.

— Знам.

— Ако напишем тези причини, и в двата случая от министерството ще назначат повторна експертиза и съответните комисии. Да ти обяснявам ли по-нататък?

Инж. Армянов замълча. Знаеше какво ще последва. Същото, когато Божидар раздуха онази история със замърсяването пред корпуса на цеховата администрация. Дойде специална комисия, чиито членове не знаеха как се работи с дозиметричната апаратура, но бяха интелигентни и жадно попиваха знанието. Божидар разправяше после колко били ученолюбиви: докато обяснявал начина за работа с дозиметъра, насочил датчика към един от специалистите и той веднага посегнал под самото си — вероятно да извади инструкцията по експлоатация. След като комисията приключи, замърсеният тротоар отиде в могилиците, а началник-цехът по радиационна безопасност стана партиен секретар на централата.

— Няма нужда — каза Никифор. — Какво трябва да направя?

— В първия случай основната вина ще отнесат електричарите, които са извършили изпробването на АВР-а — началник-смяната, защото не ги е инструктирал, и Турлаков, защото причината е в неговия цех. Във втория случай нещата са още по-прости: фасадката за „земя“ е отбелязана в журнала на началник-смяната още в неделя по обяд. Останалото — мисля, че ти е ясно.

— Това ли е всичко?

— Не — каза Мичев и пак го погледна. „Очаква награда за лоялността си. В такъв случай нека да подскача още за захарчето“ — подсмихна се той и довърши: — Трябва да помогнеш и за туширането на напрежението от спирането на вестника. Не очаквам никаква сериозна реакция, но все пак намесата ти ще бъде необходима.

Човекът срещу него имаше почти всички качества да му бъде съперник. Ама на — нямаше вуйча. Затова можеше да го използва както пожелае — като неоценим съветник, като щит срещу врага, като бушон за опасно административно напрежение или като лопатка за риене на разнообразни Авгиеви обори.

— Толкова ли е неотложно да го спираме сега, като имаме толкова проблеми? Наистина се разминахме на косъм — каза след

кратка пауза Никифор.

Мичев сякаш не чу въпроса му.

— Наясно ли си вече за вината на оперативния персонал?

— Засега единствено за Божидар мога да кажа, че не е допуснал съществени грешки. За останалите ще трябва да изчакаме обсъжданията в комисиите — отговори неопределено Никифор.

— Не разполагаме с толкова време. Утре в два и половина искам... — генералният направи малка пауза, — искам да дойдеш с екипа на второ БЩУ от твоята смяна. Извикай и началник-смяна КИП. Кажи им, че ги каня на спокоен професионален разговор. От три ще обсъдим другата авария по същия начин. За утре се смени с Горчев, а от другата седмица ти предлагам да станеш шеф на Оперативно звено^[21] — знаеш, че неговият ранг е на заместник-директор по експлоатация. Помисли си и дали Божидар е подходящ за твой заместник.

— Той не е издържал изпитите даже за ДИБ. Пък и има по-подходящи от него.

Ники реагира инстинктивно, защото усети някаква клопка. Само че каква?

Мичев го погледна. „Дали е подушил отнякъде, че Божидар е «под око»? Няма откъде, обаче знае ли човек? Понякога такава информация изтичаше по канали, по които не би следвало да става. Но и тогава най-често бяха игри на кадесарите^[22]. Можеше да са и срещу него. Врагове на един генерален директор винаги се намират... Хъ, а уж бяха приятели“ — помисли си той и му мина през ум нещо за тая социална форма. „Приятелство, приятелство, докато единият прекара жената на другия“ — така казваше чичо му. Но тая условна форма можеше да трае и докато се разбере, че субектът е задраскан от списъка на лоялните към властта или все едно на неформално живите. Такъв беше животът.

— Нищо — каза той. — Сред сиовците няма по-добър. Ако искаш някой от ДИБ нагоре, най-вероятно ще получиш отказ. Не си ли наясно, че всички са на опашката за директори. Затова засега Божидар ще ти бъде помощник за старши инженер-операторите.

Знаеше я генералният тая хватка: как се прехвърлят грехове от шефа на заместника и обратното, знаеше я, и още как. Особено обратното.

Чирпанлията слезе от автобуса в отвратително настроение. Искаше му се да тръгне по дигата и да върви, да върви... А като мръкне — да се забие в някоя кръчма или бар и да се налива до сутринта с най-долнопробната ракия. Или да влезе в някое казино, да проиграе там всичко ненужно в живота си, а накрая, заради необясним каприз и за собствено удоволствие, да заложи жена си и драматично да я загуби. После да се прибере на зигзаг, волен и щастлив, натряскан като в песен от своя далечен роден край. Добре че в Козлодуй такива хазартни забавления не се планираше да има до настъпването на комунизма, както и след това. Митака се дотътри унило до блока, изкачи се пеша, защото асансьорът не работеше от две седмици, отвори вратата без желание и се огледа, сякаш проверяваше дали има път за отстъпление. После въздъхна и влезе.

Майка му го чакаше. Беше сготвила любимите му кюфтета по чирпански. Сигурно беше висяла поне два часа за кайма.

Митака седна и започна апатично да топи залци в яхнията, без да забелязва дори какво яде.

Тежко му беше. Днес не му провървя. В тая шибана ситуация не можеше да се вземе каквото и да е, а камо ли оптимално решение. И Божидар не му помогна. Разчиташе на него, но и той се изложи. Можеше да напусне щита и да затвори стопорните клапани по място. Вярно, не им се беше случвала подобна ситуация и СИО-то не беше длъжен да знае къде са золотниците, но Божо нали уж се пишеше за много пишкин. Що не съобрази?

„Майка му стара — оправда се пред себе си Митака, — точно когато най-много разчиташ на някого, той те подвежда. Ама и главата как ме цепеше...”

Не може да се каже, че не се чувстваше и малко виновен. Но от това не си правеше никакви капитални изводи. Например и през ум не му минаваше, че не става за оперативна работа. В училище му бяха втълпявали, че чрез труд се постига всичко. Който работи — успява. Прогресивната съветска наука беше доказала, че условията са определящи. Както се хилеше Божо, от всяка тиква можеше да се получи забележителна карпуза, стига да се полива обилно и за тор да

са подбрани правилните фъшкии. Той се подиграваше на тия теории, но истината за Митака бе, че дарбата определено няма решаващо значение. Дарба и талант бяха лоши думи. Сам беше открил, че от тях започва дискриминацията. Защото, ако един е талантлив, същото може да се отнася и за мнозина. Тогава останалите нямаше да са им равностойни. Това как се нарича? Малоценност. А те колко са? Защо тази онеправдана група да не може да бъде голяма колкото тъпия Козлодуй? Или колкото цяла нация или раса? И ако качествата се предават по наследство, както проповядваше реакционният поп Мендел, ето ти я малоценната нация. Ето я и непълноценната, например негърска раса^[23]. Митака знаеше от малък, че обвинението в расизъм е нещо много лошо. Американците бяха расисти. Точно затова бяха лоши или може би обратното.

Да, всеки можеше да постигне всичко, стига да се труди достатъчно.

Чирпанлията беше уверен, че бачка яко. Тогава кой, ако не Божо, беше виновен за днешния провал? Сега и Емилия съвсем нямаше да иска да го погледне. Той направи крива физиономия и набучи последното половин кюфте, а заедно с него и цялото пространство наоколо, изтъкано от съмнения, самообвинения и липса на вяра. Не можеше да реши какво да предприеме, но ако беше директор, щеше да уволни Божидар на мига.

Не му мина през ум, че ако човек вижда нещо, което е пред очите на всички, но не си го признава, той постепенно свиква да се самозалъгва, а накрая почва да лъже и останалите. Не се сети и за това, че след като толкова дълго го бяха обучавали на такава техника, вече е започнал да прави това на автопилот.

И съвсем не помисли, че един обикновен американски треньор по баскетбол е много по-сведущ по въпросите на практическия расизъм от цял университетски отбор специалисти по прогресивно-упадъчна философия. И безапелационно ще предпочита за отбора яко скачащи негърски афроамериканци, вместо по-такивата във всяко друго отношение бели трътльовци.

— Харесаха ли ти кюфтетата? — попита плахо и малко разочаровано майка му.

— Да — излъга от добро сърце Митака.

— Нещо да не се е случило на работа?

— Не — излъга отново той, вече по принцип.

— Аз ще отида да взема децата от детската — каза примирено майка му.

— Добре. Аз пък ще изляза навън да се поразкарам.

Поне това можеше да направи — да се разходи и да помисли.

„Накъде да тръгна сега, като не зная дори правилната посока?“ — позасмя се Митака, като излезе. Нещо го затегли към реката и след минути вече вървеше по дигата. Слънцето грееше в гърба му и сянката му вървеше, причудливо дълга, пред него. Отляво, в тополовата гора, някакъв местен тип в работен комбинезон, явно откраднат от централата, копаяше здравата с бел — сигурно търсеше нещо подходящо за стръв за риба. Иначе защо да копа като обсебен там, дето нищо не беше сял. „Тоя чалнат влах все пак търси нещо, ами аз, аз какво копая“ — осъзна неочаквано Митака пълната безполезност на заниманията си от селскостопанска гледна точка.

Тъжно беше — на средна възраст да прозреш, че сякаш не си където трябва и че вършиш нещо, за което не си спомняш да ти е било детска мечта.

„Изглежда, не съм се заловил с подходящата работа, а май не съм уцелил и подходящото място — продължи да мисли той. — Това вече е проблем, няма спор. Но още по-безспорно е, че не се ожених за подходящата жена“ — засмя се той наум с онова тъжно чувство, което всички познаваме.

На няколко крачки пред него една водна змия пресече равнодушно пътеката и се шмугна в храсталаците отляво.

„Виж ти, змията на познанието“ — засмя се Митака пресилено.

Боеше се от змии, но дали се страхуваше от познанието? Сети се, че точно Божидар му беше продал оня том от библиотека „Световна класика“ с „Еклесиаст“ и с него му пробута и някакъв залежал от кой знае колко години соцбук.

„Ще ми го пробута ами, като съм... такава мекица — подмени той думата «хапльо», която първа му мина през ум, с друг, поразказвателен синоним. — Тя и Милето затова ме заряза“ — помисли той с горчивина и необяснимо светло чувство за мъчителката си и продължи надолу покрай реката.

Защо беше дошъл тук? Да избяга от нещо, което му бе неприятно? От страх или може би от безхарактерност? Кой го беше

възпитал така? Родителите му? Те бяха напуснали тоя процес още в детската градина. Значи държавата, Системата или някой друг, скрит зад нея. Все едно. Сега по-важно беше да се измъкне от това козлодуйско бласто. Добре, но как да го направи? Странно беше, че си задава такива въпроси като последния тутманик. Сякаш бе изгубил всичките си ориентири. А дали въобще ги бе имал? Трябваше да си отговори. Помисли си малко противоречиво, че има способности. Само че кой го знаеше, пък и на кого да му дреме? Нищо. Трябваше да намери изход.

Митака продължи да върви край дигата замислен и малко унил, но някъде в себе си уверен, че ще открие, като в логическа задача, правилната врата^[25].

* * *

Когато инж. Серафимов се прибра, у тях цареше тишина и спокойствие и той от прага разбра: жена му и децата спяха. Събу се прилежно, премина като домашен таласъм по коридора и тихичко отвори вратата на кухнята. На масата беше оставена похлупена чиния, в която бързо установи, че има изстинали задушени пържоли. Той ги помириша, внимателно ги захлупи отново и се опита да отвори безшумно и вратата на спалнята. Жена му, която носеше странното старогерманско име Геновева, се събуди веднага, погледна го многострадално и още неразсъзнана, попита.

— Хапна ли?

— Не съм още.

— Толкова ме блъскаха днес за тия пет-шест парчета месо, че... — започна тя някаква мисъл, но не намери нито думи да изрази обидата си от блъскането, нито успя да ѝ придаде някакво друго завършено значение. Беше успяла да се вреди само защото беше в болнични заради малкия им син. Иначе влахундерите пускаха месото и останалите жадувани стоки, докато преселниците като тяхното семейство бяха на работа. Когато се върнеха от централата, продуктите мечта, естествено, бяха отдавна разграбени. Как беше ѝ опротивяло всичко това. Истината бе, че заедно с чакането на опашката ѝ се бе приискало да приключи в живота ѝ и омръзналият ѝ козлодуйски

гурбет, но като не намери изразни средства, само въздъхна: — Как мина днес?

— Абе, лудница като лудница — засмя се Митака. — Ама, този път беше малко отгоре.

— Какво пак се случи?

— Семпълът отворил от някакво късо и нали няма поне една фасадка, Божо не го видял навреме, аз не бях там и... се съборихме яко.

— Ти къде беше?

— На четвърто БЩУ. Хукнах веднага, но наскоро пътя се спънах в тръбите на някакви идиоти от АЕР-а^[26] и паднах.

— Удари ли се много?

— Не. Само се понатъртих.

— Не става ли вече опасно бе, Митак?

— Не. Какво опасно да има? — излъга, но само отчасти инж. Серафимов. Той просто не виждаше в двете аварии нещо кой знае колко обезпокоително. — Сега, докато сме спрели, ще отстранят някои дефекти и всичко ще е наред.

— Кои дефекти? — продължи разпита Геновева.

Митака чинно ги изброи. В такива случаи се напрягаше като на изпит и често в него оставаше усещането, че не го е издържал много успешно.

— Не ти ли се струва, че проблемите стават все повече и повече? Сякаш е време вече да си потърсим работа някъде другаде. Не искам тук да ти се случи нещо. За какво да стоим в тоя... Козлодуй? — тя потърси подходяща обидна дума, но то какво по-обидно от това географско наименование. — Власите не ни обичат. Даже не искат да говорят с нас на български. Крийт всички стоки. Уж са за нас, а пък те ги разграбват. За най-дребните неща тичаме до Враца или София. Няма един свестен лекар за децата. А ние стоим, сякаш нарочно чакаме да ни сполети някоя беда — затрупа го тя с притесненията си и дори инж. Серафимов, който вярваше само на прогресивната материалистическа наука, усети да го боцкат по гърба нематериални иглички.

— Нищо няма да се случи. Не се притеснявай за лекарите. Не си ли чела „Кройцера соната“ на Тлъстичкия? По-добре е да ги няма край тебе, тия масови убийци — направи той спорно обобщение, ръководен може би от манипулативния единичен пример на доктор

Ванчов. — А за работата... Има някои проблеми, но като стана директор, всичко ще оправя — засмя се Митака, за да успокои жена си, а май и себе си.

— Божо непрекъснато говори друго. Струва ми се, че той казва много истини. Знаеш, че и аз отдавна съм почнала да се плаша.

— За каква истини говориш? За това, дете все опява, че ще гръмнем ли? Или че социализмът е нещо много лошо и трябва да си отива? На него май му се иска и двете неща да станат по-скоро.

— Не говори така. Аз също си мисля, че ни карат да работим при опасни режими.

— Какви опасни режими? Нали бачкаме по инструкции?

— Ти сам си казвал, че ги нарушавате.

— Инструкциите са писани от хора. Следователно не са съвършени. Тогава защо да не нарушаваме неправилните места? Как иначе ще ги направим по-добри? — извъртя той йезуитски безогледното нарушение на правилниците към благородната цел за тяхното усъвършенстване.

Тоя номер го беше научил от баща си, Димитър Серафимов. Старият Митак беше важна клечка в Бургаско. Политзатворник, политятак и прочее, той завеждаше отдел „Патриотично възпитание“ в Окръжния комитет. Беше му разказвал за онези далечни дни, когато, вдъхновен, с омачкан каскет в ръка като кумира си, довеждал идеите на великите учители на пролетариата до неориентираното съзнание на актива от три махали. Трудно било — гонели ги, биели ги, когато успявали да ги стигнат, стреляли се при нужда, за да утвърдят мъжкото си начало. Тъй да се каже — борба, която закалява. Затуй, когато дошли на власт, били като революционен валяк с бетонни колела — мачкали контрите подред. Най-напред смачкали попския морал (и поповете тоже). После подметнали останалите. Всичко било ясно: светлото бъдеще било през три преки, крачели уверено след вождовете, но лошите препречвали всячески пътя и затова ги отстранявали заедно с препятствията, поетапно. После обаче се оказало, че бъдещето не е там, а малко по-далеч и по встрани. Устремът им понамалял, но увереността, че са прави, не ги напускала. И отново заразмахвали яко революционната тояга. Но ето че свалили текущия вожд и учител на българския народ, и старият Митак задълго се разстроил. Оказало се, че тоягата, която използвали, е частично

неморална и затова я поокастрили — тук-там по малко, колкото да му прилича, а на места още по-малко. Ударът бил коварен, шокът — здрав като магарешко текме^[27], и някои се размекнали от съмнения: „Ами ако пак бъркаме?“ Отстранили и тях, но вече не ги изскубали грубиянската като плевели, а по-внимателно ги хвърлили на боклука. Баща му, за късмет, бързо се отърсил от съмненията, разбрал, че моралът е спирачка на прогреса, но съвсем пък през просото не бива, и продължил напред. Трудно му било, не можел да продължи по-нататък неуверен, а кой се връща от средата на пътя? Давал си сметка, че тая дилема е пак морална, и това го огорчавало и измъчвало, но той намерил в себе си сили и разделил двете души, за които споменава един английски автор. Та баща му беше му преподавал диалектиката на моралното шикалкаvene и марксистко увъртане, но вече не по йосифвисарионовски — „Лес рубят, щепки летят“ *2, а в по-мек, научен вариант с известни — не може да се отрече — макиавелиевски оттенъци. Нещо от рода на „Правилната цел оправдава правилните средства и частично — някои от недотам правилните, може да се каже умерено неправилните, които в някои случаи са неоправдани и следователно неправилни, но само временно такива“ или нещо още по-мъгляво. Тези уроци бяха останали и в житейския арсенал на младия тогава, а сега вече доста по-възрастен инж. Серафимов. Ама на — жена му не бе отрасла на бургаска почва и не ги разбираше добре тези работи.

— Страх ме е, Митаче — върна се тя към безидейните си съмнения и притеснения. — А и днес отново много се измъчих, докато се оправях с тия проклетии от супера. Така е всеки божи ден в това забутано село. Ако това е социализмът, и на мен ми се иска да свърши час по-скоро. Само че не ми се вярва да стане.

— Няма страшно — използва Митака любимия израз на един от зам.-директорите. — Не го слушай Божо. Той има много развинтено въображение. Нещата, които пророкува, няма да се случат. Успокой се и приеми реалностите: социализмът никога няма да си отиде. А руска централа съвсем пък никога няма да гръмне.

Най-вече поради характера на образованието в тъдявашния социум инж. Серафимов бе пропуснал да прочете доста важни книжки. Иначе можеше да открие, че заради жизнерадостни прогнози, основани на подвеждащи вътрешни гласове или просто на по-

продължително изглупяване, най-разнообразни човешки общности са изчезвали от картата на света. Щеше да знае също, че има хора, които, макар и да не са старозаветни пророци, усещат бедата далеч преди злото да нахлуе на валми — най-вече през дупките в моралните темели. Или това, което е останало от тях. И то неотменно нахлува, въпреки слънчевите очаквания на мнозинството. Затова трябва да следи тези мърморещи черногледци като ветропоказатели — за да види навреме лошите поличби, а не да се опира на култивирания си с обидно прости трикове безсъдържателен оптимизъм. Така, ако, не дай Боже, се наложеше, щеше да успее да отпътува, макар и с последния параход, влак, а защо не и врачански автобус.

— Не мога да бъда спокойна — каза неочаквано инатливо Геновева и добави след малко: — Нямах ли усещането, че доста гадно ни използват?

Жена му интуитивно бе налучкала нещо, за което и той понякога си мислеше с раздразнение.

— Аз съм тук да работя, защото това мога да правя най-добре. Естествено, с това допринасям някаква полза — каза Митака и добави с примирителна усмивка: — Тъй че няма начин да не ни използват.

— Не се прави, че не ме разбираш.

Разбираше жена си Митака, дори много добре я разбираше. Съвсем неясно беше колко и какво точно заслужава някой, за да не излезе, че са го минали. Заради това пък беше съвсем наясно, че могат да го „използват“, а може да се достигне и до „прецакване“, че и до „прекарване“. Няма начин да не си мислил над този проблем в държава, в която всеки се бои от две неща: от течение и да не го минат. Но в края на краищата и да го използваха, да не би да го експлоатираха? При развития социализъм експлоатацията на човек от човека беше изчезнала отдавна. Ами да. Нямахте частна собственост, следователно нямаше и такъв отвратителен артефакт. Имаше такива като Божидар, които твърдяха необосновано, че да те използват, минават и прецакват (без прекарването), е същото като да те експлоатират. Но то се пише различно и значи... Но той Божо казваше, че соцът е другарски феодализъм^[28], и това май беше така. Абе, наясно беше Митака с всичко, но го приемаше философски и понеже беше поносимо, си траеше като всички останали. Той беше тук да израсне, да стане директор и дори нещо неясно повече. Беше млад и можеше да изтърпи

това, че някой ще го използва и минава от време на време. Не му пукаше, майка му стара, животът беше пред тях.

— Разбирам те, Жени — нарече той галено жена си, — но нали съм ти казвал: още съучениците ми бяха открили, че е много трудно някой да ме мине. Дори и тук да успяват от време на време да ни прекарват, това се отнася до всички като нас. Виждаш, че останалите търпят. Нали не очакваш от мен да се предам тъкмо когато ще ставам ДИС? Не се притеснявай. Всичко ще бъде наред.

Геновева въздъхна. Мислеше си, че това явление е всекидневно, знаеше и колко нейни колежки си бяха баш прекарани по трудния път към върха на техните съпрузи, но знаеше и че мъжът ѝ трудно ще отстъпи, и дори харесваше упоритостта му. Затова само си каза наум „Господ да ни пази“ и се прекръсти мислено. От малка бе научена да се примирява. Примирението бе в кръвта ѝ. Майка ѝ и баща ѝ, да не говорим за баба ѝ и дядо ѝ, бяха религиозни. Те я бяха учили на богобоязливост и смирение. На всичко отгоре като пионерче съвсем пък не бе успяла да повярва в атеизма. Беше ѝ се случило нещо, докато я лекуваха, след като я беше блъснала колата на някакъв важен партийен другар. Беше загубила съзнание и бе видяла долу малкото си телце и възрастните, които се щураха около него. Когато после разказа всичко на родителите си и спомена и за бялата ярка светлина и гласът, който ѝ каза да се връща, майка ѝ се прекръсти и прошепна: „Бог ти е дал втори живот, миличко. Моли му се и го обичай. Само не разправяй това на други хора. Нека да го знаем само ние и Онзи, който те е спасил“. Оттогава тя винаги отправяше молитвите си към Него, когато бе притеснена, че може да се случи нещо лошо — на нея и на близките ѝ.

В училище я учеха, че това не помага и че трудещите се могат да постигнат всичко сами и най-вече под ръководството на партията. А тя твърдеше, че Бог няма, сякаш го бяха свалили на някой извънреден конгрес.

Обаче за Геновева това бяха заблуди и недостойни измислици на хора със зло в сърцата. Тя вярваше и знаеше: винаги имаше надежда Господ да ги измъкне от това... ами така си беше — вече почнало да ѝ опротивява място.

Той помага на всички, които се молят за добро.

У Божидарови в това време течеше среднощна оперативка.

— Абе, специалист, откъде го измъкна тоя коняк, бе? — питаше тъкмо Били Лъжеца домакина, който отваряше една бутилка Remi Martin.

— Направих някои запаси от „Кореком“ по-миналия петък, като ходих да купувам доларите за полския воаяж. Мислех си да изненадам Радостина, като се върне утре. Обаче и днешният случай заслужава да отворим една бутилка — каза Божидар и погледна часовника си. — Охо, той новият ден отдавна вече е дошъл. Давай да му ударим по едно за вчерашния късмет.

— Откъде купи зеленото? — попита Иван.

— От един приятел. Той познава маса араби. Нали си му чат — работи за културния обмен. Води им наши млади девойки доброволки, да ги учат на български. После и двете страни му се отблагодаряват с каквото имат.

— Чирпанлията нали е някакъв роднина на Мичев? — попита Рангел, който си мислеше за други неща.

— Геле, бас държа, че въпросът ти има подтекст — каза Павел.

— Не си прав — каза Иван, — момчето е специалист. Ако искаш да знаеш, той е начертал първия си атомен чертеж още на две годинки. Ей така, както си стоял на кукото.

— Сигурно с мастило, каквото имал подръка — каза Божидар и в същия миг съжали. Не му хареса, че се опита да се подиграва с колега, който не беше направил повече грешки от него самия. И на всичко отгоре му беше симпатичен с това, че мислеше, за разлика от много други.

— Да бе, как позна? Май и ти си изследвал случая — каза Иван.

— Всичко ми е ясно, начи. Само едно не мога да разбера, начи — изимитира Божидар шефа на Иван. — Защо Хитров ходи в Холандия, начи.

— Как защо, начи — зачуди се Били. — Те нали са страната на вятърните мелници, начи. Ти си ни учил, начи, колко близки са централата и воденицата. А кво е последната? Мелница, начи. Всичко

е от ясно по ясно, а ти — що бил ходил. Ми да внедрим в Атомната водещия опит на холандските мелничари. Начи.

— Кво да обърнем — каза Гелето и погледна Иван над очилата си. — Иван плюе срещу началника си.

— обърни си чашата, начи — каза Иван.

— Предлагам по този случай всички да му ударим по едно, начи — каза Божидар.

— Приема се единодушно, начи — каза Иван и гаврътна чашата си, сякаш беше „студен чай“, а не един от най-хубавите френски коняци.

— По-полека, бе. Както се засили, бутилката ще свърши, преди да сме я разгледали — каза свидливо Гелето.

— Кво се притесняваш? Божидар нали каза, че в склада има още — отговори Били.

— Стига сте се наливали с коняци и кафета, ами помислете какво ще пишете утре в обясненията — каза Павел.

— А, добре че ме подсети. Отивам да донеса кафето — каза Божидар и излезе.

— Тоя път и ти ще пишеш обяснения — подкачи го Павел, когато се върна с термоса.

— Да, бе — каза инж. Къбоков. — Най-накрая и мен да ме огрее. Направо нямам търпение да изправам първото си обяснение. Така се притеснявам, толкова се вълнувам.

— Няма страшно, виж го Гелето: на пръв поглед — нищо особено, а вече има издадени два тома обяснения и третият е под печат — изхили се Иван.

— Той ми е обяснявал — каза Божидар докато сипваше кафе — защо няма смисъл да се обяснява нещо, което никой няма да седне да обяснява в едно обяснение.

— Уу, че хубаво го обясни — каза Иван.

— Оставете каламбурите за персонала от гробарския отдел в „Хамлет“. Мисля си какво щеше да стане, ако бай Митьо не беше свършил цигарите.

— Що бе, Павка, всяко зло за добро, нъл' знайш? Ако бай Митьо беше закъснял, втората авария със сигурност нямаше да се случи — каза Били и всички се засмяха.

— Сега ни е весело, но май не сме били толкова близо до червената черта. Ако и сега нищо не се промени, най-добре ще е час по-скоро да се омитаме от Козлодуй — каза Павел.

— Не се предавай бе, Павка! Мичев вече предприе първите стабилизиращи мерки — каза Божидар. — Днес ПТО-то скри диаграмите от самописците веднага, а не след два дена, като друг път.

— Аз зная поне още една мярка, която другарят Мичев ще предприеме тия дene — изсили се Иван.

— И ква ще е тя? — запита Божидар.

— Ще ме повиши — каза Иван и всички се засмяха.

— Ти по-добре кажи какво беше решението на оня тъп технически съвет за АВР-а на акумулаторните батерии. Днес цяла сутрин съм те търсил да те питам. Къде се беше скатал? — каза Божидар. — Да не би да си ходил във Враца за разрешението от СБА-то?

— Мисля си, че съветът хич не беше тъп и решенията му си бяха точно каквито трябва да бъдат — каза Иван, но не посочи мястото на скатаване и подмина темата за търговското турне из братските държави.

„Я го виж ти Ванката как се разграничава от разни критици“ — помисли Гелето.

— Само че нямаше кой да ги изпълни — каза Павел.

— Ами как да ги изпълним? Нали ще прახосаме маса киловатчаси в замяна на някаква си ядрена безопасност — каза Божидар. — Как ще гледаме после трудовите хора в очите, а?

— Чирпанлията толкова ли се беше панирал бе, Божо? — попита Гелето.

— А ти кво очакваш? — зададе контравъпрос инж. Къбоков и направи ораторска пауза. — Не ми идва наум с какво точно да сравня днешния кошмар. Все едно да ти подпалят къщата и да не можеш да излезеш през вратата. Ще съобразиш ли веднага да използваш въжетата за пране, за да се спуснеш от балкона? Кажи де! И ако ти се сетиш, дали всеки ще го направи?

И понеже никой не възрази, продължи:

— А сега си представи, че си вкъщи заедно с жената, децата и тъщата. Жена ти си е глътнала езика, децата хленчат, а тъщата веднага започва нещо да скърца. В смисъл че планът ти е тъп, защото

внучетата могат да си изкълчат краката при приземяването. Горедолу това е. Ако не действате като екип, не ви остава нищо друго, освен да чакате пожарната. Или една друга кола — с потъмен цвят.

— Аз ако бях, щях да пусна за проба от балкона най-напред тъщата и ако става, веднага след нея и жената. След това щях да се възползвам и от въжето за пране — каза Иван и всички се засмяха.

„Дали е разбрал вече, че му изневерява?“ — помисли си Гелето.

— Божо, Мичев отговори ли на докладната ти за проблемите по подготовката? — попита Павел.

— Кой знае на кое бюро събира праха — каза Божидар. — Но съм убеден, че ще й отдели внимание. Най-малко колкото на хартията, с която си бърше директорския гъз. Преди да я пусне в кошчето, искам да кажа.

— Ама и ти писа, писа, та се оля. Ако беше изложил мислите си на половин страничка, колкото молба за напускане, искам да кажа — изхили се Били Лъжеца, — отдавна щеше да имаш отговор.

— Прав си — каза инж. Къбоков. — Всичко, което написах там, са чисти глупости. Това за тренажорите, екипите, разните там компютърни модели — това са само недостойни интелигентщина и капризи. Истината е, че аз не познавам оперативната работа, другари — каза той с престорено самокритичен глас, сякаш щеше да си прави обществено психологическо сепуку на квартално офесъбрание^[30]. — Да не говорим за работещите в тая тайнствена за мен сфера. Ето например днес аз не знаех името на оператор-технолога на турбината. Ей затова на такива глезльовци като мен екипите са им виновни. А пък опасенията ми за ядрената и радиационната безопасност са лигавщини и са недостойни за един истински мъж. За истинския мъж правилниците са като „стоп“ на селски кръстопът — изхилваш се и преминаваш. Като Малкия Долап например. Той може да ни вдъхне сили да продължим да бичим тоя проклет ток и в най-напечения момент. Когато вече сме прекрачили и последната забрана. И последната черта. Само като каже „Аз съм инструкцията!“ — и край. Няма време за някакви си там страхове и опасения. Един ден няма да има време даже и да се усмихнем за последно. Като днес.

— Ти пак изпадна в прорицателски транс — каза Иван, но тоя път никой не се засмя.

— Божидаре — обади се Павел, — ти вечно си на нож със системата. И какво постигна? Ако не броим това, че се изпокара с всички директори, друго постигна ли?

— Така е бе, Павка. Прав си. Само че вече ми е писнало от всичко — каза Божидар. — Не мога повече да понасям серсемлиците им. Успявам да се сдържам с последни сили. Тва е — разпери ръце Божидар.

— Мисля, че ти е време да се махнеш оттук — каза Павел. — Знаеш, че не може да се воюва срещу институциите. Винаги ще ти намерят цаката. Все веднъж ще оплетеш конците, и тогава няма да ти се размине. Знаеш го.

— Той Жоко откога те чака на гюменце — каза Иван и се усмихна радостно. — Вчера се хвалеше, че е заредил чифтето с едри сачми и бренеке.

— Ти да не ставаш член на ловната дружинка? — каза Божидар.

— Що да не стана? — каза Били. — Аз обичам да стрелям по тревопасни.

— Ако той те гръмне, ще знаеш поне, че го е направил с мерак — каза Павел. — Ама и ти час по час пробваш спусъка. Снощи можеше да не коментираш пред всички какво си чел миналата неделя.

— Аз съм „Пътуващият проповедник“ * — каза Божидар. — Не мога да се сдържа да не доведа до сърцата словото Божие.

— Още не си пътуващ — каза Били, — но другарят Мичев ми каза, че вече мисли по въпроса.

— Ти май наистина ще се присъединяваш към ловджиите — каза Божо.

— Не се заяждай с Иван, ами си спомни думите на Вушката — каза Павел.

— Спомням си. Какво искаш да кажеш? Да не би Детелина и Радослав да тръгнат да ме топят? Или Мариана? Това ли искаш да кажеш?

— Боже, Боже, с какви хора съм се събрал — каза Гелето, но не беше ясно дали пита Всевишния, или само се обръща към Божидар. Май все още не беше в оная фаза, когато душата говори с Бога.

— Защо само тях изброи? Там имаше още хора — каза Павел.

— Ами аз да тръгвам тогава — каза Божо и се надигна.

— Къде — попита Били, — за още коняк ли?

— Не. Отивам да се удавя. Не мога да живея с мисълта, че приятелите ми ме киснат.

— Те също като теб имат семейства. Ти замислял ли си се дали постъпваш честно, като ги караш да слушат лекции като снощната? — каза Павел. — Това, което им казваш, трябва ли им? Ще им стане ли по-добре, ако знаят колко е тъпо всичко? Нали си спомняш какво казва по въпроса Чибуа Амираджиби?

— Добре бе, Павка. Прав си. Не е честно. Но тогава какво ми остава? Да избягам. Нали така? То и на мен това ми е бил меракът винаги — да се омета някъде по-далечко. Не само от Атомната, а въобще от България. Ей на — посочи той библиотеката си, — обърнал съм глобуса наопаки само за да свиквам с гледката на Нова Зеландия. Даскалът ни по география веднъж каза, че климатът там е почти като нашия. Ама от кварталната организация не ме пускат, щото нямало да сме първенци по предаване на отпадъчна хартия — каза Божидар. — Иначе от социализма ми се драйфа още от училище. Ако искаш, мога да ти разкажа и кога точно почувствах първото гадене.

— Давай, ти хубаво разказваш, пък и бая коняк има още — каза Иван.

Божидар се направи, че не чува, и продължи:

— Не мога да я трая тая проклетата държава. Ако бях ерген като Гелето или като Драго, откога да съм духнал.

— Как ще избягаш? Границата се охранява и са ми казвали, че граничарите само такива мераклии чакат, за да ги отстрелят като диви прасета. Давали им като награда седмица отпуска. Сам знаеш, че за войника няма по-голямо благо. Нали ти е ясно колко мераклии ще има да те опукат — каза разсъдливо Гелето. Очевидно беше мислил по въпроса.

— Границата можеш да минеш легално — каза Божо.

— Е, да, ако те командироваат някъде на Запад. Само че теб никой няма да те пусне. Няма нужда да ти четат досието. То на челото ти е написано, че ще избягаш — подкачи го Иван.

— Достатъчно е да те командироваат в Чехия. Ако там си със служебен паспорт, можеш да прескочиш до Виената. И от двете страни пускали. Каза ми го човек, който го е правил. Тъй че отиването е лесно. Трудно е на връщане да скриееш печата, който австрийците акуратно ти праскат в тескерето. И за това имало начин, само че той

мен не ме вълнува. Аз няма да се връщам. Единственият проблем е, че съм женен — въздъхна Божо.

— Ами разведи се — посъветва го Иван, но Гелето го погледна и той млъкна.

Иначе сигурно щеше да подсказе на Божидар, че ако даде за осиновяване и децата, ще остане като проблем само да извърнка да го пратят на специализация в братската АЕЦ Темелин.

— Не разбирам защо трябва да бягаш чак в Нова Зеландия. Има и други градове в България — направи опит Павел да насочи разговора в по-безопасна посока.

— Виж, Павка, през целия ми живот социализмът ме е правил на маймуна. До вчера си мислех, че най-гадно беше, като изгребвахме оная радиоактивна помия от дъното на реактора с кофите и парцалите. Нали си спомняш, когато она дърводелец Томата разлюля въжето и изля кофата на главата ми. Обаче вчера ме полъхна едно ново чувство. За броени секунди щяхме да залеем с такава помия, но вече вряла, стотици хиляди реални хора. Да предизвикаш такава гадост, не е достатъчна само празноглавието на вождовете ни. Това е индикация за много по-обезпокоителни симптоми. На всичко отгоре и радиусът на действие е впечатляващ. Затова трябва да се бяга далече, нали разбираш — каза Божидар и стана. Чувстваше се ужасно скапан.

— Мисля, че пресилваш нещата — каза Павел. — Да се експлоатира АЕЦ, има някакъв риск, но то и полетите със самолет не са безопасни. Всички пътници знаят, че има вероятност да катастрофират, но пак пътуват. Хората все си мислят, че точно на тях няма да им се случи.

— Павка, пътниците си купуват доброволно билети. А когато строиха Атомната, бас държа, че никой не е искал мнението поне на партийните членове от Хърлец. Иначе казано, нас са ни натикали в самолета. И тук пилотът изведнъж започва да мърмори: „А, те не са сложили перката на десния двигател, бе... Я гледай, май и приборите ми не работят. Е, нищо, и така ще полетим. Диспечерът нали каза, че даже да се изтрепем, ще е за доброто на всички ни.“ Така е с твоя пример.

Инж. Пантареев се подсмихна и попита:

— Дори да бяха поискали съгласието ни на референдум, мислиш ли, че отговорът щеше да бъде по-различен от „да“?

— Прав си. Зная какво представлява всенародното ни овчедушие. Ние сме се самодефинирали отдавна със стария виц за профсъюза и възженцето^[31]. И точно затова за нас хай технологиите са абсолютно противопоказни. Вече ни беше демонстрирано какви сили могат да събудят. А да се удържат те, не е достатъчно само да си член на профсъюза.

— Кво сега, да не искаш да ни изкараш бавноразвиващи се? — попита Били Лъжеца.

— Не. Ние сме хора, които са се отказали от правото си да бъдат личности — каза Божидар. — Направили сме доста невероятни, смайващи света ходове, но един от тях е просто гениален: заменили сме свободата си — едно няма нищо — за възможността да мързелуваме, да крадем и да лъжем до края на дните си. Затова не бива да строим атомни централи. Решението за такъв строеж е съвкупност от личните решения на стотици хиляди хора, от тяхната лична отговорност и здрав разум. А ние нямаме такива. Сигурно заради климата. Затова през последните стотина години все сме следвали водачи, които след това сме обявявали за политически и морални боклуци. Някои от тях сме изтрепвали текущо. Даже на бърза ръка избихме и едно по-голямо количество министър-председатели, регенти, генерали, че и един княз в добавка. И какво се случи? Веднага след това тръгнахме след другарите Трайчо Костов, Червенков и някои други другари. Които, от своя страна, се оказаха пак най-неправилния избор. Каква е тогава гаранцията, че не потичваме пак след свирката на поредния празноглавец или злосторник? И ще се усетим, когато отново почнем да бълбукаме в блатото. Вие нямате ли чувството, че тоя тонизиращ процес сякаш е започнал? Божидар се загледа в някаква невидима точка. — И ако някой от вас ми каже, че съм черноглед, ще му препоръчам да изследва какво усеща човек, докато брой секундите преди да гръмне атомен реактор. Ако му се размине, после няма как да не си зададе въпроса кой го е натикал в капана. Ще открие, че това е злосторник, колкото и уж приемливи да изглеждат подбудите му. Той помълча, сякаш да даде възможност аудиторията да осмисли чутото, погледна часовника си, каза „Еее, виж ти кое време станало. Чакай аз да погледна децата“, и излезе.

Децата спяха, но Божидар предварително беше решил да се усамоти за една освежителна креативна дрямка. Това беше тайната му

мисъл.

Когато след половин час приятелите му се сетиха, че напоследък не са го виждали и надникнаха по стаите, инж. Къбоков кротко спеше на надуваемия дюшек в детската.

* * *

Божидар се събуди към четири от собствените си хлипове. Надигна се и се послуша. Някой беше загасил лампите и в къщата беше тихо като в беззвучен сън. Изправи се бавно в тъмнината, избърса очите си и тръгна към кухнята. Спря пред прозореца, запали един смачкан фас от пепелника и се загледа навън, сякаш очакваше оттам някаква помощ. Пак беше сънувал един от онези несвършващи злощастни дни. По някакъв безмилостен график спомените за тях се протягаха през времето и го стисваха за гърлото като осмоного, което беше докопало оня нещастник Жилият^[34]. Но... нямаше как да се отскубне от пипалата. Оставаше само да чака кога тези кошмари най-после щяха да го пресушат до дъно или да разчита, че този, който му ги праща, внезапно ще загуби интерес да го измъчва. Божидар опря чело в стъклото. Отвън козлодуйският вятър метеше пустите улици и във въздуха се носеха боклуците на местната цивилизация. Мина му през ум, че всички пришълци тук приличат на тия захвърлени парчета хартия и стари найлони, които вихрушката развяваше като съдрани знамена на разгромена армия. Кой знае къде щеше да ги издуха идващият от народните глъбини^[35] всепомитащ вихър от алчност, завист, кариеризъм и безхаберност. А той се носеше безспир в това царство на кривите огледала. Къде ли щеше да го отвее и него? И кога? И всъщност за какво беше дошъл той тук? От патриотичен дълг? Глупости. Да не би да му беше отечество тоя лустросан от соцпропагандата гигантски механизъм за лъжи, кариеристичен плам, повсеместни кражби и всевъзможни комбинирани мръсотии, който бяха инсталирали и пуснали в експлоатация строителите на комунизма? Тогава за какво? Заради жилището ли? Заради някакъв тристаен панелен еквивалент на една обикновена колиба за бедни инженерни семейства, която поне щеше да е екологична? Или може би заради опротивелите му и стресиращи героичните напъни да се

изпълни плана с цената на някоя авария, от която настръхват косите? Какво получаваше от работата си, освен това, че поддържаше редовно новия раздел в нощните му кошмари? Жилище и пари? Те трябваха на всеки, който се грижи за семейството си. Само че какво правеше той напоследък, освен да го разбива?

В този момент, изненадващо и за самия себе си, Божидар внезапно осъзна, че вече нищо не го задържа тук.

И се почувства отчайващо безсилен. А малко след това и непоносимо самотен.

* * *

Из донесенията на тайния сътрудник Курчатов:

„Източникът съобщава, че предишната вечер негов приятел е бил на сбирка у Божидар Къбоков. Приятелят е чул Къбоков да казва, че мрази социализма и че социалистическото общество го ощетява и унижава. Той изразил своите сериозни намерения да емигрира в Нова Зеландия. Даже е посочил начин — от ЧССР във Виена. Освен това Къбоков е поставил под съмнение нашите възможности да строим атомни централи. Накрая е направил недвусмислени обидни намеци и за другаря Живков.“

[1] Тези, които имат развинуто въображение могат да си представят какво брожение предизвика излизането на „Кръстникът“ в една страна, в която основните знания за света се получаваха от новини, в които нямаше нищо друго освен цензура, а понякога нямаше и това. В ония времена тая книга имаше ефекта, може би, на оригиналния ръкопис на Джон Кабот, в който той посочва пред слисаната Бристолска общественост *каботажното* описание на новите западни земи и ги нарича на спонсора на експедицията **Ричард Америк**^[2]. ↑

[2] Ето какво предупреждава инж. Къбоков: „Не слушайте празноглавите твърдения за наричането на Америка на някой си Америго Веспучи. Всички географски обекти, носещи имената на откривателите си, са кръстени на техните **ФАМИЛИИ**. Нито един не е на първо име. Кабот^[3] извършва своите пътешествия през 1497 — 98 г.

— две години по-рано от Веспучи. На всичко отгоре Джон е имал основание да открие новите земи: той се е спасявал от преследването на венецианските данъчни власти. Съгласете се, че е много свежарско да се скриеш на един нов, неизвестен на тия проклети континент.“ (Тук ние сме съгласни). ↑

[3] Ето на, казва се *каботажно*, а не *джонатажно* плаване — ми поясни веднъж Божо. — „Нали виждаш колко е тъпо Америго да е дал името на тия тъпи континенти. Ако е било на него, са щели да ги кръстят Веспучия. Глупости са това, уважаеми (така ме нарече). Това са си чифутски измислици.“ Така той добавя към информацията за картата на адмирал Пири Рейс и към факта, че Колумб е португалски евреин, още един факт: хипотезата, че Веспучи е също от избрания народ и затова е бил предпочетен като откривател на Америка.^[4] А начинът, по който това е наложено в общественото пространство само показва мощта на медиите в борбата на дедо и чичата за видиотвяване на гойските маси. ↑

[4] Тук, както и на много други места ние (кои?) се разграничаваме от тая, както и от всички останали теории. Категорично. Още повече че те нямат никакво отношение към нашия роман и не е ясно въобще за какъв... такава, де, се споменават. Ама на... споменаха се. Абе, ерудит е авторът, няма съмнение. ↑

[5] Анри Бейл — Анри Мари Бейл, френски писател, по-известен с псевдонима си Стендал (1783 — 1842). Цитатът в текста е от романа „Телемах“ на френския теолог и епископ Франсоа Фенелон (1651 — 1715) и е използван от Стендал като *преамбюлчик* (малък преамбюл) на глава 27-ма в „Червено и черно“. ↑

[6] или още ПСП — служат за текущо поддържане на налягането и водохимичния режим в първи контур. ↑

[7] Налягането в първи контур е 12,26 МПа (125 кг/кв. см), за да може при сравнително високата температура (~290°C) топлоносителят (вода) да е в течно състояние. Тогава топлообменът между него и нагриващите касети с уран е ефективен и няма опасност от прегряване. Трябва да се следи при определена температура на топлоносителя да има съответното налягане, при което той е в течна фаза. Ако това не се спазва и се подминат критичните параметри, след които водата вече е във вид на пара, топлообменът рязко се влошава и касетите с ядрено гориво могат да се разтопят и да последва тъй нареченият „парен

взрив“ — такава теория поне битуваше по онова време. После са се появили и други теории. Все още няма експериментална проверка. В замяна на това към времето, когато правя тази забележка, за други типове реактори се получиха резултати, които вдъхват увереност, че няма да изтървем Апокалипсиса^[8]. ↑

[8] Продажни елементи от неясен управленски характер затвориха четирите малки блока на АЕЦ и сложиха край на надеждите ни, че ще бъдем сред първите участници на това вълнуващо явление. ↑

[9] Помпи аварийна подпитка (ПАП) — подават борен разтвор към реактора за бързо прекратяване на ядрената реакция. От основно значение за ядрената безопасност. ↑

[10] бутон — един от многобройните русизми в речника на тогавашните атомници. ↑

[11] Главни циркуляционни помпи (ГЦП) — всяка с мощност два мегавата, което е достатъчно за храненето на средно голямо село. С тях се осъществява циркулацията на топлоносителя (вода) в първи контур. ↑

[12] Пита (жарг.) — мнемосхема на панелите, представляваща напречен разрез на активната зона на реактора, приличащ на медна пита. При прегряване на някоя касета съответната ѝ „килийка“ на схемата светва. ↑

[13] Доцентът като соцучен (и задължително атеист) сигурно има предвид някакъв материалистически вариант (разбира се, не и дървения му едноименник). ↑

[14] служат за охлаждане на главните циркуляционни помпи (ГЦП). ↑

[15] Инж. Къбоков неведнъж е разяснявал пред свидетели: в ония години *рационализацията* е единият от двата способа да се изкара законно някой лев над щата. Другият е да се *реализират икономии* — главно от материали, но се признаваше и предсрочен пуск. И в двата случая очевидно не се спазваше технологията. Това беше една^[16] от причините всичко, което произвеждаме да е боклук: цялата ни техника се разваляше час по час, пътищата бяха дупка до дупка, а всичко останало се скапваше преди да сме успели да му се порадваме и два дни. И животът ни в частта му на потребители се превръщаше в търсене на вечно липсващи резервни части, в безкрайни разправии с калпави майстори и най-вече в трошене на нервите ни. В наше време

няма нужда от рационализации — техниката си е твоя, спестените материали ще ти влезнат в работа на друг обект, а чрез предсрочен пуск е трудно да се икономиса от частта за заплати в проекта, без инвеститорите да забележат. Те, неясно защо, са заклетни противници на предлагащото такива приятно вълнуващи печалби претутпване. ↑

[16] Другата беше тъй нареченият *брак*. Според Божо, той се дължеше, освен на икономии и рационализации, и на чистия мързел^[17] на пролетариата и селяндурите, на тяхната безотговорност, некомпетентност и ненаказуемост. По онова време уволняваха *ако пикнеш накриво*. Такива капиталистически похвати като уволнение заради мързелуване или некадърност бяха отречени от прогресивната соцуправленска наука. ↑

[17] Най-кондензирана информация за тоя основен соцфеномен се съдържа във вицовете „Оти копаш седнал? Оти пробвах легнал, но не става.“ и „Колкот малко и да ми плащат, не моат ми плати толко малко, колкото работим“. В други варианти е „Они ми плащат колко да не умрем, а ма и я им работим, колко да не заспим.“ и „Кога ми се приработи, седам и чекам да ми мине.“. ↑

[18] системи и съоръжения, през които минава вода или пара под високо налягане от/към турбините. ↑

[19] запорни съоръжения, с които се пуска или спира водата по някакъв канал или тръбопровод — в случая към турбина на ВЕЦ. ↑

[20] Дружинна — дружинна ръководителка. В миналото — щатна ръководна длъжност в пионерската организация (дружина) към някое училище. Важен фактор за видиотяването и зомбирането на подрастващите. ↑

[21] Висшият оперативен персонал на АЕЦ — СИО, ДИБ и ДИС. ↑

[22] От КДС — комитет по държавна сигурност. ↑

[23] Ето че доживяхме (2019) най-такъвият Нобелов лауреат по въпроса да потвърди прозренията на инж. Митака Първи. 91-годишният *Джеймс Уотсън*, носител на Нобелова награда като съоткривател на ДНК и ръководител на една от водещите генетични лаборатории в САЩ, заяви, че чернокожите изостават от белите в интелектуалното си развитие. Пред британския в. „Сънди таймс“ той признава, че е силно притеснен от перспективите пред Африка, защото „цялата наша социална политика е построена върху презумпцията, че

умствените способности на нейното население са равни на нашите — докато всички изследвания сочат, че това съвсем не е така“. Любителите на силни усещания могат да видят повече например [тук](#) или [там](#). Ако по указания на брат’чедите на инж. Къбоков материалите по въпроса са вече изчистени от мрежата и аз съм все още жив, обадете се за копие. Ние писателите трябва да пазим... не е ясно какво. Докато прогресивната международна общност заклеява... може да се каже *великия расистки учен* и подготвя полагащата му се научнаклада^[24] от яки сурови научни цепеници, инж. Проданов поиска да му прати писмо с молба да разгледа и циганския въпрос. Ние се разграничаваме. ↑

[24] Вече са насъбрали [дръвцата](#). [Машаллах](#). ↑

[25] Тук Митака очевидно има предвид все още неиздадената тогава книга с логически задачи на Реймънд Смълян „Принцеса или тигър“ (на руски). В нея правилният изход е свързан с получаването на награда — традиционната принцеса. При неправилен обаче ще го очаква — и той много добре го знае — среща от втори вид, а именно раздразнен административен тигър. ↑

[26] АЕР — АтомЕнергоРемонт — организация за ремонтни работи на АЕЦ по онова време. Сега функциите му са иззети от *наши момчета*. Тяхната задача в началото беше да извършват ремонти за десетки милиони с оборудването и специалистите на бившата *държавна* структура. Обаче законната печалба от двайсетина (или колкото там се полагат) процента прибираха в определено *частните* си джобове. Ставаше се милионер, че и мулти, за месец. Сладка работа. ↑

[27] Ритник (тур.). ↑

[27] Лес рубят, щепки летят — гората секат, трески хвърчат (рус.). Прочут израз за тези, които го знаят. На онези, които не са наясно със скрития зад него метафоричен смисъл, пожелаваме да не им се налага да го научават. ↑

[28] Другарски феодализъм — тук отново се сблъскваме с разбирането на водещите атомни инженери за изоморфните структури. В двете обществени формации имаме съответствията (в българска терминология) цар — генерален секретар, болярин — първи секретар на окръжен комитет; крепостен селянин — колхозник, както и закрепостен чрез тъй нареченото „жителство“ гражданин; благородник

— активен борец; ангария — бригада в помощ на селското стопанство^[29] и така чак до каляска — служебен автомобил чайка, меч — пищов „Макаров“ и т.н. и т.н. По-късно става ясно, че някои (Божо със сигурност, вж.заб. за *изоморфизъм* и по някое време излезте от цикъла) са наричали соца „другарски феодализъм + електрифекализация на цялата страна“. Изглежда нашите атомни енергетици са били наясно с тия пинизи. Веднъж и аз в ония времена го казах на публично място. После моите приятели от съответната дирекция на народната милиция доста се посмяха. Весел беше тогава животът, както мъдро отбеляза по друг повод другарят Сталин. ↑

[29] В по-ранни времена това са и т.нар. *държавни доставки*. Те се приемат на *Петия конгрес на БКП* (18 — 25 декември 1948 г.). Съгласно решенията на управляващата болшевишка клика, всеки частен земеделски стопанин е длъжен да предаде на тъй наречената държава, независимо от характера на производство и срещу символично заплащане, определено количество продукция, изчислявано на декар обработваема площ. Например селяни, които имат само ниви или градини, трябва да предават по нищожни *изкупни цени* животни за месо, а също мляко, яйца и т.п. Ако не успееш да предадеш тия непосилни доставки, те очакват затвор или лагерите в Белене, Слънчев ден и останалите места за превъзпитание чрез подобрани особено ефективни методи и подръчни сечива. За да не се затормозява движението напред, е предвидена опростена процедура — без разни съдебни дела, адвокатски пледоарии и прочее буржоазни формалности. Хващат те юнаците от ДС и народната милиция — и в дранголника. Ако имаш късмет. Щото може и по пътя да те превъзпитат успешно и доста летално. ↑

[30] Събрание на Отечествения фронт. Според Божидар, това е една от най-тъпите измислици на соца. Той е заявявал често пред свидетели, че „*Офето* (вж.заб. за *Офеорганизация*) служи за имитация на гражданска активност, защото ако покажеш политическа позиция, различна от официалната, те чакат подобрани от соцменторите варианти на съдбата — от пренеприятни до такива, както казваха съветските другари, «без право на кореспонденция», с възможност за общ гроб или и без нея.“ Затова тия събрания били един от възможните най-безсмислени начини да си загубиш времето — като слушаш

приспиващи празнословия за международното положение или се дърлиш със съседите си за битови простотии. ↑

[30] Пътуващият проповедник — роман от Ърскин Колдуел (1903 — 1987), издаден на български през 1978 г., тогава един от прозорците към западната култура. Скоро си говорихме с Божо за онова време. Помня го — вика — още: едно тънко книжле с бледорозово-лилава мека корица. С какъв трепет четяхме най-сексуалните моменти. Къде ти в оная пълна с пролетарско-селяндурски патърдии, класово-партийни дрънканици и партизанско пъчене българска литература такава сладост. ↑

[31] Старият виц за профсъюза и въженцето — един от вицовете, по онова време известни на всеки в Българско, които пределно лаконично дефинират народната психология^[32]: Извикали на офесъбране трудещите се от квартала и им съобщили, че на другия ден ще ги бесят. Разшумели се, замърморили разстроено и тревожно. Но ето че един по-любознателен българин вдигнал ръка: — Въженцата ще ни ги раздават от профсъюза ли, или да си ги носим от къщи? — попитал. Други два са светлата мисъл на Нане „Я не сакам я да съм добре, я сакам Вуте да е зле“ и жизнерадостното заключение „Колкото и пари да ми дават, я па, че краднем“. За четвъртия и петия ще стане дума в книги трета и четвърта. Няма друго племе освен българите, което да си е направило толкова гавраджийско народопсихологическо харикири. ↑

[32] Мен по ме кефи она за българския казан в пъклото, дето е на самообслужване.^[33] ↑

[33] Само за западните читатели, които никога няма да проумеят нашата богата душевност: в този отдел няма нужда от надзиратели: българите там са на самообслужване: ако някой подаде глава от врящите... такава де, говна, останалите веднага го дърпат в естествената ни среда, за да не се дели от колектива. ↑

[34] герой от „Морски труженици“ на Виктор Юго. ↑

[35] Идеята, че всяка система и всичко по-значимо, което се случва в една държава, трябва да резонира^[36] със, бихме казали, самата същност на съответния народ^[37], идва от дълбока древност. За правото — втората по значимост система на едно общество — тая идея е приложена за пръв път през XIX век от Фридрих Карл фон Савини (1779 — 1861). Тук доста ясно проличава, че инж. Къбоков, без сам да

го съзнава, е последовател на неговия подход^[38]. Но то така е и с много други герои от тоя доста объркан и ненужно пространен разказ. ↑

[36] Това е особено важно и за тъй наречения социализъм: както за пръв път формулира Метаксаки пред една пиянска компания, всичко онова, което в него се смята за законно и нормално^[39] е в резонанс с отколешните народни възжеления и стремежи и идва от дълбините на народния дух. ↑

[37] Инж. Къбоков многократно е споделял с различни негови ее... *другари* колко неясно и противоречиво в най-изяснената си част е това понятие. ↑

[38] Според други, той е последовател по-скоро на братя Грим. По мнението на следователите от Второ районно пък, той е действал самостоятелно. ↑

[39] Дидо имал предвид (документирано е) преследване до дупка на *неприемащите*^[40], привилегии за избраните, завист и подлост, кражби и яко льготене, мързелуване на поразия, опашки от зори до мрак за всичко, да те правят хептен на маймуна и т.н. Ние се разграничаваме. ↑

[40] Както някога много съдържателно беше формулирана доброжелателната съпричастност на системата: Ако не знаеш — *ще те научим*. Ако не можеш — *ще ти покажем*. Ако не искаш — *ще те принудим*.^[41] ↑

[41] За отбелязване е, че терминът е заимстван от новия превод на Корана. Там „неверници“-те са заменени с „неприемащи“. Това се прави заради ония сури, в които се препоръчват по-твърдички мерки спрямо въпросната категория. Неверници (или както е по-популярно, гяури), звучи много... как да го кажем — сецате се — разпознавателно. Така става... става тя каквато става. Докато някакви си „неприемащи“ е почти съвсем безобидно. Разбира се, някои зле настроени противници на идеята за мирното изколване ще контрират, че „ислям“ означава „приемам“ и „подчинявам се“, и значи „неприемащи“ е само лицемерен евфемизъм на заточващото ислямските миролюбиви ятагани „гяур“. Но ние няма да се занимаваме с подобни теми, защото сме побратимени с доста мюсюлмански народи, а и инж. Къбоков, Матей и някои други (чували сме същото и от Гелето и Били Лъжеца) смятат, че турските малцинства не играят в

обществения ни живот никаква друга роля, освен на трудолюбива работна ръка в строителните бригади^[42]. ↑

[42] В един определен исторически момент започнаха да се замесват в разни гласоподавателни автобусни екскурзии, но това е съвсем епизодично, а и след като се гласопродадат и видят близките си, те се разотиват много по-мирно — примерно от протестиращите срещу глобализма или, да речем, срещу липсата на съпричастност на здравната каса към ширещите се напоследък еректилна дисфункция и алкохолно клюмване. Да не говорим за стандартните образци от поведението на ултрасите на ЦСКА, „Лефски“ или на пловдивските „канарчета“. Но ние съвсем се отплеснахме. ↑

ГЛАВА V

ЕПИЛОГ Е ТОЧНАТА ДУМА

*Дайте ни възможност да положим всички
усилия, да ни дадете възможност да положим
всички усилия, за да ни дадете възможност да...*

Из „Избрани
соцзаклинания с
непобедима сила“

Митака се обади на Божидар към един следобед.

— Божо, Мичев ни вика в два и половина в кабинета си. Ако искаш, мога да мина с колата към два и петнайсет.

— За какво ни вика? — попита Божидар, въпреки че беше ясно за какво.

— Искал да обсъдим аварията. На колегиален разговор.

— Значи на писането на обяснения, преди да ти тряснат премиите, вече му викат „колегиален разговор“. Ега ти лицемерието. Ама пък той, ако не беше лицемер, нямаше да е и директор.

Митака замълча. Животът го беше научил да мълчи, когато става дума за неща, за които не е здравословно да се говори.

— Ти готов ли си за срещата — попита той ей тъй, проформа.

— Що не минеш сега към нас?

— Имам малко работа вкъщи.

Митака премълча каква беше тя. Беше ходил при Ники в централата. Вече му беше ясно, че трябва да сдаде изпитите за ДИС до две седмици. Инж. Серафимов знаеше и за предстоящите кадрови въртележки. Затова искаше да обсъди всичко с жена си и да хапне от снощните пържоли. Бяха много вкусни.

В два и петнайсет той свирна на Божидар от улицата, а в два и половина секретарката вече канеше компанията, която генералният

привика за непринуден колегиален разговор.

Божидар влизаше в кабинета за пръв път, откакто Мичев беше станал директор. Чувстваше се уютно — като пуснат под гаранция, поканен на професионален разговор от районния инспектор. Не можеш да откажеш на такъв стар приятел.

— Влезте — каза секретарката. — Другарят Мичев ще дойде след малко. Седнете край малката масичка.

— Поне не сме наказани да стоим прави в ъгъла — промърмори Божидар.

Другарят Мичев дойде и седна зад бюрото си. Създаде се непринудена дистанция от четири-пет метра.

— Искам да обсъдим вчерашната авария като колеги — започна непринудено главният.

Тъкмо щяха да започват, и хоп — секретарката внесе непринудено осем кафета. Пет от тях остави на тяхната маса, а останалите съвсем естествено кацнаха на бюрото на шефа. Почти веднага след като секретарката излезе от стаята, в нея непринудено влезе директорът по ядрена безопасност и седна до другаря Мичев.

— Мисля, че нямате нищо напротив да присъства и другарят Алипиев — каза генералният.

Не можеха да възразят, след като предложението беше направено с такъв такт.

„Дано дойдат още двама, че да направим едно бридж турнирче по двойки, да мине по-бързо времето“ — помисли Божо.

— Трябва да установим дали по време на аварията е възникнал ядреноопасен режим. Искам да разберем и дали оперативният персонал е действал правилно — каза Мичев и се обърна непринудено към инж. Къбоков: — Божидаре, колко време мина от началото на аварията, докато установите причината?

— Не мога да определя точно, не си водех записки — озъби се Божидар.

— Мисля, че казах ясно: не водим разследване. Тук сме да обсъдим професионално случилото се — напомни не много непринудено генералният.

— Кога приблизително даде на затваряне задвижката? — подаде реплика инж. Армянов, за да напомни приятелски служебните задължения на Божидар.

— Може би около две-три минути след АЗ-то — каза той.

Вратата пак се отвори — влезе директорът по ремонта и седна неспринудено до Алипиев. Преди доста време той се прочу, когато веднъж се изтъпани: „Кво сме ги загледали тия оператори на БЩУ — имат да следят показанията там на... три прибора“. Той, разбира се, не падна толкова ниско, че да посочи кои точно. Божидар не пропускаше случай да се изхили, че той ще предложи като рационализация да оставят на блочния щит само двата часовника: единият спираше при сработване на АЗ, а другият до него просто показваше поясното време.

„Ето че се заформи и президиумче — помисли си инж. Къбоков. — Май няма да можем да поиграем.“

— На диаграмите налягането е падало близо три минути — каза главният.

Божидар не каза нищо.

— Какво направи, докато разбереш, че сепълът е отворен? — включи се неспринудено новодошлият.

Божидар и зам.-генералният директор Георги Дуков бяха разговаряли два пъти. Първия път беше преди две години. Тогава инж. Дуков замествахше главния и беше разпоредил да се изключи пети кръг от прибора, който измерваше подгряването на топлоносителя. Основните датчици показваха по-голямо подгряване от спомагателните и една заран той реши да изключат тези, които показват неправилно. Кои ли? Ами много ясно: кои други могат да показват неправилно освен онези, които не ни дават да издуем чайника така, че да гръмне?

Георги Дуков, или Жоко, както галено го наричаше Божидар, се обади рано-рано на ДИС-а. След като получи разпореждането, дежурният инженер помисли, колкото да си спомни кой ден е от седмицата, и каза на Божидар:

— Адаш, шефовете са решили, че основните датчици на пети кръг не показват вярно. Изключи ги от прибора за делта-те.

Това означаваше да остави апарата без надежден контрол и защита по мощност.

Божидар изслуша разпореждането внимателно и каза:

— Няма да ги изключа.

— Мисля, че знаеш какъв е редът на БЩУ — каза адашът му.

— Знам, обаче няма да изпълня разпореждането. Не ми пука дали го е дал Дуков, или е записано в комсомолския устав.

— Тогава получаваш повторно разпореждане да ги изключиш — напъчи се ДИС-ът.

— Ами и него отказвам да изпълня — кротко отвърна инж. Къбоков.

Адашът му отиде в стаята си, вдигна телефона и както е по инструкция, набра номера на заместник-генералния. Разговаря прав, сякаш предусетил величието на момента: беше получил шанс да се изживява до края на дните си като участник в единствения в историята на АЕЦ отказ да се изпълни разпореждане на много, много висшестоящ. Пет минути след това инж. Дуков пристигна на БЩУ.

— Къде е тоя пети кръг? — информира се заместникът на Мичев с глас на Марк Антоний, на когото са докладвали за някое счупено гребло от галерата му, докато е разсъждавал дали да заколи Октавиан, или вместо това да изобрети сутиен за Клеопатра.

— На мястото си е, предполагам — изрази умерен оптимизъм Божидар.

— Питам те къде е на мнемосхемата.

Пети кръг беше един от шестте кръга, по които циркулираше топлоносителът на реактора. На всеки имаше парогенератор, една циркулационна помпа с мощност колкото малка електроцентрала, две огромни задвижки и още куп спомагателни съоръжения. Всички основни елементи на циркулационните кръгове бяха изобразени на мнемосхемата и надписани с абривиатурите си с големи букви. Така че със същия успех капитанът на кораб можеше да попита старшият матрос къде е кърмата и защо, по дяволите, не вижда проклетото витло.

Инж. Къбоков погледна за миг нагоре, сякаш да провери дали от Небесата виждат простотията на началника му, и посочи с пръст като треньор, който обяснява на някой левак къде е вратата на противника:

— Ми то на мнемосхемата си е означено. Парогенератор, ГЦП, ГЗЗ — всичко по него започва с цифричката пет.

Дуков се въртна и тръгна към ДИС-а, докато останалите специалисти на БЩУ се подхилкваха, обърнати към пултовете си. Тези, които бяха наблизко, чуха зам.-генералния, като каза: „Махни го оттука тоя палячо.“

След като получи трето разпореждане да изключи кръга от контрол по подгряване на топлоносителя, инж. Къбоков старателно

написа в журнала, че отказва да го изпълни, и веднага бе отстранен от смяна.

От по-нататъшно, бихме казали, неблагоприятно развитие на нещата го спасиха съветските другари. Неясно остана дали го направиха от съображения за ядрена безопасност или ги бе раздразнил фактът, че българските специалисти са взели през главата им решение за някакъв си датчик. Важното е, че се намесиха своевременно и старата схема бе възстановена още на другия ден сутринта. Така за кратко авторитетът на инж. Къбоков като защитник на малката шаечнореакторна правда се извиси едва ли не над Хърлешкия баир, а после всичко потече постарому. От случката останаха начални елементи на устни легенди, в които се разказваха различни варианти на този разговор и специално на репликата на Божидар, след като Дуков попитал къде е кръгът. Говори се какво ли не — дори това, че Божо бил казал: „Жоре, и аз го търся отдавна. Разправят, че на него пишело, ама нали пусто и аз като тебе не мога да чета.“

Истината е, че Божидар посочи кръга и каза: „Ми то на мнемосхемата си е означено.“ И после онова подчертано неуважително „... всичко по него започва с цифричката пет“. Не трябваше така явно да се будалка. Това беше насмешка, каквато се прощава само на заслужил щатен царски шут, какъвто статут никой от ръководството не му беше давал. Та Георги Дуков беше решил, че е дошъл часът на разплатата и затова така непринудено попита какво е правил инж. Къбоков, докато открие, че семпълът е отворен. Затова и зададе тоя въпрос с явно провокативен подтекст — „какво прави?“. Сякаш беше дремуцал пред пулта.

— Мъчех се да си спомня — отговори с подкупваща искреност Божидар.

— Какво да си спомниш? — подозрително попита Дуков.

— Ами колко прибора ни бяхте препоръчали да гледаме на БЩУ — два или три и кои точно бяха — поясни непринудено инж. Къбоков. — Аз обикновено следя двата часовника. Единият спира, като стане АЗ-то и аз си го записвам в журнала, а по другия разбирам кога е свършила смяната и е време да се омитае.

Къдравия се обърна към прозореца, а Митака изведнъж се сети, че не е видял дамската на килима.

— Божидаре, дръж се сериозно — каза генералният. — Въпросът е съвсем конкретен. Разследваме тежка авария и всичко трябва да бъде изяснено.

Това, че въпросът беше съвсем конкретен, Божидар вече беше разбрал. Също както и това, че ставаше дума за съвсем друг въпрос. Той изброи всичко, което беше успял да направи, като се мъчеше да не се поддава на настроението, че е на комсомолско събрание и пак се канят да го изключват. Все пак тук поне не присъстваха другарите от градския или от окръжния комитет. Не че беше кой знае каква утеха, но поне те не присъстваха. Обаче можеха пък да се включат на по-късен етап.

— Основното време загубих, докато търсех разлики в температурите и наляганията на кръговете — завърши той експозето си.

— Налягането в първи контур пада и ти веднага започваш да търсиш някакви разлики в температури и налягания. Защо? — запита Дуков.

— Как „защо“? — попита Божидар и пролича ясно, че въпросът на неговия любимец Жоко го е изненадал и че този въпрос е по-тъп и от очакванията му за случая. — В началото мислех, че се е скъсал тръбопровод. Ако това беше станало на някой кръг, неговите параметри щяха да бъдат различни от останалите.

— Защо тъкмо тръбопровод да се скъса? Няма ли други причини? — продължи да дълбае в избраната посока Дуков.

„Пак наведе рогите тоя карнобатски коч — изруга Мичев наум заместника си. — Не може да проумее, че не е сега моментът за лични отмъщения и вендети. Толкова е празноглав, че не вижда как сам ще изхвърчи, ако продължи да рие.“

Работата беше там, че изпълнението на решението на комисията беше възложено точно на директора по ремонта. Размиришеше ли се, той щеше да е първият отстрелян. Набързо щяха да го отремонтират на отговорна длъжност в някоя консервна фабрика.

Никифор и Митака разбраха, че зам.-главният загуби нишката на сценария, но и на тях май им беше безразлично като на останалите. Тоест не че им беше безразлично, ами просто щяха да си траят. Никифор — защото така беше по сценарий, а Митака... той бързо съобрази, че най-правилната позиция в момента е да не заема позиция,

която може да се окаже неправилна. Е, ако инж. Дуков по някое време излезеше с предложение да пробият дупка на удобно място в главата на Божидар, за да излитат оттам лошите му мисли — тогава може би щеше да настъпи известно оживление.

— Вчера на аварийната тренировка пробвахме да закалим метала на първи контур с 1700 градуса на час. Надявам се да са ви докладвали, че отработихме проблема. Затова и се мъчех да съобразя къде може да не сме го дозакалили — каза Божо и в гласа му се прокраднаха издайнически нотки. Още малко, и щеше да разкрие пред другарите истинското си дисидентско лице.

— Божидаре, другарят Дуков няма отношение към теб — каза непринудено Мичев. — Сега си изясняваме какво точно се е случило.

— Забелязах, че не си описал подробно действията си в журнала, както друг път — продължи да дълбае проблема инж. Дуков. — А от това, което каза, пак не се разбра защо не си проверил сигнализацията на клапаните. Имал си на разположение достатъчно време.

На всички беше отдавна ясно какво всъщност се опитва да изясни зам.-генералният. Божидар погледна към Никифор, а после и към Митака, но те двамата точно тогава бяха открили нещо интересно на отсрещната стена.

Божо отдавна изпитваше желание да тегли една хубава, дълга и подробна майна на това леке пред себе си. Сдържаше се с последни усилия и даже си представи няколко кратки и вдъхновяващи садистични картини.

Но инж. Къбоков не завърза другаря Дуков край разровен мравуняк на озлобени африкански мравки, големи колкото детски колички. Не го накълца с домашно сатърче, не проби старателно главата му с дърводелски свредел, нито се опита да го опече на весел лагерен огън. Не го хвърли поне в голямото крокодилско езеро (ерезо), за да нахрани с него някой нещастен алигатор инвалид.

Вместо това изненадващо и безпомощно каза:

— Не я забелязах. А както знаете, и не се чува.

Искаше му се да му изкрещи, че не е забелязал как примигва някаква лампичка, защото шансът за това беше колкото да види метеор зад гърба си. При положение че въобще е мигала. Защото някой тъпак като другаря Дуков не е поставил дори една фасада за отваряне на проклетата задвижка. А е трябвало да се сложи не само фасада, а и

ревун, който да събужда и умрелите през предишната седмица. И как да загрее за различията в мнемосхемата? Играл ли си е другарят Дуков на „открийте разликите в картинките“, докато гори тъпата му къща? Искаше му се да му се разкрещи, че е трябвало да уволни начаса идиота, който е доставил шибания кабел за барботажния, а не да дебне как да прекара някого, който е отказал да изпълнява откачените му разпореждания. Искаше му се да им изкрещи, че като продължават да пестят парите за ядрена безопасност и обучение на персонала, някой светъл ден ще се наложи да ги харчат за чамови дъски и черен сатен, тъпаците му с тъпаци.

Но не го изкрещи. Вместо това каза само, че не е успял да забележи кога е примигнал на отваряне проклетият клапан. Е, и малко го бързна с подмятането за това, че не се чува. А след това си помисли, че не е възможно^[1] да е такъв безхарактерен идиот.

— Аз считам, че екипът на БЩУ е успял да преустанови навреме по-нататъшното падане на налягането — сложи юздите на заместника си главният. Не можеше да допусне разговорът да излезе извън сценария. Не защото се страхуваше, че неприятната истина ще се измъкне наяве. Тя нямаше къде да отиде, освен в папките, набутана между редовете на лъжите от поредния протокол за авария. Въпросът беше в чия полза. А и на каква цена. Но и при най-неблагоприятно развитие генералният не се виждаше като пешка, която да пожертват за нечия дълга управленска рокада. — Разбира се, има мнения, че и оперативният персонал е допуснал слабости — добави той и погледна очаквателно към Божидар.

— Кой, освен някои оттук присъстващите, мисли така? — не се стърпя Божо.

— Ами например твоят приятел инж. Стоянов. В неговото становище е посочено, че старши инженер-операторът на втори блок е закъснял с реакцията си при последната авария — каза генералният и инж. Къбоков се почувства като човек, който остава като гръмнат, когато го гръмнат^[4]. — Но както казах, аз мисля, че оперативният персонал навреме е овладял ситуацията. Интересува ме обаче мнението ви — добави той непринудено — по още някои въпроси.

В следващите десетина минути до края на срещата от президиума питаха за това, за онова, докато инж. Мичев се успокои, че на практика ядреноопасен режим не е имало. Неслучайно и

директорът по ядрена безопасност през цялото време мълча одобрително по тая тема. Какво точно е станало ли? Отворил предпазният клапан. Защо? Някакъв кабел дал накъсо от жегата. Стават такива работи. Паднало налягането? Та няма да вземе да се покачва, я. До колко ли? До нормалното за такива случаи. Ако някой иска да провери — да заповяда. Ще му покажем лентите (няма ги — чистачката като разтребвала, видяла ги, разхвърлени по масата, и да вземе да ги изхвърли. Наказахме я, ама...). Можем да покажем записите в оперативните журналы (поозорихме се, докато ги нагласим, обаче стана). Да, лъжата се удава с пот на чело, но пък последствията са далеч по-приятни, отколкото да казваш истини, от които после боли главата. Боли, та се цепи. Ако ти я оставят. Истината бе, че лъжата нахлуваше отвсякъде — за това поне генералният не се самозалъгваше. Лъжеха вестниците и радиото, „Работническо дело“ и програма „Хоризонт“, националната телевизия залъга, преди да проходи, лъжеха по митинги и събрания партийните вождове, лъжеха здравата кметове и председателите на текезесета, учителите по история, литературните критици, доячките и трактористите, научни работници и началник-складове, видни магистрати, барманите и редовите милиционери, народните представители и професионалните лъжесвидетели. Лъжата течеше в министерства и комитети, в институти и квартални организации, по градове, паланки, села и махали, пръснати високо в планината. А софиянци как лъжеха само, а? Яко. Е, и директорите послъгваха срамежливо в ония умерено ментърджийски отчети пред партията за изпълнение на неизпълнимите планове, това Мичев го знаеше като азбуката. Тъй е, всичко трябваше да е с такт и с мярка. Не можеше да се лъже неправдоподобно. „Пък щом сме я оплескали толкова, че да се налага вуйчата да прати експерти, на тях няма да им е до разни диаграми и записи — помисли той. — И къде ще ги търсят под тоновете тежък бетон и радиоактивни парчетии?“

А какво е станало с аварията ли? Как какво? Персоналът на БЩУ е овладял ситуацията, какво друго. Взети са необходимите мерки, трудовият делник продължава. Централата произвежда тъй необходимия за народното стопанство ток и прочее. Това не беше само негово мнение. Целият колектив мислеше така. Оставаше да получи наградата си.

— Това е всичко, свободни сте — награди ги генералният с най-ценното — свободата. — От оперативния персонал да останат Никифор и Божидар.

Заизнизваха се колективно и на вратата се заразнаваха с другата група подследствени, която чакаше за непринуден разговор.

Насядаха, заоглеждаха се с интерес, внесоха кафе, посегнаха към чашките, но — не би.

— Искам да зная докога ще злоупотребявате с нашето търпение? — каза генералният, но не като ядосан римски трибун^[6], а като нервиран председател на тепека.

Никой не му отговори. Не му беше ясно на персонала докога може да злоупотребява. Местните лектори от просветните събрания напразно бяха яли народните пари.

— Докога ще мислите, че можете да използвате реактора и турбината като учебно помагало — поясни Мичев и сега колективът нервно се размърда.

Във въздуха забръмчаха тревожни мисли, основно все варианти около тия „Сега вече я загазихме (някои използваха «втасахме я»)“, „Отидоха ни премиите заради ония тупани от ремонта“ и „Брех, майка му стара“, както и един изолиран по-силен израз. После Божидар си помисли: „Ето как майсторски се прехвърля от болната глава на здравата. Мамата си трака.“

— И аз искам да задам два въпроса: Какво прави през цялото време ДИБ-ът и какво оператор-технологът. И защо никой не се сети да затвори стопорни клапани по място — намеси се Дуков. — Най-напред да отговори ДИБ-ът.

— Ситуацията беше доста стресираща... — започна войнствено Митака.

— Вие не сте тук на някоя от нововоронежките екскурзии, дето им викаме специализации — прекъсна го язвително Дуков. — Затова ви се плащат тия големи заплати — да се оправяте в такива ситуации.

— Като ви гледам, сте все големи мъже. Изкарали сте казармата. Чували сте как гърми оръдие. Какво се плашите от рева на едни предпазни клапани? — намеси се авторитетно Алипиев.

— Повечето от нас са трудоваци^[8] — обади се Божидар и Мичев се засмя заедно с останалите.

— Не сме провеждали подобна противоаварийна тренировка, въпреки че дефектът на схемата е известен от доста време — обади се басово, почти профундо, ДИС-ът. Беше хубав, голям камък в градинката на ремонта. Но главно на сплотения директорски колектив.

— Инженер Петров, хубаво е ДИС-ът да защитава смяната си, но още по-добре е, ако вижда грешките на персонала си. Иначе няма да ги поправи — продължи поучаващо и лицемерно Дуков.

„Еей, няма да спре, докато не се изпокара с целия оперативен персонал“ — помисли Мичев и се намеси недоволно: — Като ви слуша отстрани, човек може да си помисли: „Ей ги тия от оперативно звено и от ремонта, пак си мерят ония работи.“ Не съм ви събрал затова тук. Да ви напомня ли, че търсим професионално причините за аварията.

— Добре, нека поне оператор-технологът да каже защо не е изтичал до золотниците — каза Дуков.

— Как да напусна пулта си в такъв момент? — каза операторът на турбината. — А и ремонтът защо не оправи онова спукано коляно на пароотбора на трета машина. Заради него никой не чуваше, като им крещях да издърпат золотниците. Пък и ДИБ-ът нали беше през цялото време до мен. Защо той не изтича?

— Защото Божидар през цялото време тичаше край пулта и викаше. Мислех, че нещо става с реактора. Ти не можеш да спреш машините, Божо се е панирал... Аз как да ви оставя да се оправяте сами, като сте такива паники? — каза Митака и Дуков веднага се включи на скорост, сякаш беше чакал тая реплика:

— Точно така, и до мен достигна информация за това — той направи жест сякаш сам не одобряваше думите си — паникьорско поведение на инж. Къбоков. Това ли е реакцията на един опитен оператор? Да вика с пълен глас неприлични изрази и да удря по пулта, като че ли той му е виновен. Защо той не е изтичал да издърпа золотниците?

Божидар зяпна. Не беше очаквал, че може с такава лекота да го топят или да го оставят мълчаливо под ударите на директора по ремонта. Митака и той. Дето се луташе покрай пултовете сякаш търсеше откъде да избяга. Ами колегите му от неговата смяна? Даже Били го беше изтъргувал срещу нещо по-важно. Инж. Къбоков погледна отчаяно към прозореца и въздъхна. Навън небето бе безметежно синьо, с бели облачета, които приличаха на далечни

острови, където животът е видимо по-щастлив — без козлодуйски влахоатомни проблеми, без директори, които с индиански плам точат томахавете на отмъщението, и с приятели, които не те заменят дори и за много, ама наистина много ей такива едри шарани. Ех, щастие, щастие. Къде си?

— Божидар е бил отговорен за реактора, а не за турбините. Към работата му аз нямам забележки. А пък на БЩУ-то като има... (цензурирано), някой може да изтърси и нещо по-солено — изненадващо се намеси генералният и никой повече не посмя да се върне на темата.

Разговорът продължи, но без началната тръпка, че ще има бърз и най-важното ефектен линч. Скоро всичко се изясни и за тая авария. Намериха и виновен — старшият турбинист, защото като не успял да разбере разпореждането на оператор-технолога, не предприел нищо — нито се обадил по телефона, нито изтичал до БЩУ-то, нито нищо. Но най-важното беше, че и тук ядреноопасен режим не се е получил. С това всички бяха съгласни. Само Божидар мълчеше през цялото време и от самата му фигура се излъчваше несъгласие и някакво дразнещо аристократично презрение, но това щеше да бъде отчетено по-нататък.

„Ето че другарят директор получи всичко, което искаше — помисли Божо. — Е, освен непринудения разговор. Но той да не би да ни извика заради това? Не. Трябваше колективът да изработи удобни за употреба версии аварията. И това стана съвсем непринудено. Ако в тоя момент трябваше да прогласуваме, какъв ли щеше да е изходът? Едно сплотено, смазващо «за». Но то Мичев можеше да постигне същия резултат и без да ни дава банани. Ние открай време сме си покорно маймунско стадо. Нашите м'чета откога са подменили с него мислещите хора. Абе, като изключим разни силно специфични въпроси като..., да речем, разпределението на бунгалата в Приморско през лятото, мнението на колектива си е било винаги ясно. Единствената му съществена разлика от помиите на шпайца е, че не се направлява с вентили. Но и то, и смърдящите течности се събират в някакви отпадни емкости. В единия случай в баците трапни води, а в другия — в месечни отчети и статистически справочници. И в душите на персонала.“

Това си мислеше инж. Къбоков, но унесен в язвително красноречие, пропусна нещо важно.

Главният искаше да изясни и една дреболия — с профилактична цел. Е, изясни я. Скоро Гелето и Димитраки щяха да престанат да си задават въпроса защо никой от ръководството не закача приятеля им. Защото от ръководството вече бяха разбрали, че той не е шут. Или поне съвсем не е от безобидните, на които, съгласно мълчаливите указания „от горе“, бе разрешено да съществуват — като предпазни клапани и за „връзка с масите“. Предпазни — предпазни, но като малките руски клапанчета, а не бурии като тоя прозападен „Семпъл“. Той като отвори, какво става? Направо се оливаме. Току-виж затръбил наляво и надясно, че надеждата да оправим изскачащите като хлебарки от канализация малки дефекти на социализма е тъпа и наивна, защото е сбъркан генерално и непоправимо. И като нищо може да задудне, че на най-прогресивния строй всъщност му липсва точно онова, в името на което той навремето уж е дошъл: човечността и справедливостта. Защото такива са неговите аксиоми — античовечни, и следвайки тяхната неумолима логика, той се е превърнал в най-лицемерното и достойно за омраза нещо на света. Точно това твърдеше подозрително необезпокоявано доскоро и инж. Къбоков, но вярно ли беше то? Абсолютно не. Да беше попитал народа, той да му каже доволен ли е. Еми, доволен беше. Хем работа имаше за всички, хем не беше такава напрегната като при капитализма. Хич даже не беше напрегната. И вестника можеше да прочетеш, и кафенце да пийнеш... и до магазина за каймичка можеше да прибягаш, и за следобедна дрямка време оставаше. Ами да, човек след работа трябваше да е отпочинал за кисненето по опашки, за разправиите с комшиите и с разни пишман майстори, а то от време на време и някой интересен мач даваха. Няма да заспиваш пред телевизора, тъкмо преди нашите да вкарат победния изравнителен гол, я. А пък ако искаш — и часпромче можеше да извъртиш през това протяжно работно безвремие — да си помогнеш на бюджета. И после лятос на моренцето, а? Хем децата можеше да поизкъпеш, хем биричка „загорка“ да пийнеш, а ако имаш късмет, и на евиния плаж можеше нещичко да зърнеш. Обаче такива като инж. Къбоков от инатлък обиждаха трудещите се, че само мързелували, юнашки крадели, грухтели и хрупали, моля ви се, и предричаха, че така сме щели да изхрупаме и перспективата си за нещо наистина добро. И своята, и на децата, че и на внуците — представяте ли си? Само че кое е то? Кой знае правия път? Кой може да прозре бъдещето?

Такива като него поне резултата от един мач да познаят или друго някое просто обществено явление. Не да ми се пишат пророци. Не, не можеше да се допусне такова вражеско развитие на нещата. Такива изпускащи клапани като въпросния инженер на ръководството не му трябваха.

От този момент нататък дните на Божидар в централата бяха преброени.

Но пък и той си го знаеше.

[1] Тъй си е. Невъзможно изглеждаше. Но ето че можеше. Той и социализмът изглеждаше невъзможен на враговете отвъд желязната завеса. Обаче по тия места го строяха вече маса време. Да, инж. Къбоков изглежда е прав. Самият факт, че можеха да правят така упорито, а на моменти и с някакъв (идиотски, може би?) ентусиазъм нещо, което — като изключим сладкото повсеместно мързелуване на работната площадка — си беше противно, неприятно или поне крайно досадно, навява разни мисли за масово разпространение на някои, макар и по-меки (отново може би заради климата — и той също е мек) форми на дебилност.^[2] ↑

[2] други автори са на мнение, че става дума за имбецилност; трети пък ги категоризират направо като чист (може би до някъде мек — като мек *шанкър*, но категорично *освидетелстван*^[3]) идиотизъм. Ние сме за по средата на тая класификация. ↑

[3] В някои от източниците е добавено и *нелечим*, но това не означава, че някога (дори да е в далечно бъдеще) учените няма да открият лек. Например отвара от някое просто и често срещано растение — да речем, бабини зъби (те са много лековити), айрък или, защо не, паламида. ↑

[4] Този израз бе изобретен на друго място и по друго време от друг автор, но ние ще го използваме сега, макар и с риск да объркаме нещата хронологично. Едва ли някой ще го забележи в тоя разширяващ се заедно със самата вселена посттоталитарен хаос.^[5] ↑

[5] Инж. Къбоков е казвал, че това било напълно естествено, като се има предвид неоспоримия научен факт, че ентропията, негаинформацията или с една дума *хаосът* непрекъснато нарастват. Той даже твърди, че Бог е поставил пред човечеството задачата да подрежда света и да се бори точно с въпросния хаос. Обаче това са

отвлечени теории, които например в българско не се потвърждават. Инж. Дидо неведнъж му е посочвал, че местната част от човечеството напротив, увеличава вселенския безпорядък, при това с размах и апломб, съответстващ на славния ни прабългарски произход. По тая причина, според него пък, били честите посещения на извънземни — но дали разтревожено или просто за обмен на опит, не е ясно. ↑

[6] Като римски трибун — намек за началото на прочутата първа реч на Цицерон^[7] срещу оня заговорник: „Докога, Катилина, ще злоупотребяваш с нашето търпение?“ (лат. Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?) в негова първа реч срещу Катилина, когато той се осмелил да се яви в Сената, след като бил разкрит заговор, ръководен от него, с цел да се свали републиканското управление. От къде на къде точно тук авторът намеква за цицеронокатилиновщината не е ясно. ↑

[7] Матей му вика на тоя Цйцерон. ↑

[8] Трудоваци — ако погледнем Уикиречника ще установим, че „Трудовакът е военнослужещ, който във военноотчетните документи се вписва като «необучен». Трудовациите, военно призовани и организирани, изпълняват строителни задачи, свързани с инфраструктурата, строителството на жилищни сгради и други. Трудовата повинност като организация е въведена със закон, приет на 14 юни 1920 г. от правителството на Александър Стамболийски. В Трудовата повинност, която по време на комуналното управление в България е наричана Строителни войски, са включвани нискограмотни^[9] и политически преследвани младежи“. Така оформеният състав трудоваци бачкаше яко без пари по строежите. Както е ясно на читателите, към Атомната също имаше поделение на тия градивни войски. В него отбиваха воинския си дълг атомните инженери, които бяха следвали разни особено нужни на народното стопанство специалности, и по тоя начин си бяха отложили казармата с надеждата да им се размине това зло. Тъй като обикновено злото е неизбежно, те сега вкусваха полагащите им се порции казармен живот, като продължаваха да работят в централата, а в поделението, така да се каже, отдъхваха. Като във всяка войнска част от българската армия по онова време, и в него народната власт организираше на възмъжаващите наборници незабравими преживявания. Павел ми е разправял как един от най-проклетите лейтенанти дошъл веднъж на

БЩУ с двама войника с натъкнати ножове на бутафорните трудовашки пушкала, за да арестува Гелето и Димитраки — били избягали както обикновено от казармата, само че тоя път Димитраки се запил юнашки и не се били прибирали три дни. Видял ги през стъклото двамката техният командир и радостно заклатил глава. Обаче вратата към светая светих на Атомната е с електронна ключалка. Обърнал се лейтенантът към ДИС-а — да му предаде двамата дезертъори, но той (на смяна бил Никифор) не пуснал патрула, като импровизирал светкавично, че „имало заповед от министерството да не се допускат въоръжени лица на БЩУ“. В един друг случай тия двамата пак били избягали през специално направения за подобни цели отвор в телената ограда — то изтрайват ли се простотиите в казармата, ако имаш дупка, през която да се измъкнеш — и играели бридж в общежитието. Лейтенантът, дошъл да ги арестува, пак бил довел двама трудовака с традиционните натъкнати щикове на манлихерите, като тоя път се бил заканил, че като ги тикне в кауша, ще вкара при тях цигани минетчии. Обаче като ги видял да играят на карти, нещо трепнало в душата му, и понеже не знаел бридж, веднага им предложил да му ударят един завладяващ, пълен с военски престиж бридж-белот. Както повелява армейският устав, на вързано. Изпратил взводният патрула караул пред вратата и заел мястото на най-близкия състезател. Пердашили картите до вечерна проверка, а после пропили всичко спечелено с още един от командирите им — класически авантаджия с подчертано либерални разбирания за армейския устав. Новата народна власт сложи край на това пълно с незабравими преживявания ежедневие на народните трудоваци и лиши нацията от така необходимия безплатен съзидателен труд.

Строителни войски се закриват със закон, обнародван в Държавен вестник, бр. 57 от 14 юли 2000 г., навръх славната осемдесетгодишнина от създаването им. По думите на Божо, така се ликвидира едно от двете положителни неща, които прави Стамболийски. Другото било това, че счупил перото на писалката, с която подписал унизителния Ньойски договор, приготвен за България от силно обичащите я открай време западни демократи. На които се скъсваме да ближем задниците. Но това (близането?), било жизнено необходимо за българина^[10]. ↑

[9] Демек циганите. ↑

[10] Пак според инж. Къбоков. И ние смятаме, че е необходимо,
но чак пък жизнено... ↑

ПРЕДГОВОР II (НАПИСАН ПЪРВИ)

Най-правилно е да се започне отзад напред.

От наръчника за
начинаещи писатели

Всичко, освен корицата, в тая книга е наопаки. И това е естествено, ако допуснем, че времето и държавата, в която са се случили събитията, са били такива. В този ред на мисли едва накрая ще стане ясно какво е искал да каже авторът с предговора, пролога и всичко останало. Да не казваме, че намираме уводните бележки за съвсем безсмислени. Ето защо можете да отложите четенето им дотогава. Радостни сме обаче да ви съобщим, че в такъв случай то ще стане съвсем излишно. Но това си е така по принцип. А сега, тъй и тъй сте стигнали дотук, държим да ви кажем: най-мразим предговорите, в които авторът разправя, че всички герои били измислени и нямали нищо общо с действителни лица и събития. Това си е най-чиста проба лицемерие и обида за интелигентността на читателя. Прилича на оня лаф на Коза ностра — „Няма нищо лично“. А всички знаем, че има, и още как. Лично си е от край до край.

Затова бързаме да ви успокоим, че всички герои в тази книга имат прототипи. Поради това на автора не се е налагало да върши нищо друго, освен да събере различни качества от реални личности, да ги съчетае произволно в нов образ, да му измисли име, минало и характер и да го остави на съдба му. Литературните прототипи и разни други типове може и да се познаят, разпилени по страниците. Така се разпознават и тружениците мафиоти, когато им тикнат отзад шашката с тротила и след това някой с учудване открива главата си на покрива, докато останалите нямат такъв късмет.

Казаното се отнася и за събитията. Част от тях биха могли да се случат досущ като истинските; в други са смесени случки по начин, който е хрумнал на автора, а трети са си направо преразказани, което, ако погледнем, си е едно и също.

Като изключим героите, събитията и... да, май панорамните платна, в останалата си част книгата е почти пълна измислица и следователно може да се използва — ако друго не ви дойде наум, поне в някой демократичен парламент или пък в часовете по българска история.

Съдбата на Божидар Къбоков и неговото семейство, на неговите приятели и техните семейства и на други хора, описани в тази книга, може да се стори доста позната и сигурно ще предизвика различни чувства.

Любителите на силни преживявания ще намерят в нея екшън най-малко колкото в семеен обяд на съпрузи, които се развеждат по взаимно съгласие. Или колкото в дом за стари хора в деня, когато плащат пенсиите — нали ги знаете как озверяват, ако пощальонът се забави или не може да им даде дребните.

Прагматиците ще открият, че е и полезна — ако не броим един безвъзвратно загубен наръчник на египетските погребални агенти, от нея по-полезен е само справочникът на влаковете за Йоркшир, тръгвали от някаква, струва ни се, *лондонска*, гара през миналия век.

Читателите с по-разклатени нерви пък може би ще я определят като тежка, тъжна, трагична и други повече или по-малко кръгли глупости.

Ние обаче разчитаме, че ще се намерят и такива, които само ще вдигнат рамене — като командировани в непознат град, загледали случайно афиш за неделна проповед в храма на адвентистите от седмия ден.

В тях са нашите надежди.

P.S. За критиците от старото поколение и следващите след него:

Романът бил преразказ на социализма. Не, любезни, не е преразказ, а поетична дисекция на това все още живеещо по нашите земи праисторическо *Чудо-Юдо*. То може би си мисли, че се е заселило тук завинаги. Затова тая аутопсия е съвсем своевременна. И ако ви се

струва преразказ, значи не четете непредубедено, а вместо това се чудите как да не се съгласите или просто — като великия писател К. К. — си човъркате носа. Едва ли някой ви е разказвал така внушително, и при това толкова стилно и вълнуващо, как и защо са ви прецакали комунистите и как са ви насилили (и насинили) да строите доброволно вечен обществен двигател. Затова вместо да се *дзипате* (на шопски означава да се опъвате критически), преоткрийте истината за механизмите за внушение и видиотяване и как чрез тях елементарно и (без)болезнено са ви минавали. Може да ви се стори просто, но това усещане е измамно. Ето защо е необходимо да се чете внимателно това съдържано и елегантно обяснение на зашеметяващото, всеобхватно, помитащо всички морални норми гениално тъпо изобретение, известно с мъглявото име „социализъм“.

Дължни сме да отбележим, че на някои места има доста яки анахронизми, което е нормално за една набързо (за някакви си дватрийсет години) натракана книга. Някъде обаче те са нарочно създадени, за да объркат и заметат следите на автора. Пък и ако той следваше хода на времето, тая книга щеше да се превърне в български вариант на „Дързост и красота“ (далеч по-завладяващ, разбира се). Можем да отбележим мимоходом, че (поне според знаячите) анахронизми има и в най-великия роман преди тоя, а именно в Библията. Затова не обръщайте внимание на разхвърляните тук-там преходи през времеви дупки. Те може би означават нещо, но то е без значение за онези, за които и без друго нищо не значат.

Не на последно място ще споменем, че ще има мноого разочаровани: книгата не е направена по калъпа на типичния холивудски сценарий за дебили — с изразходване на муниции, колкото при средно голямо натовско учение, със заемащо 17/18 от времето бясно преследване с попаднали под ръка коли, товарни камиони, мотоцикли с кош и внушителни колесни трактори, с подсказки къде и колко да се смеят американо говорящите зрители, както и със специално подбран видиотяващ рап и разнообразни други звуци, по-голямата част от които не се издават с уста. Тя няма нищо общо и с българската литературна чалга, пълна с голотии, просташки лафове и характерните миризми при упражняване на професията на разни евтини... (цензурирано няколко пъти), и написана с дълбоко познаване на материята след продължителен престой в бранша. Затова на

любителите на такива четива ние поднасяме нашите възможно най-искрени извинения.

Какво имаше още? Да, някой се беше изкашлял, че той и читателите били искали да се почувстват съавтори. Е, тук малко се е поизхвърлил. Все ми се струва, че не е чак толкова загрижен за читателите. Между нас казано, хич даже не му дреме. Нека да си признае, и ще му олекне: точно пък дали българинът иска да се почувства съавтор, той не е изследвал. За българина са известни доста неща: че от маса време се мъчи да направи държава по тия земи, но все без успех, че през половината от тоя период е бил под опеката на византийските си събратя по калпава орисия, на османлийските си турски побратими, на руски и съветски братушки, на братските европейски наблюдатели, а отскоро и на Big Brother. Знае се също, че той е ученолюбив, обича да краде държавното, от романа става ясно, че е изобретил шарената и дебелия сянка, местни специалисти доказаха, че сме измислили египетските йероглифи, водили сме срещу себе си Троянската война^[1], а бродят и слухове, че в древността, в една планинска местност, сме дали безвъзмездно на избрания народ алгоритмите на правилното обществено поведение. Те са били написани върху яка сапфирена плоча, която — както скоро съобщи един от съучастниците — отпосле е откъсната от наши гастролиращи, естествено мургави сънародници. Обаче дали точно средностатистическият българин иска да е съавтор, и то баш на тая книга, науката мълчи. Ако оня юнак си сложи ръка на сърцето — и на него не това му се иска. Казвали са ми, че критиците май все ментори са се натискали да бъдат, когато не са успявали да се цанят за цензори. Ето на, открийте дали това е вярно, или пък дайте идея какво може да е направил бай Иван от забележката за *нудистки плаж*, и станете съавтори.

Щом започваме отзад напред, както е правилно, трябва да споменем и още нещо за технологичните пропуски. Понеже по-голямата част от трудещите се не отбира от атомни работи, ще поясня мислите си с прост пример, разбираем за критиците. Когато някое мепесе се трясне челно в як крайпътен дирек, безспорно е важно как е протекъл тоя сблъсък технологично. От това произтичат цял куп заключения, които се използват най-разнообразно — от катаджии, застрахователи и съдии, та чак до патоанатоми и редактори на

погребални страници. За някои извратени типове обаче е далеч по-интересно какво се е случило с хората в проклетата кола. Интересно им е например каква е по-нататък съдбата на тоя нещастник, дето е бил зад волана. Може би ще остане без крак. Или без семейство. Или без душа. Да не говорим, че напоследък взеха да прибират дори шофьорските книжки. Но да се върнем към ядрената същност. Срам ме е да си призная: преди време открих, че не се вълнувам достатъчно силно от това как точно технологично е гръмнал Чернобил. Това е, защото подозирам, че причината е нетехнологична. По същата дълбоко нетехнологична^[2] причина издумтя цялото ни наакало се от самохвалства атомно-колхозническо и баш селяндуротежкоикономическо видиотентусиазирано тъпокръглоъгълно съобщество, известно и като соцлагер. Затова и такива черногледци като мен хукват да броят убитите и осакатените. И се ровят нетактично в съдбите на оцелелите, събирайки в едно следователско нахалство, журналистическо безочие и познатото притворено съчувствие на погребални агенти. Като резултат безименни авторитети справедливо са ме унищожили: описаните (измислени) критични ситуации са технологично невъзможни. Може би обаче някои от тях един ден ще си спомнят, че точно те са били участниците в съвсем подобни и даже, да си го кажем направо, в същите невъзможни аварии. Дано видят преbledнелите си тогава лица в поразмътеното огледало на онова, което някога е било съвсем ненужния им за технологични и обикновени лъжи закърнял зачатък на съвест.

И накрая за претоварената лексика. Ако непознатите думички бяха за обичаите в някой манастир^[3], борсови термини или от хвърчал някога латински израз, маса хора щяха ума си да изкълчат и наизуст да ги научат, белким блеснат в някой квартален диспут. Но ако е специална терминология, тогава не, мерси. Какво да кажа? Ежедневието на хората в една атомна централа е фрашкано с такива мъчни думи. Но то с технически и компютърни термини е пълен животът ни изобщо. Не виждам защо да ги махам. Както може би е станало ясно, тая книга не е за олигофрени.

Подчертано важна забележка: В тази книга се използват непрекъснато шаблонни изрази, идиоми, метафори, синекдохи и други тъпотии, станали нарицателни за социализма и отразяващи неговото абсурдно окарикатуряване на нормалния човешки живот. Тези, които

са го живели, ще разберат особената ирония на това, да лишиш въпросните шаблони от първичния им революционен идиотизъм и да ги използваш за гаргара с най-прогресивния обществен строй (ето, последните три думи например образуват шаблонче). Само че онези, които не са имали щастието да живеят и работят по комунистически (шаблонче), няма да разберат основното чувство. Ами какво да направя? Мога да ги посъветвам: Да си построят свой социализъм, да поживеят десетина петилетки в него, да си изградят подходящ идиотски лексикон, както и навици за крадене от общото, плюене и прикритичко злобеене срещу ближния, яко льготене и тарикатско скатаване от всякакви *мероприятия* и главно от *обществено полезен труд*. После да съборят с гръм и трясък, и най-вече с кеф тая най-прогресивна обществена постройка и да се хият на собствената си глупост. Обаче им препоръчвам да направят този експеримент само мислено. Щото иначе мамата си трака. Тоя път може и да не падне.

* * *

Съгласно желанието на автора, предговорът **трябваше** да е запазен за края. Там си е *изконното* място на такова празнословие. По стечение на обстоятелствата, ще публикуваме още един и в първата книга. В пета отново ще можете да прочетете трети — вече наистина последен. Няма лошо — така се увеличава обемът и ще паднат повече парички — и от вас, и за нас.

Тоя предговор обаче се получи тъжен. Точно затова ще го изпратим чак в края на книга пета — там, където му е мястото (и тя е доста меланхолична). Но, за ваше успокоение, тя надали ще види бял свят. Засега нека да си стои самотна в безрадостните варианти на бъдещето.

[1] Междувременно стана известно, че кръщелното на Александър Велики е открито в мазето на кметството на с. Голямо Бучино, Пернишко (което обяснява защо е бил толкова железен). ↑

[2] Това е заблуждение. Причината си е чисто технологична. Само че става дума не за атомни технологии, а за други — тия на

лъжата, цинизма и поголовното погазване на човешките (нетехнологични?) закони. ↑

[3] Авторът, естествено, има предвид „Името на розата“ на колегата си Умберто Еко. В изданието на „Бард“ от 2002 г. разделът „Бележки“ към текста съдържа цели 286 позиции, докато бележките в първите четири-пет книги на „Предградията“ едва ли са повече от 5 — 600 (абе, засега са 522^[4] и то *общо*, което прави средно 130.5 на книга или *повече* от два пъти *по-малко*) — колкото да не е съвсем без хич. ↑

[4] Това число отдавна е надминато. ↑

Издание:

Автор: Кънчо Кънчев

Заглавие: Атомната воденица

Издание: първо

Издател: ИК „Домино“

Град на издателя: Стара Загора

Година на издаване: 2004

Тип: роман

Националност: българска

Печатница: ИК „Жельо Учков“ — Ямбол

Излязла от печат: май 2004 г.

Художник: Стефан Кацаров

Коректор: Мария Димитрова

ISBN: 954-651-114-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/12005>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.